

НАУКА І СУСПІЛЬСТВО

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ РАКУРС

СЕРПЕНЬ 2023

Щомісячний науково-популярний
і літературно-художній ілюстрований журнал

ЗАСНОВАНО

У СЕРПНІ 1923 року

ЗАСНОВНИК: ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА
ОРГАНІЗАЦІЯ ТОВАРИСТВО «ЗНАННЯ» УКРАЇНИ

ВИДАВЕЦЬ:

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

© Журнал «Наука і Суспільство», 2023

У НОМЕРІ:

- НАС ВІТАЮТЬ З ЮВІЛЕЄМ
- 2** **ВАСИЛЬ КРЕМЕНЬ**
4 **АНАТОЛІЙ ЗАГОРОДНІЙ**
6 **СЛАВКО БУРДА**
8 **ІВАН ЯЦКАНИН**
- ДМИТРО ЄСИПЕНКО**
10 **СТО РОКІВ З НАРОДОМ**
І ДЛЯ НАРОДУ УКРАЇНИ
12 Історичні умови виникнення
журналу «Знаття»
14 Журнал «Знаття»-спадкоємець
просвітницьких традицій України
21 «Наука і життя»: нові часи,
нові можливості
31 «Наука і Суспільство»: кроки зростання
44 Журнал «Наука і Суспільство»
в перші роки незалежної України
50 Перебудова на ходу
64 Пам'ять серця
- ЖУРНАЛ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»
В МОЄМУ ЖИТТІ
ОЛЕКСІЙ ОНИЩЕНКО
73 Журнал, з яким поєднане моє студентське,
наукове і просвітницьке життя
ВАСИЛЬ КУШЕРЕЦЬ
76 Поширення і утвердження наукових знань
друкованим словом
ОЛЕКСАНДЕР ШОКАЛО
84 Роздуми з приводу 100-ліття праці
на інформаційному полі «Знаття»–«Знання»–
«Наука і життя»–«Наука і Суспільство»
ЮРІЙ РОМАНЮК
91 20 років у захоплюючому світі знань
ВАСИЛЬ ВАСИЛАШКО
96 Наш світоч знань – журнал
«Наука і Суспільство»!
МИКОЛА СЛАВИНСЬКИЙ
101 Два крила однієї сутності
ПЕТРО ШКРАБ'ЮК
105 Свято, яке тривало дев'ять літ
МИКОЛА ПАВЛЕНКО
110 Столітній ювілей – то не крапка, а лише кома
ВОЛОДИМИР ЧОПЕНКО
113 Журнальна стега газетяра
ВОЛОДИМИР САФРОНОВ
117 Усе моє свідоме життя
з «Наукою і Суспільством»

ВОЛОДИМИР СЕРГІЙЧУК

- 123 А все розпочиналося зі сторінок
«Науки і Суспільства»...
МИХАЙЛО СОРОКА
127 Хіба я міг не дружити
з «Наукою і Суспільством»?
МИКОЛА ДМИТРЕНКО
130 Флагман популяризації науки
ОЛЕНА ЛЮБОВЕЦЬ
132 Першому науково-популярному журналу
України «Наука і Суспільство» – 100 років
СТАНІСЛАВ КУЛЬЧИЦЬКИЙ
136 Журнал «Наука і Суспільство»
у десятиріччя перед проголошенням
незалежності України
ОКСАНА ЛАМОНОВА
140 Мої часи з «Наукою і Суспільством»
ЛЮБОВ КОЗЛОВСЬКА
145 «Наука і Суспільство»:
незабутні роки мого життя
ОЛЬГА ЯРМУШ
148 Журнал «Наука і Суспільство» –
моя родинна традиція
ВІКТОР ГАЙДУК
150 Моє життя в царині знань –
«Наука і Суспільство»
АНДРІЙ ТОПАЧЕВСЬКИЙ
152 У людства є лише два базові ресурси:
природа і власний розум
ВАДИМ ПЕПА
154 Перед очима Істини
156 НАС ПРОДОВЖУЮТЬ ВІТАТИ
162 З ПОЛУМ'ЯНИМ СЕРЦЕМ, СВІТЛИМ
РОЗУМОМ І ДБАЙЛИВИМИ РУКАМИ
ВОНИ ТВОРИЛИ ІСТОРІЮ ЖУРНАЛУ
«ЗНАТТЯ» – «ЗНАННЯ» – «НАУКА І ЖИТТЯ» –
«НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»
163 Штатні співробітники журналу
«Наука і життя» – «Наука і Суспільство»
з квітня 1951 року до вересня 2023 року
167 Члени редакційної колегії журналу
«Наука і життя» – «Наука і Суспільство»
з квітня 1951 до вересня 2023 роки
174 Громадські кореспонденти
журналу «Наука і Суспільство»
у 1960-х – 1979-х роках
180 Щедрість людська невмируща
185 Наші ювілейні дати на 100-літньому шляху
історії

Василь КРЕМЕНЬ

Президент Всеукраїнської громадської організації Товариство «Знання» України,
Президент НАПН України, академік НАН України та НАПН України

ШАНОВНІ КОЛЕГИ І ШАНУВАЛЬНИКИ ЖУРНАЛУ!

Вітаю вас зі знаменною датою – 100-річчям виходу у світ відомого науково-популярного журналу «Наука і Суспільство» – видання Всеукраїнської громадської організації Товариство «Знання» України, який упродовж десятиліть, особливо за незалежної України, займав і займає важливе місце в суспільному і духовному житті держави!

Із 1923 року, з часу виходу у світ першого номера, часопис із промовистою назвою «Знання» здійснив значний внесок в українізацію суспільного життя, ліквідацію неграмотності в країні.

Минали роки, десятиліття, змінювалась і назва цього видання: «Знання», «Знання», «Наука і життя», нині – «Наука і Суспільство». Утім незмінною залишалася його стратегічна мета – бути журналом для народу.

Знаменно, що його ідейними натхненниками і співтворцями у 20-ті роки XX століття були видатні вчені, громадські діячі та митці:

В. Еллан-Блакитний, О. Шумський, М. Скрипник, Д. Багалій, К. Воблий, О. Довженко, В. Сосюра, П. Тичина.

У другій половині 20-го століття часопис набув доброї слави не тільки на теренах України, але й далеко за її межами. Про це промовисто свідчить його майже 100-тисячний наклад наприкінці 1970-х років.

Журнал в умовах боротьби за незалежність України став одним із тих видань, що активно висвітлювали діяльність несправедливо репресованих діячів української науки і культури, забуті сторінки історії українського народу.

Дух подвижництва і жертвності в ім'я України, служіння ідеалам Добра і Справедливості, утвердження людини праці як найвищої цінності суспільства працівники редакції у співдружності з авторськими колективами упевнено розвивали в період відновлення державності України. Сьогодні, в умовах російсько-української війни, складних і суперечливих глобалізаційних та трансформаційних процесів, значущість просвітницької діяльності суттєво зростає. Особливо важливо зберігати неупереджений, професійний погляд і тримати у фокусі ціннісні орієнтири та пріоритети в контексті підтримки нових поколінь українців, впровадження інновацій і кращих світових практик. Тож, святкуючи такий поважний ювілей журналу, колектив редакції, редакційна колегія творчо і відповідально працюють на зростання авторитету часопису серед широкого українського загалу, порушують гострі проблеми сучасного українського життя – питання ідентичності, національної ідеї, патріотичного виховання, розвитку науки і освіти в Україні.

Від імені Президії Товариства «Знання» України і від себе особисто бажаю вам, шановні колеги, творчого натхнення, нових звершень та успіхів у зміцненні української держави! Віримо, що сторінки журналу відкриють нові можливості для пошуку європейських орієнтирів, забутих сторінок історії, наукових відкриттів та, як результат, реалізації інноваційних підходів у справі плекання якісно нової генерації духовної й інтелектуальної еліти нації, подальшого розвитку українського демократичного суспільства.

ВАСИЛЬ КРЕМЕНЬ

Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

Президент Національної академії наук України,
академік НАН України

ШАНОВНІ ТВОРЦІ І ДРУЗІ ЖУРНАЛУ!

Вітаю зі знаменною датою – 100-річчям виходу в світ першого номера відомого науково-популярного журналу «Наука і Суспільство» – видання Всеукраїнської громадської організації Товариство «Знання» України, який протягом десятиліть, особливо за незалежної України, займав і займає важливе місце в суспільному і духовному житті країни!

За ці 100 років часопис з первинною промовинною назвою «Знаття» зробив значний внесок в українізацію суспільного життя, ліквідацію неграмотності в країні, поширенню наукових знань серед широких верств населення.

Минали роки, десятиліття. Змінювалась назва журналу: «Знаття», «Знання», «Наука і життя», нині – «Наука і Суспільство», але незмінною залишалася стратегічна мета – бути журналом для народу.

Серед його ідейних натхненників і співтворців у 20-ті роки ХХ століття були видатні вчені, громадські діячі й митці: В. Еллан-Блакитний, О. Шумський, М. Скрипник, К. Воблій, Д. Багалій, О. Вишня, В. Сосюра, О. Довженко і П. Тичина.

Починаючи з 1951 року – часу відновлення виходу журналу, і до сьогодні, ваш науково-популярний і літературно-художній ілюстрований журнал завоював визнання і авторитет серед широкої читацької аудиторії України та за її межами.

Відомо, що в 70-і–80-і роки минулого століття наклад видання доходив до 100 тисяч примірників. Цьому сприяла активна популяризаторська діяльність на його сторінках видатних українських учених: академіків Віктора Михайловича Глушкова, Олександра Володимировича Палладіна, Бориса Євгеновича Патона, Василя Павловича Комісаренка, Івана Івановича Ляшка, Володимира Іларіоновича Шинкарука і багатьох інших вчених нашої держави. Колектив журналу в часи, що передували проголошенню незалежності України, став одним з тих, що активно висвітлювали діяльність несправедливо репресованих діячів української науки і культури, забуті сторінки історії. Дух подвижництва і жертвовності в ім'я України, служіння ідеалам Добра і Справедливості, утвердження людини праці як найвищої цінності суспільства працівники редакції наполегливо утверджували на всьому історичному шляху часопису.

І нині редакційна колегія, працівники редакції творчо і відповідально працюють на зростання авторитету журналу серед широкого українського загалу, порушують гострі проблеми сучасного українського життя – питання ідентичності, національної ідеї, патріотичного виховання, розвитку науки і освіти в Україні.

Від імені Національної академії наук України і від себе особисто поздоровляю членів редакційної колегії, працівників редакції, всіх шанувальників журналу «Наука і Суспільство» з таким поважним ювілеєм і зичу натхнення, плідної праці й успіхів у розбудові Української держави!

АНАТОЛІЙ ЗАГОРОДНІЙ

Славко БУРДА

Президент Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар»,
відповідальний редактор часопису «Слово Кобзаря» (Хорватія)

ШАНОВНІ ДРУЗИ, ШАНОВНИЙ ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОРЕ
ТА ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЇ Й РЕДКОЛЕГІЇ ЖУРНАЛУ
«НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»!

Вітаю вас зі 100-річчям першої публікації вашого науково-популярного, цінного та шанованого журналу «Наука і Суспільство», якого ми знаємо як одного з найстаріших в Україні.

Нещодавно українці Хорватії відзначили 120-річчя свого переселення в цей край ще за часів Австро-Угорської держави. Також ми відзначили 100-річчя заснування в Загребі першої української організації в Хорватії – Українського товариства «Просвіта», яке розпочало роботу 1922 року в новоутвореній державі Королівство Сербів, Хорватів і Словенців. Так само минулоріч ми відзначили 50-річчя Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар» у Загребі, яке з 2021 р. видає журнал «Слово Кобзаря». Також виповнилося 50 років з дня заснування Культурно-просвітнього товариства Русинів-Українців у Республіці Хорватія за часів колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія. А цьогогоріч виповнилося 15 років Українській громаді Республіки Хорватії – центральній культурно-освітній організації, офіційно заснованій 20 січня 2008 року в місті Славонський Брод.

Від початку проживання українців у Хорватії та в самому Загребі було налагоджено співпрацю з культурними організаціями й установами, зокрема, з редакціями різних часописів України, особливо Східної Галичини періоду Австро-Угорщини та між двома світовими війнами. Видавці українських часописів у Хорватії постійно шукали контактів з редакціями різних часописів, які виходили в Україні. Співпраця розвивалася поступово і не завжди була успішною. До Другої світової війни в Хорватії виходили журнали «Вісник», «Русинські новини» та «Рідне слово», а в повоєнний період – «Нова думка», «Вісник» і тепер «Слово Кобзаря». Редакції цих часописів старалися публікувати новини з України і продовжують налагоджувати контакти з українськими редакціями для обміну інформацією.

Лише після проголошення незалежності України та Хорватії контакти й співпраця між редакціями набули більшої інтенсивності. Передусім це співпраця з редакціями часописів Західної України й менше з редакціями часописів Києва. Співпраця в основному залежала від ініціативи редакторів наших часописів у Хорватії та взаємного відгуку й можливостей різних редакцій з України. Ми пам'ятаємо різні часописи й газети, які приходили на нашу адресу в Загребі, зокрема, «Жовтень», «Дзвін», «Україна», «Рідна школа», «Літературна Україна», «Вісті з України», «Слово Просвіти» й багато інших.

Сьогодні все децю по-іншому: настала ера Інтернету й нових технологічних можливостей, на інформаційному полі працюють потужні мережі й велика кількість порталів. Кожна газета й журнал мають свою електронну версію й свій портал. Тож відкрилися нові можливості для співпраці та обміну інформацією.

Шановні друзі, колеги з поважного журналу «Наука і Суспільство», користуючись нагодою, ми, працівники інформаційної сфери Української громади в Хорватії, вітаємо вас зі знаменним 100-річчям і бажаємо подальших творчих здобутків, багато цінних і цікавих наукових досліджень та статей про суспільне життя в Україні й українській діаспорі для єднання українських читачів в Україні й Світі.

Слава Україні !

Загреб, 9 липня 2023 року

Іван ЯЦКАНИН

Голова Спілки українських письменників Словаччини,
головний редактор журналу «Дукля»

ДОРОГІ ДРУЗІ, КОЛЕГИ!

Від Спілки українських письменників Словаччини та від редакції літературно-мистецького й публіцистичного журналу «Дукля» вітаю Вас зі 100-літтям журналу «Наука і Суспільство».

Спілка українських письменників Словаччини минулого року відзначила своє 70-ліття, а журнал «Дукля» виходить у місті Пряшів уже понад сімдесят років.

Журнал «Дукля» є трибуною українських письменників Словаччини та на своїх сторінках представляє й літературний процес великої України, висвітлює її національно-культурне життя й літературні здобутки, історичний хід і сучасні тенденції в соціально-економічній і політичній сферах.

Усе, що відбувалося й відбувається в Україні, безпосередньо стосується й українців на своїх етнічних землях у Словаччині. «Дукля» у своїх публікаціях інформує читачів про трагічні події російсько-української війни та про звиягу українських воїнів в обороні й звільненні України від рашистської окупації.

Українські письменники Словаччини добре знають і високо цінують найдавніший науково-популярний і літературно-художній часопис «Наука і Суспільство». Часопис є для нас надійним джерелом знань з історії України, завдяки фаховим публікаціям ми знайомимося з суспільно-політичними тенденціями й культурними явищами в Україні.

Та новий час вимагає й нової діяльності. В Україні російські окупанти намагаються військовим злочинством знищити усе українське, а Українство у Словаччині опинилось у дуже складній внутрішній суспільно-політичній обстановці. Це змушує нас не лише думати, а й спільно конкретно діяти для обміну правдивою інформацією, аби розвіяти всякі пропагандистські брехні про Україну, які поширюються, на жаль, і в словацьких ЗМІ.

«Дукля» відкрита до співпраці з «Наукою і Суспільством».

Дорогі друзі, колеги!

Українські письменники Словаччини бажають Вам стійкості, сили й читацької підтримки.

Україна є, Україна буде!

Слава Україні!

СТО РОКІВ З НАРОДОМ І ДЛЯ НАРОДУ УКРАЇНИ

(з історії створення і розвитку
журналу «Знаття – Знання –
Наука і Життя – Наука і Суспільство»)

СТО РОКІВ З НАРОДОМ І ДЛЯ НАРОДУ УКРАЇНИ

Дмитро Єсипенко,
головний редактор журналу,
кандидат філософських
наук, заслужений працівник
культури України

Історія буття пересічної людини означається днями, роками, десятиліттями, які для історичного поступу людства є миттєвостями. Для останнього визначальними є століття, епохи, тисячоліття. Тож часопис «Наука і Суспільство», наближаючись до свого столітнього ювілею, має усі підстави стати епохою в суспільно-політичному і духовному житті Української держави.

Поринаючи в ті далекі переломні і доленосні для українського народу 20-ті–30-ті роки минулого століття, варто дбайливо, з максимальною повнотою і об'єктивністю зрозуміти, осмислити і засвоїти зміст суспільного поступу, історичні обставини, рушійні сили, природу і характер людського матеріалу, що вийшов тоді на історичну арену, інакше все буде зведено до хронології пори і опису несуттєвих явищ. Тож чи була подія, пов'язана з виходом у світ 16 серпня 1923 року в м. Харкові журналу «Знання» – миттєвістю, чи це стала сутнісна життєдайна фундація, що була народжена на вимогу нового революційного часу, і яка своїм

єством мала сприяти народженню нового суспільного ладу, нового життя людей, возвеличувати людину праці, утверджувати людське в людині.

Історія тернистого шляху українського народу до свободи і творення власної держави до цього уже мала яскраві приклади самовідданого служіння справі народу.

У цій царині велику популяризаторську роботу здійснив Олександр Бодянський. Будучи секретарем Товариства історії та сторожитностей російських при Московському університеті, він виступив засновником і головним редактором його періодичного органу «Читання в Товаристві історії та старожитностей російських при Московському університеті». По суті цей часопис був у 1846–1848 і 1858–1877 роках, свого роду, центром українознавства. Саме на його сторінках були надруковані «История Русов» (1846 р.), «Летописное повествование о Малой России» А. Рігельмана (1847 р.), «Діаріуш» Генерального хорунжого Миколи Ханенка (1858 р.).

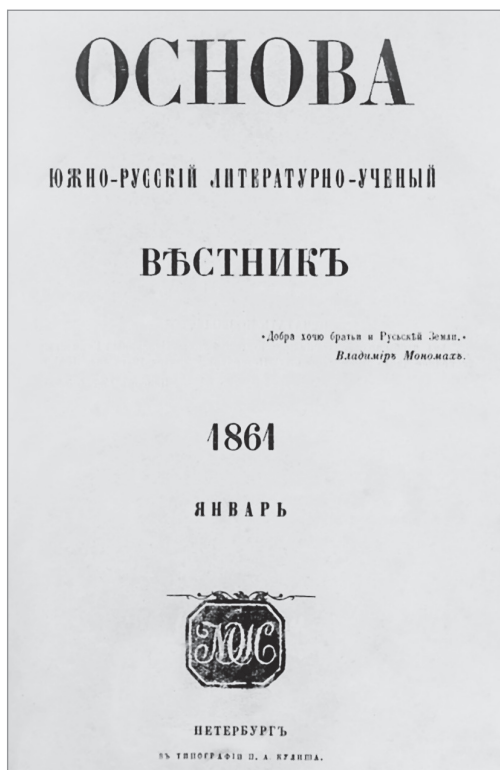
Також ще в 1861–1862 роках у Петербурзі українською мовою виходив перший український громадсько-політичний і літературно-мистецький щомісячник «Основа», головним редактором і видавцем якого був Білозерський Василь Михайлович. За оцінкою енциклопедичного словника Брокгауза і Ефрона він був «найпомітнішим проявом українофільства у XIX столітті на території Російської імперії». На його сторінках виступали Тарас Шевченко, Марко Вовчок, Степан Руданський, Леонід Глібов, Микола Гоголь. Саме на шпальтах цього часопису широко рекламувався «Буквар Південноросійський», упорядкований Т. Г. Шевченком, і його ж «Кобзар» 1860 року видання. Уже тяжко хворий поет, схвилюваний виходом українського журналу, взявши до рук примірник «Основи», надісланий йому В. Білозерським, і притиснувши його до грудей, тихо прошепотів: «Свій...наш журнал...».

Думається, що оця, від сеця ідуча радість і гордість за Україну і Українське Тараса Шевченка, закарбувалась у пам'яті, і таки знайшла своє втілення у помислах та справах наступних поколінь українців.

Історичні умови виникнення журналу

Усталеною є думка, що істина конкретна, все залежить від обставин місця і часу. 20-ті роки суспільного життя УСРР були ознаменовані подіями, пов'язаними з практичним розв'язанням проблем національного будівництва в межах радянських республік. Розпочинається реальний процес українізації.

Дійсно, українська преса посилювалась, почала набувати «рум'янців», особливо журнали, тижневики й наукова періодика, яка пристойно зросла. Офіційні «Вісті» Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету почали видавати цікавий додаток «Культура й побут». Відбуваються зміни і на редакторських постах. Приходить більше українських кадрів. До прикладу, В. М. Еллан-Блакитний редагує «Вісті», Г. Ф. Гринько – «Червоний шлях», його заступив О. Я. Шумський.

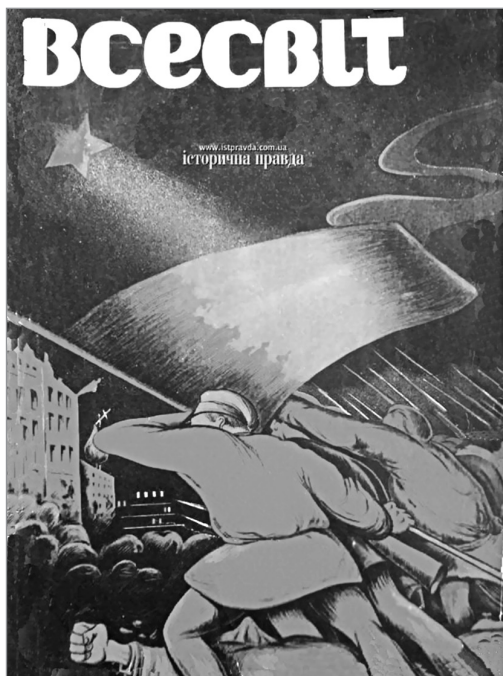
Обкладинка часопису «Основа»

Велась полеміка між політичною пресою і літературними журналами, яким політична преса закидала «націоналістичні ухили». Політична преса – «Харківський пролетар», «Більшовик», «Комуніст», «Вісті», «Чорноморська Комуна» (Одеса), «Пролетар», «Радянське село», «Комсомолец України» – брала участь у теоретичних і політичних дискусіях.

З'являються «Авангард», «Плужанин», що пізніше виходив як «Плуг», «Західна Україна» (видавали комуністи-емігранти з Наддністрянщини), «Нова генерація», «Нове мистецтво», «Радянський театр», «Кіно», «Музика», «Нова громада», «Бібліологічні вісті», «Універсальний журнал», «Всесвіт», «Глобус», «Червоний перець» та інші. У Харкові почала виходити газета «Радянське село» (окрім того, у кожній окрузі була окружна селянська газета, всіх – 34). Також у Харкові в цей час виходять журнали «Радянський селянин» і «Селянський будинок».

Значно зросла наукова періодика. Почали з'являтися журнали – органи окремих кафедр і відділів Всеукраїнської Академії Наук. За редакцією М. С. Грушевського виходив (1924–1930) науковий журнал українознавства «Україна» та історичний збірник ВУАН – «За сто літ».

Українська наука, освіта і культура отримали хоч і тимчасову, але унікальну можливість для нормального розвитку і сповна скористалися з неї. Центром українізації став Народний комісаріат освіти республіки, який очолювали послідовно Г. Ф. Гринько, О. Я. Шумський, М. О. Скрипник. Найбільший вплив українізація справила на розвиток національної освіти. Чимало позитивних змін сталося у літературі та мистецтві. З еміграції в Укра-

Обкладинка альманаху «Всесвіт»

їну повернулися М. С. Грушевський, С. Л. Рудницький та інші відомі діячі науки, освіти, культури. У літературі активно працювали П. Тичина, В. Еллан-Блакитний, В. Сосюра, М. Рильський, М. Драй-Хмара, М. Хвильовий, М. Зеров, М. Куліш та багато інших. Виникали національні культурні та літературні організації («Гарт», «Плуг», «Авангард» тощо). У 1925 р. постала Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ), яка об'єднала талановитих письменників, активних учасників руху за відродження української духовності.

У 1927 році виходить двомісячник «Вапліте», що його видавала група М. Хвильового, але його гострий тон проти урядового курсу довів до припинення журналу після його 6-го виходу у світ. Його місце заступає «Літературний ярмарок», на чолі якого теж стоїть М. Хвильовий, і який продовжує критику режиму, але замасковано, застосовуючи езопівську мову. Ці журнали підкреслювали досить виразну орієнтацію української культури головно на Захід.

Обкладинка журналу «Червоний перець»

Значний внесок у розвиток національної музичної культури зробили Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, М. Вериківський. В образотворчому мистецтві активно працювали М. Бойчук, І. Іжакевич, А. Петрицький, Б. Іванов, В. Касіян та ін. Видатним діячем української сцени був Лесь Курбас, який у березні 1922 р. організував унікальний театральний колектив «Березіль». Це був новий крок на шляху оновлення національного театру. У 1927 р. була створена Київська кіностудія.

Оцінюючи процес українізації, визначний державний і громадський діяч України Микола Скрипник зазначав, що «...мабуть, у жодній з республік нашого великого Союзу народів національні процеси не проходили з такою глибиною і з таким розмахом, як в Україні».

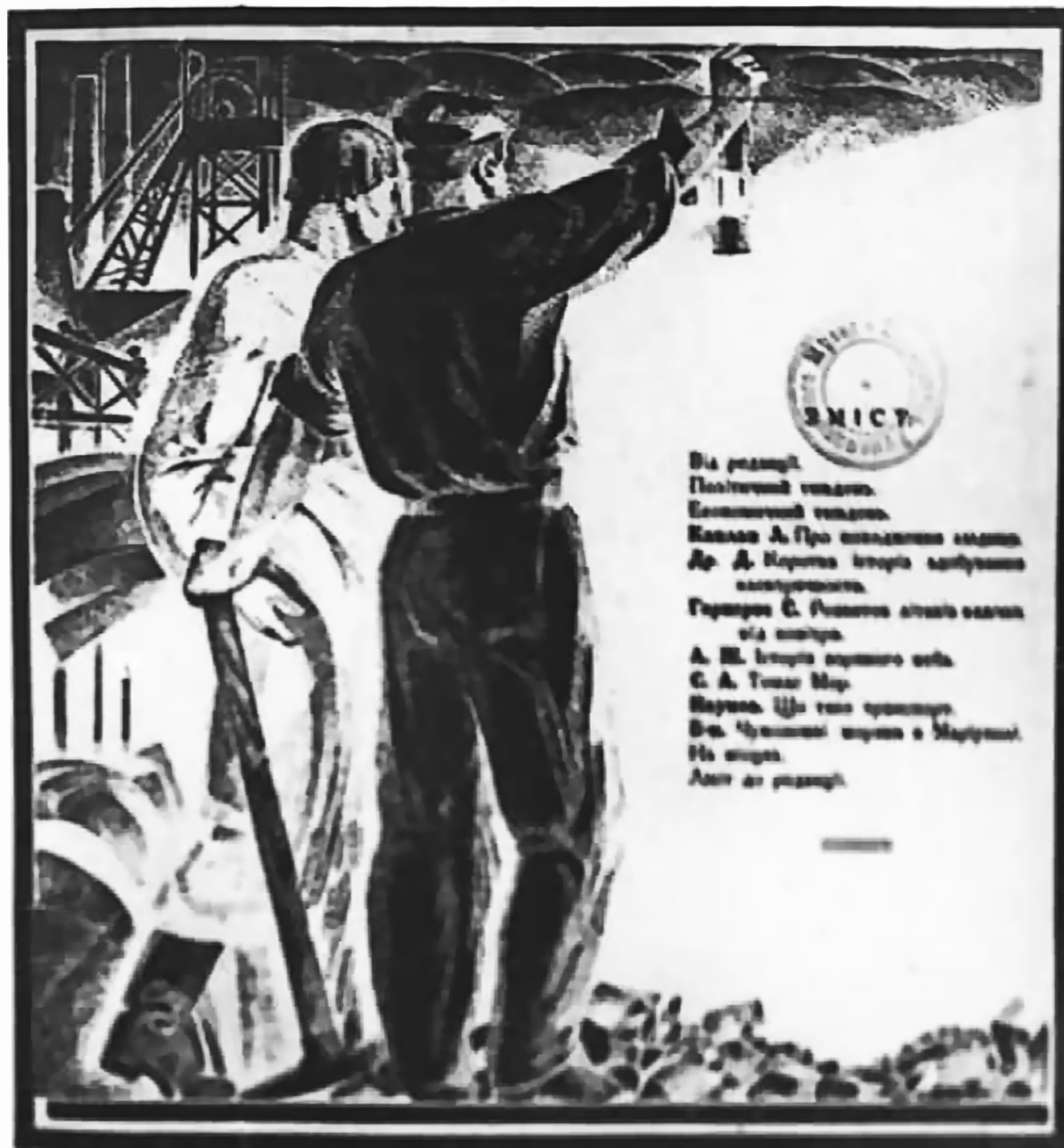
І все ж в умовах ідейного багатства, різнобарв'я культурно-мистецького життя, при тому розмаїтті журналів і газет, що виходили в Україні на той час, вихід у Харкові 16 серпня 1923 року нового видання з промовистою назвою «Знаття» не залишився непоміченим.

ЗНАТТЯ

1923

ЩОТИЖНЕВИЙ ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ
— І ГРОМАДСЬКИЙ ЖУРНАЛ —

№ 1

Віа редакції.
Політичний випадок.
Економічний випадок.
Кавказ А. Про економічний випадок.
Др. А. Карпенко історія економічного
випадку.
Гармарець С. Рухомі сили економіки
всіх країн.
А. М. історія економічного життя.
С. А. Тонка Мис.
Варенко. Що таке економіка.
Він. Числові історія в Математичній.
На відео.
Але не редакції.

ВИДАННЯ ХОЗЯЙСТВО ДОНБАССА
КАРНИВ

Журнал «Знаття» – спадкоємець просвітницьких традицій України

Серед багатьох питань, пов'язаних із заснуванням цього журналу, одним із сутнісно важливих є дослідження обставин і ідейно-теоретичного обґрунтування його назви «ЗНАТТЯ».

Відання або знання мають глибинну світоглядну, відичну, ведичну основу – безпосереднього, істинного, достовірного знання.

Віди, веде – перші дорелігійні тексти, де зібрані безпосередні досягнення людей в особистому духовно-пізнавальному досвіді.

Слово **віда** або веда означає **відати, знати, вінець знання, достовірні знання**. Звідси – відична мудрість. Мудреців – носіїв істинних, відичних знань називають відунами. Це ті, що знають, відають.

Від природи людина потребує для життя не віри, а обізнаності, знання, знаття. «Якби знаття!» – так українці висловлюють внутрішню потребу знати Істину.

Одвічне прагнення українців до знання свідчить, що наш світогляд заснований на обізнаності – на знатті, знанні, а не на вірі. Філософським підтвердженням цьому є пізнавальний принцип Григорія Сковороди: «Пізнай себе – і ти пізнаєш Світ».

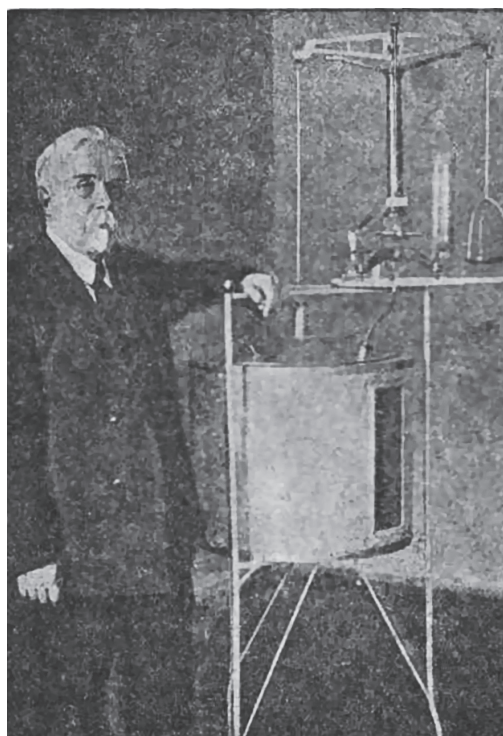
В Україні база суспільно необхідних знань формувалася, зберігалася і передавалася завдяки виданню книг і періодичних часописів – вісників, які несли людям вісті-віди-знання.

Отже, відання, знаття, знання є основою діяльності людей в усіх сферах особистого і суспільного життя.

Василь Еллан-Блакитний, ідейний натхненник і організатор заснування журналу, саме так усвідомлював сутність знання, освіченості, їх безумовне зачення для трудового люду,

людей праці. Його закоріненість на практичному втіленні соціалістичних ідей, широкому і активному включенні в процеси революційного перетворення суспільства трудящих мали вирішальне значення при визначенні назви журналу для народу, про що Блакитний зазначав повсякденно.

У книгосховищі книжкової палати України у Харкові серед багатьох інших унікальних видань зберігається і комплект журналу «Знаття» за 1923 рік. Перший номер журналу був надрукований тиражем чотири тисячі примірників. Часопис «Знаття», а пізніше «Знання», започатковувався як орган Головополітосвіти УСРР, а з 1932 року він став виходити уже як

Біля апарата для дослідження адсорбційних явищ у волокнах академік В. М. Шапошніков

В Харкові в Будинку Літератури ім. Блакитного відбулася вечірка зустрічі укр. письменників з прибулою до Харкова делегацією молдавських письменників. На фото – ліворуч: письменники: Лекцир (Молд.) Аркадій Любченко (Укр.), Свекла (Молд.) Вл. Зорін (Укр.)

орган Народного комісаріату освіти УСРР загалом.

У своєму зверненні до читача редколегія зазначала, що знання робітникам і селянам потрібні не тільки задля самого знання, щоб розширювати свій світогляд, не тільки, щоб розуміти околишні явища життя, а й щоб вийти з руїни і злиднів, відродити господарство країни, підняти культуру.

Якщо звернути увагу на першу обкладинку журналу, то на передньому плані – стилізований малюнок робітника, який лівою рукою спирається на кайло, а в правій високо тримає запалену шахтарську лампу, що освітлює попереду шлях йому й селянинові з традиційним пшеничним снопом під пахвою. І далі перед ними – шахта й хлібні лани... Тут же короткий зміст тижневика, де редакція сповіщає про вихід нового видання та надає перший випуск

політичних і економічних новин за тиждень.

Малюнок, за задумом засновників журналу, мав свідчити про те, що робітникові й селянинові ці знання потрібні так, як столяру – рубанок, а шевцеві – шило. Робітник – господар держави, і щоб бути добрим господарем, він повинен мати відповідні знання для господарювання. Щоб виробляти продукцію, ефективніше працювати на виробництві, робітники і селяни повинні систематично збагачувати себе новими технічними знаннями. Саме для висвітлення життя на фабриках, заводах і в селі «... задумали, – як зазначалося у вступній статті «Від редакції», – видавати щотижневий науково-популярний журнал «Знаття» для робітників і селян».

Журнал намагався максимально відповідати духу історичної епохи, вбирати силу інтелектуального і ду-

ховного середовища, враховувати менталітет епохи, її політичні симпатії та антипатії в оцінках визначних людей та історичних подій.

Звичайно, сучасній освіченій людині важко уявити, з якою увагою і інтересом перші читачі журналу сприймали публікації про сміливий політ творчої думки учених і інженерів, про трудові досягнення робітників на технічно застарілому обладнанні.

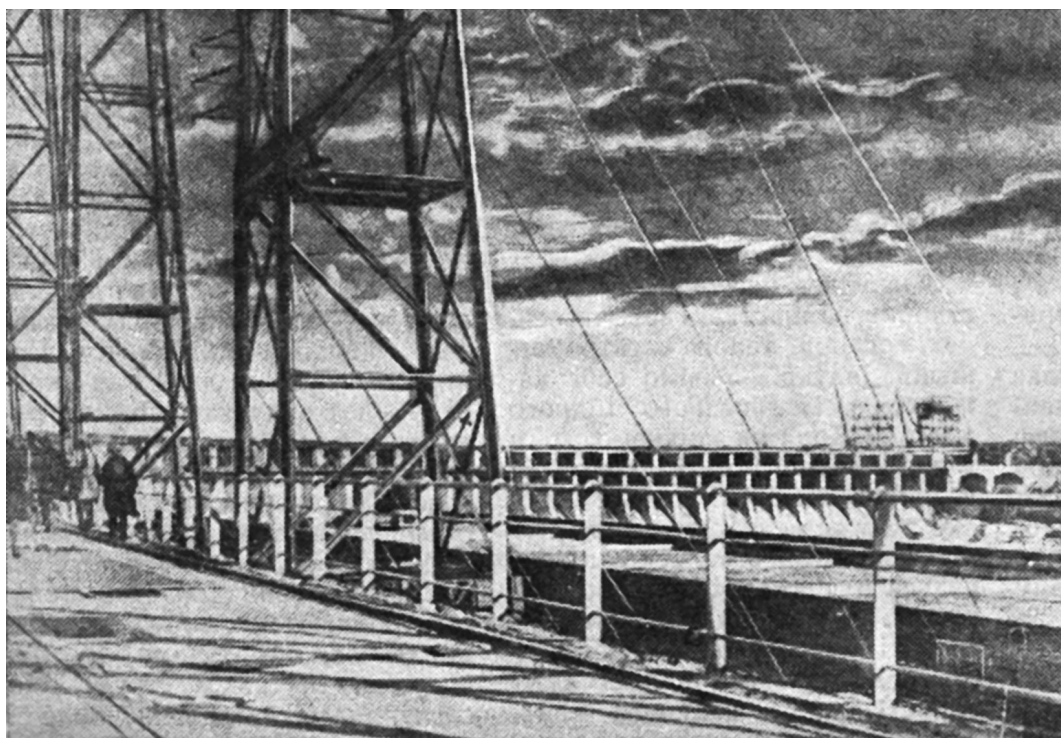
На світлинах тих років, що публікувалися на сторінках журналу, зафіксовані перші хати-читальні, де зовсім юні і поважні статечні люди долали неписьменність. А чого варті були тоді поради перших винахідників і раціоналізаторів про те, як краще переобладнати плуг чи косарку, верстатнику заточити різець, а будівельнику швидше і надійніше змурувати стіну. Саме тоді закладалися підвалини майбутніх заводів-гігантів. Таких, скажімо, як

Харківський тракторний завод, будувались нові шахти, теплові і гідроелектростанції.

І журнал повною мірою виконував свою інформаційно-просвітницьку місію.

Зростанню авторитету в суспільстві з перших кроків свого існування часопис завдячує надзвичайно талановитим, яскравим, багатогранним особистостям, що стояли біля його витоків і розвою. Василь Еллан-Блакитний (Василь Михайлович Елланський), Олександр Якович Шумський, Микола Олексійович Скрипник, Володимир Петрович Затонський – ось кого по праву варто вважати хрещеними батьками цього унікального журналу для народу.

До складу редакційної колегії та його активними авторами в цей час були видатні вчені світового рівня: Олександр Олександрович Потебня, Костянтин Григорович Воблий, Дмитро Іванович Багалій, Олександр

Дніпрогес. Загальний вигляд греблі з боку електростанції

(3 постанови Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів Союзу РСР від 4 травня 1935 р.)

Перемога соціалізму в СРСР, успіхи соціалістичної промисловості, остаточна перемога колгоспного ладу на селі, величезне зростання добробуту і культури трудящих мас усіх республік Радянського Союзу і, в наслідок цього, зміцнення карбованця

та неухильне зростання фінансової сили СРСР досягнуті на основі власних нагромаджень СРСР „без кабальних кредитів і позик ззовні“ (Сталін).

Народно-господарський план на 1935 рік намічає далі велике зростання по всьому фронту соціалістичного будівництва і піднесення матеріального добробуту та культури найширших трудящих мас міста і колгоспного села.

Для залучення ошаджень трудящих на фінансування народно-господарського плану і постав-

лених ним завдань третього року другої п'ятирічки — Центральный Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів Союзу РСР постановляють:

Випустити державну внутрішню позикку другої п'ятирічки (випуск третього року)...

...Позика випускається на суму 3.500 млн. карб., строком на 10 років з 1-го жовтня 1935 року по 1 жовтня 1945 року.

КУДИ ЙДУТЬ КОШТИ ВІД ДЕРЖАВНИХ ПОЗИК

Державні позикки є могутнє джерело прибутків Радянської держави. Це наочно ілюструють такі цифри за першу п'ятирічку і два роки другої п'ятирічки.

До єдиного держбюджету надійшло від масових позик близько 13 млрд. карбованців. У 1934 році кошти, одержані від позик, становили понад 12% до всієї суми, витраченої на фінансування народного господарства.

У сільське господарство в 1934 році було вкладено 6,100 млн. карбованців. З їх 55% становлять надходження від позик.

У 1935 році програма фінансування всього народного господарства становить 35 мільярдів 200 мільйонів карб. Від позик має надійти до бюджету 3 мільярди 550 мільйонів карбованців, тобто понад 10% всієї суми фінансування народного господарства. Надходження від позик становитимуть близько 50%

усіх вкладів у сільське господарство, близько 75% витрат на культурно-побутове будівництво.

Нові школи, лікарні, клуби, санаторії, будинки відпочинку будуть збудовані на кошти від позик третього року другої п'ятирічки.

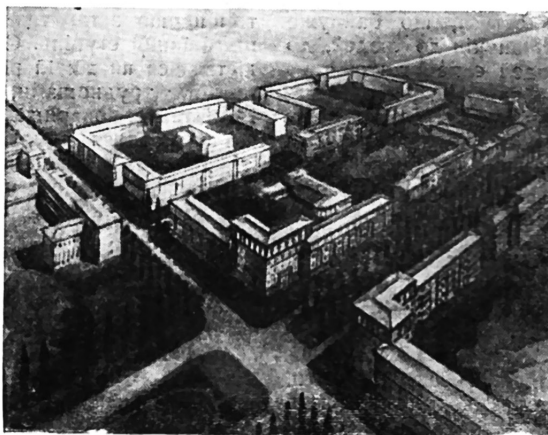
... „Тепер позикки є вже не тільки джерело прибутків для держави, а й серйозне джерело прибутків для самої людності“ (Гринько). За 1928—34 рр. позикодержцям виплачено 2 мільярди 344 мільйони карб. виграшів і процентів. В 1935 році прибуток

людності від позик становитиме один мільярд 300 мільйонів карб.

На кожного позикодержця припало прибутку по позиках:

У 1931 р.	— 6	крб.
„ 1932 „	— 8	„
„ 1933 „	— 14	„
„ 1934 „	— 20,5	„

У 1935 році кожний позикодержець одержить 29 крб. прибутку по позиках. За останні 5 років кожний третій з 45 мільйонів позикодержців виграв по 93 крб.

Іванович Білецький, письменники Остап Вишня, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Павло Тичина і Олександр Довженко.

З №15–16 за 1924 рік змінюється назва журналу «Знаття» на «Знання», однак залишається незмінним просвітницький, науково-практичний дух видання. Варто зазначити, що журнал обов'язково робив щотижневий огляд найважливіших політичних і економічних подій внутрішнього і міжнародного життя, публікувалися матеріали, присвячені висвітленню історії революції, цікаві і важливі нариси з історії та сучасних досягнень природничих наук, розвитку освіти і практичної медицини. Широко висвітлювався трудовий героїзм будівників нового суспільства.

Тільки оглядовий опис проблем, дискусійних питань, що знаходили своє висвітлення на сторінках журналу, перелік рубрик і авторів, що виступали на його сторінках, вражає читача. «Історія фабрик і заводів СРСР», «Соціалістична і капіталістична електрифікація», «Вогні соціалізму» «Наші велетні», «Політика. Економіка», «Культура і побут», «Дитяча творчість», «Новини науки й техніки», «Новини археології», «Міжнародна панорама».

Для задоволення культурно-пізнавальних інтересів читачкої аудиторії велися рубрики «Коротко про все», «Цікава фізіологія», «Блокнот натураліста», «Лікарські рослини», «Як уникнути нервової перевтоми», «Критика й бібліографія».

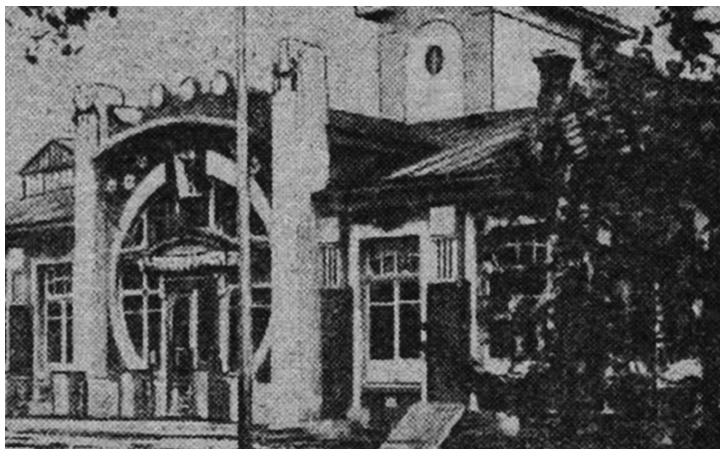
У рубриці «На фабриках і заводах» подавалися описи трудо-

вої діяльності робітничих мас і їхніх професійних організацій з підвищення продуктивності праці та рівня їх освіти. Публікувалися матеріали, присвячені розвитку залізничного і водного транспорту, зростання авіації. Цікаво, що ще у 1934 році ставилося і розглядалося питання розвитку радянського телебачення. Друкувалися нариси з ілюстраціями про маяків соціалістичного будівництва. Редакція журналу практикувала випуски, присвячені висвітленню історії, стану економіки, життя і побуту народу окремих республік СРСР. Так, №3 за 1934 рік був присвячений Киргизії.

У матеріалах «На селі» в рубриках «Сільське господарство», «Агротехніку соціалістичним ланам», «Генетика на службі радянського тваринництва», «Більшовицькі колгоспи» висвітлювалися проблеми і здобутки у зародженні нових форм господарювання, побуту села, умов життя його мешканців, поєднання досягнень сільськогосподарської науки з практикою аграрного виробництва.

Надзвичайно цікавим і повчальним є матеріал журналу «Позика третього року другої п'ятирічки» з розшифровкою, куди йдуть кошти від державних позик.

Редакція журналу особливо цінувала листи робітників і селян, твор-

Грязеликарня Слав'янського курорту

**ДВОТИЖНЕВИЙ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ
БАГАТОІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ**

ЗНАННЯ

(ОРГАН НКД УРСР)

**ПОВИНЕН БУТИ В КОЖНОМУ КЛУБІ,
В КОЖНОМУ КОЛБУДІ, В КОЖНІЙ ШКОЛІ**

ЗНАННЯ МІСТИТЬ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ СТАТТІ ВИСОКВАЛІФІКОВАНИХ АВТОРІВ З УСІХ ГАЛУЗІВ НАУКИ •

ЗНАННЯ ПОДАЄ МАТЕРІАЛ З НАЙАКТУАЛЬШИХ ПИТАНЬ СОЦІАЛІСТИЧНОГО БУДІВНИЦТВА В СРСР •

ЗНАННЯ В ПОПУЛЯРНОМУ ВИКЛАДІ ЗНАЙОМИТЬ СВОІХ ЧИТАЧІВ З НАЙНОВІШИМИ ДОСЯГНЕННЯМИ РАДЯНСЬКОЇ І СВІТОВОЇ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ •

ЗНАННЯ СИСТЕМАТИЧНО МІСТИТЬ РОЗДІЛ „У ВІЛЬНУ ГОДИНУ“ З ТЕХНІЧНОЮ КОНСУЛЬТАЦІЮ, НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЮ ВІДПОВІДдю, „СВОЇМИ РУКАМИ“ ТОЩО •

**ЩОБ ЗАБЕЗПЕЧИТИ
В ЧАСНЕ НАДХОДЖЕННЯ ЖУРНАЛУ,
ЗДАВАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ ЗАЗДАЛЕГІДЬ**

ПЕРЕДПЛАТУ
ТРЕБА ЗДАВАТИ ЛИСТОНОШАМ
АБО ПОШТОВИМ ФІЛІЯМ

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА:
на 6 місяців 3 крб. 60 коп.
на 3 місяці 1 крб. 80 коп.

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ЧИТАЙТЕ
ПОШИРЮЙТЕ ЖУРНАЛ** **ЗНАННЯ**

УЛАШТОВУЙТЕ КОЛЕКТИВНЕ ЧИТАННЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ НАШОГО ЖУРНАЛУ

Надсилайте свої зауваження та запитання до редакції: Харків, Пролетарський майдан, 7, Видавництво „Радянська Школа“, редакції журналу „Знання“ •

чої інтелігенції, що друкувались в рубриці «Поштова скринька». На сторінках часопису знаходили місце літературна проза, поезія, була також сатирична сторінка. Все це давало можливість задовольняти зростаючі вимоги передплатників, робило видання потрібним повсякчас.

Журнал друкувався накладом 6000–8000 примірників, що на той час було досить пристойним фактом.

Виданням журналу за час першого року його виходу опікувалася добре відома на той час організація «Хозяйство Донбасса». Згодом роботу з підготовки і випуску журналу виконувало Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа». Редакція журналу знаходилася за адресою: м. Харків, вул. Сергіївська, 2; пізніше розміщувалася також у Харкові, в будинку 7 на Пролетарському бульварі.

З переїздом партійних і державних органів, наукових, освітніх та культурно-мистецьких установ до міста Києва змінила своє місце знаходження і редакція журналу «Знання». Вона знаходилася на вулиці Пушкінській, 11-А, а ще пізніше переїхала на провулок Рильський, 4, де у повоєнні часи і працювала певний час редакція журналу, тільки під іншою назвою – «Наука і Суспільство». У жовтні 1935 року видання часопису «Знання» припинилося.

На жаль, на сьогодні ми надзвичайно мало знаємо про людей, які творили журнал в ті далекі часи. Скупо, але зазначимо, що під кінець 20-их на початку 30-их років минулого століття відповідальними редакторами (на той час так називалась посада) працювали Приходько А. Т. і Васютинський В. В., а технічними керівниками чи технічними редакторами, ці посади по різному називалися у вихідних даних, працювали: Монжерак П., Кругляков, Політєнко С., Сидоренко М.

Практична робота з підготовки до столітнього ювілею журналу викликала потребу у дослідженні цього мало відомого, але значущого періоду його розвитку. Тож чекаємо на доробки вчених. Сторінки «Науки і Суспільства» для їх оприлюднення завжди відкриті.

НАУКА і ЖИТТЯ

1

1 9 5 1

«Наука і життя» : нові часи, нові можливості

Журнал «Знання» як орган Головополітосвіти УСРР, а 1932 року – Народного комісаріату освіти УСРР розвинув і продовжив славні традиції свого попередника – часопису «Знаття» впродовж наступних понад 13 років. Його останній номер вийшов у жовтні 1935 року.

На жаль, з огляду на складні негативні процеси, що відбувалися у радянському суспільстві у другій половині 30-их років 20-го століття та роки воєнного лихоліття 1941–1945 років, журнал на довгий час зник з читацького обрію і з'явився знову лише в 1951 році під іншою назвою – «Наука і життя» – науково-популярний журнал Товариства для поширення політичних і наукових знань Української РСР, яке було започатковане у січні 1948 року.

Принагідно зауважимо, що рішення про відновлення виходу такого потрібного журналу для народу освячувалось на самих високих щаблях Всесоюзного партійного керівництва – Політбюро ЦК ВКП(б).

Сучасним можновладцям та й широкому українському загалу буде цікавим і повчальним ознайомитися з алгоритмом прийняття рішень і практичних дій тогочасних партійних і державних органів щодо створення і забезпечення діяльності журналу «Наука і життя». Ось частковий витяг з протоколу № 98 засідання Секретаріату ЦК КП(б)України (пункт 143).

1. Відповідно до постанови ЦК КП(б)У від 3 січня 1951 року дозволити Товариству для поширення політичних і наукових знань Української РСР з березня 1951 року видавати що-

ВІД РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ „НАУКА І ЖИТТЯ“

З квітня 1951 року почато видання нового ілюстрованого науково-популярного журналу «Наука і життя» — органу Товариства для поширення політичних і наукових знань Української РСР.

Створенням цього журналу відкриваються нові можливості для пропаганди політичних і наукових знань у нашій республіці. На його сторінках будуть висвітлюватися проблеми передової радянської науки в світлі розв'язання завдань поступового переходу від соціалізму до комунізму.

Спеціальні розділи присвячуються популяризації досягнень науки в розв'язанні народногосподарських завдань, у здійсненні сталінського плану перетворення природи, спорудженні будов комунізму.

На сторінках журналу систематично висвітлюватимуться питання про походження Всесвіту, життя на землі, про подолання релігійних пережитків у свідомості людей.

Узагальнення досвіду передовиків промисловості і сільського господарства знайде відображення в розділі «Трибуна новаторів виробництва».

Систематично друкуватимуться статті з актуальних питань пропаганди політичних і наукових знань серед трудящих, узагальнюватиметься кращий досвід роботи відділів Товариства. Журнал допомагатиме лекторам — членам Товариства якнайкраще донести досягнення радянської науки в маси.

Лектор знайде в журналі рекомендовану тематику лекцій, кращі публічні виступи видатних вчених і новаторів промисловості і сільського господарства, а також рецензії на видання Товариства та лекції, прочитані дійсними членами Товариства, критичні статті й рецензії на науково-популярну літературу.

Редакція запрошує вчених, новаторів виробництва і інтелігенцію взяти активну участь у пропаганді політичних і наукових знань на сторінках журналу «Наука і життя».

Ще молодий
Віктор Глушков

Президент Академії наук УРСР,
академік Борис Патон

місячний науково-популярний журнал «Наука і життя» обсягом 4 друкованих аркушів накладом 30 тисяч примірників. Установити ціну одного окремого номера 2 карбованці.

2. Відповідальним редактором журналу «Наука і життя» затвердити тов. Старовойтенка І. П.

3. Запропонувати президії правління Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР в десятиденний строк:

а) затвердити редколегію журналу «Наука і життя»;

б) розробити і внести на затвердження Державної штатної Комісії штатний розпис журналу.

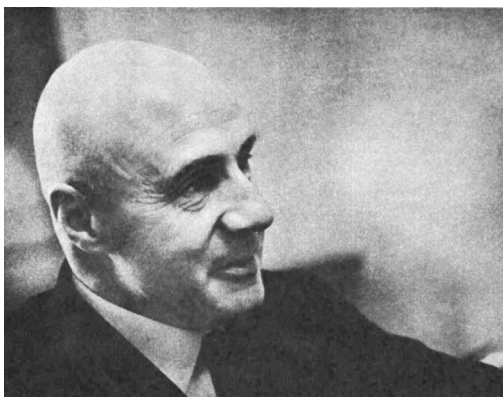
4. Забав'язати Укрполіграфвидав при Раді Міністрів УРСР (т. Рудого) забезпечити друкування журналу «Наука і життя» в одній із друкарень м. Києва.

5. Доручити Держплану УРСР виділити Товариству для поширення політичних і наукових знань УРСР необхідну кількість друкарського паперу для видання журналу «Наука і життя».

Ось так би дбала нинішня українська влада про розвиток засобів масової інформації.

Абстрактно мислячі представники сучасних неоліберальних і

псевдodemократичних поглядів на взаємовідносини держави і преси можуть нам закидати бажання «одержавити» останню, зробити її ручною. Але так можуть думати саме тільки абстрактно мислячі ідеологи від влади. По-перше, і влада (якщо вона народна і за формою, і за метою), і всі суспільні інституції мають працювати в напрямку творення суспільства для людини працюючої, освіченої, інтелектуально розвиненої, відповідальної за свої вчинки перед собою і людьми, а, отже, і перед суспільством, що і має сприяти формуванню людини саме суспільної. Це значить, що вектори діяльності держави і преси за кінцевою суспільною метою співпадають. Завдання влади в кожний конкретний історичний період – віднайти, сформулювати та законодавчо забезпечити правове і економічне поле функціонування засобів масової інформації. Мають бути гарантовані рівні можливості для зміцнення матеріальної бази ЗМІ (забезпечення приміщеннями, встановлення відповідних соціальних тарифів щодо сплати оренди, комунальних і поштових послуг тощо). Але це за

Академік-секретар Відділення математики, механіки і кібернетики АН УРСР, академік Ю. О. Митропольський

Дійсний член АМН СРСР, академік АН УРСР, заслужений діяч науки і техніки В. М. Іванов за дослідженнями

умови, коли завдання влади і преси співпадають. У протилежному випадку з'являється поділ на провладні і опозиційні (ворожі до влади) засоби масової інформації, починається пошук своїх і чужих, який нерідко закінчується віднайденням ворогів держави і народу.

Весь тягар організаційної, матеріально-технічної і редакційно-видав-

ничої роботи з підготовки і випуску журналу в повоєнний час звалився на плечі його відповідального (такою тоді була посада) редактора Івана Павловича Старовойтенка (1904–1989), який до цього очолював кафедру економічної географії республіканської партійної школи при ЦК Компартії(б) України.

Уже з перших кроків існування журналу постала проблема долучення до роботи досвідчених і кваліфікованих кадрів, про що Іван Павлович інформував завідуючого Відділом пропаганди і агітації ЦК КП(б) України Пашка Я. Е. з проханням направити в розпорядження редакції «Науки і життя», із інших редакцій, редактора відділу соціально-економічних наук і редактора відділу біології і сільського господарства. ЦК Компартії(б) України також максимально предметно і відповідально порушував питання зміцнення чисельного і якісного складу працівників редакції. Саме про це свідчить звернення секретаря ЦК КП(б)У І. Д. Назаренка до секретаря Центрального Комітету ВКП(б) Сулова М. А. з проханням дати доручення Державній Штатній Комісії переглянути штати редакції журналу «Наука і життя» на предмет включення в штатний розпис редакції наступ-

В Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР. Академік АН УРСР Р. Є. Кавецький за визначенням активності радіозолів у тканинах

П. А. ВЛАСЮК, дійсний член Академії наук Української РСР

них п'яти одиниць: відповідального секретаря редакції, літературного редактора, художника, коректора і навіть! кур'єра-прибиральниці. Також вносилося прохання дозволити з 1 липня 1952 року видавати журнал «Наука і життя» накладом 45000 примірників: 30000 українською мовою і 15000 російською.

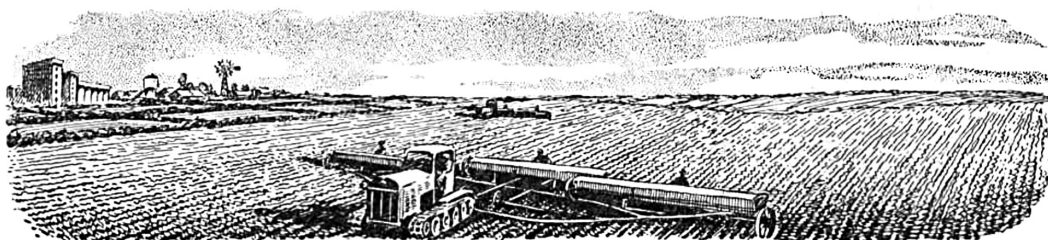
У цей час була проведена велика робота щодо зміцнення матеріальної бази і кадрового складу редакції журналу головою правління Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР Комісаренком Василем Павловичем. Саме завдяки йому в січні 1952 року редакції журналу «Наука і життя» були передані 4 кімнати, які раніше займала редакція журналу «Сучасне і майбутнє». Ним були вирішені питання переходу редакції журналу з видавництва «Радянська школа» у видавництво ЦК КП(б)У «Радянська Україна», що дозволило покращити якість технічної підготовки, поліграфічного виконання друку, кольорового оформ-

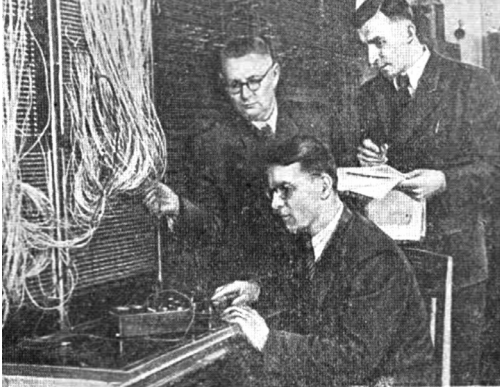
лення журналу. Також В. П. Комісаренком ще у листопаді 1952 року було порушено перед ЦК КП(б)У клопотання про збільшення з 1 січня 1953 року об'єму журналу з 4 до 6 друкованих аркушів та збільшення накладу журналу з 30 тисяч до 40 тисяч примірників.

Незважаючи на недостатню кількість фахових працівників, слабку матеріальну базу, журнал активно розвивався. Щороку виходило у світ 12 змістовних і цікавих номерів накладом 30000 примірників кожен.

Для сучасного читача важливо буде знати, що навіть такий, здавалося б великий тираж, не міг задовольнити зростаючий попит читачкої аудиторії, про що свідчили листи громадян до керівних державних органів.

У серпні 1953 року редакція уже від себе звернулася до українського уряду з проханням щодо збільшення обсягу журналу «Наука і життя» до 6 друкованих аркушів і разового тиражу до 50000 примірників.

У лабораторії електромоделювання
Київського державного університету
ім. Т. Г. Шевченка

Тематичне спрямування журналу цього часу було викликане потребами завдань повоєнної відбудови народного господарства. На сторінках часопису друкувались матеріали про будівництво нових заводів, фабрик, електростанцій, шляхопроводів і великих мостів, випуск станків і обладнання для промисловості. Значна кількість публікацій була присвячена сільськогосподарському виробництву. Знаходили своє висвітлення питання вітчизняної науки, медицини, освіти і культури.

Завдяки вдало визначеному підходу до висвітлення науково-технічної проблематики журнал завоював прихильність величезної кількості читачів, а його дописувачами був широкий загал практичних науковців, інженерів і техніків, передовиків промислового і сільськогосподарського виробництва.

Широке залучення членів редакційної колегії до організації і проведення читачьких конференцій, ретельне вивчення критичних зауважень читачів було головним лейтмотивом роботи редакції журналу в 1950-х роках.

28 серпня 1953 року редакція журналу звітувала про свою роботу

у Москві на засіданні Президії правління Всесоюзного Товариства для поширення політичних і наукових знань. Президія правління Товариства загалом позитивно відзначила її роботу, водночас вказала на необхідність покращення художнього і поліграфічного оформлення журналу, що помітно відставало від вимог часу.

З огляду на це, одним із важливих рішень, прийнятих з цього питання, стало звернення до Центрального Комітету Комуністичної партії України щодо збільшення обсягу журналу «Наука і життя» до 6 друкованих аркушів і разового тиражу до 50000 примірників, а також про передачу справи видання журналу видавництву ЦК КПУ «Радянська Україна»

8 січня 1954 року таке рішення ЦК КП України було прийняте.

Вирішення цих проблем заклало міцні підвалини для подальшого піднесення ролі часопису в суспільно-політичному і духовному житті України, перетворення його на більш дієвий орган Товариства для поширення політичних і наукових знань в Радянській Україні.

У своїх спогадах про журнал «Наука і Суспільство», багаторічний член його редколегії, професор С. К. Всехсвятський у часописі «Трибуна лектора» зазначав: «... що на сторінках цього періодичного видання постійно відображались важливі події наукового й культурного життя усієї країни, досягнення вчених, а саме: фізиків, хіміків, біологів, кібернетиків, металознавців, астрономів, географів, океанологів, суспільствознавців, а також інженерно-технічних працівників, педагогів, медиків. Власне, незважаючи на чітко окреслене спрямування, сформульоване на обкладинці журналу: «популярно про дослідження,

знахідки, відкриття», важко назвати галузь, якої б він не торкався». У цьому багатому тематичному діапазоні публікацій відбивалася певна закономірність розвитку соціалістичного суспільства. Наука в країні стала продуктивною силою, її могутній вплив поширився на усі сфери народного господарства, культурного і громадського життя радянських людей, на їх побут, а опосередковано навіть на їх взаємини. Наукова організація праці, використання електронно-обчислювальних машин у навчанні, управлінні підприємствами й цілими галузями промисловості, сільського господарства, транспорту, астрономічні відкриття, зародження космічних технологій, що революціонізували традиційні «земні» галузі виробництва, нові можливості метеорології й пошуків корисних копалин із застосуванням штучних супутників Землі, швидкий розвиток зв'язку, промислового телебачення, математизації біології – усе це ознаки сучасного науково-технічного прогресу, що особливо благотворно змінював життя людей в умовах соціалістичного суспільства. Ознакою часу було лавиноподібне зростання потоку інформації. Навіть вузькі спеціалісти не завжди були спроможні ознайомитися з усіма публікаціями зі своєї галузі.

Завоювання журналом «Наука і життя» такого високого авторитету в науково-освітніх колах, серед широкої читацької аудиторії багато в чому залежало від піклування за його долю засновника – Товариства для поши-

рення політичних і наукових знань. Тільки одне те, що запланований на 1954 рік дефіцит бюджету на видання «Науки і життя» в сумі 168,4 тисяч карбованців покривався за рахунок Товариства, свідчить промовисто і переконливо – справи журналу були у засновника на першому місці.

Підтримані таким піклуванням і увагою, керівництво і працівники журналу творчо і наполегливо творили його історію 50-х першої половини – 60-х років 20-го століття.

Про зростаючий авторитет журналу «Наука і життя» у той час свідчить беззаперечно факт про те, що наявний обмежений наклад його видання не міг задовольнити попит читацької аудиторії. Через це місцеві відділення «Союздруку» змушені були відмовляти багатьом бажаючим передплатити журнал. Його важко було придбати і в роздрібній мережі, оскільки вона отримувала журнал в мізерній кількості. Так, при наявності ліміту з передплати на 1954 рік в кількості 28112 примірників, план було виконано з перевиконанням – передплачено 29009 примірників. Це перевиконання відбулося за рахунок роздрібного продажу: замість 1888 примірників до роздрібною мережі надійшло лише 991 примірник.

Делегати від Вінницької обласної організації товариства «Знання» під час засідання IV з'їзду Всесоюзного товариства «Знання»

К О Н К У Р С

Спілка письменників України, Київське обласне відділення Спілки журналістів України і редакція журналу «Наука і життя» з 1 січня по 1 липня 1964 року проводять конкурс на кращий науково-популярний нарис.

Представлені на конкурс нариси можуть бути присвячені розвитку різних галузей радянської науки, роботам українських вчених, застосуванню досягнень науки у практику, літературним портретам українських учених, їх співдружності з вченими інших республік, науковій проблематиці й фантастиці.

Прийняті до друку матеріали будуть опубліковані в журналі «Наука і життя» або в щомісячних випусках бібліотеки «Для вдумливого, допитливого». Пе-

реможням конкурсу встановлено шість премій з врученням дипломів:

перша премія — 200 карбованців

дві другі — по 150 карбованців

три треті — по 100 карбованців

Взяти участь у конкурсі запрошуються автори всіх братніх радянських республік. Рукописи обсягом не більше одного друкованого аркуша з поміткою «На конкурс» надсилати на адресу: м. Київ, вул. Карла Лібкнехта, 1, редакція журналу «Наука і життя».

Рішення журі, до складу якого входять видатні вчені, письменники, журналісти буде опубліковане у жовтневому номері журналу за 1964 рік.

Доля і обличчя видання, як правило, значною мірою залежать від таланту і здатності особистості його очільника поставити справу. Що ж, з очільниками нашому журналу пощастило. Естафетну паличку своїх попередників – творців часопису «Знаття»–«Знання» – у найскладніші часи започаткування «Науки і життя» першим прийняв Старовойтенко Іван Павлович, який до цього, як уже зазначалося, обіймав завідування кафедрою республіканської партійної школи при ЦК КП(б)України, мав учений ступінь кандидата географічних наук та наукове звання доцента. Він працював відповідальним редактором з квітня 1951 до жовтня 1953 року. Його надійними помічниками були заступники: з квітня 1951 року до квітня 1953 року – Грушкевич Станіслав Людвигович, а з травня 1953 року – Дем'янчук Іван Леонідович.

Справу плекання часопису «Наука і життя» з жовтня 1953 року до квітня 1961 року на посаді відповідального редактора продовжив Олександр Олександрович Алентьєв, доктор технічних наук, професор. Він мав величезний досвід партійної і науково-викла-

дацької роботи. У 1946–1949 роках завідував Відділом науки і вищих навчальних закладів ЦК КП(б)України, працював з 1952 по 1954 роки директором Київського технологічного інституту силікатів, у 1955–1957 роках був деканом силікатного факультету Київського політехнічного інституту.

Заступником у О. О. Алентьєва до січня 1956 року продовжив працювати Дем'янчук І. Л., а з січня 1956 року до виконання цих обов'язків приступив Валігура В. А., який пропрацював у редакції журналу «Наука і життя» до липня 1961 року.

Ще одна знакова постать на посаді відповідального редактора «Науки і життя» цього значимого періоду його розвитку – це Скоробогатов Володимир Петрович. Працюючи в ЦК Компартії України, він опікувався становленням і розвитком часопису, знав його проблеми, вузькі місця, бачив шляхи усунення негараздів та мав свідоме бачення його подальшого розвитку. Він власне завершив з творчим колективом редакції закладення міцного фундаменту подальшого розвою «Науки і життя».

До скарбниці методів і форм подачі матеріалу, визначення стрижневих напрямків поширення знань, уміння працювати з авторами, з чи-

тацькою аудиторією цього періоду переконливо вписані нетрадиційні підходи і творчі знахідки керманичів часопису, членів редакційної колегії, його штатних працівників.

Уже з перших років виходу «Науки і життя» на його сторінках активно виступали провідні вчені: академіки Барабашов М. П., Власюк П. А., Буланкін І. М., Бродський О. І., Гнеденко Б. В., Гребень Л. К., Данилевський В. Я., Дроботько В. Г., президент АН УРСР Палладін О. В., Першин П. М., Погорелов О. В., Соколовський О. Н., Савін Г. М., Семененко М. П., Хренов К., Швець І. Т., Щербань О. Н., Фольборт Ю. В., члени-кореспонденти АН УРСР Бурксер Є. С., Глушков В. М., Гжицький С. З., Комісаренко В. П., Коробчанський І. Є., Патон Б. Є., Парасюк О. С., Острянин Д. Х., Тимофієвський О. Д., Цесевич В. П., Яковкін А. О., професори Алентьев О. О., Всехсвятський С. К., Копнін П. В., Машталер Г. А., Кухаренко Л. І., Новиков Б. Г., Підоплічко І. Г.

Керівники журналу домоглися, щоб на його сторінках виступали відповідальні працівники партійних і державних органів, керівники провідних підприємств і установ держави.

Частими гостями читачів на сторінках «Науки і життя» були міністри Братусь В. Д., Братченко І. Ф., Даденков Ю. М., Коваль Б. А., Короїд О. С., Костенко В. Ф., Кузьмич А. С., Онищенко Г. П., Рудницький П. В., Шупик П. Л.

Заступники міністрів Розенко П. Я., Савельєв І. С., Сінченко Г. З., Єфименко Г. Г., Зорін І. Г., Чабаненко І., Якименко О. Н.

Директори інститутів АН УРСР Нестеренко О. О., Пасічник М. В., Плигунів О. С., Некрасов З. І.

Директори заводів Тарасинкевич П. П., Шубенко-Шубін Л. О.

Журнал демонстрував розмаїття тем і рубрик. «Величні сталінські будови», «Будови п'ятої п'ятирічки», «Праці лауреатів Сталінських премій», «В країнах народної демократії», «Трибуна новаторів виробництва», «З передового досвіду», «З історії вітчизняної науки», «Наука в братніх республіках», «Наука – сільському господарству», «Календар науки і техніки», «З життя Товариства», «Життя видатних учених», «З досвіду роботи лектора», «Відповіді читачам», «Ювілеї і дати», «Новини зарубіжної техніки», «Наш календар», «На допомогу лектору», «Наші інтерв'ю», «Книжкова полиця», «Заочна медична кон-

3 ЖИТТЯ ТОВАРИСТВА

Відбулося чергове засідання президії Правління Товариства для поширення політичних і наукових знань Української РСР. Обговоривши редакційну статтю газети «Правди» «Проти ідеологічних перекручень в літературі», президія Правління прийняла розгорнуте рішення, в якому намічені заходи щодо підвищення ідеологічного рівня лекційної пропаганди.

В своєму рішенні президія Товариства зобов'язала обласні відділення переглянути і виправити всі тексти лекцій відповідно до вказівок «Правди». Всі відділення повинні розширити тематику лекцій про поступовий перехід від соціалізму до комунізму в нашій країні, про братню дружбу народів, радянський патріотизм, братню

допомогу російському народу українському народові, про переваги соціалістичної системи господарства над капіталістичною, про розквіт колгоспного ладу, про пріоритет вітчизняної науки.

Президія Правління пропонує розширити тематику лекцій з радянської літератури і, зокрема, української радянської літератури, яка розвивається під впливом літератури великого російського народу і народів братніх республік. Особливу увагу треба звернути на викриття залишків українського буржуазного націоналізму й інших проявів ворожої ідеології.

Для глибокого висвітлення окремих питань з історії ВКП(б), марксистсько-ленінської філософії, політекономії, літератури президія Правління ре-

комендує проводити спеціальні цикли лекцій.

Відділ організації лекцій зобов'язано забезпечити читання лекцій висококваліфікованими лекторами, практично допомагати місцевим організаціям Товариства.

Щоб поліпшити роботу секції літератури і мистецтва і залучити до лекційної пропаганди більше письменників і працівників мистецтва, ухвалено розукрупнити цю секцію, поділивши її на дві самостійні секції—літератури і мистецтва.

Розширення тематики лекцій, покращення складу лекторів, критичний розгляд текстів лекцій сприятимуть підвищенню ідеологічного рівня лекційної пропаганди.

С. Л.

ВІДКРИТО ПЕРЕДПЛАТУ
НА ДРУГЕ ПІВРІЧЧЯ 1952 РОКУ
 на науково-методичні журнали
 Міністерства освіти УРСР

НАЗВА ЖУРНАЛУ	Передплатна ціна	
	на 6 місяців	на 3 місяці
„Радянська школа“	15 крб.	7 крб. 50 коп.
„Література в школі“ . . .	13 крб. 50 коп.	—
„Українська мова в школі“ .	13 крб. 50 коп.	—
„Дошкільне виховання“ . . .	12 крб.	6 крб.

Відкрито також передплату на друге півріччя
 1952 року
 на ілюстрований науково-популярний журнал
„НАУКА І ЖИТТЯ“
 орган Товариства для поширення політичних і наукових
 знань Української РСР (рік видання другий).

Передплатна ціна: на 6 міс. — 12 крб.
 на 3 міс. — 6 крб.

Передплату приймають районні й міські філії „Союзспец-
 чать“ та їх уповноважені, поштові філії, агентства зв'язку,
 листоноші і громадські уповноважені по передплаті.

Видавництво „Радянська школа“

сультатія», «По залах музеїв», «Кри-
 тика і бібліографія», «Нове про пла-
 нети», «Дорогами Радянської країни»,
 «Природа – наш друг», «Клуб цікавих
 справ», «Передовий досвід – наше
 багатство», «Люди. По-
 дії. Факти», «В години
 відпочинку», «Пошта
 «Науки і життя», «На-
 родний університет
 здоров'я та побуту»,
 «Нові громадські ко-
 респондентські пунк-
 ти», «Науково-технічні
 кросворди», «Матема-
 тичні розваги», «Сліда-
 ми наших виступів».

З метою активізу-
 вати інтерес читацької
 аудиторії на сторін-
 ках «Науки і життя»
 з'являються «Телескоп
 «Науки і життя», «Клуб

цікавих справ», «Газета для допит-
 ливих», ведеться «Астрономічний
 календар», «Словник слів», «Історія
 назв». Були сформовані редакційні
 ради відповідних тематичних спря-
 мувань на громадських засадах.

Усе це свідчить про те, що і за
 змістом, і за формою подачі матеріа-
 лу домінантою діяльності журналу в
 ті роки була Наука. Колективи часо-
 пису друкованим словом пропагува-
 ли її як систему знань і як безпосе-
 редню перетворюючу силу суспіль-
 ства. На це вони були націлені і цьо-
 му творчо та самовіддано служили.
 Без перебільшення, часопис «Наука
 і життя» повною мірою відповідав
 своїй назві та достойно продовжив
 втілювати в життя заповіт ідейних
 натхненників і засновників – бути
 журналом для народу.

Пропрацювавши на посаді від-
 повідального редактора з січня
 1956 року до вересня 1964 року
 включно, Скоробогатов В. П. пе-
 редав справу подальшого творен-
 ня журналу «Наука і життя» за пе-
 ріод з квітня 1951 року до жовтня
 1964 року до рук Бречака Ігоря
 Максимовича. Час «Науки і життя»
 спливав. На горизонті виринали об-
 риси «Науки і Суспільства».

ЖУРНАЛ
„НАУКА І ЖИТТЯ“
 орган
 Товариства для
 поширення політичних
 і наукових знань
 УРСР

Передплатникові журналу
„Наука і життя“

Шановний товаришу!

Ваша піврічна передплата журналу «Наука і життя» закін-
 чується в червні ц. р. У зв'язку з цим для безперебійної достав-
 ки вам журналу просимо до 10—15 червня поновити передплату
 на друге півріччя 1960 року.

Якщо журнал вам подобається, допомагає в роботі, збага-
 чує ваші знання, просимо стати громадським уповноваженим
 по його розповсюдженню серед ваших товаришів.

Передплата журналу «Наука і життя» приймається без
 будь-якого обмеження в усіх поштових філіях, місцевих відді-
 лах «Союздруку» та листоношами.

В разі відмовлення вам у передплаті просимо терміново по-
 відомити про це редакцію на адресу: Київ, 21, вул. К. Лібкнех-
 та № 1, журнал «Наука і життя».

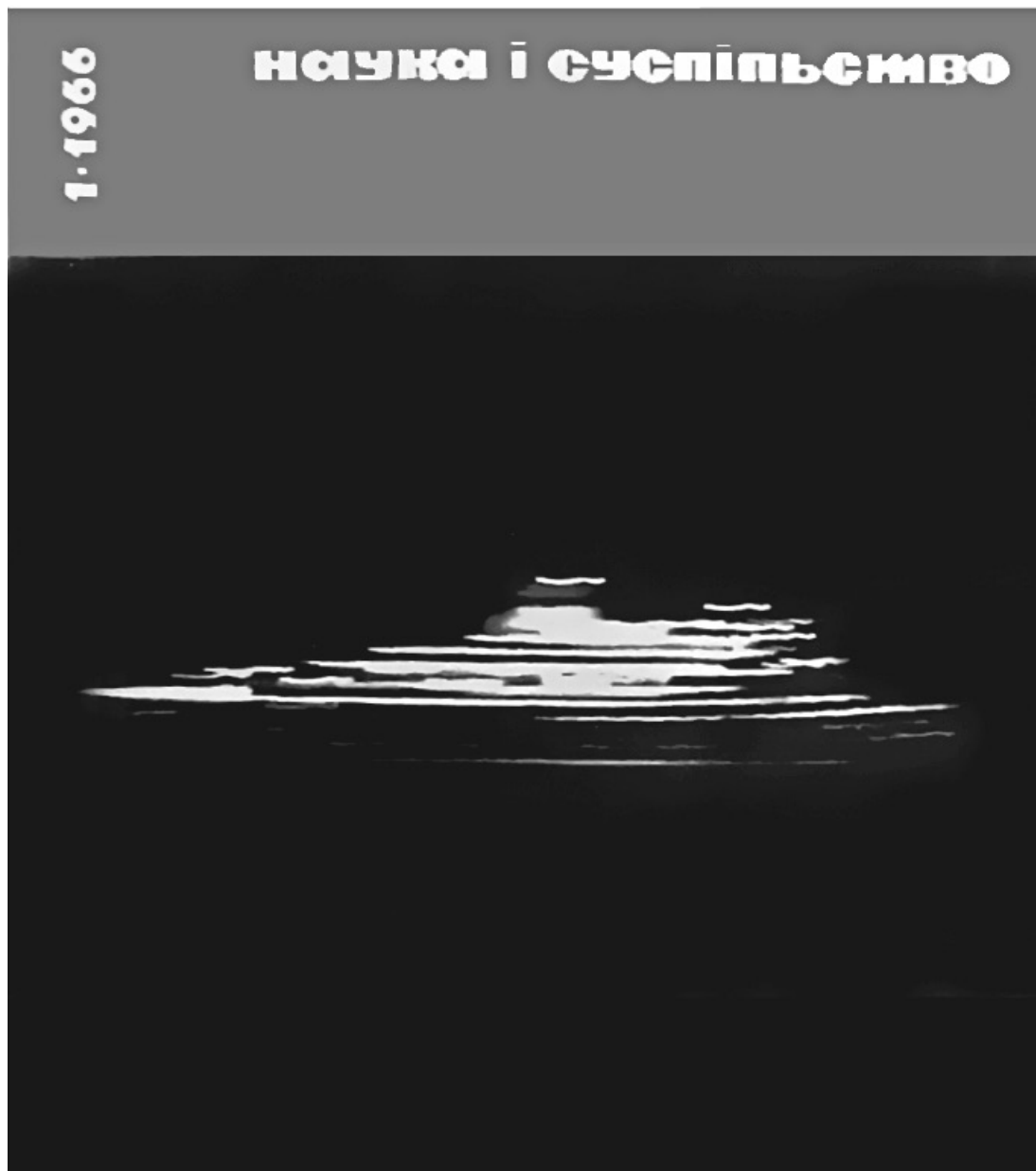
*Видавництво ЦК КПУ «Радянська Україна»
 Редакція журналу «Наука і життя»*

Плавучий хмарочос —
«Іван Франко» у відкри-
тому морі (і на журнальних
сторінках)

1-1966

НАУКА І СУСПІЛЬСТВО

«Наука і Суспільство»: кроки зростання

ДО ВІДОМА ЧИТАЧІВ

Починаючи з № 7 (липень ц. р.) наш журнал виходитиме під назвою

«НАУКА І СУСПІЛЬСТВО».

Р е д а к ц і я.

Понад 14 років, з квітня 1951 року і до липня 1965 року, журнал «Наука і життя» виходив як ілюстрований науково-популярний часопис, будучи двомовним (українською і російською мовами) виданням. І тільки з липня 1965 року з метою, аби не копіювати Всесоюзний журнал «Наука и жизнь», саме за редакторства Бречака І. М. український журнал отримав назву «Наука і Суспільство»; з такою назвою він і святкує цього року свій 100-річний ювілей.

Маючи неабиякий досвід журналістської і керівної роботи, Ігор Максимович спокійно, виважено та дбайливо поставив роботу колективу журналу щодо засвоєння та використання досвіду своїх попередників. Був збережений практично увесь попередній склад редакційної колегії, штатні працівники, тематичний план роботи редакції на найближчий період. Його зусилля були спрямовані на оптимізацію структури системи творення журналу, пошук нетрадиційних форм і методів подачі матеріалу.

Передусім, були збережені існуючі відділи редакції та уточнені їх напрямки діяльності і першочергові завдання. З метою залучення наукової, інженерно-технічної і літературно-мистецької інтелігенції до співпраці з часописом були ство-

рені позаштатні відділи з призначенням їх редакторів і визначенням обов'язків. Літопис «Науки і життя» зберіг для нас імена їх перших керівників: Волошин В. С., Колесниченко Ю. А. і Поляк О. І.

І. М. Бречак надав максимальну свободу творчості для творення журналу штатним керівникам – редакторам відділів Л. Ю. Єфімову, І. Ф. Кіщенко, Н. В. Сукманській-Бубновій та Г. П. Торжевській при максимальній до них вимогливості за результати праці.

Популяризатори науки розповідали на сторінках «Науки і Суспільства» про складні шляхи, якими вчені, цілі наукові колективи приходили до великих і малих відкриттів, про шляхи впровадження результатів досліджень у практику суспільного виробництва. Народногосподарській проблематиці на сторінках часопису приділялося не менше уваги, ніж суто науковій. На його шпальтах поряд із науковцями регулярно виступали міністри, інженери, конструктори, архітектори, діячі культури і мистецтва.

Редакція продовжила практику широкого представництва на сторінках часопису провідних учених України, керівників міністерств і відомств, визначних діячів освіти, представників творчої інтелегенції. Читачам журналу того періоду нашого життя та й

сьогоднішнім поколінням добре знайомі – окрім «старої» гвардії знаменитих: Комісаренка В. П., Власюка П. А., Порфир'єва В. Б., Семененка М. П., Митропольського Ю. О., Овчаренка Ф. Д. – уже нові імена академіків Глушкова В. М., Патона Б. Є., Амосова М. М, Богатського О. В., Галкіна О. О.,

Кавецького Р. Є., Федорова Ф. І., членів-кореспондентів Ситника К. М., Підоплічка І. Г., Чаговця Р. В. На його шпальтах виступали керівники міністерств і відомств Української держави Пшеничний Г. С., Штернов О., голова Київського міськвиконкому Гусев В. І., директори академічних інститутів Кононенко В. О., Куриленко О. Д. та інші.

З початку 1965 року часопис «Наука і життя» все більше уваги звертає на суспільно-історичну проблематику. Публікує наукові розвідки Олени Апанович, Михайла Брайчевського, Сергія Висоцького, Олександра Горбовського, Ярослава Ісаєвича, Дмитра Наливайка, Віталія Кулаковського, Віталія Сарбея, Вячеслава Стрельського, Павла Супруненка, більш відомих М. В. Поповича, П. В. Копніна, П. П. Толочка. Починає друкувати книгу Василя Сухомлинського «Серце віддаю дітям».

На його сторінках йшлося про головне, що турбувало і цікавило читача, а різноманітність жанрів і форм публікацій: репортажі, проблемні статті, розширені інформації, фотонариси – сприяли якнайкращому засвоєнню матеріалів. Привабливі місткі рубрики, такі як: «Копилка цікавих фактів», «Відкрито, винайдено, сконструйовано», «Гумор наших колег», «Сам собі конструктор», «Для тих,

Мрії Віктора Глушкова

хто готується до вступу у вузи» (цю рубрику вів професор Шалва Горделадзе), «Ваша думка, читачу», «З усіх континентів», «Розмаїтості», «Клуб «Н і С» «Винахідливість природи», «Веселі намистинки», «Глобус «Науки і Суспільства» користувалися у читачької аудиторії величезним успіхом.

Була започаткована така форма подачі матеріалу, як «Пресконференції «Науки і Суспільства», «Думки осіб вельми вчених, освічених і таких собі».

Збільшенню числа передплатників «Науки і Суспільства» значною мірою сприяла започаткована на його сторінках любительська шахова академія «Баталії на шахівниці», яку вдало вів майстер спорту СРСР А. Л. Хавін.

З метою зміцнення зв'язків з читачами, мати більш менш об'єктивне уявлення, як сприймається часопис серед широкого українського загалу, редакція практикувала щомісячне опитування серед передплатників з обов'язковим аналізом результатів анкетування на сторінках журналу.

Сучасному читачеві буде надзвичайно цікавим ознайомитися з прикладом такого дієвого каналу комунікації часопису з читачами. Ось приклад з далекого 1970 року. Підводячи підсумки розгляду листів читачів на

Академік Комісаренко В. П.

Академік Амосов М. М.

анкету «Ваша думка, читачу», опублікованій у січневому номері «Науки і Суспільства», редакція констатувала, що нею отримано 167 листів з усіх без винятку областей України і навіть з Караганди. Що ж оповіла цьогорічна анкета про самих читачів? Більша частина з них (53%) живе у містах, 47% – у сільській місцевості. Найстарішому читачеві 72 роки, наймолодшому – 14. Середній же вік читачів часопису становив 33 роки. Цікавим є факт, що серед анкетованих 42 % мали вищу освіту, 21,9 % – середню спеціальну, а 12,9% – неповну середню.

Найкращим матеріалом першого цьогорічного номера журналу читачі визнали виступ В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», статті Д. Наливайка «Запорожці в Західній Європі» і А. Козаржевського «Майстерність усної мови».

Так детально свідомо акцентую увагу читача на нібито простому, але вчасно і вдало застосованому мето-

ді журналістської практики, а їх було в арсеналі творців «Науки і Суспільства» досить багато, бо це є яскраво повчальним.

У цей період часопис активно публікує матеріали штатних працівників редакції І. Кіщенка, Г. Торжевської, Н. Сукманської-Бубнової.

З ініціативи головного редактора був започаткований інститут спеціальних кореспондентів журналу «Наука і Суспільство». Одним з перших серед їх когорти був Володимир Сафронов, який представляв часопис у Харкові, у Харківському науковому центрі АН УРСР, з березня 1962 по 1994 роки. 32 роки – ціла епоха! Приємно, що він і сьогодні, проживаючи в Німеччині, незважаючи на поважний вік, активно публікується в журналі з тим же почесним званням – спеціальний кореспондент «Науки і Суспільства».

Послідовна багатовекторна, цікава і змістовна діяльність колективу

редакції журналу, його редакційної колегії другої половини 60-х років ХХ століття досить швидко дала свої результати. На початок 1970 року наклад журналу значно виріс і становив майже 57 000 примірників.

Однак у серпні 1970 року Ігор Максимович Бречак полишає посаду головного редактора «Науки і Суспільства» і переходить зміцнювати інший, не менш важливий, часопис «Людина і Світ».

То ж вересневий 1970 року номер журналу до друку підписував Єфімов Л. Ю. у статусі виконуючого обов'язки головного редактора. Безумовно, відсутність Бречака І. М. і невизначеність з кандидатурою головного редактора не могли не позначитися на творчій атмосфері серед працівників і певною мірою негативно вплинули на їх діяльність. Журнал за інерцією продовжував започатковане раніше та чекав кадрової і концептуальної визначеності. Редакція і редколегія все ж утримали часопис і, незважаючи на наявні проблеми, наклад «Науки і Суспільства» станом на 1 грудня 1970 року досяг 62168 примірників. Часопис – зростає.

У грудні 1970 року журнал очолив Романюк Юрій Григорович. Випускник факультету журналістики Львівського державного університету ім. Івана Франка. Він мав пристойний досвід журналістської і керівної роботи. Працював кореспондентом промислової редакції, редактором молодіжної програми Івано-Франківського обласного радіокомітету, обирався другим секретарем Івано-Франківського обкому комсомолу. Понад 5 років, з червня 1965 року, працював заступником головного редактора газети «Молодь України» – органу ЦК ЛКСМ України. Тому до свого призначення головним редактором журналу «Наука і Суспільство» поставився максимально

відповідально, з великим бажанням виправдати виявлене йому високе довір'я.

Часи роботи Ю. Г. Романюка в «Науці і Суспільстві» і за часовим виміром, і за велетиною творчого доробку, і за якісними змінами в діяльності колективу журналу та впливом часопису на суспільно-політичну і духовну атмосферу Українського суспільства 70-х-80-х років минулого століття – це справжня віха в столітньому літописі останнього.

Академік Шнюков Є. Ф.

Академік Іван Федорченко

Академік Микола Семененко

Журналістський досвід роботи на радіо, де він повсякденно мав живе спілкування з аудиторією, добре знання запитів і устремлінь молоді, набуто за час керування редакцією знаної всеукраїнської молодіжної газети, допомогли Юрію Григоровичу вірно визначити ритм тогочасного суспільного життя, тенденції його розвитку, що дозволило йому максимально точно сформулювати завдання колективу редакції «Науки і Суспільства» і, осмисливши досвід її роботи за попередні часи, зорієн-

тувати штатних працівників, членів редакційної колегії на творче і ефективне їх втілення.

Однією з важливих особистісних якостей тогочасного головного редактора «Науки і Суспільства» було його унікальне чуття бачити здатності працівників вирішувати ту чи іншу роботу. Він поступово, через практичну перевірку працею і часом, готував журналістські кадри, сприяв їх творчому зростанню, поетапно підводив їх до рівня завдань, що стояли перед часописом.

Зустріч у редакції журналу «Наука і Суспільство», 1974 рік

Саме за редакторства Юрія Григоровича до редакції «Науки і Суспільства» прийшли працювати редакторами відділів Гичко Б. М., Лепша І. Д., Гонта В. С., Павленко М. Г., Провозін А. Г., Ємченко О. П., Чопенко В. Г., спеціальними кореспондентами Шкраб'юк П. В., що спеціалізувався по Західному науковому центру АН УРСР і Юрій Віленський, який відповідав за медичну проблематику.

Романюк Ю. Г. вимагав і сприяв тому, щоб штатні працівники редакції, незалежно від статусу, займалися творчою роботою і друкувалися на сторінках «Науки і Суспільства». Практично в кожному номері були матеріали Єфімова Л. Ю., Торжевської Г. П., Кіщенка І. Ф., Корєвої В. М., Сукманської-Бубнової Н. В., Янко С. В., спеціальних кореспондентів Сафронова В. О. і Шикана В.

Уже з січня 1972 року, завоювавши достатній авторитет, Сукманська-Бубнова Н. В. увійшла до складу редакційної колегії часопису, до якої ще з 1969 року входила Торжевська Г. П.

Було заправданно інститут громадських кореспондентів на місцях. Серед них був і агроном Василь Калита, який вів сільськогосподарську тематику та Лев Клейменний, що займався природознавчою проблематикою.

Вони і в складні 90-ті роки не полишили часопис і допомогли його зберегти.

В журналі з'явилася цікава народознавча сторінка, яку вела Валентина Кирилівна Борисенко.

З метою більше зацікавити читача і тим самим сприяти зростанню тиражу, у цей період започатковуються нові рубрики і форми подачі інформації: «Пам'ятки України», «Хата нашого дитинства», «Листи і відповіді», «Уроки скоропису», «Поміркуйте!», «Сторінки для наймолодших», розпочинає роботу клуб «Гіперболоїд», за-

початковується фотоконкурс «Науки і Суспільства». На сторінках часопису проводиться опитування «До наших читачів», здійснюються їх огляди і підводяться підсумки. Робиться все, щоб завоювати читацьку аудиторію.

Пізніше започатковуються «Панорама науки і техніки», «Економіка: запитуйте – відповідаємо», «Наш творчий конкурс», «Гімнастика для інтелектуалів»

Друкується наукова фантастика. На сторінках журналу з'являється «Цікава планета: все про все з усього світу», яку вели Віктор Шикан і Леонід Юнець. Вона користувалася успіхом у читачів.

Офіс редакції по вулиці Свердлова (нині Прорізна), 10 став на той час справжнім штабом, творчою лабораторією, де гуртувалися вчені, журналісти, представники трудової і творчої інтелігенції, що прагнули впливати на суспільно-політичне і духовне життя в Україні.

Уже березневий номер часопису засвідчив правильність обраного курсу, підтвердженням чого стало зростання його накладу до 65000 примірників.

Розуміючи всезростаючу вагу історичних знань, редакція поступово формує пул тем і авторський колектив, спроможний творчо і по-новому це зробити. Так, в журналі починають друкуватися Борис Мозолевський, начальник Ордженікідзенської археологічної експедиції Інституту археології АН УРСР з його «Скіфією з висоти царських курганів», історики Михайло Брайчевський з його «Коли збудовано Софію Київську?», Петро Толочко з публікацією «Через тисячу років», Василь Ткаченко з матеріалом «Автографи стародавньої Русі». Публікуються Микола Котляр і Віталій Кулаковський. Наталя Околітенко піднімає природничі, соціально-екологічні проблеми. Розпочинає друкуватися молодий талановитий філософ Віталій Табачковський зі своєю статтею «Духовні цінності нашого сучасника» та Вадим Скуратівський. Науковий і журналістський авторитет цих авторів зростає разом з авторитетом «Науки і Суспільства».

З'являються нові рубрики: «На допомогу пропагандистам», «Майстерня юного техника».

У листопаді 1971 року редакція «Науки і Суспільства» переїздить у нове приміщення на вулиці Петра Нестерова, 4, що значно зміцнило матеріальну базу редакції, сприяло більш повноцінному спілкуванню з авторами.

Саме в цей час до співпраці з часописом долучився великий загін учених, керівників підприємств, що ставили своїм завданням широку пропаганду науково-технічних знань. Великою популярністю у читачької аудиторії користувалися публікації в рубриках: «П'ятирічка: наука – суспільству», «Наука – виробництву», «Наука і технічний прогрес», «Наука – сільськогосподарському виробництву» та інші, що стали трибуною для вчених, інженерно-тех-

нічних працівників, організаторів науки і виробництва.

За період з 1971 по 1977 роки проблемам взаємодії науки і виробництва на сторінках «Науки і Суспільства» було присвячено майже 300 матеріалів. Зокрема, цьому були присвячені статті Президента АН УРСР Б. Є. Патона «Велике свято науки», академіка В. М. Глушкова, на той час віцепрезидента АН УРСР, «На рівні світових досягнень», «Прогноз і план», «Єдина загальнодержавна АСУ», академіків АН УРСР Г. С. Писаренка «Межа міцності» та «Метал викликають на іспит», Я. С. Підстригача «Західний науковий», Б. І. Веркіна «Світ надпровідності», К. Б. Яцимирського «Метали життя», Ю. С. Ліпатова «Армовані полімери», Ю. О. Митропольського «Математика: моделі для виробництва», Л. А. Кульського «Чиста вода», члена-кореспондента АН УРСР, директора Інституту філософії АН України В. І. Шинкарука «Комунізм і особа» та «Праця і свобода», М. М. Амосова «Зробити здоров'я нормою» та «Здоров'я завтра», О. О. Шалімова «Наука зцілення», «Тактика хірурга» та «Пошук заради життя», І. І. Лукінова «Сільське господарство – 2000» і «Горизонти виробничої інтеграції», К. М. Ситника «Сьогодні і завтра молекулярної біології», а також багато інших виступів відомих учених.

Постійними з 1972 року на сторінках журналу стали публікації з питань впровадження найновіших наукових досягнень у металургію, вугільну промисловість, машинобудування, сільське господарство, у виробництво товарів народного споживання та в інші галузі. До виступів на ці теми, окрім учених, редакція залучала керівників міністерств і відомств, партійних працівників, директорів великих підприємств. Наприклад, з проблем науково-технічного прог্রে-

су в галузях народного господарства в журналі виступили міністри УРСР А. А. Сенніков, Л. К. Шпаковський, Б. М. Лук'янов, Г. К. Лубенець, О. Я. Касьяненко, О. М. Маринич, О. Н. Мухін, керівники ряду Державних комітетів при Раді Міністрів УРСР. Зростання уваги журналу до актуальних науково-технічних проблем розвитку народного господарства – одна з характерних особливостей роботи журналу цього періоду.

Низка матеріалів присвячувалася проблемам підвищення якості продукції. Зокрема, редакція ознайомила читачів із досвідом впровадження комплексної системи управління якістю продукції у Львівській області і м. Бердянську. Редакцією було вміщено репортажі і розповіді про спорудження Ровенської атомної електростанції, першої лінії електропередач найвищої напруги – ЛЕП-750, про створення надважких самоскидів БЕЛАЗ і КАМАЗ тощо.

ОБІД ТЕСЛА

Знаменитий, вчений і винахідник-електротехнік Тесла дуже любив математику. Він не починав їсти в ресторані юшку, доки не обчислював кількість рідини в тарілці, а до біфштекса брався тільки тоді, коли напевне знав його об'єм.

Якось кельнер подав ученому фруктовий салат, у якому кожний шматочок мав свої розміри й форму. Очі Тесла спалахнули. Минуло чверть години, а його олівець усе ще бігав по паперовій серветці. Побачивши, що салат іще незайманий, кельнер стурбувався:

— Може, накажете замінити? — спитав він.

— Ні, ні! — вигукнув Тесла. — Ще ніколи в житті я не їв такої смачної страви!

ПРИЧИНА Й НАСЛІДОК

— Звичайно причина передує наслідкові. Чи можете ви навести протилежний приклад? — запитав на іспиті студента відомий німецький лікар Рудольф Вірхов.

— Можу. — відповів студент. — Це коли ви, пане професор, ідете за труною свого пацієнта.

ДУЕЛЬ НЕ ПОТРІБНА

Відомий математик з Кембріджського університету професор Вінч доводив одного разу в багатолюдній компанії, що дуелі — варварство.

— Але як же мені вчинити, пане професор, — запитав один офіцер, коли хтось назве мене брехуном?

— У такому разі ви повинні його попросити, щоб він довів своє твердження. Якщо це йому не вдасться, значить, брехун він сам.

— А коли він доведе?

— Тоді ви повинні заспокоїтись, бо він сказав правду...

Червоний автомобіль

(Закінчення. Початок див. на стор. 57).

Бокля вбив той із свідків, котрий дав інспекторові неправильні докази. То не міг бути ані Шарль, ані Генріх, бо обидва вони знали, що червоний автомобіль Джонса в ремонті. Отже, Бокля застрелила Луїза, яка згодом намагалась навести підозри на Джонса.

Відповіді на кросворд, вміщений у попередньому номері

ПО ГОРИЗОНТАЛІ: 5. Галан. 6. Орион. 9. Палата. 10. Граніт. 11. Шмага. 14. Судак. 16. Торос. 17. Кулінарія. 20. Траса. 22. Дунай. 24. Арена. 26. Боткін. 27. Мрамор. 28. Палац. 29. Декан.

ПО ВЕРТИКАЛІ: 1. Панама. 2. Палаш. 3. Драга. 4. Романо. 7. Самум. 8. Бізон. 12. Монітор. 13. Гагарін. 15. Крупа. 16. Тріод. 18. Аргон. 19. Фагот. 21. Сократ. 23. Ураган. 24. Ангар. 25. Ампер.

Журнал чимало місця відводив пропаганді фундаментальних досліджень у галузі математики, фізики, хімії, біології, матеріалознавства, механіки та інших галузей наук, які мали велике значення для розвитку природознавства, а також значний вихід у практику. Багато уваги було приділено проблемам енергетики, керованих термоядерних реакцій, міцності матеріалів і отриманню їх із заздалегідь заданими властивостями, кібернетики, фундаментальним і прикладним дослідженням учених у галузі наук про Землю і Всесвіт, астрофізики, вивчення Світового океану.

Часопис постійно запрошував учених для виступів про перспективи розвитку провідних наукових напрямів. Під рубрикою «XX століття: майбутнє наук» публікувалися статті, що розкривали магістральні напрями тогочасного науково-технічного прогресу зі спробами подати науковий прогноз розвитку тих чи інших галузей знання на найближче десятиріччя.

Редакція систематично проводила конкурси, вікторини, що дозволило значно поліпшити зміст редакційної пошти. Щороку редакція отримувала в середньому 1200 листів. Систематично публікувалися добірки відповідей на звернення читачів: «Листи і відповіді», «Наше здоров'я», «Поради на кожен день» та ін. За цей період було проведено значну роботу зі зміцнення зв'язків редакції з науковими колективами в областях щодо розширення «географії» публікацій. Редакція практикувала проведення виїздних творчих звітів у трудових і навчальних колективах республіки. Такі заходи були проведені у Львові і Львівській області, на Івано-Франківщині, Житомирщині, Потапівщині і інших місцях.

9 квітня 1976 року журнал товариства «Знання» Української РСР «Наука і Суспільство» за активну пропаганду політики КПРС, поши-

рення наукових знань і у зв'язку з двадцятип'ятиріччям виходу першого номера часопису нагороджено Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР. З цього часу ця почесна нагорода постійно друкується на титульній сторінці як наказ усім наступним працівникам видання.

Саме на середину семидесятих років минулого століття (липень 1977 року) журнал «Наука і Суспільство» досяг найбільшої у своїй історії кількості передплатників – 74400 осіб. А загальний його наклад, разом з числом часопису, що передавався у роздрібну торгівлю, становив майже 100000 примірників. На жаль, у подальшому, з різних причин, наклад журналу падав, і керівникам редакції доводилося докладати неймовірних зусиль для його збереження.

У 80-ті роки минулого століття значно більше, ніж у попередні періоди, було надруковано матеріалів, що висвітлювали участь трудящих у революційних подіях 1917 р., документів періоду Великої Вітчизняної війни, про трудовий ентузіазм народу в роки фашистської навали.

Серед активних авторів журналу на цей час – провідні українські учені, організатори народного господарства: академіки Б. Є. Патон, І. К. Білодід, П. Г. Костюк, В. М. Глушков, Ю. О. Митропольський, Я. С. Підстригач, М. В. Пасічник, О. В. Богатський, П. А. Власюк, В. П. Комісаренко, К. М. Ситник, О. О. Галкін, К. Б. Яцимирський, В. І. Веркін, І. К. Походня, професори О. З. Жмудський, А. С. Лаврик, М. К. Фуркало, М. В. Погорелов, науковці Москви, Ленінграда, багатьох союзних республік.

За останні роки XX ст. було опубліковано 250 статей і бесід з академіками і членами-кореспондентами АН УРСР, докторами і кандидатами наук.

З 1983 року журнал став більше друкувати матеріалів на суспільно-політичну проблематику. На його сторінках у формі відповідей на запитання «Анкети «Науки і Суспільства» виступали академік Мацук Г. Х., Мельничук Д. О., професори Надольний І. Ф., Буткевич В. Г., Находкін М. Г. і багато інших.

Колектив редакції все ще не покидає спроб викликати читацький інтерес передплатників. Продовжуються рубрики «Баталії на шахівниці», «Цікава планета», «З народної криниці», «Звідки походить слово», «Дім. Сім'я. Здоров'я», «Сміхофразотрон», «У лабораторіях учених», «Історія у біографіях славетних».

Змістовними, іноді інтригуючими, були публікації Івана Дмитровича Лепши про Юрія Федьковича, Дмитра Леонтовича, Івана Франка, Василя Стефаника, Михайла Глінку; Петра Васильовича Шкраб'юка про Павла Вербицького і Марію Заньковецьку; Володимира Івченка про Миколу Гоголя. Пізніше цю історичну проблематику підніматиме журнал «Наука і Суспільство», починаючи з 2012 року.

На жаль, журнал ставав усе більш схожим на журнал для домашнього читання, втрачаючи позиції поширювача і популізатора знань.

На кінець 1984 року наклад упав до 41800 примірників.

З 1986 року керівництво «Науки і Суспільства» чомусь змінює формат видання журналу. Він стає меншим за розмірами. На перший погляд часопис став більш зручним для користування, особливо в громадському транспорті, але з погляду технічної подачі матеріалу такий формат обмежував творчі задуми авторів і творців. Та й шрифти стали менш читабельними для передплатників. Набагато пізніше, уже за мого редакторства, часопис повернеть-

ся практично до свого звичайного формату.

Задяки друку на сторінках «Науки і Суспільства» спогадів Кіма Філбі «Моя таємна війна», появі нових рубрик «Біля домашнього вогнища», «Уроки економічної культури» тираж журналу дещо зростає і на середину 1986 року становив 50500 примірників. Але надалі падіння числа передплатників так і не вдалося зупинити.

З 1989 року журнал дедалі більше уваги приділяє економічній проблематиці. Друкуються Пахомов Ю. М., Черняк В. К. З аналізом економічної політики В. І. Леніна цікавим і ґрунтовним матеріалом до цього долучився Кульчицький С. В.

У червневому номері часопису надруковано важливі роздуми Голови Ради по вивченню продуктивних сил України АН УРСР Дорогунцова Сергія Івановича «Прогнозуємо майбутнє».

Толочко П. П. друкує статтю «Иже прсвети русскую землю», присвячену Володимирі Мономаху. Смолій Валерій Андрійович робить публікації, присвячені вивченню Запорозької Січі, а Раїса Петрівна Іванова друкує своє «Християнство і Русь».

У номері за серпень 1989 рік редакція представляє статтю Володимира Івановича Сергійчука «Жовто-блакитний прапор і тризуб», яка дала старт подвижницькій праці колективу «Науки і Суспільства», редколегії журналу разом з авторами щодо утвердження України і Українства. На його сторінках опубліковано цілий ряд матеріалів кандидата (пізніше доктора) історичних наук В. І. Сергійчука, академіка Жулинського М. Г. з цих проблем.

Занадто сміливим за тих часів було рішення головного редактора Ромаюка Ю. Г. друкувати на сторінках «Науки і Суспільства» працю Хведора Вовка «Антропологічні особливості україн-

ського народу» і спогади В. К. Винниченка «Відродження нації».

Активно публікується академік І. М. Дзюба. Цілу доробку цікавих і змістовних матеріалів: «Українське весілля», «Сватання», «У нову хату» на сторінках часопису у рубриці «Національна культура» подає доктор історичних наук В. К. Борисенко, вона ж вела в цей час щомісячний народознавчий календар.

Юрій Григорович Романюк, як головний редактор, редакційна колегія і редакція чітко та однозначно визначають на цей час свою позицію: журнал «Наука і Суспільство» має дати читачам не політичні гасла, а знання, які допоможуть їм усвідомити сутність та історичну логіку процесу, і поведуть їх на боротьбу за суверенність України, окрилені інтелектуальним досвідом попередніх поколінь – знаннями.

У кількох номерах часопису друкується брошура Івана Огієнка «Історія української культури», яку віднайшов І. Д. Лепша. Той же Іван Леп-

ша приносить у редакцію видану у 20-х роках минулого століття працю В. Винниченка «Відродження нації». І вона сміливо подається у часописі з номера в номер.

А далі стараннями редактора відділу суспільних наук у редакції з'являються тексти п'яти національних гімнів України. Зокрема, вибухонебезпечного «Не пора, не пора...». Рішення керівництва однозначне – друкувати!

Новаторство, обстановка постійного творчого пошуку і молодечий запал та завзяття, що їх привніс в роботу редакції журналу Ю. Г. Романюк, певною мірою дозволили, починаючи з грудня 1970 і по березнь 1992 року, журналу «Наука і Суспільство» досягти свого апогею творчого зростання, повторити який в наступні часи так не вдалося.

А незабаром Романюк Ю. Г. полишив редакторство в часописі, перейшовши на роботу в Адміністрацію Президента України Л. М. Кравука.

Достойна оцінка його праці!

Експрес-анкета «Ваша думка!»

Вийшло шість номерів «Науки і суспільства».

Шановні читачі! Які з наших публікацій вам найбільше сподобалися?

Користуючись п'ятибальною системою, дайте, будь ласка, оцінку кращим матеріалам за це півріччя. Причому постарайтеся їх визначити не більше, аніж по два у кожному номері.

Просимо вас також окремо вказати, без яких публікацій, на вашу думку, журнал міг би обійтися.

У листах-відповідях на анкету просимо зазначити своє прізвище, ім'я, по батькові, а також професію.

Нагадуємо нашу адресу: 252047, м. Київ-47, проспект Перемоги, 50, редакція журналу «Наука і суспільство».

Журнал «Наука і Суспільство» в перші роки незалежної України

Прийняти «Науку і Суспільство» з березня 1992 року випало Гичку Борису Максимовичу, якого Юрій Григорович долучив для роботи в редакції редактором відділу, виховав і зростив до відповідального секретаря. Останньому судилося очолити журнал у надзвичайно складний період нашої історії.

Уже починаючи з 1989 року, видання часопису зазнавало відчутних наслідків від порушення економічних зв'язків в СРСР, нестабільності фінансової системи. Як результат, відбулося здорожчання витратних матеріалів, вартості журналу в цілому. З особливою силою це проявилось з другої половини 1992 року.

Не маючи необхідного фінансового забезпечення від передплати, редакція змушена була перейти на випуск здвоєних номерів. Таким чином, передплатник отримував 6 номерів на

Президент Леонід Кравчук

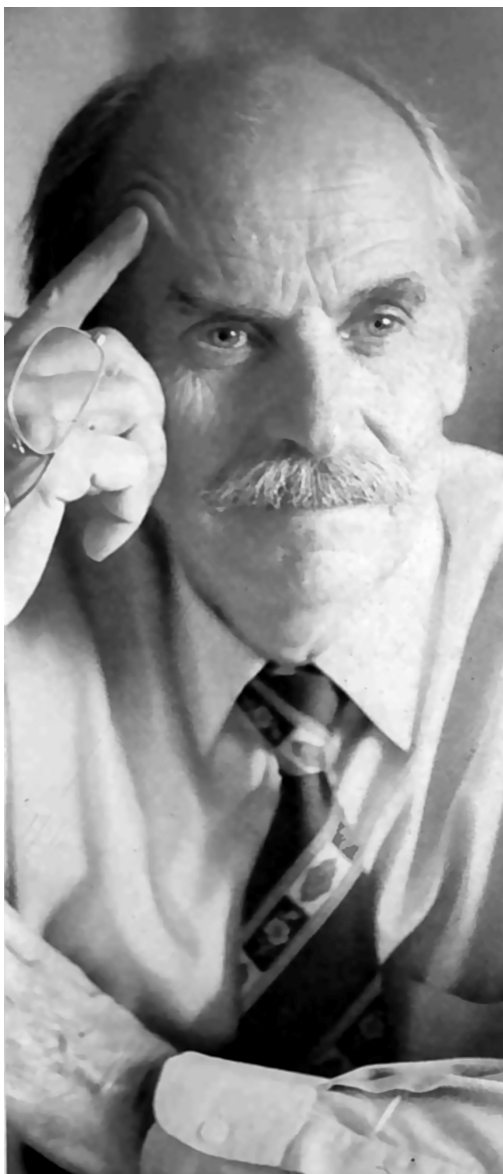

Академік Віктор Бар'ятар

рік. Довелося також зменшити обсяг журналу з 64 до 48 сторінок. Та все це не змогло сприяти конструктивній і творчій роботі з його підготовки і випуску. Тираж на липень 1992 року впав до 28415 примірників. Та все ж надзвичайними титанічними зусиллями Борис Максимович Гичко зберіг вихід часопису, його добре ім'я і авторитет.

Редакція на цей час переїхала на Рильський провулок, 10, де в 1935 році певний час працювала редакція нашого попередника – журналу «Знання».

Принагідно скажу, що до болю прикро за те, що дуже цікавий журнал «Людина і Світ», переданий Товариством «Знання» України Всеукраїнському товариству «Просвіта»

Іноземний член НАНУ Богдан Гаврилишин

імені Тараса Шевченка, був втрачений в подальшому для читача.

Журнал на своїх сторінках продовжив вести суспільно-політичну, історичну і народознавчу проблематику. У цей час розпочинається публікація наукових розвідок В. І. Сергійчука «Етнічні межі та кордони України», С. П. Сегеди «У пошуках пращурів. Найдавніша людність України»; до ведення «Народознавчої сторінки», яку вела В. К. Борисенко, долучається В. Г. Балушок.

Заявляє себе як автор кандидат психологічних наук Микола Слюсаренко статтями «Вибори у психологічному вимірі» та «Доля нації: мовні реалії і стратегія виживання».

3 січня 1993 року журнал видавався за участі Української академії наук національного прогресу (президент Онішко О. Ф.), комерційного банку «Перкомбанк» (голова правління Білий С. П.) і концерну «Укрцукор» (голова правління Заєць О. С.). Редакція журналу у серпневому за 1993 рік номері звернулася до своїх витоків, надрукувавши статтю Олени Любовець «Хрещений батько», при-

Академік Валерій Беляєв

Олександр Омельченко

свячену життю і діяльності Василя Михайловича Еллана-Блакитного – засновника часопису для народу.

З метою зацікавити передплатників у 1995 році розпочато друкування книги Юрія Канигіна «Шлях аріїв».

Народний депутат Михайло Павловський

З'являються розвідки Олени Апанович «Будівничий української гетьманської держави» та «Сподвижники Богдана Хмельницького». Започатковано і нові рубрики «Наука у дзеркалі сьогодення», «Трибуна політолога»,

Віктор Урчукін

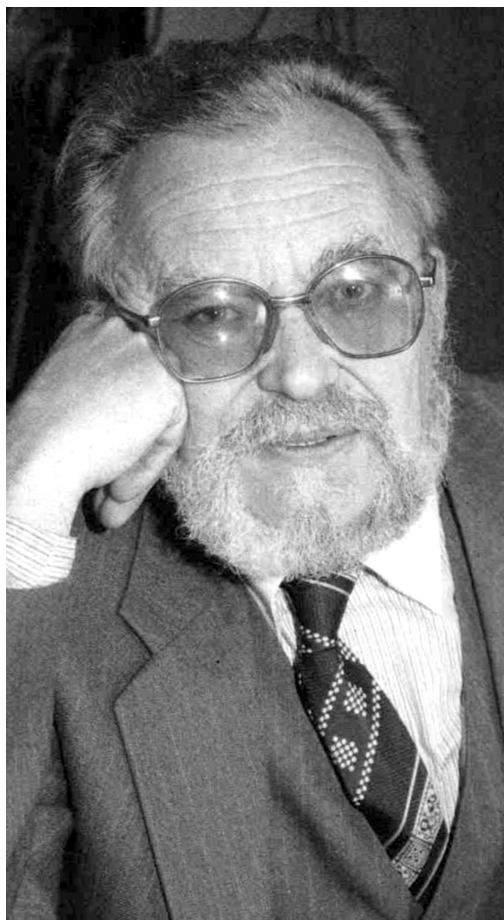
Юрій Спіженко

Іван Огієнко

«Ідеї. Проекти. Гіпотези», заочний клуб для юнацтва «Гіперboloїд».

Редакція йшла на нетрадиційні методи передплати. Так з'явилася ідея проведення «Передплатної лотереї».

Академік Мирослав Попович

Володимир Левинський

Пізніше вона звернулася з закликом до передплатників підтримати фінансово журнал. І потрібно зазначити, що велика кількість людей – справжніх українців – неодноразово переказували кошти на видання журналу. Готуючи ювілейний номер «Науки і Суспільства», я вирішив скористатися нагодою і в додатках видрукувати прізвища цих людей. Викреслити таке з історії часопису неможливо.

Здавалося б, що започаткування таких цікавих рубрик: «Хороші гості за столом», «Доброго вам здоров'я», «Етика взаємин», «Біля домашнього вогнища», «За сімейним столом», «Мозаїка планет», «Твої гості», «Твоя віра», «Твоя кухня» дозволить наростити наклад часопису.

Володимир Сергійчук

Та все це не допомагало. Станом на серпень 1997 року наклад журналу впав до 1019 примірників. Він за інерцією видавався, але постійний тягар фінансових проблем не дозволяв колективу редакції хоча б заглянути у найближче майбутнє та спланувати його подальшу долю.

Дещо покращив стан підготовки випуску журналу тактичний хід

головного редактора Б. М. Гичка з друкуванням «Журналу в журналі». Ця ідея полягал у тому, що майже половина його обсягу передавалась для друку матеріалів з життя міста Києва за часів Київського міського голови О. О. Омельченка. Так, у номері 4/6 за 1999 рік редакція друкує його великий матеріал «Найголовніший аргумент – конкретні справи».

Невеликий колектив редакції у складі Валерія Подолужного, заступника головного редактора, О. В. Січкаренко, редактора відділу суспільних наук, М. В. Лободи, літературного редактора, О. А. Малашак, коректора і Г. П. Філатова, який відповідав за художнє оформлення та дизайн, на чолі з Борисом Максимовичем Гичком не опускали руки, намагаючись зберегти журнал.

З 2000 по 2004 роки часопис «Наука і Суспільство» виходив зменшеним обсягом на 48 сторінок, але знаходив можливість публікувати досить цікаві матеріали на суспільно-політичну проблематику. Публікується М. Г. Жулинський зі статтею «Українську книжку – у кожний дім», В. Г. Кремень «Неперервна освіта – стратегічний ресурс», О. С. Онищенко «Гомадянське суспільство: тенденції становлення», М. Ф. Головатий «Чи державна недержавна освіта?», В. І. Кушерець «Знання як основне джерело розвитку в ХХ столітті». Друкує свої народознавчі розвідки «Парадокси української антонімії» і «Про завершальний етап етногенезу українців. То коли ж утворився український етнос?» В. Г. Балущок. Рядом публікацій на економічну проблематику заявили про себе молоді кандидати економічних наук Сергій Біляцький і Наталія Ярова. Їх наукова розвідка «Україна і світ: проблеми розвитку» викликала у читачів значний

резонанс. У цей час в журналі започатковується «Мистецтвознавча сторінка», яку успішно вела Оксана Ламонова.

Та не зважаючи на неймовірні зусилля головного редактора Гичка

Бориса Максимовича по порятунку часопису, на кінець 2004 року робота з підготовки і випуску «Науки і Суспільства» була практично паралізована через відсутність її фінансового забезпечення.

До наших передплатників

Шановні друзі, доброї!

У січневому номері ми розповіли вам про критичне фінансове становище журналу, яке склалося не з вини редакції. У подібну ситуацію втрапили всі видання України. І всі у пошуках виходу із скрути. Одні, скажімо, газети, запропонували своїм читачам продовжити передплату, доплативши до кінця року по 150—180 крб. Для нас сума доплати, як ми вже писали, становила б 93 крб. І все-таки ми вирішили зробити по-іншому.

Передбачалось, що частину витрат на видання компенсують наші засновники і редакція власною комерційною діяльністю. Але й тут, у сучасних умовах, не все так складається, як гадається. Один із потенційних засновників, на якого ми поклали великі надії, а саме АН України, не підтримав журнал. Ситуація ще більше ускладнилася. То ж без вашої допомоги, без ваших внесків нам не обійтися, журнал не виживе.

Отже, ще раз просимо родини, які передплатили на цей рік «Науку і суспільство», піти на пошту і переказати редакції 50 карбованців. Прізвища всіх надрукуємо у журналі.

Розрахунковий рахунок 004700614 у Київській міській дирекції Укрсоцбанку, МФО 322012. Обов'язково вкажіть: для журналу «Наука і суспільство».

Редакція.

Здрастуйте, дорога редакціє "Науки і суспільства"!

Пише вам бідна пенсіонерка, колишня сільська вчителька Олена Гапчук з Івано-Франківської області.

Час від часу у вашому журналі бувають дуже цінні психологічні поради і тести, за що я його люблю та поважаю. Правда, хотілося б, щоб ці публікації з'являлися не інколи, а стали більш-менш регулярними і стосувалися б до того ж людей будь-якого віку. У мене, наприклад, скільки себе пам'ятаю, серйозні проблеми із самопочуттям: постійна кволість, сонливість, ситуативна загальмованість. Причому жодні ліки і трави не допомагають — я на них вже, чесно кажучи, й рукою махнула. Знайомі ж радять звернутися до екстрасенса: мовляв, це в тебе енергетична порожнеча, а її якщо й можна виправити, то лише за допомогою спеціалістів цього напрямку і до того ж за великі гроші. Але я все ж таки сподіваюсь, що наш улюблений журнал який моя сім'я передплачує вже багато років, зможе якось мені зарадити в цій біді.

ЧЕКАЄМО ВІДПОВІДІ

Питання, які підняті в статті кандидата ветеринарних наук Г. Бондаренка «Тканинні препарати у тваринництві», заслуговують на увагу всіх обласних відділень, кожної колгоспної і радгоспної групи Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР і особливо Житомирського, Ровенського та Чернігівського обласних відділень.

Редакція журналу «Наука і життя» чекає відповіді від керівників Житомирського (т.т. І. Ф. Осяка, Є. М. Дмитрієва), Ровенського (т.т. П. В. Йови, П. С. Калитинченка), Чернігівського (т.т. В. М. Костарчука, П. І. Кольсина) обласних відділень Товариства про те, що буде конкретно зроблено найближчим часом для організації дійової пропаганди серед колгоспників і працівників радгоспів журналу застосування тканинних препаратів у тваринництві.

Перебудова на ходу

У лютому – березні 2005 року робота редакції «Науки і Суспільства» через відсутність фінансового забезпечення була практично паралізована. На робочих нарадах у голови правління товариства Кушера В. І. неодноразово піднімалися питання пошуку шляхів виходу часопису «Наука і Суспільство» із кризи. На засіданні Президії правління товариства «Знання» України, у квітні того ж року, де обговорювалося питання про подальшу долю журналу, звучали різні пропозиції, але вони, в основному, були не життєздатні. Пригадавши незavidну долю журналу «Людина і Світ», що був втрачений для читача, я, як заступник голови правління Товариства на громадських засадах і директор Українського Центру духовної культури, вирішив узяти підготовку і випуск «Науки і Суспільства» у свої руки. Що я і розпочав робити, спочатку в якості шеф-редактора і видавця, а з березня 2009 року – і до цього часу – головного редактора часопису і видавця.

Правду кажуть: « Швидко мовиться, та не так все легко робиться». Я був

повний свідомості про той надзвичайно великий і складний обсяг нових завдань і обов'язків, пов'язаних з підготовкою і випуском журналу. Мене ніколи не лякала робота: чи то важка фізична чи складна творча інтелектуальна праця. Головне чого я боявся – це підвести колектив «Науки і Суспільства», який бачив у мені рятувальника їх рук справи і повірив мені.

Безумовно, я мав досить пристойний досвід редакційно – видавничої роботи. Ще працюючи на різних посадах в апараті Київського міськкому комсомолу, я щороку готував і видавав по 12–15 збірників науково-методичних рекомендацій, інформаційних бюлетенів з узагальнення досвіду комсомольської роботи.

Уже очолюючи з 29 січня 1985 року Республіканський Будинок наукового атеїзму товариства «Знання» України, я домігся з колективом, що видавнича справа набула неабиякого розмаху, а наша продукція користувалася попитом від Чопу до Владивостока і від Мурманська до Кушки та приносила пристойні фінансові прибутки.

Саме під кінець 80-тих років минулого століття Будинок наукового атеїзму одним з перших (якщо не першим) розпочав широку народознавчу видавничу програму. Тоді великими накладками по 50 000 примірників (на кошти трудового колективу) були видані «Українські балади», «Українські казки», «Українські народні пісні та думи», «Повір'я», «Українські народні прислів'я та приказки», «Українські усмішки», «Українські народні свята та звичаї».

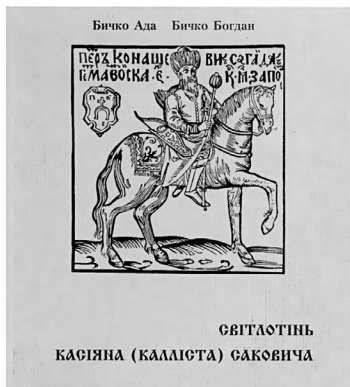
Принагідно зазначу, що ще у березні 1990 року, задовго до горезвісного ГКЧП, мені вдалося переконати

керівництво Товариства «Знання» України перетворити Будинок наукового атеїзму на Республіканський (а з 1992 року – Український) Центр духовної культури. З цього часу Центр став флагманом у справі видання української книги. З 1992 по 2006 роки було підготовлено і видано, з благословення Ю. М. Мушкетика, 38 томів «Українського історичного роману», 14 книг із серії «Духовні скарби України», друком праць Микити Шаповала розпочато серію «Українська соціологічна думка», а виданням 3 томів філософських праць В. І. Шинкарука анонсувалась

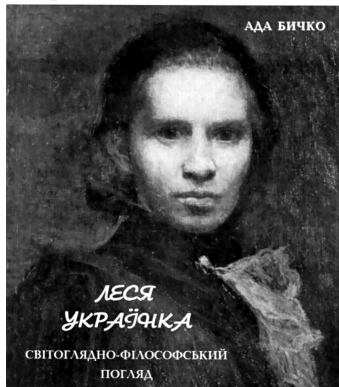

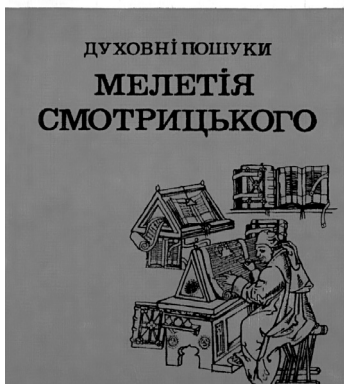
"ДУХОВНІ СКАРБИ УКРАЇНИ"

"ДУХОВНІ СКАРБИ УКРАЇНИ"

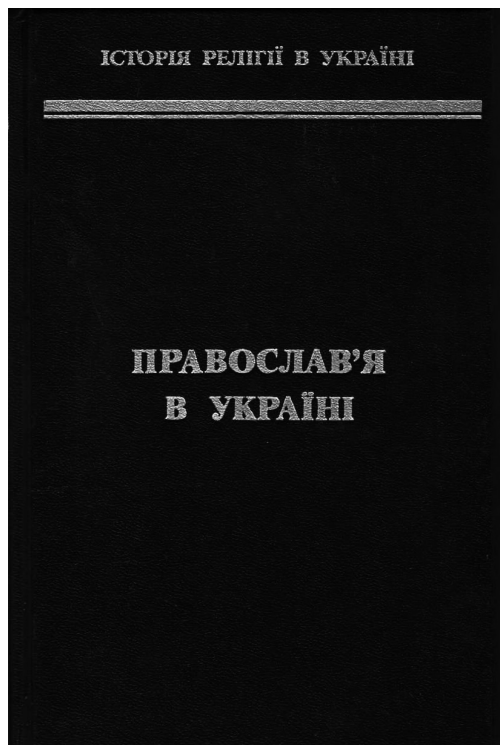
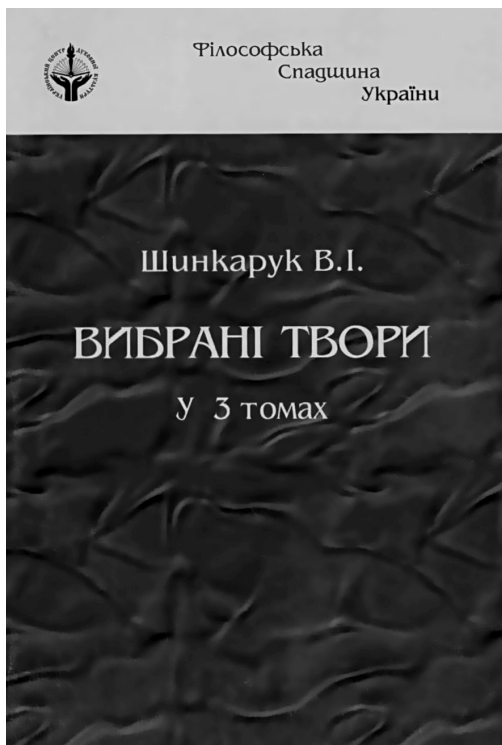
"духовні скарби України"

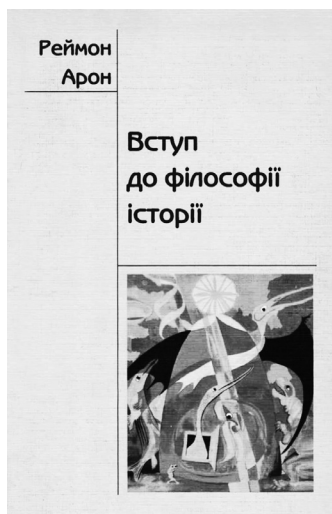

грандіозна видавнича програма «Філософська спадщина України» у 28 томах, в рамках якої було підготовлено до друку праці П. Юркевича, С. Оріховського, І. Франка. Виданням 5 томів була реалізована програма «Історія релігії в Україні».

Важливим доробком Українського Центру духовної культури у справу утвердження європейськості України є переклад і видання кращих творів сучасних європейських і світових фі-

лософів, соціологів, дослідників політичної і економічної науки. Для українського загалу видані праці Реймона Арона «Вступ до філософії історії», Жана-Люка Нансі «Досвід свободи», Венсана Декомба «Інституції сенсу», Еріка Гобсбаума «Нації і націоналізм, починаючи з 1780 року: програми, міфи, реальність», Альфреда Шюца і Томаса Лукмана «Структури життєвіту», Кшиштофа Помяна «Порядок часу», Барта ван Стінбергена «Умови

громадянства» та П'єра Манана «Доступний виклад політичної філософії».

Спільно з Інститутом філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України щомісячно видавався філософський альманах «Мультиверсум», з філософським факультетом Національного університету імені Тараса Шевченка – «Політологічний вісник».

Друкувалася цікава і різнопланова інформаційна, публіцистична і ху-

дожня література, наукові монографії, посібники, календарі.

І все це за рахунок коштів Українського Центру духовної культури!

На жаль, не все, з різних причин, вдалося тоді втілити в життя. Та все ж, думається, що неупереджений читач зрозуміє, чому я так звертаю на це увагу. Цього доробку не можна забути. Добре людське має жити в нашій пам'яті і слугу-

вати прикладом для майбутніх поколінь

Вивчити попередній досвід творення журналу, визначити першочергові завдання і пріоритети в роботі – ось з чого і розпочалися мої перші кроки в журналі. Прискіпливе і вдумливе вичення ситуації привело до висновку: вирішуючи повсякденні проблеми, пов'язані з підготовкою і випуском журналу, необхідно паралельно закладати фундамент творення нового суголосного часу журналу. А це було ой як не просто.

Перш за все, були намічені і реалізовані заходи щодо повернення довіри передплатників до «Науки і Суспільства». Потрібно було терміново забезпечити своєчасність виходу журналу. І треба сказати, що попри фінансово-господарські труднощі, редакція часопису з цим завданням справилася. Нам почали знову надходити листи з місць з ідеями, проханнями щодо тематики і авторів. Усе це нас радувало, зміцнювало переконання, про те, що дещо ми таки зробили правильно.

Раніше уже зазначалось, що мої попередники пішли на зміну (зменшення розміру – дивна економія коштів) формату часопису. А це, за зовнішнім ефектом при користуванні, привело до ускладнень з викладом важливих теоретичних питань суспільного життя в Україні і Світі – обсяг журналу не дозволяв викласти матеріал на відповідному методологічному рівні і всебічно розкрити тему. На початку 2000-них років обсяг журналу становив 48 сторінок, із яких третину складала реклама і несуттєві матеріали.

Перед нами постала дилема: жити і далі чи зробити прорив? І тут потрібно віддати належне свідомій державницькій, патріотичній позиції співробітників Українського Центру духовної культури, адже з квітня 2005

до квітня 2010 року журнал видавався виключно за рахунок коштів Центру. Люди зрозуміли важливість збереження часопису і підтримали мене.

Формат «Науки і Суспільства» було повернуто до його історичних розмірів, обсяг збільшено до 64, а інколи, якщо вимагала справа, і до 72 сторінок.

Це придало часопису зовнішньої солідності та дозволило авторам ґрунтовно і якісно розкривати теми публікацій.

Якщо формально-технічні питання розвитку «Науки і Суспільства» вдалося вирішити досить швидко і вдало, то покращення тематичного спрямування, забезпечення його широкого розмаїття та завдання подати читачеві актуальний і якісний матеріал потребувало тривалого часу, збереження пулу авторів, що співпрацювали з часописом до цього, і пошуку нових, здатних вирішувати творчі ідеї на вимогу часу. Гонорарів редакція за публікації авторам не виплачувала, інших матеріальних стимулів у нас не було, то й змушені були дякувати добрим словом чи добрим ділом. Кому допомагали автотранспортом, кому друком їх власних творів за пільговими цінами тощо. І це спраювало. Поступово сформувався досить широкий колектив однодумців, які одним із головних своїх особистих пріоритетів поставили служіння журналу «Наука і Суспільство».

Добрим словом подяки хочу згадати найбільш активних авторів часопису другої половини 2000-них Л. Кудрявцева, Л. Туровську, С. Біляцького, Н. Ярову, В. Балушка, Р. Росіцького, О. Ламонову, П. Мороза, В. Гетьмана, В. Дубова, С. Ричку і Е. Щура. Це вони у складний час не покинули журнал, це вони підставили широке і кріпке плече і, по суті, допомогли його зберегти.

Уже березневим за 2009 рік номером «Науки і Суспільства» публі-

кацією академіка Кременя В. Г. «Філософські погляди В. І. Шинкарука: людиновимірна сутність» редакція заявляє про одне з головних завдань редакційної політики – осмислення і утвердження людського в людині. Реалізації цього завдання присвячена ще одна його публікація «Людина «маси» чи свідомо творчість мас?!» Пізніше Василь Григорович Кремень повернеться до цієї теми статтю «Від діалектики до людини: філософський контент В. І. Шинкарука» та «Інтелект нації: роздуми про роль інтелігенції в державотворенні України» і «Глобальний світ і особистість: ціннісні орієнтири людського буття». Ця грандіозна тема домінує в тематичі часопису і до сьогодні.

Розширюючи і конкретизуючи цю проблематику на сторінках журналу, голова правління товариства «Знання» України В. І. Кушерець друкує

статтю «Дорослим – ґрунтовні знання». Принагідно зазначу, що обсяг цього номера журналу сягав 72 сторінок. Задекларували, то ж слово своє редакція тримала.

Трохи пізніше часопис друкує його ж статтю «Про смисл буття сучасного українця», а потім ґрунтовне дослідження «Розвиток системних форм наукового просвітництва – передумова збагачення інтелектуального потенціалу України». Ця тема продовжена роздумами Кременя В. Г. «Нести знання народу» і Кушерець В. І. «Нові часи, нові потреби у знанні».

Член редакційної колегії Йосипенко С. Л. опікувався долученням українського читача до проблем української філософської і сучасної європейської та світової філософської і політологічної думки. Варто назвати його публікації

Визначні організатори науки і активні популяризатори наукових знань в Україні. Ліворуч Кремень В. Г., нинішній Президент товариства «Знання», вітає свого наукового учителя і першого Президента товариства «Знання» незалежної України Шинкарука В. І. У центрі Президент НАН України Патон Б. Є.

Професор Олег Гринів

«Витоки і проблеми історичної свідомості: український вимір», «Національна ідентичність у руслі сучасних філософських дискурсів», «Філософія Григорія Сковороди: проблеми, напрями і історія дослідження», «Ставши цілком європейською, Україна додасть свою оригінальну версію до численних версій європейської модерності», «Марк Крепон про «гетерогенну ідентичність» європейців». Великий відгук читачів викликала публікація його статті «Європа як філософська тема і політична проблема».

Підготовка до 90-річчя журналу «Наука і Суспільство» викликала потребу більш ґрунтовного вивчення історії його створення і розвитку. Висвітленню цієї теми присвячена стаття Логвинюк Т. В. «Журнал «Наука і Суспільство» в духовному житті України радянської доби». Зазначу, що на матеріалах часопису вона підготувала і захистила кандидатську дисертацію.

Ще одна важлива тема, що була започаткована у 2011 році публі-

кацією Івана Беха, присвячена темі «Родинне виховання як завдання державної ваги».

У цей час тісна співпраця журналу склалася з інститутами Національної академії педагогічних наук України. Приклад її Президента підхопили наукові співробітники Наталія Павлик своїми статтями «Пізнай свій характер: психодіагностика структури та змісту характеру особистості», «Гармонізація характеру особистості в юнацькому віці: розвиток стресостійкості» і Віктор Постовий публікаціями «Феномен материнства», «Проблеми духовності і практика виховання дітей і молоді в сучасних умовах», «Атавізми бездуховності-передумови насильства в суспільстві», «Українська родина: погляд через віки».

Тема родинного виховання переросла пізніше у великий напрямок тематичного спрямування «Науки і Суспільства». Його у вересні 2020 року відкрив великим матеріалом «Родина – першоклітина збірної цілісності народу» О. А. Шокало. Цей матеріал отримав багато вдячних відгуків і побажань від читачів, що підштовхнуло і мене, і моїх однодумців ширше поглянути на роль родини, родинного виховання, місце визначних родів в суспільно-політичному і духовному житті України.

Особлива сторінка в історії «Науки і Суспільства» пов'язана з особистістю Олега Івановича Гриніва. На жаль, смерть через ковід передчасно вирвала його з лав авторського колективу журналу. У моєму спілкуванні з ним не було слів «Ні», «Не можу». Він або сам робив, або долучав до справи своїх колег по Західному регіону України. Завдячуючи йому, з часописом розпочали співпрацювати Михайло Романюк і Олег Полянський, надрукувавши на його шпальтах цікаві і змістовні розвідки.

Так, Полянський Олег дав чудові матеріали «Полковник Петро Болбачан: життя покладене на плаху Української революції 1917–1921 рр.» і «Вбивство Степана Бандери», а Романюк Михайло підготував розвідку «На чолі пропагандистського фронту збройного підпілля ОУН та УПА», присвячену Петру Федуну (Полтаві).

Перу самого Олега Івановича Гриніва належали статті практично в кожному номері часопису. Назову лишень деякі. «Діагноз: навіженість заявленої українофобії», «З наснагою українського П'ємонту», «До питання про ствердження Української національної ідеї», «Історична місія України: геополітичний і моральний виміри», «Степан Бандера на політичній мапі України», «Малоросійство як трагедія української нації». Усього не перелічити в такому малому матеріалі.

Великих зусиль докладав письменник і громадський діяч Данило Кулиняк для утвердження історичної правди, повернення із забуття несправедливо забутих діячів української історії далеких і не зовсім далеких часів. Його перу належать публікації «Славетний нащадок козацького роду Орликів», «Свобода з українським обличчям», багато публікацій було присвячено Отаману Калнишевському.

Окремою сторінкою в журналі представлена історія і сучасність Києва. Активними авторами з цієї проблематики заявили про себе на його сторінках сімейний дует Олександра і Людмили Сургаїв. Тут і «Південна околиця стародавнього Києва», «Києво-Печерська фортеця: кінець XVII – початок XVIII століть» інші цікаві та змістовні матеріали.

Чорнобильську проблематику на сторінках часопису вів Дубов Вольт Михайлович, безпосередній учасник ліквідації наслідків аварії на

Активний автор часопису Олександр Киричок з перших днів війни зі зброєю в руках став на захист України. Отримав тяжке поранення, одужує і продовжує пером захищати державу

ЧАЕС. Назву його деякі статті «Страхотлива техногенна ...», «Будні Чорнобиля».

Він же багато матеріалів присвятив дослідженню історії українського державотворення. Стаття «Останній гетьман України», присвячена Кирилу Розумовському; «Генеральний писар першого радянського уряду України» стосується постаті Юрія Лапчинського; змістовні і цікаві його «Ватажок козаччини», «Перші національні уряди України у 1917–1920 роках», «Відродження України» та «Генеральний писар Української народної республіки» і багато інших. А журналістська розвідка «Великий патріот України: до 95-річчя з дня народження О. П. Ляшка» викликала досить значний інтерес у читача.

Серед авторів «Науки і Суспільства» своєю величезною працездатністю і широтою наукових інтересів вивисується Іванова Людмила Георг

Авторка журналу Олена Левченко

гівна. Читачам журналу добре відомі її «Іван Мазепа і Петро І: два політичні світогляди, дві долі», «Національне питання в політичній публіцистиці М. Драгоманова», «Проблема авторитаризму та парламентаризму в політичній культурі українського соціуму XVIII століття», «Українське просвітництво в контексті західноєвропейських суспільних теорій», друкувалися і інші її наукові розвідки.

Редакція часопису практикувала публікацію інтерв'ю з державними і політичними діячами, представниками творчої інтелігенції до важливих суспільно-політичних подій в Україні. До числа таких можна назвати «Конституція України: як це було» з Мусією В. Л. тощо.

Значна увага приділялася мовному питанню. Ще у червневому за 2010 рік номері часопису друкується стаття Л. Г. Іванової «Дискусія про українську мову в 30-их – 60-их роках XIX століття». Пізніше на цю тему напише великий матеріал академік П. П. Толочко «Що або хто загрожує українській мові?»

Особливе місце на сторінках часопису займала і займає Шевченкіана. Тут варто згадати публікації Кушера В. І. «Мовний оберіг» і «Тарас Григорович

Шевченко: приклад утвердження людяності», Дмитренка М. К. «Шевченківська енциклопедія», Швеця П. В. «Шевченко–захисник українців», Василяшкі В. Ф. «З Шевченком у серці», Левенко О. «Шевченко і музика»,

Не були поза увагою редакції і проблеми життя української діаспори. Тут варта уваги публікація Василяшкі В. Ф. «Доктор Ониськів і його хутір «Мазепа» в Канаді».

Пізнніше на цю тему з'явилися публікації з історії Кубанської України Олександра Герасимчука.

Василяшко В. Ф. багато матеріалів присвятив на сторінках журналу темі голодоморів. Назву лишень його «Не підлягає забуттю». Цій же темі присвячена стаття В. Василенка «Голодомор 1932–1933 років в Україні: правова оцінка».

Питаннями історії медицини, охорони здоров'я на сторінках часопису ґрунтовно опікувалися Віктор Іванович Гайдук і Голяченко Олександр Макарович. Перу останнього належить стаття «Реконструкція медицини в Україні: запитання за запитаннями», а Гаїдуку В. І. належать чудові розвідки: «Академік-селянин з села Чоботарки», присвячений академіку Заболотному Д. К., про всесвітньо відомого хірурга Шимановського Ю. К., академіка, першого міністра охорони здоров'я УНР Корчака-Чепурківського О. В. і багато інших змістовних матеріалів. Принагідно зазначу, що співпраця Віктора Івановича Гаїдука з журналом сприяла його вступу до Національної спілки журналістів України. Рекомендацію йому давав член редколегії Василяшко В. Ф.

Не оминались увагою і проблеми етнографії, побутової культури, свят і традицій українського народу. Член редколегії Дмитенко М. К. друкує чудовий матеріал «Фольклор і менталітет». Пішли гарні відгуки на статтю. Пізніше журнал друкує його ж: «Подвижницька місія Василя Доманицького в історії української фольклористики» та «Михайло Стельмах – збирач і дослідник українського фольклору».

Теоретичні проблеми фольклористики були доповнені на сторінках часопису публікаціями Журби В. і Чепіги О. «Нате вам народжене – принесіть хрещене», Дендак А. і Чепіги О. «Свято-Дмитрієвська церква села Чорнотичі-храм, що єднає нас» і «Етнографічні особливості селянської хати на Сосниччині» авторства Прохорової В. і Чепіги О.

На захист історичної пам'яті, українського етносу на сторінках часопису, починаючи з 2011 року і до цього часу, войовниче постав своєю публікацією «Горе тій чайці...» письменник і публіцист Вадим Пепа. Пізніше журнал друкує його «Совість мого роду». У лютому за 2020 рік номері часопису в унісон з ним блискучим матеріалом «Про вічне й безвічне в українському житті» Шокало О. А. посилив цей акцент тематичного спрямування журналу.

Значно більшими за обсягом і якісно змістовнішими стали матеріали «Мистецької панорами», яку продовжила вести кандидат мистецтвознавства Оксана Ламонова. Колись крихітний підпис-коментар під титулом «До нашої обкладинки» перетворився з часом на повноцінну та повноправну

Гайдук В. І. і Ігнат'єва С. А. – героїня його публікацій

рубрику «Мистецька панорама», що, втім, аж ніяк не завадило яскравості, привабливості та, що вже там, красі тих самих обкладинок – четвертої, третьої, а іноді ще й другої, тим більше, що поліграфічні можливості журналу з часом змінювалися на краще (на що, до речі, почали звертати увагу й самі художники, чиє ставлення до відтворення їхніх гравюр, скульптур і особливо картин в часописі можна визначити лише одним словом – «тремтливе»).

Що ж до назви рубрики, то вона виявилася цілком вдалою. Її ведуча не займається віщуваннями і не виносить вироків. Те, що вона пропонує, радше можна передати словами: «Ось те, що варте Вашої уваги» або навіть «Погляньте, як цікаво!». Що ж до персоналій і, меншою мірою, подій, то тут дійсно виникає відчуття якщо не «панорамності», то тяжіння до неї. Отже, класики: Іван Айвазовський, Віктор Борисов-Мусатов, Бер Бланк, Василь Мироненко, Тетяна Яблонська. Шестидесятники: Олександр Губарєв, Олексій Фіщенко, Іван Селіванов, Володимир Василенко, Георгій Малаков.

Митці періоду так званого «тихого протесту»: Микола Стратилат, Сергій Якутович, Олександр Івахненко, Галина Галинська, Ірина Левитська, Наталія Ніколайчук. Митці наступного покоління: Віра Томашевська, Тетяна і Сергій Колечки, Ольга Володарська-Іщук, Валентина Чайковська, Надія Нікіфорова, Неллі Павлова, Олександра Бахіна, Оксана Бербека-Стратійчук, Андрій Левицький, Павло Маков, Людмила Бруєвич. «Молодь», за якою уважно спостерігали буквально з перших появ на виставках: Юлія Майстренко-Вакулєнко, Катерина Радько, Ірина Годунова, Олена і Віктор Дерди, Вікторія Руднєва, Евеліна Бекетова, Ганна Проценко... А ще були публікації про досить... суперечливі виставки Національного музею українського мистецтва «Міф «Українське бароко»» та «Інша історія. Мистецтво Києва від відлиги до перебудови», проекти Анни Миронової, однієї з найуспішніших художниць сучасної України, книга М. Чембержі «Професія – композитор» та двохтомник Г. Скляренко «Українські художники: з Відлиги до Незалежності». Що ж до публікацій про Вільгельма Педерсена (першого ілюстратора казок Андерсена), Найта Брауна («Фіза», славетного ілюстратора Діккенса), Ганну Ремізову-Васильєву («Місс»), «котячого Рафаеля» Готфрида Мінда та його

українського колегу Валеріана Яблочкіна, а також київських сторінок зі спогадів відомого ілюстратора Дементія Шмарінова, то їх із повним правом можна вважати відкриттями журналу в цілому та рубрики «Мистецька панорама» зокрема.

Листи читачів, думки колег підштовхнули мене особисто до започаткування на сторінках «Науки і Суспільства» музикознавчої сторінки. Так народилася ідея «Музичної вітальні», яку з великим успіхом ведуть Нонна Козлова і Тетяна Чайка. Цікавим і важливим є те, що господині «Музичної вітальні» ведуть активну гастрольно-концертну діяльність на теренах України, і багато матеріалів, опублікованих за цей час, історично пов'язані з тими чи іншими місцями України. На сторінках «Музичної вітальні» опубліковані матеріали, присвячені Дмитру Гнатюку, Михайлу Вербицькому, Віктору Косенку, Василю Барвінському, Оксані Петрусенко, Ганні Юровській та інші тематичні матеріали із історії музики і музичного мистецтва.

Подібним чином ми підійшли і до практичного втілення в життя одного з важливих визначень нашого журналу, таких як «літературно-художній ілюстрований», започаткувавши на сторінках журналу «Літературну світлицю», де могли б друкуватися

поети–початківці, майстри прози, пересічні громадяни. Її гостями вже були Микола Славинський, Михась Ткач, Анатолій Радзіховський, Микола Шкурлепа, Ігор Ковальов. Двері «Літературної світлиці» відчинені, часопис запрошує.

Так поступово викристалізовувалась структура тематичної спрямованості журналу «Наука і Суспільство» відповідно до вимог життя за період мого редакторств. Журнал ставав усе більш змістовним і авторитетним. Більш наближеними до запитів передплатників стали форми та методи подачі матеріалу. Тільки далеко не повний перелік рубрик у журналі займе досить пристойний обсяг. Зазначу тільки найбільш значимі. «Філософсько-світоглядне осягнення Світу і місця людини у ньому», «Історія України: особистісний вимір», «Духовний світ українців: виклики сьогодення», «Постаті», «Герої нації», «Людина і довкілля», «Міжнародна панорама», «Цікаво знати», «Весела сторінка», «Доброго вам здоров'я», «Народознавчий куточок», «Запрошуємо до дискусії», «У світі цікавого». Усе це свідчило, що ми йдемо в ногу з часом.

Таким чином, поступово склалися передумови для реалізації проривної ідеї в житті часопису за останні майже 30 років (збулась і моя вистраждана мрія) щодо щомісячного виходу, починаючи з січня 2022 року, часопису «Наука і Суспільство» у Світ.

Редакція журналу просто вибухнула каскадом чисел часопису для передплатників. Завдячуючи розлогим і ґрунтовним розвідкам О. А. Шокала, О. Бакуменка і В. Артюха, на його сторінках цілий рік успішно тривала «Сковородинська вахта».

Практично в кожному номері «Науки і Суспільства» в унікальній науковій інтерпретації перед читачем поставали поста-ті визначних українських діячів–

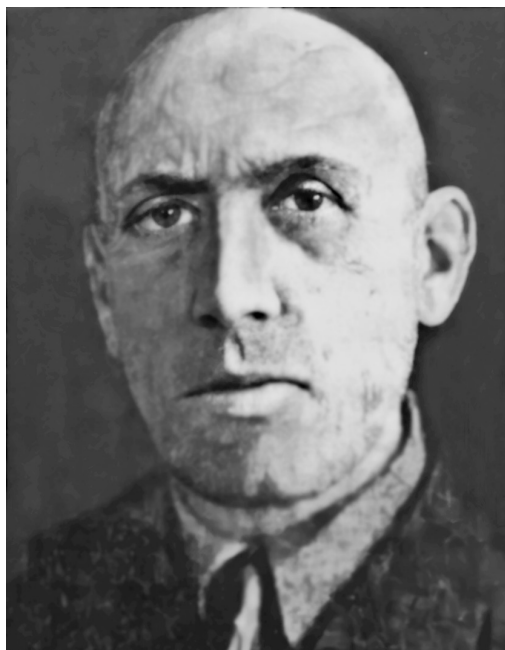

О. О. Потебня. Харків, 1880-і роки

державотворців, представників науки і мистецтва. Ґрунтовні дослідження О. А. Шокала про Олександра Потебню, Миколу Міхновського, Михайла Слабченка, Хведора Вовка, Костянтина Ушинського, Антона Макаренка і Володимира Вернадського, Славинського М. Б. про Івана Дзюбу,

Микола Іванович Міхновський

Михайло Єфремович Слабченко. 1930 рік

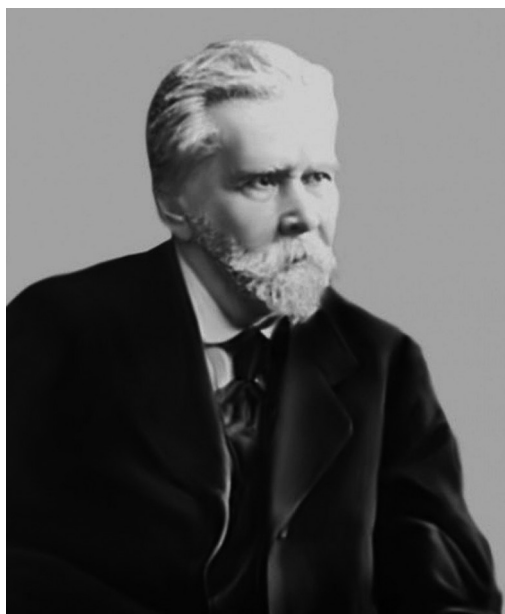
Костянтин Дмитрович Ушинський

Петриченко Катерини про Симона Петлюру і Данила Терпила (отамана Зеленого) та М. М. Ткача про родину Кістяківських викликали у читацької аудиторії величезний інтерес.

Чудові наукові розвідки Галини Бондаренко, Валентини Кузик і Лідії

Артюх дозволили ще більш яскравими барвами заграти «Народознавчій сторінці» журналу.

Попри усі труднощі, пов'язані з війною, ми продемонстрували українському суспільству свою справжню державницьку позицію.

Хведір Вовк. 1914 рік

Володимир Іванович Вернадський. 1901 рік

Яків Яциневич

У своїй статті до 90-річчя «Науки Суспільства», звертаючись до читачів, я писав: «У відстоюванні історичної правди, соціальної справедливості, утвердження людської гідності і свободи ми «черленими щитами» своїх публікацій перегородимо поле

Левко Ревуцький. 1959 рік

українського життя від чужинського і поганського, незалежно зі Сходу, чи Заходу воно йде. Усіма силами і засобами будемо відстоювати і утверджувати Україну і Українство.

З цього шляху ми не звернули і не звернемо!

Симон Петлюра

Отаман Зелений (Д. Терпило)

Пам'ять серця

Готуючи ювілейний номер до 100-ліття «Науки і Суспільства», мав унікальну можливість зануритися в духовну атмосферу моїх попередників, яка навіки закарбована в багатомному літописі часопису. На наше щастя, архів видання є, і я бережу його як зіницю ока.

Гортаю журнали, що дихають історією нашого народу і держави, і за поживками від віку сторінками постають постаті непересічних особистостей, що в ті далекі і більш близькі часи творили його багату історію. Їм, можливо, хтось закидатиме докори в певній заідеологізованості, «підспівуванні владі», але ніхто і ніколи не зможе дорікнути наших попередників у відстоюванні принципів історизму і об'єктивності на сторінках часопису.

Читаєш, і перед тобою постає жива правда історії. Неоднозначна, складна, а іноді жорстока, але завжди рефреном домінує віра в людину праці, віра в майбутнє. За рядками прози постає творення нового життя, утвердження ідеалів Добра і Справедливості в суспільстві. Золотими літерами натхненної і творчої праці карбували крок за кроком історію часопису для народу наші попередники.

На жаль, практично недослідженим до цього часу залишається період творення часопису «Знаття»-«Знання» 1923–1935 років. Перед нами лише дуже скупа інформація з вихідних даних номерів журналу, що наявні в редакції. Ось вона.

Головним редактором у 1930 році працював Приходько А. Т. Є підписаний ним №23–24 за цей рік.

У 1934–1935 роках відповідальним редактором журналу працював

В. В. Васютинський. У ці ж роки технічним секретарем редакції також працював Політєнко С. (№4, №5 за 1935 рік), технічними редакторами – Кругляков (№3 – 1934; №5 – 1934 ; №6 – 1934; №9 – 1935 ; №15 – 1934) і Сидоренко М. (№18- 1934), а Монжерак П. уже мав посаду технічного керівника (№14 – 1935, №17 – 1935).

Не маємо навіть повних ініціалів цих людей, та маємо їх безцінний спадок – історію часопису тих часів. Думається, що столітній ювілей видання послужить сигналом для поглибленого вивчення цього періоду його історії. Будемо вдячні усім, хто відгукнеться тим чи іншим чином щодо цього питання.

У важкий повоєнний час 50-х років минулого століття закладали міцний фундамент зростання журналу працівники редакції, очолюваної відповідальним редактором І. П. Старовойтенком, який працював з квітня 1951 до жовтня 1953 року.

Усе-таки, мабуть, історичний поступ характеризується певною мірою наперед заданою визначеністю і взаємозв'язком. А чим ще можна пояснити історичний збіг обставин, коли два береги Дніпра практично на одній паралелі подарували Україні двох визначних синів. На лівому (Чернігівщина) народився В. М. Еллан-Блакитний, ідейний натхненник і засновник журналу «Знаття», а на правому (Київ) – І. П. Старовойтенко, достойний продовжувач його справи. Обидва народилися в сім'ях священиків, але в подальшому присвятили своє життя поширенню знань. Саме на плечі Івана Павловича ліг весь тягар організаційної роботи по відновленню журналу уже під новою назвою «Наука і життя» і він це

завдання виконав на відмінно. За подальшу його наукову, громадську і державну працю ми можемо тільки радіти. Доктор економічних наук, професор, історик, краєзнавець, громадський і державний діяч. Полишивши роботу в журналі, працював начальником відділу техніко-економічної експертизи Держплану УРСР, а у 1966–1967 роках обіймав посаду голови Державної планової комісії (Держплану) УРСР. Цікаво і важливо, що під час роботи Іван Павлович зазвичай вживав українську мову. Були ж ЛЮДИ!

Помер і похований він у Києві.

Не за національністю, а за ідейними переконаннями і з державницьких життєвих позицій творив журнал «Наука і життя» відповідальний редактор Алентьев Олександр Олександрович. Його редакторство припадає на період з жовтня 1953 до квітня 1961 року. Народився він 25 травня 1916 року в Ростовській області. Закінчив Харківський хіміко-технологічний інститут. З 1934 по 1937 рік працював інженером, зав виробництвом. Від 1940 року – на партійній роботі: секретар райкому партії, з 1946 по 1949 рік очолював Відділ науки і вищих навчальних закладів ЦК КП(б) У. Від 1949 працював у Київському політехнічному інституті завідувачем кафедри, деканом хіміко-технологічного факультету, директором Київського технологічного інституту силікатів. Одночасно був відповідальним редактором «Науки і життя» та науково-го збірника «Хімічна промисловість» (1959–1964 роки).

Достойний приклад для наслідування!

Раптово помер молодим 28 квітня 1964 року, похований у Києві.

Ще одна знакова постать на посаді відповідального редактора «Науки і життя» цього значимого періоду його розвитку – це Скоробогатов В. П.

Очолював редакцію часопису з квітня 1961 року до вересня 1964 включно.

Він мав великий досвід науково-викладацької і партійної роботи, а працюючи в ЦК КП(б) України, опікувався безпосередньо становленням і розвитком журналу, знав його проблеми, вузькі місця, бачив шляхи усунення негараздів та мав свідоме бачення його подальшого розвитку. Скоробогатов В. П. власне і завершив з творчим колективом редакції закладення міцного фундаменту подальшого розвою «Науки і життя».

Особливе слово не можу не сказати про заступників відповідальних редакторів цього періоду.

Грушкевич С. Л., працював заступником відповідального редактора з квітня 1951 року до квітня 1953 року, саме за Старовойтенка І. П.

Дем'янчук І. Л. працював з травня 1953 року до січня 1956 року, а Валігура В. А. змінив його на цій посаді і пропрацював з січня 1956 року до липня 1961 року.

Хто більш менш знайомий зі специфікою редакційної роботи, той повною мірою підтримає думку, що саме ці керівники виносили весь тягар повсякденної, інколи рутинної, праці, це вони забезпечували організаційно-методичне творення часопису, відповідали за підготовку оригінал-макету, вели поточну роботу з авторами.

І той факт, що плінність кадрів цієї категорії була відсутня, переконливо свідчить: люди вони були надійні, високопрофесійні та відповідали вимогам часу.

Новий період у становленні журналу «Наука і життя» пов'язаний з керівництвом Ігоря Максимовича Бречака, який пропрацював відповідальним редактором з жовтня 1964 року до вересня 1970 року.

Маючи за плечима неабиякий досвід журналістської і керівної роботи, Ігор Максимович вміло організував роботу колективу журналу, націлив працівників на засвоєння, осмислення і використання досвіду своїх попередників. Був збережений практично увесь попередній склад редакційної колегії, штатні працівники, тематичний план роботи редакції на найближчий період. Його зусилля були спрямовані на оптимізацію структури системи творення журналу, пошук нетрадиційних форм і методів подачі матеріалу.

Перш за все, були збережені існуючі відділи редакції та уточнені їх напрямки діяльності і першочергові завдання. І. М. Бречак надав максимальну свободу для творення журналу штатним працівникам – редакторам відділів Л. Ю. Єфімову, І. Ф. Кищенко, Н. В. Сукманській-Бубновій та Г. П. Торжевській при максимальній

вимогливості за результати кінцевої праці. Він не боявся експериментувати, постійно шукав і впроваджував щось нове. Саме за його керівництва у липні 1965 року «Наука і життя» і перебрала на себе нову назву «Наука і Суспільство». Не полишав він зв'язків зі своїм дітищем, навіть працюючи уже редактором конкуруючого часопису «Людина і Світ»

Молодим, амбітним, сповненим сил і творчого запалу прийшов на посаду головного редактора журналу Юрій Григорович Романюк. Його редакторство – це ціла епоха, починаючи з грудня 1970 і до березня 1992 року.

Він випускник факультету журналістики Львівського державного університету ім. Івана Франка. Працював кореспондентом промислової редакції, редактором молодіжної програми Івано-Франківського обласного радіокомітету, обирався другим секре-

Побратими по цеху Юрія Григоровича Романюка

тарем Івано-Франківського обкому комсомолу. 3 червня 1965 року працював заступником редактора газети «Молодь України». У грудні 1970 року його затвердили головним редактором журналу «Наука і Суспільство». Підсумком його титанічної праці на цій посаді став злет часопису на небувалу висоту суспільного виміру і запрошення Юрія Григоровича у 1992 році попрацювати на посаді старшого консультанта в Адміністрації Президента України.

За сумісництвом він викладав на факультеті журналістики Київського державного університету імені Т. Шевченка. Доцент, кандидат історичних наук. Автор 5 науково-популярних книжок для дітей та юнацтва.

Заслужений журналіст України, нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. На жаль, 22 червня 2022 року Романюк Юрій Григорович відійшов у засвіти, але на довгу пам'ять залишив нам своє дітище «Науку і Суспільство» та свої чудові спомины про ті часи «20 РОКІВ У ЗАХОПЛЮЮЧОМУ СВІТІ ЗНАНЬ».

Гичку Борису Максимовичу довелося очолювати редакцію журналу з березня 1992 до березня 2005 рр.

Це був надзвичайно складний час соціальних трансформацій, невизначеності, втрати соціальних орієнтирів і апатії в суспільстві. Він закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Дістав професійний гарт у найуспішнішій газеті 60-70-х років минулого століття «Молодь України». Працював досить тривалий час редактором відділу, з листопада 1978 року

відповідальним секретарем журналу «Наука і Суспільство», а з 1992 року правлінням товариства «Знання» України призначений його головним редактором.

У редакції журналу був прикладом надійності і сумлінності в роботі, зачинателем багатьох творчих справ, автором цікавих тем і нових напрямків.

Виваженість, уміння виходити з найскладніших ситуацій, творчий і організаційний талант, підтримка колективу дали змогу Борису Максимовичу вистояти і зберегти видання чи не у найскладніший період української історії. Завдячуючи його витримці і вмінню виходити здавалося б із безнадійних ситуацій, дев'яностолітня історія провідного в Україні науково-популярного видання лишилася неперервною.

Саме з його рук я прийняв керування часописом. До цього часу пам'ятаю його слова: «Треба зберегти. Збережіть «Науку і Суспільство». Прикро, але Гичко Борис Максимович полишив земне життя. Та є великий архів, що його передав він мені, жива пам'ять про нього і дожила до 100-річчя його мрія- «Науку і Суспільство» зберегли.

Серед кагорти авторитетних творців часопису років заслуженим авторитетом вивищується Івченко Володимир Іванович, який працював на посаді заступника головного редактора журналу «Наука і Суспільство» з квітня 1978 року до липня 1997 року.

Прийшов до редакції журналу з газети «Молода гвардія». Випускник столичного університету. У журналі розвивав низку ефективних тематичних напрямів, зокрема, спрямованих на інтереси юного покоління читачів. Саме він прищеплював молоді до добротної фантастики, що друкувалась у журналі, опікувався розділом для дітей «Гіперболоїд», вів нариси

про дослідників науки і техніки світового масштабу. Успішно займався літературною творчістю.

На жаль, на сьогодні з різних причин я не маю більш менш широкої і повної інформації про заступників головного редактора Гичка Б. М. Так, відомо, що з липня 1997 року до липня 2003 року його заступником працював Подолужний В., а з липня 2003 року до січня 2005 року – Січкаренко О. В. Тож залишається тільки дякувати за їх працю і надіятись, що вони відгукнуться.

Добрими словами щирої вдячності не можу не згадати талановитих і мудрих відповідальних секретарів редакції «Науки і Суспільства».

Відповідальним секретарем редакції з січня 1967 року до вересня 1970 року і з грудня 1970 року до січня 1974 року працював Єфімов Л. Ю. Як одному з найдосвідченіших йому доручили з вересня до грудня 1970 року тимчасово виконувати обов'язки головного редактора часопису. А розпочав свою роботу в журналі Єфімов Л. Ю. ще в липні далекого 1964 року.

Талановитий журналіст, досвідчений організатор редакційного процесу. Був ініціатором цікавих тем і залучення до творчої співпраці з журналом провідних учених. Л. Ю. Єфімов був знаний в Україні як фейлетоніст газети «Правда».

Мацюк Вілена Якимівна – випускниця Львівського державного університету імені Івана Франка – працювала відповідальним секретарем редакції журналу «Наука і Суспільство» з лютого 1974 року до січня 1978 року. Це не такий тривалий час, але залишила по собі творче і напрочуд сумлінне ставлення до своїх обов'язків та щире уболівання за добре ім'я журналу.

Старожилом часопису, свого роду патріархом, серед своїх колег –

штатних працівників «Науки і Суспільства» була Торжевська Галина Павлівна, яка працювала в журналі ще з серпня 1961 року спочатку літредактором, а потім – редактором відділу – (з невеликою перервою) до січня 1974 року. Її журналістський талант, помножений на надзвичайну працьовитість і легке перо в руках, дозволили їй дуже швидко завоювати заслужений авторитет. Вона першою із штатних редакторів стала повноправним членом редакційної колегії часопису. Опікувалася природничими науками, медициною, зробила гідний внесок у поширення природничих і медичних знань. Особисті публікації Галини Павлівни та матеріали її авторитетних у науці авторів отримували жвавий відгук читачів. Високий професіональний рівень журналістики, її талант сприяли збільшенню накладу журналу в країні та за її межами. Зокрема, у середовищі української діаспори.

Випускниця столичного університету. Творче поле її діяльності – популяризація наукових знань у царині фізико-математичних наук і науково-технічного прогресу. Вона автор талановитих нарисів про видатних українських учених, цікавих і результативних загальноредакційних ініціатив. Вона також входила до складу редакційної колегії журналу.

Не меншим авторитетом у колег по цеху користувалася і Сукманська-Бубнова Н. В., яка працювала в редакції з січня 1964 року до січня 1990 року.

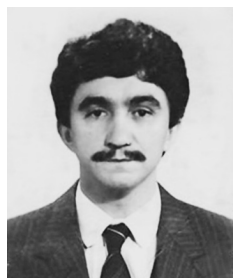
Окрема мова про Кіщенка Ігоря – редактора відділу суспільних наук, який працював з січня 1964 року до грудня 1968 року. Про його унікальний талант у царині науково-популярної

журналістики ходили легенди, а творчі матеріали за рівнем майстерності не поступалися лідерам цього жанру з часопису «Знание – сила» та інших популярних видань того часу. Він систематично подавав читачам актуальні матеріали з історичного минулого України, брав участь у наукових дискусіях, опікувався тим, щоб дорогий йому журнал не поминув жодної знакової події в науці.

Шикан Віктор спеціальний кореспондент журналу опікувався природничою проблематикою. По праву кваліфікувався у журналістських колах як зірка першої величини у царині науково-пізнавальної публіцистики.

Пустовойт Валентин Іванович у журналі «Наука і Суспільство» працював з жовтня 1982 року до травня 1991 року редактором відділу біології та проблем здоров'я, планети і людини. Не було такого відомого вченого на теренах СРСР, який би

відмовив цьому талановитому і напористому журналістові у статті чи інтерв'ю. Доклав значних зусиль не тільки у популяризації нових знань, а приверненню уваги громадськості до проблем і потреб низки молодих наукових колективів.

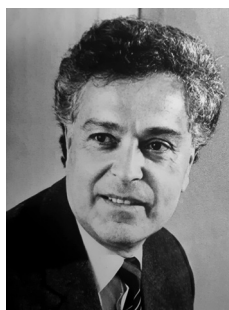
До недавнього часу працював завідувачем відділу Інформаційного управління Апарату Верховної Ради України. Член Національної спілки журналістів України, Соціологічної асоціації України, кандидат філософських наук. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка. Прикро, але Валентин Іванович полишив земне життя. Світла і довга йому пам'ять.

Лепша Іван Дмитрович працював редактором відділу з травня 1982 року до грудня 1990 року.

Він з величезною творчою віддачею опікувався суспільною проблематикою. Відкрив і особисто вів тематичні цікаві напрями в журналі. Серед них – дуже популярну рубрику «Життя славних». У роки останнього етапу боротьби за незалежність України відкрив читачам замовчувані раніше праці В. Винниченка «Відродження нації», І. Огієнка «Історія української культури», Хв. Вовка «Антропологія українського народу», п'ять національних гімнів українців. Захоплювався історією вітчизняної естрадної пісні, його кумир Володимир Івасюк. На жаль, Іван Дмитрович також поплинув у засвіти.

Сафронов Володимир Олександрович працював власним кореспондентом часопису при Харківському науковому центрі АН УРСР ще з березня 1962 року. Інженер-фізик за освітою. Він відкрив читачам епохальні дослідження у царині ядерної енергетики, кріобіології і кріомедицини та здобутки світового значення. Володимир Олександрович і сьогодні з часописом. Хоча і проживає в Німеччині, та продовжує в тому ж статусі спеціального кореспондента слати свої творчі доробки. Полонить читачів змістом і красою слова.

Шкраб'юк Петро Васильович дев'ять років, з 1978 по 1987, працював спеціальним кореспондентом журналу «Наука і Суспільство» по Західному науковому центру АН УРСР.

Брав участь у відкритті унікальної пам'ятки боротьби проти татаро-монгольської навали – фортеці Тустань у Карпатах і першим розповів про неї громадськості на сторінках журналу. З 1977 року він член Національної спілки журналістів, а з 1985 член Національної спілки письменників. На сьогодні він доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Працював професором кафедри зарубіжної преси та інформації Львівського національного університету ім. І. Франка.

Ємченко Олександр Петрович працював у журналі «Наука і Суспільство» з березня 1978 року до травня 1982 року. Український письменник, представник «четвертої хвилі» української фантастики. Народився у селі Новокам'янка Запорізької області. Після школи поступив до Бердянського педагогічного інституту, але через два роки факультет перевели до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який Олександр Ємченко закінчив заочно у 1969 році. Працював літпрацівником, завідувачем відділу обласної газети «Комсомолец Запоріжжя», референтом Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник». Полишивши «Науку і Суспільство», працював редактором редакції науково-художньої літератури видавництва «Веселка».

Працюючи в журналі «Наука і Суспільство», Ємченко О. П., Гонта В. С. (працював з січня 1980 року до травня 1982 року) і Провозін А. Г. (працював з травня 1982 року до жовтня 1984 року) розвивали історичну і

суспільно-політичну проблематику. Кожен з цих талановитих журналістів зробив свій творчий внесок у зростання популярності часопису серед читачів.

О. Ємченко і В. Гонта виявили талант і на літературній ниві. Їхні твори друкували престижні видавництва, солідні літературно-художні журнали. Були їхні численні публікації у періодичних виданнях України.

Поліщук Олена Юхимівна ще зовсім юною, у жовтні 1963 року, прийшла на посаду художнього редактора, але одразу виявила талант гідно формувати його обличчя. Завдяки її зусиллям, її смакові, залученню до видання часопису творчих особистостей з числа художників та фотомайстрів часопис неодноразово удостоювався дипломів та інших відзнак на престижних конкурсах періодичних видань.

У цьому чимала заслуга, разом з О. Ю. Поліщук, художників Ростислава Євгеновича Безп'ятова і Георгія Павловича Філатова. Вони справжні і достойні старожили часопису, які творили художню славу журналу.

Безп'ятов Р. Є працював у редакції з листопада 1962 року до липня 1996 року, а Філатов Г. П. творив його історію з квітня 1963 року до листопада 2008 року, віддавши «Науці і Суспільству» понад 25 років. Хвала таким людям!

Буде несправедливим не згадати словами глибокої вдячності літературного редактора і коректора Владлену Михайлівну Корєву, яка працю-

вала в журналі з серпня 1962 року коректором, а з вересня то ж року до лютого 1989 року літературним редактором. Важко переоцінити її роль при творенні журналу. Сумлінність, відчуття слова і авторської думки, можливість до себе і до запропонованих текстів, урахування особливостей науково-популярного жанру тримали журнал на доброму літературному рівні. В. Коревій належить також цикл майстерно написаних нарисів на теми природничих наук, що були опубліковані в «Науці і Суспільстві».

Огром достойних людей, які в різні часи історії «Науки і Суспільства» доклали свій талант, знання і досвід до його творення та обмежений обсяг ювілейного номеру журналу, не дозволяють мені мовити слова щирої вдячності кожному з них на сторінках цього числа часопису. Правда в тому, що вони уже сказали про себе, закарбувавши і свій слід в 100-літньому літописі його історії. Саме практично усім відомим на сьогодні постатям, що мали відношення до його підготовки і видання, присвячено цілий розділ «З ПОЛУМ'ЯНИМ СЕРЦЕМ, СВІТЛИМ РОЗУМОМ І ДБАЙЛИВИМИ РУКАМИ ВОНИ ТВОРИЛИ ІСТОРІЮ ЖУРНАЛУ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО».

Будуть надруковані також і спомины нині ще живих свідків історії журналу. Можливо, що ще хтось відгукнеться на поклик серця, і будуть інші матеріали. Усе це дозволить виписати всебічно, повно та переконливо його історичний поступ.

Кажуть, що історія вчить. Зовсім недавня історія України ХХ століття має достатньо повчальних уроків. До таких варто вписати і столітній шлях, пройдений часописом «Знання» – «Знання» – «Наука і життя» – «Наука і Суспільство».

Ще раз у раз повертаюсь до статті Василя Михайловича Еллана-Блакитного. Закодована сила його

духовного заповіту продовжувачам справи творення журналу для народу допомагала їм торувати тернистий шлях на різних етапах історичного розвою України. Настав і мій час плекання «Науки і Суспільства». Можливо – містика, але це історичний факт, адже народився і виріс я також, як і Блакитний, на Чернігово-Сіверській землі. Його село Хмільниця і моя Рудня знаходяться на одій лінії, на відстані 130 кілометрів, продовженням якої є всесвітньо відома Мізинська стоянка (всього десь 30 км від Рудні), і яку Вадим Пепа войовничо відстоює як праматір Українства. А зовсім поруч Сосяниця, О. П. Довженко. Життя і справа цих двох великих синів України підсвідомо, але, мабуть, закономірно поєднали і мою долю з «Наукою і Суспільством» на довгі часи.

В одному із інтерв'ю щодо долі часопису напередодні його 95-річчя Юрій Григорович Романюк на запитання: «Чи є він оптимістом?» яскраво і переконливо відповів: *«Не можна бути весь час оптимістом чи невинним песимістом. Ось, коли бачу цю маленьку кімнатку і сьогоднішній тираж журналу «Наука і Суспільство», мені сумно. Але, коли бачу, за рахунок чого виживає дорогий мені часопис, яких творчих і організаційних зусиль до видання кожного числа докладають його головний редактор, відомий дослідник і популяризатор основ духовної культури, кандидат філософських наук Дмитро Миколайович Єсипенко і редакційна колегія, мене проймає надія і упевненість у тому, що після нинішнього ювілею «Наука і Суспільство» відзначатиме нові ювілеї й успішно долатиме високі творчі рубежі».*

Радію такій вискій оцінці моєї праці, гордий, що не зрадив його надії, та сумую, що Юрій Григорович зовсім трохи не дожив такого знаменного ювілею.

У непрості часи для нашої держави і суспільства святкує свій 100-річний ювілей журнал «Наука і Суспільство». Другий рік триває російська агресія проти України, йде запекла боротьба українського народу за своє майбутнє.

Далеко не продумані економічні і політичні реформи боляче б'ють по людях праці, пенсіонерах, молоді. Через засилля корупції і безкарність за злочини в суспільстві панують розпач і зневіра у власних силах при розбудові держави, попираються Справедливість і Добро, проростають цинізм і антилюдяність у суспільній моралі.

Історичною появою і подальшим тернистим шляхом журнал задекларував і невпинно стверджував свою стратегічну мету – бути журналом для народу.

І сьогодні працівники часопису, колектив авторів роблять все, щоб бути достойними справи своїх попередників. У відстоюванні історичної правди, соціальної справедливості,

утвердженні людської гідності і свободи ми «черленими щитами» своїх публікацій перегородимо поле українського життя від чужинського і поганського, незалежно зі Сходу чи Заходу, воно йде. Усіма силами і засобами будемо відстоювати і утверджувати Україну і Українство. На цьому шляху і будемо крокувати разом з нашими шанувальниками, будемо творити і випускати історію «Науки і Суспільства» наступного століття.

Від імені редакції, колективу авторів і від себе особисто вітаю усіх шанувальників журналу з його знаменним ювілеєм!

Сердечно дякую живим і схиляю голову перед пам'яттю полинувших у засвіти. Дякую усім тим, хто віддав талант розуму, душу і серце плеканню часопису на усьому славному шляху його розвою. Свято окрилює, кличе і зобов'язує до роботи.

А роботи – ой, як забагато. Тож до праці, браття!

Презентація журналу «Наука і Суспільство» у Сосницькому літературно-меморіальному музеї Олександра Довженка. Крайній праворуч – головний редактор Єсипенко Дмитро Миколайович

ЖУРНАЛ, З ЯКИМ ПОЄДНАНЕ МОЄ СТУДЕНТСЬКЕ, НАУКОВЕ І ПРОСВІТНИЦЬКЕ ЖИТТЯ

*Олексій Онищенко,
віцепрезидент Товариства «Знання» України,
академік НАН України*

Сторіччя – віхова дата в історії журналу «Наука і Суспільство». Попри піднесення і спади аж до припинення видання, журнал вистояв, функціонує, виходить на нові орбіти розвитку. Значить, має запас міцності. І він – у майстерності популяризації наукових знань, потреба в яких невичерпна.

Я став читачем, а потім і шанувальником журналу, ще в середині п'ятдесятих років минулого століття. Правда, у той час він називався «Наука і життя». На філософському факультеті Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, де я тоді вчився, студентів, починаючи з третього курсу, активно залучали до лекторської роботи. Це вважалося зв'язком з практикою і різновидом громадської діяльності. Я теж вирішив проявити себе на ниві публічного слова. Для назви теми лекції взяв крилату фразу «Знання – сила» і підготував залізобетонний філософський трактат про роль і значення науки. Текст поніс на рецензію до

бюро факультетського осередку Товариства для поширення політичних і наукових знань. Там «старші товариші» щось невиразно говорили, що лекція змістовна, але не сприймається, треба попрацювати...

Доводилося сперечатися: раз там усе правильно, то в чому річ. На одне з обговорень моєї лекції прийшов декан філософського факультету, доцент Іван Ісидорович Підгрушний. Досвідчений викладач і педагог, обдарований лектор. До університету довгий час працював у Київському обласному Лекторському бюро. Умів володіти аудиторією. Він взяв мій рукопис для ознайомлення, і через день ми зустрілися. «З таким матеріалом, – сказав він, – можна виступати на філософській конференції. А для масової лекції потрібно, щоб кожна думка була висловлена коротко, зрозуміло, прийнятно і привабливо». І порекомендував подивитися як популярні видання будують текст, щоб привернути читача. Для початку, мовляв, можна взяти журнал «Наука і життя», який завжди стояв на стенді нових надходжень у факультетській бібліотеці.

Зразково популярних статей там можна було знайти не часто. А сюжетів, фрагментів, де глибока наукова думка висловлювалася добірною українською мовою, було достатньо. Уроки популярності були в кожному номері. Я став черпати з журналу матеріали для підготовки до семінарів, студентських конференцій і масових лекцій, в які я поступово все більше включався. Так журнал «Наука і жит-

тя» став постійним моїм інформаційним джерелом.

Другий повчальний урок, пов'язаний з «Наукою і життям» і тим же Іваном Ісидоровичем Підгрушним (уже ексдеканом, старшим науковим співробітником Інституту філософії АН УРСР), запам'ятавсядесь у 1962 р., коли на Вченій раді Інституту обговорювалася моя кандидатська дисертація. Іван Ісидорович виступав рецензентом, схвалив у цілому роботу. Але потім мені особисто зауважив: «Я там відзначив декілька фрагментів, де відчувається популяризаторський дух "Науки і життя". У тих місцях принагідним був би строгий академічний стиль. Кожен вид викладу знання – наукова, популярна публікація, навчальна, масова лекція – повинна мати свої особливості». З тих пір я і мучуся в пошуках оптимальних форм наукового, освітнього і просвітницького викладу тексту.

Не припинилися мої зв'язки і з спадкоємцем «Науки і життя» – журналом «Наука і Суспільство». Навіть розширилися. Я став не тільки читачем і передплатником, а й рецензентом рукописів статей для журналу, консультантом з філософських питань, часом робив його неформальні огляди для співробітників свого відділу в Інституті філософії. Принагідно згадати, що з 1969 р. в Інституті філософії відновилося видання наукового журналу під назвою «Філософська думка». Дирекція Інституту і редколегія та редакція «Філософської думки» активно вивчали досвід інших наукових журналів, щоб знайти і зайняти вагоме місце серед соціогуманітарної періодики для свого видання. Мені було доручено аналізувати тематику і контент «Науки і Суспільства». Там було багато цікавого: широкий діапазон наукових новинок, свідчення про прак-

тичну віддачу досліджень, розповіді про історію української і світової науки, видатних учених, роздуми про перспективи розвитку науки, наукові прогнози, фантастика, гумор. Оскільки, як заступник директора Інституту з наукової роботи, я відповідав і за підготовку публікацій та популяризацію філософських знань, то постійне знайомство з новими випусками «Науки і Суспільства» допомагало мені краще орієнтуватися в потребах актуальних видань.

Досвід «Науки і Суспільства» згодився мені і пізніше, коли я очолював редколегію «Бібліотечного вісника» в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1993–2013 рр.). Починали бібліотечний журнал з нуля. Доводилося розробляти його концепцію, структуру, формат, систему зв'язків з читачами. І найближчим прикладом служив журнал «Наука і Суспільство», який у 1970–1980-х роках був основним українським науково-популярним періодичним виданням.

Розквіт журналу припадає на період, коли в ньому головними редакторами були Ігор Максимович Бречак і Юрій Григорович Романюк. Перший почав його оновлення під нову назву, розкриваючи суспільний вимір науки. Другий зробив з нього панорамне відображення української науки. Ігор Максимович намагався перенести стиль науково-інформаційної наповненості «Науки і Суспільства» і в журнал «Людина і Світ», де він так само був головним редактором. Але це видання концептуально було зорієнтоване переважно на світоглядну проблематику.

За редакторства Юрія Григоровича журнал представляв українському суспільству весь спектр вітчизняної науки. Академічні і вишівські вчені – новатори постійно розповідали на його сторінках про здо-

бутки в галузі фундаментальних досліджень. Представники прикладних досліджень і виробничники показували, як на практиці наука стає високопродуктивною силою. У розмаїтті тематики журналу помітно виділялися статті про найновіші наукові відкриття, наукоємні технології, технічні винаходи, що революціонізують виробництво, способи прискорення науково-технічного прогресу, формування наукового світогляду, формування креативної (у тодішній термінології – всебічно-розвиненої людини), наукової організації праці. І багато іншого передового знання, соціально значущого матеріалу. З І. М. Бречаком і Ю. Г. Романюком у мене були стабільні дружні відносини. Я брав участь у читачьких конференціях журналу, інколи публікувався в ньому (на жаль, не часто. Треба надолужити прогаяне). Обидва залучали мене до експертної роботи. Співпраця з цими людьми була для мене наснагою для публіцистичної діяльності.

З 2005 р. журнал «Наука і Суспільство» очолює Дмитро Миколайович Єсипенко, поборник духовної культури, ентузіаст видавничої справи, популяризатор науки і мій колега по філософському цеху. Журнал дістався йому в протилежному від розквіту стані. Він не вписався в атмосферу реформ і трансформацій кінця минулого століття і був на межі існування.

Практично йшлося про відновлення видання. Дмитро Миколайович і його невелика команда фанатиків поширення знань і культури крок за кроком вертають журнал у широкий інформаційний простір. Журнал викликає зростаючий інтерес публікаціями на гострі теми сьогоdnішнього життя: перемоги у російсько-українській війні, зміцнення державності, безпеки й оборони, повоєнної відбудови, розбудови інноваційного суспільства, розвитку знаннєвої економіки, збереження національної наукової і культурної спадщини, зміцнення національної ідентичності, збагачення національної пам'яті, формування творчої особистості, охорони довкілля, інтеграції до європейського і світового співтовариства. Все це проблеми наукового забезпечення життєздатності української держави і нації.

Усім, хто виходить на пряму до сторічного ювілею, я завжди щиро бажаю: літ до ста рости, сто перерости і далі рости без старості. Це ж побажання я багатократно шлю і творцям, читачам та шанувальникам журналу «Наука і Суспільство». У самій назві журналу закладено високе цивілізаційне завдання – гармонізувати взаємовідносини науки і суспільства. Вічно жива і вічно доленосна проблема. Хай щастить журналу на шляху виконання цієї благодатної місії.

ПОШИРЕННЯ І УТВЕРДЖЕННЯ НАУКОВИХ ЗНАНЬ ДРУКОВАНИМ СЛОВОМ

*Василь Кушерець,
Голова правління Товариства «Знання»
України, доктор філософських наук,
професор*

Розвиток людства завжди залежить як від міри засвоєння знань, так і від системного їх використання – це визначальна теза сьогодення. З особливою гостротою вона стосується нашої держави, нашої країни, яка стала на шлях радикальних економічних і соціальних перетворень і наживо бореться за порятунок всього світу від нахабного російського сатанізму.

Остаточна перемога і очищення нашого суспільства від рашистів має відбуватися, перш за все, через систему поширення знань. Якщо раніше найважливішими для поступального розвитку вважалися матеріальні, природні ресурси, то сьогодні на перший план виходить інтелектуальний капітал. Хто володіє ним, той володіє ситуацією. Нині Україна влилась у світовий інтелект, не відрізняючись від нього і піднімаючись до рівня цивілізованих націй в умовах постійного опанування сучасними знаннями та примножуючи свій інтелектуальний

набуток. Розвиваючи і поглиблюючи обізнаність зовнішнього світу і сучасної людини, ми маємо можливість застосовувати і розвивати знання для раціонального використання того потенціалу, який уже був закладений і постійно додається до наукового потенціалу всього світу.

Нині у багатьох країнах у сфері створення і поширення знань зайнято більше людей, ніж у виробництві матеріальних знань. Для нас це гарний приклад напряму українського поступу.

Перехід до нового типу розширеного відтворення, заснованого на системному використанні знань – безальтернативний. У суспільстві починає народжуватися такий феномен, як колективна свідомість, колективне знання, або ж, за визначенням академіка В. Вернадського – ноосфера. Свого часу його ідеї не були сприйняті. Опоненти, виходячи із суто матеріалістичних позицій, стверджували: про який колективний розум можна говорити, якщо немає колективного тіла? І тільки тепер ми переконуємося у правоті великого вченого: суспільство справді виробляє колективний розум, який базується на процесах мислення кожного індивіда.

Гуртове знання є ключовим здобутком в розбудові демократичного ладу суспільства. Неосвічені маси легше тримати в покорі, серед них краще поширюється дезінформація, яка за тоталітарних режимів стає улюбленим інструментом маніпулювання громадською думкою. Коли ж знання відкрите для всіх, суспільство неможливо ошукати популістськими

гаслами, обіцянками, поширенням компроматів, брехливих чуток. Таким чином, знання є запорукою демократичного суспільства, і сьогодні перед нами стоїть невідкладне завдання – зробити їх якомога відкритішими, доступнішими для всіх громадян незалежної України. А для цього потрібно, щоб це були об'єктивні, наукові, системні знання і щоб як найпотужніше задіяти сучасні механізми їх поширення.

Тому 75 років потому в Києві відбулися установчі збори й організаційний пленум, на яких було затверджено Статут Товариства по поширенню політичних і наукових знань (саме так тоді називалася ця громадська організація), обрані його керівні органи.

Першим головою правління новоствореного Товариства став президент Академії наук УРСР, її академік Олександр Володимирович Палладін, а його заступником – академік АН УРСР Василь Павлович Комісаренко. Через деякий час О. Палладіна призначили представником України в ООН, і Товариство очолив академік Василь Комісаренко.

Часи для України тоді були складними, подібні сучасним. Тільки відгриміла Друга світова війна. В руїнах міста і села, мільйони вбитих і ще мільйони покалічених, виснажених, голодних. А все ж необхідно відбудувати міста і села, відновлювати виробництво, запускати заводи і фабрики, розвивати сільське господарство. І іншого, як є в цей час, людського ресурсу немає. Треба було не лише перемогти ворога, а й формувати мирне життя: дітям – до школи, випускникам шкіл – за студентські лави чи опановувати робітничі професії, дорослим – інтенсифікувати свою працю. Особлива роль випадала науці, здобутки якої повинні пришвидшити відновлювальні процеси, спонукати громадян країни, особливо молодих,

до нових знань, до навчання, до ініціативи. Цей інтерес необхідно було розбудити, а для цього – доносити безпосередньо в середовище робітничих, селянських, студентських колективів нову інформацію – нові знання. Адже через війну знизилася освіченість і культура населення, а чимало професійно-грамотних, з вищою освітою фронтовиків не повернулися з війни. А ті, хто повернувся, за довгу війну значною мірою втратили свою кваліфікацію.

В цей час у світі народжується науково-технічна революція. То ж країні потрібно було швидко надолужувати згаяне. Нові вимоги поставали як перед суспільством, так і перед конкретною людиною. В Україні створений перший в континентальній Європі комп'ютер. Його творці: член президії Товариства «Знання» України, академік С. О. Лебедєв і академік В. М. Глушков, який організував Інститут кібернетики АН УРСР. В Україні вперше в СРСР був створений в травні 1969 р. факультет кібернетики в нинішньому Національному університеті імені Тараса Шевченка, його ініціатором був академік І. І. Ляшко, голова правління Товариства «Знання» України в 1977–1984 рр.

Подібні події того часу справді поклали початок руху мільйонів громадян, які прагнули нових знань, піднімали свій освітній рівень, долучалися до розвитку науки, навчалися бути небайдужими й активними. І це при тому, що на новостворювану організацію покладалася необхідність дотримуватися гуманістичної спрямованості і перебувати в руслі завдань і постулатів, які не були уживані.

Як стверджують архівні документи, пропозиції щодо створення Товариства «Знання» України виникли в середовищі учених, діячів культури, мистецтва, державних і громадських

лідерів, які вирішили заснувати організацію, яка б на громадських засадах поширювала знання серед широких верств населення.

Статистика свідчить, що тоді (в 1948 р.) за півроку до лав Товариства було залучено 711 осіб. Кожний десятий з них був дійсний член Академій наук СРСР та України, член-кореспондент союзної, республіканської, галузевих академій, понад 500 докторів наук, професорів та кандидатів наук і доцентів, 11 письменників і 11 працівників мистецтва. Отже, науковці взяли на себе основний тягар у питаннях просвітництва, ознайомлення широких народних мас з новими знаннями і стали справжніми посередниками та провідниками справжніх, високих, передових наукових знань від спеціалістів до народу.

До того ж, понад 80 наукових, культурно-освітніх і творчих організацій стали колективними членами Товариства.

В основі побудови організації Товариства лежав принцип активного залучення інтелігенції до освітньої роботи на засадах добровільності та громадського самоуправління, який діє і донині.

Об'єднавши в своїй діяльності провідних українських учених, викладачів вищих навчальних закладів, учителів, письменників, художників, театральних діячів, інженерів, лікарів тощо, Товариство розгорнуло роботу з поширення наукових знань через організацію масових публічних лекцій, наукових конференцій, постійно діючих та пересувних лекторіїв, підготовку висококваліфікованих лекторів.

Товариство поступово переходить до системних форм роботи: циклів лекцій, лекторіїв, кінолекторіїв, радіолекторіїв, народних університетів.

Недоліком того часу була зосередженість лекційної пропаганди переважно у великих містах, обласних

центрах. Лектори не доходили до підприємств, тим більше – колгоспів-радгоспів, до окремих сіл і невеликих колективів. До поширення знань залучалося вузьке коло лекторів, і тематика цих лекцій хибувала на загальщину, була недостатньо пов'язана з конкретними проблемами і завданнями часу.

Однак розвиток лекційної системи, нагромадження досвіду, залучення до читання лекцій, проведення зустрічей з людьми широкого кола практиків ситуацію змінювали на краще. Дуже швидко в усіх областях, а потім у містах, районах, на підприємствах і в сільських колективах з'являлися ланки нової організації.

У 1949 році у всіх областях України вже діють обласні відділення Товариства, а в міських і сільських районах замість уповноважених від Товариства, як запроваджено було раніше, створюють міські та районні відділення, і в більшості з них починають працювати секції з різних галузей знань.

На початку 50-х уже формуються групи членів Товариства на промислових підприємствах, у селах, на будовах, в установах, навчальних закладах. Згодом ці групи були реорганізовані в первинні організації, побудовані за виробничо-територіальним принципом. І саме первинні організації стали основою Товариства. Деякі з цих організацій сягали надзвичайно високого рівня освіченості й ерудованості.

Головною справою Товариства було поліпшення якості лекційної роботи, наповнення зустрічей з людьми новим інформативним змістом, науковими знаннями, корисною інформацією. А отже, необхідно було дбати не тільки про залучення фахових лекторів, які вміють донести слово і думку до сприйняття людей, а й про підвищення їхнього кваліфікаційного рівня. З цієї метою організовували

для лекторів семінари в обласних, міських та районних організаціях, навчали їх методиці проведення лекцій, умінню притягнути увагу аудиторії і утримувати її, специфіці пошуку необхідного матеріалу для лекції тощо.

У перші роки діяльності Товариства здійснювалося взаємне рецензування лекцій. Це була своєрідна форма контролю й оцінювання якості. Однак пізніше, коли лекторів стало багато й дуже багато, а лекцій впродовж року виголошувалися мільйони, назріла необхідність поставити підготовку фахівців, турботу про їхню кваліфікацію на значно вищий рівень. І тоді при правлінні Товариства запровадили 30 науково-методичних секцій – з різних галузей знань. Аналогічні секції діяли при обласних, міських, районних організаціях. Запроваджували інструктивні семінари, проводили наукові конференції, міжобласні та республіканські семінари. Ця робота значно піднімала планку якості у спілкуванні з людьми.

Завдяки активній просвітницькій діяльності Товариства «Знання» України формувалися історичні бюлетені для лекторів, «Блокноти агітаторів» тощо, які забезпечували методологічне та педагогічне забезпечення лекцій, а також формували науковий підхід, своєчасно подавали цифри і факти для розуміння реальності загалом в країні, в областях і районах України.

Паралельно формувалась система науково-просвітницьких журналів Товариства. Уже у серпні 1923 року в Харкові вийшов друком перший номер «популярно-наукового і громадського» (так значиться у вихідних даних) журналу «Знаття» (пізніше «Знання» та «Наука і життя»). На передньому плані обкладинки стилізований малюнок робітника, який лівою рукою спирається на кайло, а в правій високо тримає запалену шахтарську лампу, що освітлює попереду шлях селянинові з традиційним пше-

ничним снопом під пахвою. Вдалині перед ними – шахта й хлібні лани... Тут же коротенький зміст журналу, де редакція сповіщає про вихід нового видання та перший випуск політичних і економічних новин за місяць.

Цікава тематика, як на нинішні часи, матеріалів, поданих у цьому випуску, що одразу ж орієнтувала читачів на посередницьку роль нового видання – тлумача між науковими глибинами й широкими масами напівписьменного населення, а саме: походження людини, коротка історія здобування «електричності», «розвиток літаків, важчих за повітря», історію зоряного неба, що таке транспорт і таке інше.

Журнал видавала добре відома тоді організація «Хозяйство Донбас-са». Що ж до практичного значення в суспільному житті нового часопису, то тут у вступному слові редколегія, зазначивши, що широкі маси населення прагнуть знання, заявила: «Знання їм потрібні не тільки задля самого знання, не тільки, щоб поширити свій світогляд, не тільки, щоб розуміти колишні явища життя..., а й щоб вийти з руїни і злиднів, відродити господарство країни, підняти культуру...».

Звичайно, нинішньому освіченому читачеві важко уявити, з якою увагою й інтересом знайомилися перші читачі журналу з матеріалами про сміливість творчої думки тодішніх учених та інженерів, про трудове подвижництво ще бідно технічно озброєних, а то й зовсім неозброєних виробничників. На світлинах тих років перші хати-читальні – шкільні класи, де зовсім юні й поважні, статечні дідугани боролися з неписьменністю. А чого варті були тоді поради перших винахідників і раціоналізаторів про те, як краще переобладнати плуга чи косарку, верстатнику – заточити різець, а будівельнику швидше змурувати стіну. Саме тоді закладалися підвалини майбутніх за-

водів-гігантів, таких, скажімо, як ХТЗ, зводились шахти, теплові електростанції, відкривалися нові газети й журнали, ставились нові п'єси...

Усе це було вкрай необхідним на той момент з точки зору нової ідеології, вимог життя. Досить сказати тільки, що у випуску журналу тоді брали активну участь відомі вчені: академік Д. І. Багалій, професори О. І. Білецький, К. Г. Воблий, О. О. Потебня, письменники Остап Вишня, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Павло Тичина, інші ушановані люди України.

Спливали літа, змінювали назву журналу, але незмінним був просвітницький, науково-практичний дух видання. Орган Головпросвіти Наркомосу УРСР змінив назву журналу «Знаття», назвавши його «Знання», що продовжив творчу вахту свого попередника, додав популярності впродовж наступних 12 років. А потім, як це часто бувало в нашій історії, з тих чи інших причин, а в даному разі у зв'язку з воєнним лихоліттям, журнал надовго зник з читачького обрію й з'явився знову під назвою «Наука і життя». У передмові №1 до цього журналу за 1951 рік написано: «3 квітня 1951 року почато видання нового ілюстрованого науково-популярного журналу «Наука і життя» – органу Товариства для поширення політичних і наукових знань».

Перед його редакційною колегією і редакцією було поставлено завдання: поширювати здобутки українських учених у галузі природничих і суспільних наук: філософії, історії, економіки, фізики, математики, біології, хімії, географії, розкривати їх вплив на розвиток народного господарства, сприяти формуванню наукового світогляду, культури українців.

Академіком В. Комісаренком було поновлено випуск часопису «Наука і життя», який потім став називатися

з 1966 року «Наука і Суспільство»¹, і який, постійно оновлюючись, виходить до цього часу, незважаючи на неймовірно складні часи, що настали для всієї журналістики. Отже, є нагода нині святкувати 100-річчя журналу «Наука і Суспільство».

Журнал продовжив і розвинув далі, відповідно до конкретних вимог і завдань життя, його основні лінії, напрямки і традиції своїх попередників і фактично став їхнім прямим спадкоємцем.

З кожним роком видання завойовує все більший авторитет серед робітників, колгоспників, інтелігенції, студентів і учнів. Про це, зокрема, свідчить постійне зростання кількості його читачів. Наприклад, у 1973 році журнал друкується тиражем 64,5 тисяч примірників. Завдяки журналу громадські лектори Товариства «Знання», готуючись до виступів перед слухачами, користувалися матеріалами журналу.

Тогочасне обличчя «Науки і Суспільства» визначав його нерозривний зв'язок з творчою працею наукових колективів, працівників промисловості і сільського господарства. Щомісячно з цих питань на сторінках журналу виступали академіки Б. Патон, В. Глушков, І. Федорченко, Ю. Митропольський, Г. Писаренко, С. Субботін, К. Яцимирський, О. Галкін, І. Підоплічко, О. Антонов, Я. Підстриган та інші визначні вчені.

Науково-популярний щомісячник постійно друкував думки вчених під рубрикою «Наука. Людина. Суспільство», «Віч-на-віч з природою», «Сторінки для наймолодших», «Наукові діалоги» та інші.

У серпні 1983 року, у рік свого шістдесятиліття, на його титульній сторінці

¹ У 1966 році журналу «Наука і життя» було дано нову назву – «Наука і Суспільство», щоб відійти від назви російського журналу «Наука и жизнь».

з'явився напис «Заснований у серпні 1923 року». Один з найстаріших в Україні часописів просвітницького спрямування невтомно й послідовно виконує ось уже протягом 100 років нелегку, але благородну місію повноважного представника великої науки та сучасного знання.

Сорок років тому в ювілейному інтерв'ю для журналу президент АН УРСР Борис Євгенович Патон зазначив: «Важко переоцінити роль науково-популярної літератури у пропаганді актуальних проблем технічного прогресу і досягнень науки, у популяризації найперспективніших розробок учених. Дуже важливо, щоб наша популярна література своєчасно висвітлювала і досягнення та перспективи наукового пошуку, працювала завжди синхронно з розвитком новітніх напрямків фундаментальних і прикладних досліджень. Сердечно вітаю з ювілеєм журналу «Наука і Суспільство» його редакційну колегію, працівників, авторів і читачів. Бажаю нових творчих успіхів у справі поширення серед трудящих наукових, політичних і технічних знань».

Про журнал «Наука і Суспільство» можна говорити коротко і просто, що завжди визначалось його високим рівнем популярності, і, звичайно, довго, зважаючи на доволі поважний вік видання. Чималий внесок у розвиток і випуск журналу зробили його головні редактори, якими в різний час були: у 1951 році – І. Старовойтенко, у 50-і роки – доктор технічних наук, професор О. Алентьев, у 60-і роки – В. Скоробогатов і І. Бречак, з грудня 1970 до березня 1992 року – кандидат історичних наук Ю. Романюк, з 1992 року Б. Гичко, а з 2005 р. – кандидат філософських наук Д. Єсипенко.

В останнє десятиліття незалежної України часопис практикує висвітлення широкого діапазону наукової тематики, становлення та розвитку грома-

дянського суспільства, української національної ідеї, пріоритетних напрямів фундаментальних наук, допомагає оперативно висвітлювати практичне поле діяльності суспільства в царині економічного життя, промислового та аграрного виробництва з використанням нових технологій та інтелектуальної власності.

Журнал постійно звертається до актуальних тем, що визначають головні проблеми людства, зокрема, енергетичних, у тому числі, популяризацію нетрадиційних джерел енергії, створення нових матеріалів, здатних працювати в найрізноманітніших умовах, що є центром уваги світової науки, вирішення продовольчої проблеми, а також охорони здоров'я та навколишнього середовища тощо.

«Наука і Суспільство» – журнал, який одним з перших, задовго до проголошення незалежності в Україні, почав друкувати заборонені раніше твори Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Івана Огієнка, Івана Дзюби, багатьох інших відомих учених, політиків, письменників, пропагуючи й відстоюючи українську національну ідею, національні інтереси.

Публікуються нові розробки, підходи вчених до майбутнього соціально-економічного розвитку держави, перспектив входу її в число передових високорозвинених країн. Журнал прагне розвивати кращі традиції з життя народу, його культури, релігії. Однак фінансово-економічні труднощі, що спіткали Україну, дуже позначились на загальному розвитку сучасної науки, зачепили своїм крилом наше видання. Та все ж, і за таких умов, журнал прагне віднаходити сучасні джерельця наукового пошуку й доносити його до читача.

Нині часопис створює зовсім невеличкий колектив редакції, але він спирається на палку підтримку й допомогу наших авторів, учених-по-

движників, справжніх представників української наукової еліти, яким є що розповісти про важливе й складне в науці просто, цікаво й захоплююче.

Серед популяризаторів наукових знань в історії журналу академіки НАН України В. П. Кухар, О. С. Онищенко, К. М. Ситник, Ю. М. Пахомов, доктори наук О. Л. Копиленко, В. А. Пашицький, Ю. П. Спіженко, К. І. Чурюмов і багато інших. Тільки спільними зусиллями науковців, журналістів та широкого читацького загалу – а це в основному науковці, вчителі, студенти, учні старших класів – можна здолати ті труднощі, що постали нині перед 100-річним виданням.

Товариство «Знання» України у своїй просвітницькій та інформаційній діяльності всім, чим могло, підтримувало журнал, приділяючи увагу важливості друкованого слова, тримаючи в полі зору інші знаннівські журнали.

Так, разом з журналом «Наука і Суспільство» велику роль в трансформації істин науки відігравали і щорічник «Наука і культура» та «Трибуна лектора» («Трибуна»). Вони були створені в часи керування правлінням Товариства «Знання» України заслуженого діяча науки і техніки УРСР, доктора економічних наук Л. Кухаренко (1952–1964 рр.) та академіка Ф. Овчаренка (1964–1968 рр.).

Завдяки їм та їхнім наступникам: члену-кореспонденту АН України М. Сиваченку, члену-кореспонденту АН України І. Конділенку, академіку АН України І. Ляшку та академіку НАН України В. Шинкаруку лише з 1965 року по 1990 рік в щорічнику «Наука і культура» було видруковано більше 10000 матеріалів з провідних галузей сучасної науки, інших статей, різних за тематикою та жанром.

Такого видання не мала жодна інша республіка Союзу, і згодом колеги – від Прибалтики до Середньої

Азії – запозичували наш досвід та використовували «Науку і культуру» як аргумент для створення подібних видань. Перший випуск щорічника відкривали слова Максима Рильського: «У щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне», а 90 000 тираж першого випуску був зависоким навіть на ті часи. Згодом тираж зменшився, але довго тримався в межах 60–65 тисяч примірників.

Найцікавіший і, можна сказати, унікальний був третій випуск – 1968 року. Під обкладинкою «Науки і культури» були зібрані, зокрема, твори молодих літераторів – поетів і прозаїків, чиї імена, тоді малознайомі або й зовсім нові для читача, залишилися в нашій літературі та історії назавжди. Готував цей розділ А. Шевченко, а допомагав йому в доборі матеріалів І. Світличний, котрий відчував талант з одного вірша, з одного оповідання. Це він приніс у редакцію вірші І. Стасів, І. Калинця, В. Отрощенко, Б. Демківа, Н. Кир'ян, багатьох інших, чиї твори тільки починали з'являтися в пресі.

Наставали інші часи, інші умови роботи. Та майже кожна книга «Науки і культури» давала поживу для розуму і серця українського читача.

У різні роки в редакції щорічника працювали І. Бугаєнко, А. Лівень, В. Гончаренко, І. Семенюк, А. Григоренко, І. Шпиталь, Д. Глушенюк, Н. Охмакевич, Е. Бабчук, М. Малюк. Головні редактора: В. Кисильов (1965–1969), В. Конашевич (1969–1979), О. Сергієнко (з 1979 р.).

Значну популярність здобув у читачів і науково-методичний щомісячник «Трибуна лектора», на сторінках якого узагальнюється й поширюється передовий досвід просвітництва політичних і наукових знань, висвітлюються питання методики та наукової організації роботи лекторів.

Вже з першого номера в 1965 році, коли «Трибуна лектора» виходила у серії методичних посібників, вона чітко окреслила коло завдань: насамперед, методичні поради пропагандистам знань, забезпечення тих, хто виступає, цифровим і фактичним матеріалом з одночасними консультаціями щодо їх використання, узагальнення і поширення досвіду роботи організацій Товариства та їх активістів. На додаток до визначеної тематики на сторінках щомісячника з'являються програми занять, лекції, методичні поради школам «Знання про природу». На зміну їм приходить дворічна «Школа лекторської майстерності».

Першим головним редактором був Г. Кузовков, а до складу редколегії входили відомі лектори і штатні працівники Товариства Д. Беніков, Л. Беренштейн, М. Висоцький, А. Гречко, М. Ковальчук, Г. Ларін, В. Малімон, М. Туболева, А. Чеканюк, В. Юрасова. Видавався бюлетень з різних галузей наукових знань. Щомісячно виходило по 5–6 випусків, їх щомісячний сумарний обсяг сягав 96 сторінок.

Редакторами журналу були М. Пироженко, Є. Костюк, В. Нужний, Є. Левада, Ю. Цеков, С. Тетерук, В. Меншун. Були часи, коли цькували працівників журналу за те, що вони не завжди виконували вказівки тієї влади. Але тодішній голова правління Товариства академік В. Шинкарук виявив неабияку мужність і разом з першим заступником голови правління А. Погребняком не став виконувати вказівки «з гори».

Взятий журналом «Трибуна» курс на пропаганду загальнолюдських цінностей, справжньої науки, незалежно від партійної належності її творців, курс на глибокий демократизм, незалежність мислення, інтелектуальну привабливість матеріалів, зведення воєдино силових полів української духовності на нашій древній, багато-

страждальній землі, приніс журналу авторитет і підтримку. «Трибуна» разом з Товариством «Знання» України продовжує не тільки писати про людей, які є нашою загальнонаціональною гордістю, але й розробляти актуальні для держави теми та друкувати ґрунтовні матеріали наших авторів. З колективом журналу співпрацює багато цікавих учених.

Тематика публікацій за допомогою Товариства набуває все ширших обріїв, стає все більш науково поглибленою. Згадаймо аналітичну наукову розвідку «Філософія освіти XXI століття», написану академіком НАН України, президентом Товариства «Знання» України В. Г. Кременем, дослідження доктора філософських наук, професора Ф. М. Рудича «Шанси і ризики України в оновленому світі». Статті академіка НАН України О. С. Онищенка «Поширення наукових знань як чинник інтелектуального збагачення суспільства», доктора фізико-математичних наук М. В. Курика «Електромагнітна екологія людини» та інших.

В умовах війни з росією журнал «Трибуна» значно активніше позитивно впливає на непоборність, посилення стійкості українців, морально-етичної та духовної сили наших читачів, адекватного розуміння нинішньої реальності та їх ментальних запитів. Завдяки редакторам Р. Воробйовій та Л. Нікітюк за період війни випущено 8 номерів журналу «Трибуна», фактично на громадських засадах.

Товариство «Знання» України і його керівництво вважають, що друковане слово просвітництва на сучасному етапі є надзвичайною, великою силою. Тож постійно дбаємо про підвищення бойовитості своїх видань.

Вітаємо всіх членів Товариства «Знання» України з виходом журналу «Наука і Суспільство» напередодні його славного 100-річчя.

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ 100-ЛІТТЯ ПРАЦІ НА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПОЛІ «ЗНАТТЯ» – «ЗНАННЯ» – «НАУКИ І ЖИТТЯ» – «НАУКИ І СУСПІЛЬСТВА»

Олександр Шокало,
культуролог

Рівно 100 років тому, 16 серпня 1923, вийшло у світ перше число журналу «Знаття» – науково-популярного видання для народу. До 1924 цей часопис виходив як щотижневий популярно-науковий і громадський журнал, а видавець його – господарська структура «Хозяйство Донбасса», яка видавала також свій відомчий однойменний журнал. З 1924 – це вже двотижневий науково-популярний багатоілюстрований журнал «Знання», орган Народного комісаріату освіти УСРР (з приписом: «Повинен бути в кожному клубі, в кожному колбуді, в кожній школі»). З 1951 – двомісячний журнал «Наука і життя», орган Всесоюзного Товариства для поширення політичних та наукових знань. З 1965 часопис виходить за нинішньою назвою «Наука і Суспільство» як орган Товариства «Знання» УРСР; з 1991 засновник журналу – Всеукраїнська громадська організація Товариство «Знання» України, а видавець – Український Центр духовної культури. За свій 100-літній вік часопис трансформувався від опіки центральним державним органом освіти до опіки громадською організацією, та завжди виконував і нині виконує важливу суспільну функцію – забезпечує людей ґрунтовними знаннями з усіх сфер життя.

Людина як духовно-біологічне породження потребує для повноцінного життя високоякісної біологічної й духовно-інтелектуальної поживи. Основа біологічної поживи для розвитку організму й інтелекту – білок. А для цілісного культурного розвитку і здійснення своєї життєвої програми, для забезпечення істинного думання й духовно-вольової діяльності потрібна відповідна добірна духовно-розумова пожива. Усе це

разом складає єдине природно-духовне джерело живлення людини.

Тут і постає проблема забезпечення суспільства високоякісною біологічною й духовно-розумовою поживою та збереження загальнонаціонального природно-духовного потенціалу. За неякісний харчовий продукт виробника й реалізатора ще можна притягти до відповідальності. А за неякісний чи й шкідливий інформаційний продукт, який завдає шкоди духовному

здоров'ю індивіда й суспільства, ніхто не несе відповідальності, бо розмиті моральні критерії. І виходить: хто що споживає, той тим і є...

За *однопартійного тоталітаризму* діяли відповідні партійно-ідеологічні настанови й цензура згідно з панівною доктриною *державного соціалізму*. А нині весь життєвий простір заповнив *багатопартійний неоліберальний тоталітаризм* згідно з панівною доктриною *фінансового утилітаризму*. На тлі масового поширення генномодифікованих харчових продуктів, які руйнують генетику людського організму, особливої шкоди завдає людині інфікована інтелектуальними вірусами інформаційна продукція, яка призводить до деградації у сфері людської моралі й національної культури.

А де ж наші *незалежність* і *національна ідея*? Українська *незалежність* – це незалежність владарюючого фінансового кагалу од Українського народу. В цьому сенсі Українці – найнезалежніші в Світі, бо все, що чинить з нами клептократичний, компрадорський режим, від нас не залежить. А *національна ідея* «не спрацювала», бо вона ще витає в просторі нашого безладного буття як інтелектуальна абстракція. А відтак не сформована в нас і *національна ідеологія* – система традиційних духовно-соціальних орієнтирів і суспільно-правових норм, яка є джерелом і осердям життєвої сили нації в її самовідтворенні й культурно-державному саморозвитку. А як без конструктивної основи *національної ідеології* й *стратегії розвитку* народ збудує свою державу? Раз нема національної ідеології й стратегії, то нема й національної держави. Країна без власної ідеології – підконтрольна чужинцям територія. Коли народ не має власної ідеології й відповідної стратегії саморозвитку, над ним владарює

колонізаторська ідеологія чужинців, яку насаджує компрадорська влада.

Національна ідея й *національна ідеологія* визначають *стратегію розвитку нації й держави*. Дієва *триєдність ідеї, ідеології й стратегії* забезпечує морально-соціальну зрілість людської особи й суспільства, і завдяки цій системоутворюючій триєдності суспільство спроможне подолати хаос *антисистемності* й створити *систему власного ладу* – *національну державу*.

Життєдіяльність суспільства, його психосоціальної системи добору, збереження й передачі духовно-інтелектуальної інформації в процесі формування національного інформаційно-енергетичного поля забезпечує *національна культура – енерго-інформаційна система суспільного єства*, яка за своїми функціями подібна до *вищої нервової системи людини*. А виробництво високоякісного культурно-інформаційного продукту для забезпечення повноцінного функціонування *системи національної культури* й культурно-соціального розвитку суспільства покликані здійснювати галузі культурної індустрії, якими має належним чином управляти галузевий центральний орган, керуючись *національною ідеологією й стратегією*.

Нинішня система управління культурною інфраструктурою не відповідає ціннісним орієнтирам національної культури й духовним запитам суспільства – прагненням людської душі жити, а обслуговує занижені прагматично-споживачькі потреби соціального організму. Утилітаризм як синдром глобалізму заповнив увесь український культурний простір, який виявився неготовим протидіяти глобальному *квазікультурному імперіалізму*.

У попередні десятиліття тоталітарна політика запроваджувала модель

уніфікованої, усередненої квазікультури, нівелюючи унікальність національних культурних традицій, у результаті чого в радянському суспільстві виник *химеризований соціальний прошарок («совок»)*, відірваний од джерельної основи національних культурних традицій, який тепер агресивно насаджує в українському мовно-культурному просторі оту уніфіковану модель «русскоязычной общепонятности».

За роки ілюзорної незалежності майже нічого не змінилося на краще в мовно-культурному просторі України. А руйнація важливих культурних індустрій відбувалася не стихійно, а сплановано. Керований хаос через т. з. трансформаційні процеси паралізував систему традиційних цінностей Українців, а інформаційно-культурний простір України заповнив «русскоязычний» продукт (періодика, книжка, ТБ й радіо). Завезені з Росії книжки заповнили книжковий ринок України більш як на 90 %, а «русскоязычные» ЗМІ – більш як на 80% нашого інформаційного простору. Така диспропорція набагато загрозливіша, як була за радянського часу, особливо в книговидаванні й ЗМІ. Такий результат імперської ідеології й геополітики Росії, де книговидавання стало однією з найприбутковіших галузей, а Україна виявилась найбільшим імпортером російської ідеологічної продукції. Так російська імперська агресія в інформаційній сфері підготувала передумови для військової агресії.

Нині, в умовах війни, національний культурний процес, аби зберегти свою духовну сутність, має убезпечувати себе також і від глобальної квазікультури, в якій діють свої тенденції й механізми нівелювання національних культур, спрощення їх до стереотипів космополітичної, комерціалізованої ерзацкультури спо-

живацтва. Аби протидіяти тій глобальній агресії, необхідний державний ресурс і правовий регуляторний механізм забезпечення подальшого повноцінного функціонування *національної культури як системи самоорганізації, самовідтворення й саморозвитку Українського народу* в усій його неповторності.

Основним фінансовим джерелом реалізації культурної політики Української держави має бути державний бюджет для забезпечення належних щорічних надходжень на розвиток національного інформаційно-культурного простору. Держава також має гарантувати юридичну базу для комбінованих фінансових надходжень від спонсорів, меценатів для утримування й розвитку культурної інфраструктури.

Першорядними дієвими чинниками виходу України з духовно-соціальної й економічно-політичної кризи та відродження *цілісної системи національної культури* є задіяння в суспільне життя *національної ідеології й стратегії розвитку та триєдиної системи національної економіки*, в якій нерозривно поєднуються функції *виробництва й реалізації продукції та розподілу результатів праці* в інтересах цілого суспільства. Система виготовлення й поширення українського культурно-інформаційного продукту виконує особливо важливу суспільну функцію, забезпечуючи національне єство духовно-інтелектуальною поживою для розвитку самосвідомості й волі духу, що своєю чергою спонукає до самовідтворення й саморозвитку нації.

Ці *духовно-інтелектуальні й соціально-економічні чинники* мають бути провідними в національній культурній політиці для оптимального й ефективного управління суспільством у системі *справедливого суспільного ладу в Україні*.

Ми думаємо й говоримо про культуру, а стурбовані невідповідною їй політикою. За професійним твердженням видатного українського вченого-економіста й державного діяча Михайла Івановича Туган-Барановського (1865–1919): «...Політика ніколи не може бути вищою від рівня культури». Тож для піднесення рівня політики людям передусім необхідно дбати про власну культуру – про свій саморозвиток. Значення поняття культура – розвиток, освіта. За Григорієм Сковородою, «культура – друге, духовне, народження людини» з «духовного зародку в серці».

Українці переживають нині тяжку ситуацію, тож на підмогу собі зобов'язані задіювати сутнісні духовні сили тих, які попереду нас – безвічний досвід наших подвижників.

Як нам потрібні сьогодні: Григорій Сковорода з життєвими вченнями про «вроджену працю», «філософію мудрого серця» й «совість, як чистий кришталю»; Пантелеймон Куліш з концептами «філософії природи», «збірної особи Українського народу» та його особистою самовідданою працею, яка не давала спати «ледачій інтелігенції»; Микола Гоголь з «духовним персоналізмом» і глибинним пробудженням національного духу та самосвідомості Українців, бо «Справжня національність перебуває в самому духові народу»; Іван Франко з «величезною, дійовою задачею» перед «українською інтелігенцією – витворити з величезної етнічної маси українського народу **українську націю, суцільний культурний організм**». Наші попередники на диво послідовні у своїх високих духовних спрямуваннях; тільки мало хто годен збагнути далекоюжність їхніх замірів, бо ледачим і знехтаним важко долати обмеження свого егоїзму й недомислу. Високі

позачасові помисли подвижників неможливо виміряти куцими мірками лінійного часовиміру, а наснажені потужним духом їхні мудрі думки неможливо збагнути стуманілими прагматичними судженнями.

Джерело сили «збірної особи Українського народу» й запоруку суспільного ладу означив видатний український історіософ Пантелеймон Олександрович Куліш (1819–1897): «Зовсім інша була б справа, якби ми єдиними устами і єдиним серцем трудилися над пробудженням суспільно-національної свідомості в Україні й поступалися б один одному в тому, що близьке нашому самолюбству, але шкідливе для успіху справи». Тому й українська ідея в П. Куліша – не абстрактно-незбутня, як у «ледачої інтелігенції», а вивірена справедливою дієвістю його особистого життя й завжди своєчасна як необхідна передумова становлення нації й національної держави.

Бо «...суть у ділі й у правді діла, а не в стилі...», – вістував геній світового письменства з українським серцем Микола Васильович Гоголь (1809–1852) і застерігав: «...Усе, не виключаючи навіть державних людей, перебуває поки що на поверхні зовнішніх відомостей, тобто перебуває в тому завороженому колі пізнань, яке **нав'яли журнали** скороспілими висновками, необачними свідченнями, поданими **крізь облудні призми всяких партій**, зовсім не в тому світлі, в якому вони є». Так М. Гоголь ще в 1846 застерігав земляків од «пролетаріатства», яке почало ширитися по Європі, і ще сподівався на нереалізовані природні сили свого народу: «Ми ще розплавлений метал, який не відлився у свою національну форму; ще нам є змога викинути, відштовхнути од себе негідне нас і впровадити в себе все, що вже неможливо іншим народам,

*які набули форми й застигли в ній. Ще є багато в нашій корінній природі, нами забутих, ...ще немає в нас непримиренної зненависті верстви проти верстви і немає в нас ще тих **озлілих партій**, які водяться у Європі й які зводять нездоланну перешкоду до єднання людей та братерської любові між ними...».*

А тепер «озлілі партії» стали реальністю українського життя й членують українське суспільство на партійні групи й іменні секти бузувирів – безтямних прибічників політичних ошуканців і державних злочинців. А спотворене світобачення крізь «облудні призми всяких партій» навіюють людям не так традиційна партійна преса, як новітні глобальні електронні технології ошуканства.

В нинішніх умовах масового агресивного засилля електронної дезінформації в людях ще живе потреба в правдивій друкованій інформації. Книговидання й періодика становлять традиційну основу інформаційної сфери України й належать до стратегічних пріоритетів держави у гуманітарній сфері та є важливою складовою культурної політики. Національні книговидання й наукова періодика виконують основоположну функцію передусім у формуванні освітнього інформаційного простору й духовного зростання нового покоління Українського народу, в розвитку й утвердженні в усіх сферах українського життя державної мови як вирішального чинника єдності нації.

Специфіка видавничої справи полягає передусім у тому, що вона є невід'ємною складовою національної безпеки держави. Особливо важлива її роль у відродженні цілісної системи культури української нації, забезпеченні належного функціонування в суспільстві державної мови, в становленні й розвитку національного інформаційно-

го простору. Функціональні особливості книжки й періодики як одного з найвпливовіших засобів масової комунікації та її соціально-культурні й економічні завдання передбачають дієву державну підтримку видавничого процесу. Адже український культурно-інформаційний продукт – дієвий духовно-інтелектуальний чинник самовідтворення й саморозвитку нації та утвердження національної держави.

З цієї націєтворчо-державотворчої позиції повчальним є 100-літній історичний шлях знакового для стратегії культурно-соціального розвитку України часопису «Наука і Суспільство», який, незважаючи на проминуці політичні умови, послідовно здійснює свою культурно-просвітницьку, державницьку місію.

А що означає так зване нинішнє роздержавлення ЗМІ й до чого воно призвело? «Роздержавлення преси» – одне з зобов'язань перед Радою Європи, які Україна взяла на себе ще 2005 року. Закон України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» Верховна Рада ухвалила 24 грудня 2015 р., а чинності він набув 1 січня 2016. На те, щоб вивести з числа засновників органи влади й перереєструватися, виданням дали три роки. Медійна реформа начебто мала на меті обмежити прямий вплив публічних органів на друковані ЗМІ. Ось які оди співали «роздержавленню»: *«Ці видання виходили бюджетним коштом, часто не маючи жодної мотивації для пошуку інших способів отримання доходу. Вони також не мали мотивації для розвитку, вдосконалення й осучаснення, бо єдине, чого від них зазвичай вимагали засновники, – піар та висвітлення в позитивному ключі. Вони пишалися столітньою історією, але не мали*

майбутнього в сучасному світі. Реформа друкованих ЗМІ дає їм шанс перетворитися на фінансово незалежні видання, що самі визначатимуть свою редакційну політику та працюватимуть в інтересах читачів, а не чиновників або місцевих депутатів. Адже медіа не повинні служити владі».

Насправді, «незалежні ЗМІ» – така сама ілюзія, як і «незалежна Україна». Роздержавлення ЗМІ – це фактична їх приватизація на тлі приватизації України. І наслідки приватизації стратегічної інформаційної галузі такі самі пагубні для Української держави й цілого Українського суспільства, як приватизація стратегічних галузей економіки. Кому тепер служать роздержавлені медіа, відчуло все Українське суспільство. Українську державу підмінила корумпована, паразитарна «держава в державі» (П. Куліш), а власником усенародного багатства став владарюючий в Україні клептократичний, компрадорський режим. А ЗМІ, які обслуговують той злочинний режим, – його рупори. Владарюючий режим поділив ЗМІ на лояльні до себе (провладні) та на нелояльні (опозиційні). А рекламний ринок поділив журнали на споживачські (глянцеві) та на культурно-просвітницькі, прирікши останні на самовиживання. Отже, фінансово унезалеженні од держави медіа стали фінансово залежні од плутократії. І як наслідок злочинної комерціалізації ЗМІ – накладі необхідних Українському суспільству культурно-просвітницьких видань упали з десятків і сотень тисяч до десятків і сотень примірників.

Через такі випробування зі значними втратами пройшов і журнал «Наука і Суспільство». З травня 2010 засновник (Товариство «Знання» України) надавав часткову фінансову підтримку часописові, а

з лютого 2022 зовсім припинив фінансування.

Так, часопис «Наука і Суспільство» був приречений, як і інші українські періодичні видання. Та ці поодинокі ЗМІ зберігають свою самостійність завдяки самостійницькому ентузіазму їх очільників. Це реальне культурне подвижництво в умовах фінансової диктатури владарюючого клептократично-плутократичного режиму. На цьому подвижництві тримається й часопис Дмитра Миколайовича Єсипенка.

Д. М. Єсипенко, кандидат філософських наук, заслужений працівник культури України – головний редактор журналу «Наука і Суспільство» з квітня 2009 року. Та ще з квітня 2005 Дмитро Миколайович опікувався підготовкою і випуском журналу як шеф-редактор (редактор – Б. М. Гичко).

З квітня 2005 до квітня 2010 підготовку й випуск журналу «Наука і Суспільство» власним коштом здійснював Український Центр духовної культури під керівництвом директора – Д. М. Єсипенка. Центр духовної культури, починаючи з кінця 1980-х, один з перших в Україні розгорнув широку видавничу діяльність. Вийшли 50-тисячними накладами: «Українські балади», «Українські казки», «Українські народні пісні та думи», «Повір'я», «Українські народні прислів'я та приказки», «Українські усмішки», «Українські народні свята та звичаї». Видано 38 томів з серії «Український історичний роман», 13 книг із серії «Духовні скарби України», 3 томи з серії «Філософська спадщина України». Важливо зазначити, що всі ці видання здійснено за рахунок коштів трудового колективу, без залучення державного фінансування.

На цьому ж надійному принципові самофінансування тримається

ся нині й часопис «Наука і Суспільство». На порозі 100-ліття журналу Дмитро Миколайович наголошує в програмній редакторській статті: *«У цей ювілейний для журналу рік, хоча він і означений війною, ми ще вище підіймаємо знамено борні за свободу і розвой Української держави, возвеличення людини праці, утвердження людського у людині. Сьогодні ці прості, на перший погляд, істини вимагають від усіх нас конкретних справ і дій, об'єднання трудового, наукового і творчого потенціалу, спрямування зусиль на здобуття перемог на кожній ділянці трудового і воєнного фронтів».*

Як головний редактор «Науки і Суспільства» Д. М. Єсипенко згуртував на інформаційному полі часопису продуктивне авторське середовище й резонує з ним широке читачке коло. Явним показником цієї духовно-інтелектуальної взаємодії є широка, як на сьогодні, й зростаюча мережа постійних передплатників.

Читачі цінують старання головного редактора й авторів часопису донести до суспільства глибокі, аналітичні роздуми про сьогодення; здійснити пізнавальні екскурси в історію освіти, науки, господарства й культурно-соціального розвитку України в цілому та показати внесок у наші суспільні надбання й утвердження національної традиції людей подвижницького духу, зокрема представників давніх українських родів; явити нинішні досягнення в усіх сферах життєдіяльності Українського світу, зокрема, задіяти ці здобутки в утвердження справедливого суспільного ладу в Українській державі.

Усі істинні здобутки культурно-просвітницької діяльності часопису в попередні десятиліття лишаються своєчасними нині, бо їх примножує самовідданою працею нинішня редакторсько-авторська спільнота, єднаючи покоління читачів потужним духом українського патріотизму.

20 РОКІВ У ЗАХОПЛЮЮЧОМУ СВІТІ ЗНАНЬ

Юрій Романюк, головний редактор журналу «Наука і Суспільство» у 1970–1992 роках, кандидат історичних наук, доцент, заслужений журналіст України

У жовтні 1970 року я залишив редакцію газети «Молодь України», якій віддав п'ять років каторжної праці на посаді заступника відповідального редактора, наклад якої стрімко наближався до мільйона примірників, і після численних співбесід у ЦК Компартії України був представлений редакції журналу «Наука і Суспільство» її головним редактором.

Цю незабутню і надзвичайно цікаву для мене роботу я виконував до березня 1992 року. А відтак мені було запропоновано посаду старшого консультанта Прогнозно-аналітичної служби Президента України. Новий господар апартаментів на Банковій, підписуючи розпорядження, сказав: «Згоден. Це – наша людина. Такі нам потрібні». І аж дотепер мене дуже хвилює ця висока оцінка. Ні, не моєї особистої праці у змаганнях за незалежність України, а усвідомленої високопатріотичної роботи невеличкою за кількістю фахівців, та дуже талановитої, цілеспрямованої роботи колективу науково-популярного журналу.

Ми раптом усі усвідомили винятково важливу місію знань у поведінці і осмисленому суспільно-політичному виборі народу. Отож, наш творчий шлях, особливо у 80-ті роки, а найбільше – у їх другій половині, був насичений вагомими тематичними і творчими знахідками. Ми знали, що і в ім'я чого нам діяти. Але про це – далі.

Нині ж – про попередній період мого редакторства і про істинну творчість популярного видання.

Ми, найперше, спиралися на конкретну поміч і підбадьорливий доброзичливий тон опікування змісту і виробничих проблем журналу з боку Правління товариства «Знання» України, осіб його лідерів, академіків АН України Івана Ляшка, Володимира Шинкарука, членів президії та апарату на чолі з незабутнім Гнатом Кузовковим, а пізніше – Іваном Орлом.

Плідно і дуже творчо, враховуючи специфіку науково-популярного жанру та запитів читачів, працювала редакційна колегія.

Було заведено, що кожен з її членів, тобто дуже високих авторитетів у своїй науковій галузі, опікувалися певними тематичними розділами журналу. Визначний теоретик медицини, ендокринолог академік АН України Василь Комісаренко, до речі, зусиллями якого у 1951 році було відновлено вихід нашого видання під назвою «Наука і життя», постачав ідеї та конкретних авторів із свого напрямку досліджень.

Відомий палеонтолог Іван Підоплічко не тільки пильно стежив за своєю проблематикою, а й попередньо перечитував всю пізнавальну інформацію, рішуче викидаючи, викреслюючи все, що пахло голою

сенсацією, перебувало за межами наукового пізнання. А нам у редакції так праглося «смаженого», потойбічного. Відтак просили Івана Григоровича не бути таким суворим, адже ми – не «занудливе» наукове видання, а журнал для сімейного читання, читання поза роботою. Не виходило, не здавався. Навіть коли його просили наші талановиті і гарні поставою редактори відділів Галина Торжевська і Нінель Сукманська-Бубнова.

Щиро уболівали за ефективне і цікаве, з точки зору інтересу читачів, на сторінках журналу визначні вчені: ботанік Кость Ситник, генетик Геннадій Мацука, хімік Валерій Кухар, економіст Юрій Пахомов, історик Станіслав Кульчицький і інші члени редколегії. Велика і щира їм дяка за безкорисливу громадську роботу.

І все ж головна відповідальність і головний тягар роботи лягав на невеличкий творчий і технічний склад редакції. Найперше слід було усвідомити природу і принципи науково-популярної публіцистики як журналістського жанру, задекларувати авторам, читачам видання і собі, що наукова стаття і науково-популярний матеріал – речі відмінні, різні. І різною є природа їх творення.

І ця проблема стала найважчою для вирішення. Про це, до речі, я мав мову на моїх лекціях упродовж дев'яти років для різних поколінь студентів факультету, а пізніше – Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. А дискусії на цю тему у колі вчених і публіцистів точаться й досі.

Отже, про моїх колег – працівників журналу упродовж 1970–1992 рр.

Багато років відповідальним секретарем працював талановитий журналіст Леонід Єфімов. Він зі знанням справи організовував редакційний процес. Сам писав, приносив на сторінки видання цікаві та змістовні

авторські матеріали. На цьому посту його згодом замінили Віля Мацюк і Борис Гичко, якому я у 1992 році передав справу головного редактора. Відтак я, усі, хто робив журнал у попередні роки, і читачі саме йому, Борису Максимовичу Гичку, безмежно вдячні, що у найскладніші для колективу і народу нашого часи він зберіг вихід часопису, його добре ім'я і авторитет. Саме йому і його наступнику – нинішньому головному редактору, громадському діячеві, розумній і енергійній особистості Дмитру Миколайовичу Єсипенку дісталось найважче – період невизначеності, ломки інтелектуальної сфери суспільства, суспільно-економічних негараздів перехідного періоду у середовищі читачів та у видавничій справі.

Під час моєї роботи у часописі було введено посаду заступника головного редактора, і я запросив її обійняти знаного в Україні газетяра молодіжної преси Володимира Івченка. Крім загальних творчих питань, Володимир Іванович призвичаїв читачів до читання у журналі добротної фантастики, бо й сам виявив письменницький талант, опікувався новим розділом для дітей «Гіперболоїд», писав нариси про дослідників світового масштабу.

А далі – справжня когорта відданих поширенню знань професіоналів своєї справи – уже згадувана Нінель Сукманська, яка опікувалася проблемами фізики, математики, кібернетики і найважливіших напрямів науково-технічного прогресу; Галина Торжевська – майстер популяризації біологічних знань і наук про людину; Ігор Кіщенко – редактор відділу суспільних наук, і особливо наголошу, – унікальний талант у царині науково-популярної журналістики, майстер загальносоюзного масштабу, матеріали якого за рівнем майстерності не поступалися лідерам жанру часопису «Знание – сила» та інших популярних видань.

А завдяки організаторській роботі цих особистостей журнал уперше надрукував статті Миколи Амосова, присвячені операціям на серці і проблемам ресурсів людини, Віктора Глушкова з його ідеями автоматизованих систем управління промисловістю і народним господарством загалом, академіка і хірурга Олександра Шалімова, відомого своїми відкриттями у царині Всесвіту Сергія Костянтиновича Всехсвятського, до речі, також активного члена редколегії, видатного селекціонера знаменитих українських пшениць Василя Ремесла, видатного фізіолога Платона Костюка і багатьох інших і не тільки вітчизняних авторитетів.

Вдало вписалися у загальний високий ритм часопису постійні кореспонденти на місцях: Володимир Сафонов у Харкові – автор серії глибоких статей з проблем ядерної фізики, кріогенних досліджень і технічного прогресу, а також Петро Шкраб'юк зі Львова, нині доктор історичних наук і письменник, співавтор відкриття у Карпатах фортеці Тустань.

Минали роки і, природно, склад редакторів відділів змінювався. Добром прислужилися журналу професійні здібності Альберта Провозіна, Віктора Гонти, Миколи Павленка, Володимира Банцера і інших журналістів-популяризаторів знань.

Уважний, наполегливий і професійно глибокий Валентин Пустовойт подає матеріали про видатні успіхи українських дослідницьких установ, лідерів провідних наукових напрямів, створює авторитет щойно народженому Центру мікрохірургії ока та його керівникові професору Миколі Сергієнку, іншим інтелектуальним осередкам в Україні.

Оригінально, з високою питомою вагою наукових знань, висвітлював проблеми формування нової людини талановитий журналіст Володимир Чопенко.

Дуже важливою, невіддільною від загального процесу творення журналу, в усі роки, була робота літературного редактора часопису Владлени Коревої. Із приємністю згадую її авторство цілої низки популярних нарисів з питань медицини та природничих наук. Уважна, творча, тактовна і глибока особистість. Приємно, що вона й досі, але тепер уже з-за меж України продовжує надсилати для вітчизняної наукової періодики свої глибокі і цікаві публікації.

Так само професійно, вміло і з глибокою любов'ю до журналу всі роки працювала художній редактор Олена Поліщук та її помічники з питань дизайну – художники Ростислав Безп'ятов і Георгій Філатов. Йшлося про дуже важливе – лице журналу. І Олена Юхимівна завжди вигравала у змаганні з іншими журналами. Особливо, коли йшлося про перебудову у 1983 році способу друку, формату, переходу на колір і збільшення обсягу видання. З Оленою Поліщук ми успішно впоралися з цим завданням. Творча діяльність Олени Юхимівни Поліщук була неодноразово відзначена дипломами на престижних конкурсах. Після роботи у журналі упродовж 15 років О. Поліщук на посаді доцента викладала у Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка і була улюбленим вчителем студентів, які захоплювалися фотосправою і дизайном сучасних часописів.

Наклад часопису зростав, зміцнів зворотній зв'язок з читачами і потенційними авторами. Посилився інтерес зарубіжних прихильників журналу. З Північної і Південної Америки, Австралії, з Європи пішли приязні листи від української діаспори та провідних бібліотек. Нас бажали передплачувати окремі сім'ї і авторитетні книгозбірні. А пан Ковальський із США, з містечка поблизу Ні-

агарського водопадку, на знак поваги до журналу, надіслав редакції та мені особисто дві дуже якісні магнітоли. Свою я бережу й досі.

З доброю пам'яттю згадую відповідальну роботу коректора Світлани Янко, інших працівників, які сумлінно працювали з редакційною поштою, друкували і передруковували десятки і сотні сторінок до набору. Це була необхідна і дуже важлива робота з взаємозамінністю, товариською підтримкою, що так важливо у невеликому творчому колективі.

Примітною особливістю діяльності працівників журналу було «обростання» постійним авторським активом. Дуже читабельні матеріали постачав своєму «шефу» Н.Сукманській молодий фізик з Академії наук України Олександр Попович. Леонід Єфімов, а згодом і Володимир Івченко тримали навколо себе молодих і талановитих фантастів. Іван Лепша залучив до журналу здібного до суспільних проблем Максима Розумного. Редакція підтримувала юнака і творчо, і фінансово на перших етапах його становлення як ученого. Максим закінчив аспірантуру в Інституті філософії АН України, захистився. Нині він – доктор політології, керівник відділу Інституту стратегічних досліджень при Президентові України. І, сподіваюся, пам'ятає щире серце свого опікуна Івана Лепши.

А на художнього редактора Олену Поліщук майже безкорисливо працювали кращі фотомайстри України і СРСР.

А тепер з хвилюванням і приємністю даю коротку інформацію про найвідповідальніший за час моєї роботи в журналі період – бурхливих часів боротьби українського народу за право будувати своє життя у своїй державі. Йдеться про 1985–1991 роки.

Редакційна колегія і редакція читко і однозначно визначають свою

позицію: журнал «Наука і Суспільство» має дати читачеві не політичні гасла, а знання, які допоможуть йому усвідомити сутність та історичну логіку процесу, йти на змагання за суверенність України, найперше, озброєними інтелектуальною зброєю – знаннями.

Редакторами відділів стають досвідчені журналісти і патріоти Іван Лепша і Валентин Пустовойт. Разом з Нінель Сукманською та іншими працівниками виробляється план публікацій.

Про дещо з того, що вдалося реалізувати і що було схвалено прогресивними силами України.

Професор Станіслав Кульчицький привозить з Канади працю Ореста Субтельного «Історія України». Зустрічаємося. Подаємо на переклад з англійської її найактуальніші глави. Друкуємо. Резонанс – величезний.

Іван Лепша дістає зі сховищ брошуру Івана Огієнка за 1910 р. «Історія української культури». Друкуємо у кількох номерах. У роздрібній торгівлі часопис не залежується більше одного дня.

Той же І. Лепша приносить видачу у 20-х роках працю В. Винниченка «Відродження нації». Подаємо з номера в номер.

А далі стараннями редактора відділу суспільних наук у редакції з'являються тексти п'яти національних гімнів України. Зокрема, вибухонебезпечного «Не пора, не пора...». Рішення – друкувати!

Між цими публікаціями з'являється нарис історика, присвячений істинному обличчю Нестора Махна, розгромні рецензії на шкільний підручник з історії України – швидко спечений та, на жаль, замішений на ідеології, яка відходила у минуле. Забороненою до висвітлення і навіть витравленою з вітчизняної енциклопедичної літератури була

постать видатного українського фізика, родом з Тернопільщини, Івана Пулюя, який, – а не Рентген, – вперше відкрив невидиме проміння. Та про це не знали у наукових колах, і я зателефонував професору Львівського державного університету імені І. Франка Оресту Влоху, який найкраще знав біографію та історію геніального відкриття подвижника. Домовляємося. Орест Григорович відряджає до Праги співробітника своєї кафедри, і той, попрацювавши в архівах, привозить унікальні матеріали. Нарис львівських учених був переконливим ствердженням правди, істини. І це була подія для працівників «Науки і Суспільства», його читачів та всього інтелектуального загалу України.

Надзвичайно порядна і шанована мною людина академік Іван Курас телефонує і каже: «Б'єте боляче, але справедливо. Не врахували. А деь недогледіли».

По деякім часі І. Лепша приносить видобуту невідомо звідки працю визначного дослідника початку минулого століття Хведора Вовка «Антропологія українського народу». Мені стає боязко. На мить. Не більше. Друкуємо з малюнками і таблицями. Для переконливості. Уже тепер я згадав цей епізод Станіславові Кульчицькому, члену редколегії, якого, до речі, тоді, приймаючи рішення про друкування, я до відома не поставив. Приховав. Тепер запитую професора: «Під час публікування Хведора Вовка система компартії ще стояла. Отже, мене треба було розстріляти? Адже дослідження Хв. Вовка – це удар смертельний по тих, хто відмовляє українському народові у його самотності?»

С. Кульчицький відповів: «Розстріляти, можливо, й ні. Але посадити вас було слід. Без варіантів».

Так було...

Додам принагідно, що редактори відділів В. Пустовойт, Н. Сукманська та І. Лепша вибудували цілу галерею національних світочів у царині знань під рубрикою «Життя славетних», що, безсумнівно, працювало на формування самосвідомості моїх співвітчизників.

Великий резонанс мали пізнавальні нариси кандидата психологічних наук, а нині члена-кореспондента НАПН України Миколи Слюсаревського, присвячені соціально-психологічним проблемам поведінки людини на мітингах, які у ті пам'ятні дні 1989–1991 років кожного вечора не давали спати українцям. І ми, працівники редакції, виходили разом з ними на майдан біля Святої Софії. І разом натхненно співали «Червону калину».

Відтак ставлю крапку на своїх спогадах. Хоч з пам'яті виринатимуть нові епізоди, нові ситуації. Ось і зараз. Пригадую, зустрів на Прорізній Леся Танюка. Щойно прибув з Москви. Ні кутка, ні грошей.

«Лесю, – кажу йому, – що маєш написане?»

«Є про Курбаса. А навіщо тобі?»

«Треба».

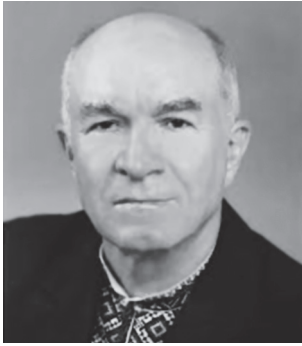
Після виходу журналу тероризував бухгалтерію, вимагаючи ствердити трохи вищий гонорар...

Так було і з двома культурологічними нарисами Івана Дзюби у час його, здавалося, матеріальної і професійної безвиході.

Було...

Бажаю нинішньому головному редактору «Науки і Суспільства» шановному і енергійному Дмитру Єсипенку, а також почесному Президенту товариства «Знання» України і академікові НАН України, Президенту НАПН України Василю Кременю та голові правління товариства, доктору філософських наук, професору Василю Кушерцю найкращих намірів і помноження добрих дій часопису «Наука і Суспільство».

НАШ СВІТОЧ ЗНАНЬ – ЖУРНАЛ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»!

*Василь Василяшко,
Учений секретар Товариства «Знання» України,
заслужений журналіст України*

Почну зі спогаду. Вітаючи мене з обранням Ученим секретарем правління Товариства «Знання» (1972), відомий поет Петро Осадчук сказав мені, що співпраця в Товаристві з журналом «Наука і Суспільство» буде корисною для мене і як журналіста, і як поета. І як у воду дивився. Тож потім у журналі читав мої поетичні рядки, що Берлін позбувся диму Руру, коли «у вітряки вітри запряг», чи що шановний Василь Кремень, як і кремінь – «вогонь без диму – для добра», чи що невсипущий Василь Кушерець збагнув, «хто нам коріння втяв, аби «молодший брат» був «братом старшим», до кореня в історії з ученими копав, аж до Трипілля, де сліди є наші» тощо.

А колишній головний редактор журналу Юрій Романюк аж світився, як відзначав видання тим, що його започаткували Василь Еллан-Блакитний і Олександр Шумський, про що потім до 95-річчя журналу розповів нинішній його головний редактор Дмитро Єсипенко у публікації «Хрещені батьки журналу для народу» (2018). Надихали шанувальників журналу

публікації в нім таких діячів науки, як Б. Є. Патон, О. В. Палладін, К. М. Ситник, В. П. Комісаренко, С. К. Всесхвятий, В. М. Глушков. У першому складі редколегії журналу були Остап Вишня, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Павло Тичина.

Зігрівають душу випуски журналів, присвячені славетним талантам України з портретами Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Олеся Гончара, Олександра Довженка, Максима Рильського з розповідями про них.

Тобто, попри висвітлення досягнень різних галузей наук, техніко-економічного, екологічного розвитку, електрозварювання, освоєння Космосу, секретів медицини тощо, приділялась увага і скарбам культури, її діячам. Ми, працівники правління Товариства, як і редакція, радо шанували і шануємо журнал, як наш колективний світоч знань, взаємодіяли з ним, хто як міг, і тоді, коли «вказівний палець» журналу насправді був у ЦК КПУ.

Маючи в минулому штати майже в кожному районі, більше коштів, зокрема за читання лекцій, ми в Товаристві могли більше дбати про журнал, сприяти його розвитку і рекламі. Взаємодіяв з журналом я, і працюючи з часом у Держкомвидаві України, видавництві «Веселка», Мінінформі; як член правління Товариства залучав керівників журналу Юрія Романюка, Бориса Гичка і Дмитра Єсипенка до масових науково-просвітницьких заходів, до прикладу, з питань утвердження української мови в усіх регіонах, зокрема, і в Криму. А згодом знову співпрацював з редакцією в Товаристві. У вишах Житомира, Тернополя,

а також Переяслава-Хмельницького разом з Дмитром Єсипенком проводили круглі столи, фестивалі знань серед студентів, там, де читали, передплачували журнал, там, де працювала педагогом і Тетяна Логвинюк, що уподобала і пропагувала журнал «Наука і Суспільство». Справді, це дуже добре, якщо діяльність журналу вивчають інтелектуали, на основі чого пишуть дисертації. Так, Тетяна Логвинюк ще в 2011 році успішно захистила кандидатську дисертацію на тему: «Розвиток вітчизняної науки і техніки в 1951–1991 рр. (на матеріалах журналу «Наука і Суспільство»)», здобула науковий ступінь кандидата історичних наук. Приділила пильну увагу журналу, його напрямам і формам роботи і Тетяна Бондар, яка написала і захистила докторську дисертацію «Громадсько-просвітницька діяльність товариства «Знання» в Україні (друга половина XX – початок XXI століття)». Член-кореспондент НАПН України, доктор філософських наук Тетяна Бондар, поряд з відзначенням внеску у розвиток Товариства його керівників, відзначила в докторській дисертації і внесок у цю справу і головного редактора журналу «Наука і Суспільство» Дмитра Єсипенка.

У час ковіду, агресії РФ, інформаційно-психологічної війни проти нас, еміграції за кордон частини населення через різні економічні негаразди, ослаблення діяльності організацій Товариства – редакція журналу «Наука і Суспільство» не уповільнила своєї діяльності, а тільки її наростила. Дивуюся, яким чином за 2022–2023 роки можна було видати аж 19 номерів часопису.

Журнал «Наука і Суспільство» набрав 100-тисячний тираж передусім тому, що творився разом з видатними людьми України, такими, як академіки С. О. Лебедєв, В. М. Глушков, відомий хірург М. М. Амосов, що

довгий час були членами правління Товариства «Знання». За опитуванням населення України Амосов за популярністю посів друге місце після Ярослава Мудрого, 2013 рік в Україні був оголошений «Роком Миколи Амосова». Кілька книг про Амосова видав голова правління Товариства, член-кореспондент НАПН України Василь Кущерець. Працював я в Товаристві, коли його очолювали такі видатні вчені, як член-кореспондент НАН України І. Конділенко, академіки НАН України І. Ляшко і В. Шинкарук, і яке нині очолює академік НАН України і НАПН України В. Г. Кремень.

Популярність журнал завойовував не тільки актуальністю, науковістю, важливістю публікацій, а і їх цікавістю, винятковою новизною інформації. Уявіть собі, як бідний емігрант-українець, змалку сирота – Володя Ониськів, зміг стати грамотним у Європі і потім побиватися Америкою, Азією, Австралією, зумів побачити світ і заробити кошти на користь української діаспори, загалом українцям, щоб гордо зустріти на Хрещатику Незалежність, стати багатим і корисним українцям з розкішним хутором «Мазепа». Йдеться про своєрідний пам'ятник української культури, створений Ониськівом у Канаді, занесений на карту Світу, після того, як він 5 разів об'їхав Земну кулю, побував у багатьох країнах світу, де завжди розвивав, утверджував пам'ять про Україну. Як було не написати про цей подвиг, побачивши, як Ониськів створив осердя української спільноти біля Оттави, за сприяння Анатолія Нікули з України, і залишив його вдячним нащадкам. (Наука і Суспільство, 2009, №7–8, Доктор Ониськів і його хутір «Мазепа» в Канаді).

І в час Незалежності мене, як журналіста, кликали до рішучої дії гострота, важливість і невідкладність проблеми утвердження української мови, чим я перейнявся у статті «Наша мова

торує нам перемоги» (Наука і Суспільство, 2013, 7–8). Постійним головним завданням України залишилось розв'язання проблем ідентичності за глобалізації її втрат, пов'язаних з швидким поглинанням доль націй, рідних мов, з чим народжувались, що нації звикли вважати невід'ємним від життя, тоді як у країн агресорів невід'ємним залишається поглинання інших націй. З огляду на це я і написав цю статтю на основі виступу на науковій конференції «VIII Шинкаруківські читання» про внесок в утвердження української мови В. І. Шинкарука, видатного українського філософа, директора Інституту філософії ім. Г. Сковороди, голови правління, президента Товариства «Знання» України (1984–1999), з ініціативи якого наше Товариство вийшло зі складу Всесоюзного товариства «Знання» ще в час СРСР, і дякуючи активності якого, як голови депутатської комісії Верховної Ради України, парламент прийняв Закон про українську мову як державну.

Покликанням журналіста і просвітника я вважав розповіді про талановитих людей, про яких найкраще знаю, як взірців українській молоді. Так, ідеться про публікацію про талановитого поета, з яким ми – випускники одного і того ж факультету журналістики Львівського держуніверситету – Петра Перебийноса. В нього душа завжди пламеніла патріотизмом, але ніколи справа не згоряла в його руках, а світила людям, як він був редактором журналу «Київ» чи очолював редакцію «Літературної України», проводив творчі звіти в «Знанні». Секрет? Високий професіоналізм, патріотизм і невтомна працьовитість (Наука і Суспільство, 2010, березень–квітень, Шевченкове свято з Шевченковим лауреатом).

Не раз я виступав у журналі і на замовлення редакції з важливих проблем, які я знаю. Тому дав згоду напи-

сати про голод в Україні, як той, хто сам пережив безхліб'я в 1946–1947 роках, як автор кількох книг про Голодомор. Щоб не переказувати велику статтю про геноцид «Забуттю не підлягає» (Наука і Суспільство, 2010, №1–12), я наведу її підзаголовки, які самі можуть багато сказати. Ось вони. Пишу на основі книги «В пеклі голодоморів»: «А де мій хрест, мамо?» (зняли сталіністи з могили на цвинтарі); «Дзвін упав, як з неба» (скинутий з церкви); «Ти не Бога бійся...» (бійся сталіністів); «Знов будуть баню з хрестів». Один підзаголовок був прибраний з тексту: «Причина смерті – українець».

На запит журналу я прагнув долучати його читачів до проблем лекційного процесу в Товаристві, з яким можна ознайомитися на Сайті Товариства. Так, привернув увагу читачів журналу до питань, висвітлюваних у Зоряному залі Київського планетарію президентом Товариства «Знання» України і президентом НАПН України, академіком НАН України Василем Кременем «Розвиток освіти в Україні в час цивілізаційних змін». (Наука і Суспільство, 2016, №7–8). Ішлося про лекції академіка В. Г. Кременя, про творчість якого я розповів у журналі (Наука і Суспільство, 2017, №5–6). Загалом творчість українських філософів Василя Кременя, Василя Кушера, Олега Гриніва мною була висвітлена у публікації «Національна пам'ять на карбах серця», подаючи огляд книги О. Гриніва «Закон національної пам'яті» (Наука і Суспільство, 1917, №5–6).

У співпраці з журналом я відгукувався на пропозиції редакції, читачів. Писав про них, робив інтерв'ю з ними, відповідав у журналі на запитання таких активістів, як Григорій Непийвода з Вінниці (2008). Григорій просив більше розповісти про Дмитра Білоуса у «Науці і Суспільстві», після моєї там публікації «Жар-пти-

ця». Тож я опублікував «Дивосвіт Дмитра Білоуса» (Наука і Суспільство, №11–12), про те, як у «Веселці» було видано (і за моєї підтримки з Держкомвидаву України) його збірку про рідну мову «Диво калинове» (1988), яку 10 років остерігалися видавати видавництва у той радянський час. На радість шанувальникам української мови це видання у час Перебудови гаряче підтримали, і Білоус став лауреатом Шевченківської премії (1990), як ще до Закону про мови автор полонив магією слова, розмаїттям лірики, хитросплетінням шарад, загадок, мініатюр про мову, чарував одою красі і принадам рідної мови! За чергову книжку «Чари барвінкові» («Веселка», 1994), в якій він зважився на дошкульні дотепи недоброзичливцям рідної мови, одержав і літературну премію ім. Лесі Українки (1997). Д. Білоус став безкомпромісним критиком русифікаторів, ворогів нашої мови як державної: «Кажеш, наша мова не дається? Душу лиш відкрий – сама увільється». Приємно було чути тисячі відгуків захоплених його творчістю як у Києві, так і в Криму, на Донбасі, скрізь, де він презентував свої книжки. Це могло статися завдяки невтомі таких сприятливих журналістів, популяризаторів творів Білоуса, як Ярема Гоян і Михайло Зяблюк, Любов Голота.

У час Перебудови, посилення боротьби за Незалежність України з'явилося більше публікацій про етнокультуру, проблеми духовності, про розвиток різних, в тому числі суспільних наук. Почали ширше відкриватися двері в невідоме минуле України, зокрема під рубриками: «Історія України: погляд через віки», «Вони стояли біля витоків державності України», «Філософське осмислення світу і місця людини в ньому», «З архіву журналу» та ін. Стимулював спогади про розвиток нових наук в

Україні, особливо в кібернетиці, де Україна вела перед, голова правління Товариства «Знання» України в 80–90-х роках академік Іван Іванович Ляшко.

З 90-років ХХ століття посилилась робота журналу щодо висвітлення такої основної тематики, як політичні процеси, духовність, етнокультура, наукові досягнення. Потуги цим заходам надавало те, що вони проводилися державними організаціями і Товариством разом із Національною спілкою письменників України, Національною спілкою журналістів України. Ми спільно брали участь у книжкових виставках у Болгарії, Польщі, Чехії, Франції, Канаді, США та інших країнах.

Періодом найактивнішої співпраці з журналом у мене є час, коли його очолював Дмитро Єсипенко (з 2005 року), зокрема, коли я став членом редколегії «Науки і Суспільства» (2015 року). Я часто виступав у журналі, рекомендував виданню актуальні публікації своїх колег – науковців і журналістів, активістів Товариства, як зі Львова – Олега Гриніва, доктора філософських наук, члена НСПУ і НСЖУ. Активному долученню його до випуску журналу посприяла моя стаття про «Духовний компас Олега Гриніва» (2010), творчість якого виявилася зримо суголосна національному відродженню. Його найвагомішою працею серед десятків монографій, наукових і художніх творів стала тритомна праця «Українська націологія», обсягом 1312 сторінок. Гринів відзначався потужністю українських ідей, палких дискусій у Зоряному залі Київського планетарію, циклами виступів по радіо про правдиву історію України, проти шовіністичної російської брехні, яку Гринів переконливо викривав. Захоплювали його пориви до соціально-духовного оновлення, вдосконалення діяльності в дусі національно-патріотичного діяння. Про це свідчать самі заголовки його

публікацій у журналі: «До питання про ствердження української національної ідеї» (2014), «Роздуми над монографією В. Г. Кременя «Філософія національної ідеї. Людина, Освіта, Соціум», – К.: Грамота, 2007. – 576 с.), «Прояви духу одвічної сили» – «До 120-річчя від дня народження Олександра Довженка» (2014), «Історична місія України: геополітичний і моральний виміри» (2015), «Література боротьби, а не самозаспокоєння» (2015), «Порив нескореного духу» (2017), «Жовтневий переворот 1917 року в Росії: роздуми з огляду сьогодення» (2017), «Малоросійство як трагедія української нації» (2018), «Смолоскип у світі червоного терору» (2019).

Журнал «Наука і Суспільство» тримався на звитязності широкого кола його шанувальників. У нарисі про Євгена Кравченка я писав, що він нажив друзів навіть там, де наживають критиків і ображених. Йдеться, зокрема, про підтримку ним газети «Сільські вісті», на яку «за вільнодумство» котили бочку його колеги з ЦК КПУ, де він працював на чолі сектора преси. Головний редактор «Науки і Суспільства» Ю. Романюк зазначав, що Кравченко завжди відзначав позитив журналу, сприяв вивченню досвіду колег у Прибалтиці. Голова Київської організації НСЖУ Михайло Сорока відмітив, що Кравченко сприяв 20 років організації НСЖУ як постійний делегат її з'їздів, а також як голова її ревкомісії, чимало років без жодної скарги. Кравченко постійно виступав зі статтями в «Науці і Суспільстві», інших ЗМІ, в архівах України дослідив злочини сталіністів проти українських журналістів, зокрема щодо Остапа Вишні. (Наука і Суспільство, 2019, Василяш-ко Василь, Журналіст золотого пера і щирої душі. №9–10).

Не без моєї поради в «Науці і Суспільстві» з'явилися зблиски пу-

блікацій відомого письменника, заслуженого журналіста України Вадима Пепи на магістральну тематику, визначену в заголовку однієї з його статей: «Вічність українського етносу». Ці статті журнал зважився почати публікувати і в часи президентства В. Януковича. Не нехтуючи безпекою, редакція зазначила в анотації до його публікації «Горе тій чайці...» про глибше пізнання духовної сутності нашого народу, що не в усьому погоджується з автором цієї, ймовірно, дискусійної статті (2011). Радо була сприйнята у журналі стаття Пепи «Серце чистеє подай» (2022), опублікована під рубрикою: «Історія України: подих віків». Цікава стаття «Хто ж автор слова про похід Ігоря?». Головне, про що я писав у статті про Вадима Пепу, це те, що він доводить прадавність українського народу, що заперечується лжедослідниками історій «молодших», але агресивних народів.

Важливе значення мало поширення журналу «Наука і Суспільство» за кордоном, коли його тираж був масовим, досягав 100 тисяч примірників. Я бачив такі примірники журналу минулих років у бібліотеці Оттавського університету, а й останніх років – у канадійців, етнічних українців, таких, як у Ана-толія і Мар'яни Нікул. Тож, враховуючи інтерес до цього журналу, я разом зі своїми книгами, журналом «Трибуна», зокрема з публікаціями Василя Кременя і Василя Кушера, перебуваючи в кінці 2022 – на початку 2023 року в Канаді, дарував такі примірники журналу за минулі роки українській школі в Оттаві, посольству України в Канаді, бібліотекам університетів в Оттаві, у книжково-журнальний фонд «Хутір «Мазепа», у бібліотеку Української православної церкви в Оттаві.

ДВА КРИЛА ОДНІЄЇ СУТНОСТІ

Микола Славинський,
письменник, лауреат Міжнародної премії
імені Володимира Винниченка

Один із найстаріших і найпопулярніших в Україні журналів має два рівноправні «крила»: наука і суспільство. Начеб так воно й велося впродовж довгих років. Хоча, якщо уважно придивитися до публікацій часопису, то насправді завжди одне «крило» – наука – було могутнішим. Певна річ, про суспільство теж ішлося, але здебільшого скоромовкою, без посутнього, глибинного аналізу тих чи тих актуальних проблем. Та й нелегко написати про буття суспільства яскраву, емоційну, захопливу й водночас переконливу статтю. А ось про науку журнал оповідав з розмахом, пієтетом, із великою, як мовиться, незрадливою любов'ю.

Навіть найкоротші, суто інформаційні, повідомлення завжди подавалися так, щоб зацікавити читача несподіваним фактом, влучним формулюванням, точним коментарем чи дотепним зауваженням. Це стосувалося і наукових новин, і великого розмаю повідомлень під традиційною рубрикою «Мозаїка планети». Свої «родзинки» мали публікації під іншими рубриками: «Вікно у дивосвіт», «Народна фармацевтика», «Листи і відповіді», а також – уже й

геть несподівано – власні секрети читабельності таїли в собі оповіді про... баталії на шахівниці. Після них, як правило, гарантував щирю усмішку гумористичний «Сміхофразотрон»...

Я був постійним читачем часопису з восьмого класу (вступив на факультет журналістики після одинадцятого). Найбільше мене цікавило перше «крило» – науково-популярне, надто ж тоді, коли 1969 року після кількох публікацій у столичній газеті «Молода гвардія» тодішній її головний редактор Юрій Цеків несподівано запропонував стати штатним співробітником популярного видання. Так, не розпочавши навчання на третьому курсі факультету, я опинився у відділі з довгою назвою: інформації, науки, техніки та спорту (продовжив навчатися на факультеті заочно).

Згодом, ставши завідувачем відділу, вже з особливою увагою вчитувався в публікації журналу. Переймав досвід старших колег, не цурався нескладних прохань подати лаконічні, але образні повідомлення про здобутки київських науково-дослідних інститутів, із якими налагоджував дедалі міцніші зв'язки, адже газета просто-таки диктувала «вихоплювати» інформацію «з перших рук» у провідних фахівців інститутів кібернетики, математики, фізики...

З часом вдавалося брати, хоча й короткі, інтерв'ю у відомих учених, ба, навіть директорів різноманітних наукових закладів. Свіжі відомості дуже й дуже цікавили журнал, а його співробітники, вже відомі чи й «сановиті», не завжди квапилися видобувати їх за міцно зачиненими дверима наукових лабораторій. Тоді ще не було мобільників, тому просили мене подзвонити з ре-

дакційного стаціонарного телефону знаним ученим і, зустрівшись із ними, залучити до співробітництва з часописом. А що мені, молодому, «неопереному»? Як мовиться, «ноги на плечі» й, після традиційної «журналістської» кави в гастрономі на Львівській площі, з ентузіазмом у душі й записником у кишені, податися автобусом до проспекту Науки, де сусідувало чимало інститутів – кібернетики, фізики, напівпровідників... Вивуджував інформацію, і, за згодою науковців, щоб було солідніше, подавав «матеріали» за їхнім підписом.

Перше незабутнє інтерв'ю поталанило взяти... у всесвітньо відомого кібернетика, академіка Віктора Глушкова. Сталося так, що я мав написати звіт про зустріч ученого зі студентами рідного університету. Підійшов до знаменитого творця ЕОМ, попросив сказати кілька слів про щойно відшуміле дійство, а Віктор Михайлович несподівано зізнався: «Маю десять хвилин вільного часу». І я цим негайно скористався.

У порожній аудиторії ввімкнув компактний магнітофон «Репортер-5» (позичений у колег з однойменної радіостанції «Молода гвардія»), і... полилася виважена, ґрунтовна й воднораз образна, блискуча розповідь про здобутки Інституту кібернетики. Я нічого не уточнював, жодного разу не перебив своєрідну сповідь директора престижного науково-дослідного закладу, так і не відважився запитати про його проблеми. Після завершення розмови попросив написати статтю і з юначим притиском наголосив: «Для популярного журналу «Наука і суспільство». Академік усміхнувся: «Подумаю...» Інтерв'ю (з романтичним, «студентським» ухилом) побачило світ у газеті, а згодом Віктор Глушков став автором часопису.

«Спусковим гачком» розмови з видатним ученим була молодість інтерв'юера. Але набагато частіше поштовхом до відвертої розмови може стати одне-єдине вдале запитання. Знайти його не завжди вдається. Так, для інтерв'ю з відомим хірургом (і прозаїком!) Миколою Амосовим підготував десятків зо два запитань про операції на серці, кібернетику, якою він захоплювався, можливі центри натхнення в головному мозку, зрештою, про все на світі.

Саме це «про все на світі» й збурило Миколу Михайловича. Він не приховував свого роздратування: «Що ви принесли мені «окрошку»? Я не всезнайка...» І тоді я, не відводячи погляду від худенької постаті академіка, тихо зронив: «А в прекрасній сповіді «Думки і серце» ви написали, що...» – «Яка сповідь? І чи це сповідь, та ще й прекрасна? Ви що – літературний критик?» – вибухнув академік. Я не розгубився: «Написав не одну рецензію...» – «Не читав. Принесете дві-три газети». – «І журнали». – «Не хваліться. Вмикайте диктофон...» Так розпочалося інтерв'ю з певними (невеликими) елементами жвавого діалогу.

Саме довірливий, приязний чи й сердечний діалог поєднав інтерв'юера з широковідомим астрономом Сергієм Всехвятьським, коли не господар затишної квартири, а гість із диктофоном повів мову не про «все на світі» (безмежність Космосу, множинність світил і планет у Галактиці тощо), а про еруптивні процеси, механізми яких вивчав учений. До зустрічі я готувався сумлінно, студіював спеціальні монографії, тому знав, що вже сивий-пресивий астроном багато років віддав пізнання цих процесів – виверженню речовини з поверхні зірок, їхні вибухи, космічні катаклізми... Запитання про

все це стало ключовим, вирішальним: далі потекла вільна, шляхетна розмова віч- на- віч.

Пригадується емоційний, подеколи бурхливий чи й контраверсійний полілог співробітників журналу з академіками – вже незабутнім Валерієм Кухарем (постійним автором часопису) та Сергієм Комісаренком (також прихильником «Науки і Суспільства»). Авторитетні вчені темпераментно обговорювали наболілі проблеми світової та української науки, не втримувалися від принагідних реплік щодо популярності один одного, не уникали дискусійних тверджень про ЗМІ. А потім, за кавою, журналісти і вчені мирно бесідували, згадували курйозні випадки в житті кожного, розмірковували про модні течії в літературі, музиці та малярстві... Отож так званий «круглий стіл», який ставав то «квадратним», то «гострокутним», знову набув об'єднувальної «круглої» форми.

Уже забулося, хто був ведучим плідної розмови, яка увінчалася його підсумковим монологом. Він, як завжди, за «круглими столами» журналу виявився лаконічним, розважливо примирливим, з акцентом на тому, що дискусії викристалізують істину. Воістину велике мистецтво, упокорюючи суєту суєт можливих уточнень і побажань учасників, вчасно підбити підсумки полеміки й завершити її невидимою символічною крапкою.

Думається, що це зробив відповідальний секретар часопису Борис Гичко, з яким ми заприятелювали на довгі роки. Він, поміркований, розважливий, щирий під час спілкування, прихильний до численних авторів, умів знаходити з ними спільну мову. Двері «штабу» журналу завжди були гостинно відчинені, і я з радістю переступав через невисокий поріг. Ніколи зайвий раз не квапився

до вельможного й воднораз шляхетного, освіченого, мудрого головного редактора Ю. Г. Романюка, а ось до старшого колеги Бориса Гичка навідувався частенько. Саме він запропонував мені написати роздуми про славетного В. І. Вернадського, якому виповнювалося 125 років з дня народження.

«Це має бути щось таке...» – відповідальний секретар подивився на стелю й розвів руками, ніби хотів охопити весь білий світ. – Ось таке: широке, але не дуже, несподіване, але не занадто, не наукоподібне, а популярне, однак не спрощене... Знаю я вас, членів Спілки письменників... Фантазуйте, але в міру... Так, щоб наш передплатник повірив кожному слову ... і дочитав до останньої крапки».

І я пішов у свій кабінет обмірковувати дружню «настанову». Тоді, 1988 року, я, після опікування публіцистикою в «Літературній Україні», очолював відділ критики в журналі «Київ». Та, як і раніше, не поривав зв'язків із журналом «Наука і Суспільство», а також із його побратимом і однодумцем – часописом «Знання та праця». Великої конкуренції між ними не було (мали різних авторів, орієнтувалися на суміжні читацькі аудиторії), тим-то я з чистою совістю співробітничав з обома редакціями. Отож біля краєчка столу мого кабінету на Десятинній вулиці лежали найсвіжіші номери цих науково-популярних видань.

Я дивився на них, а в голові пульсували щонайрізноманітніші думки про геніального, таки ж українського, вченого, котрий свого часу був професором Московського університету й академіком імператорської академії наук (від 1909 року). Був! Але ж став одним із засновників Української академії наук, її дійсним членом, відтак першим президен-

том. А ще пригадувалися настанови Бориса Гичка, тим-то й народилися, після вступних зауваг, перші рядки роздумів про Володимира (тоді ще просто Володимира!): «Як усі сподвижники, вже давно виніс вирок цареві. Чи вірив молодий учений, що після смерті самодержця поменшає зла на рідній землі? Так, вірив та був готовий вийти з бомбою на Невський проспект і стріляти отруйними кулями в Олександра Третього... Справу доручили іншим».

Далі також переповідалася суто пригодницька версія: оскільки жандарми могли нагрянути й до Вернадського, скриньку з вибухівкою вирішили викинути в Неву: «Греблі вже пізньої ночі. Важкі хвилі накочувалися на вутлий човен. Вернадський мовчки налягав на весла. Довго, невміло табанили. Коли викинули за борт скриньку, відчули себе стомленими й спустошеними».

Стомленим відчув і я себе після завершення розлогих роздумів про дивовижну долю вченого, його відкриття, філософію, успіхи й невдачі... Увінчав оповідь оптимістичним пасажем: «Настає саме та епоха, про яку мріяв Вернадський, масштаби якої починають відповідати масштабам його мислення. Епоха, спроможна втілити в життя глобальні концепції світоча науки другого тисячоліття». Того тисячоліття, яке спокійно минало за редакційним вікном».

Публікацією з назвою «Лицар істини і краси» часопис відкрив третій, березневий, номер 1988 року. Коли

в кабінеті відповідального секретаря стомилися гортати сторінки журналу, я не втримався й поклав на стіл науково-популярну книжку «Ключі до заповітного», яка ще пахла друкарською фарбою. Борис Гичко відразу ж запитав: «А що воно таке, заповітне?» Я сказав, як один із співавторів: «Було інакше: «Ключі до таємничого», та у видавництві змінили». Господар кабінету задумливо зронив: «Що заповітне, що таємниче... До них ще ніхто не має всіх ключів. Навіть академіки Костянтин Ситник та Ярослав Яцків, з якими ти ведеш розмови. Це наші автори!» Я підтвердив: «Таки наші».

Знову й знову зустрічався з цими та іншими «нашими» авторами, писав статті про науково-популярні видання, де завжди добрим словом згадував «Науку і Суспільство», видавав поетичні книжки, був головним редактором журналу «Науковий світ» (його ліквідував колишній, нещадний до українства, горе-міністр освіти і науки Дмитро Табачник), та не поривав зв'язків із часописом, яким захоплювався ще школярем. І нині, коли два крила – наука і суспільство – на сторінках поважного видання стали рівновеликими, рівноправними, рівнозначними, я, вже як заступник головного редактора Всеукраїнського науково-популярного журналу «Дивосвіт» і голова Всеукраїнської асоціації «За єдність інтелігенції» пишаюся: «Так, я – автор журналу «Наука і Суспільство».

СВЯТО, ЯКЕ ТРИВАЛО ДЕВ'ЯТЬ ЛІТ

*Петро Шкраб'юк,
доктор історичних наук, професор,
спеціальний кореспондент журналу
«Наука і Суспільство» у 1977–1987 рр.*

Київ. Завжди, коли я приїжджав до столиці, душу охоплював хвилюючий настрій. Мене мовби овівало благодатне дихання історії. Відчувалося: тут особлива енергетика, навіть люди особливі – якісь загадкові і заклопотано-врочисті.

Так було і цього разу, коли я віднайшов вулицю Петра Нестерова, а в її глибині, в затінку каштанів, ошатний будиночок № 4, де розміщувалася редакція журналу «Наука і Суспільство». На другому поверсі був кабінет головного редактора Юрія Григоровича Романюка.

У серпні 1968 року я був на переддипломній практиці в газеті «Молодь України», де тоді працював Юрій Григорович, – високий, повнявий, округлі щоки. Він мало змінився... Я знав, що він родом з Волині, кандидат історичних наук, автор книги «Наш прапор червоний» (яку потім подарував мені).

Натомість Юрій Григорович детально цікавився моєю біографією. І я розповів, що після закінчення середньої школи, ще до армії, працював коректором районної газети,

відтак першим редактором-організатором районного радіомовлення (так називалась ця нова посада). А після трирічної служби у війську закінчив факультет журналістики у Львові – і залишився після навчання випускати щотижня університетську газету. Згодом перейшов на кафедру журналістики як асистент. Опісля завідував відділом листів Львівської обласної молодіжної газети.

Тобто я не в теорії, а на практиці знав, який воістину пекельний журналістський труд: щодня подавай свіжу інформацію, пиши, пиши кореспонденції, статті, замітки – і отак без кінця-краю. Надто важко це людині творчій, яка відчуває потребу зосередитись, глибше осмислити те чи інше явище, тим паче, коли її хвилює не лише суєтне сьогодення, а й наука, минушина, насамперед політична і духовно-культурна історія краю, світоглядні проблеми часу, видатні особистості і т. д.

Така щаслива можливість настала, коли 13 червня 1978 року я став «постійним позаштатним кореспондентом» журналу «Наука і Суспільство» при Західному науковому центру Академії наук УРСР. А невдовзі ближче познайомився фактично з усіма працівниками редакції.

Початок квітня 1979 року. Я знову був у Києві в редакційних і видавничих справах. А 4 числа, в середу увечері, із заступником редактора Володимиром Івченком виїхали до Львова. Сиділи в одному купе. Розмовляли про теми журналу, а ще більше – про письменство. Володи-

мир Іванович сам був літератором, писав повісті, оповідання, нариси. Радів, що його художні твори схвалив відомий майстер слова Юрій Мушкетик. (Невдовзі пана Володимира прийняли до Національної спілки письменників України; він видав книги «Джерела не замерзають», «Алмазною стежкою», «Репресоване відродження», «ППФ-89», «ППФ-90», «Мрія стає дійсністю»).

За розмовою і коротким сном незчулися, як прибули до Львова. А через день ми зустрічали на вокзалі шефа Юрія Романюка та редакторів відділів Нінель Сукманську і Миколу Павленка. Того ж дня, о 15.30, вони провели читацьку конференцію в актовій залі Франкового університету, повечеряли в ресторані «Москва», а наступного дня – уже вчотирьох, і я – п'ятий – ми вирушили на Личаківський цвинтар поклонитися пам'яті Маркіяна Шашкевича, Івана Франка, Соломії Крушельницької та інших визначних діячів нашої культури. В. І. Івченко й увічнив цю екскурсію під парасолею, а сам залишився поза кадром.

Незважаючи на мокру липку сніжницю, ми піднялися на Княжу гору – Високий замок. Але місто за сніговою каламуттю майже не прозиралося, лише на схилах Замку ледь вгадувалися плями дерев...

Я був для київських гостей, так би мовити, господарем, наразі – екскурсоводом. І це зблизило мене з ними назавжди. Якщо говорити про інших працівників журналу, то дружніми до мене були фактично всі: і відповідальний секретар Борис Гичко, і редактори відділів Олександр Ємченко, Віктор Гонта, згодом – Іван Лепша, Альберт Провозін, Валентин Пустовойт, Володимир Чопенко...

В редакції журналу я познайомився і з талановитим однофамільцем Архипа Тесленка – Олександром

Тесленком, який на громадських засадах провадив у журналі рубрику «Фантастика». Бо сам був фантастом. 1979 року вийшла перша Тесленкова книжка «Дозвольте народитись». І він теж став членом Спілки письменників України.

Олександр, як і я в ту пору, мав чорну густу бороду, за фахом був лікарем (закінчив у Києві медичний інститут), однак література цілком полонила його. Як, зрештою, і мене. Він показав тоненьку папку з написом «Фантастика»: «Бачиш, яка вутла. Мало авторів. Тому пиши! Будемо друкувати...» Сам він публікував у «Науці і Суспільстві» свої оповідання про планету Інкану, яку створила його уява...

Уже пізніше я довідався, що Сашко брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, був у самому пеклі, що й спричинило невиліковну хворобу. І 10 червня 1990-го він пішов з життя у віці сорок літ, не встигши дописати роман «Як зустрітися з Богом».

Тим часом я «вживався» в тематику журналу. Ю. Г. Романюк, повертаючись зі Львова до Києва, сказав: «Ти давай нам читабельні матеріали. А "важкі" статті ми замовимо самі...» Але так не сталося. «Важкі» матеріали я готував разом із тими, що для душі. Для цього нерідко доводилось вибиратись у близькі й далекі подорожі: до Івано-Франківська, Одеси, Москви, в село Димка на Буковині чи на Закарпаття, навіть у Казахстан...

Результат цих поїздок, і не тільки поїздок, – матеріали, які можна поділити на три групи. Перша – це інтерв'ю з провідними вченими, насамперед з головою Західного наукового центру АН УРСР Ярославом Підстригачем, його заступником і водночас головою Львівської облас-

ної організації Товариства «Знання» Володимиром Панасюком; з іншими відомими дослідниками: Ярославом Ісаєвичем, Віктором Прохоренком, Мар'яном Долішнім, Богданом Котиком, Степаном Злупком, головою Львівської міської ради Вячеславом Секретарюком, письменником, лауреатом Шевченківської премії Романом Іваничуком, котрий ділився роздумами, як «Виховувати історією» (1986 р., № 1; в цьому ж номері був уміщений уривок з його роману «Четвертий вимір»).

Запам'яталася поїздка до Одеси, розмова з очільницею Українського науково-дослідного інституту очних хвороб і тканинної терапії ім. академіка В. П. Філатова Надією Олександрівною Пучковською, яка теж була академіком АМН та героїнею Соцпраці (див.: «З філатовської школи», 1979, № 12). Там я познайомився і з дружиною Філатова, яка із захопленням розповідала про свого знаменитого чоловіка, зокрема, про його релігійні погляди.

Друга група – статті на різні виробничі теми. «Параметри якості». Так називалася моя найперша публікація в журналі, причому у співавторстві (1978, № 11). Одначе далі я вже писав сам: про особливості виготовлення меблів, про цілющі властивості молочної продукції, як і про майстерні вироби з гутного скла, їздив також у відрядження до Москви на Виставку досягнень народного господарства, щоб розповісти про експонати з України. І т. ін.

Тобто я змушений був вникати в специфіку тогочасного виробництва в різних галузях, наукових пошуків і досягнень, пізнавати реалії суспільно-політичного життя – і таким чином розширювати свої знання та практичний досвід. Це було нелегко, але й приємно. Я завжди був максималістом від природи, а тому все, за

що брався, намагався робити ґрунтовно, змістовно і водночас інтригуюче. Водночас залучав до співробітництва з журналом й таких небайдужих авторів, як науковці Феодосій Стеблій, Іван Паславський, Василь Горинь, Олег Купчинський, Михайло Настюк, Роман Горак, Володимир Парубій – він же член створеного при ЗНЦ корпункту, батько майбутнього голови Верховної Ради України Андрія Парубія.

І, нарешті, про третю групу досліджень, яка мені світоглядно найближча. Це розповіді про видатних людей сучасності та минушини. Зокібно про архітектора Михайла Рожка, який знайшов на Підкарпатті сліди давньоруської фортеці Тустань і графічно реконструював її (див.: «Твердиня в Карпатах», 1980, № 8), чи про славного доктора-ендокринолога, професора Михайла Павловського («Щоб цвіт життя не зів'яв», 1981, № 1), якого після цієї публікації обрали ректором Львівського медичного інституту.

На сторінках «Науки і Суспільства» з'являлися мої есеї, до певної міри сенсаційні, скажімо, як Івана Франка висували на здобуття Нобелівської премії; як Іван Нечуй-Левицький і Каменяр зустрічалися у Львові на Княжій горі; як мужньо трималася під час румунської окупації Ольга Кобилянська; як львівські реставратори врятували картину «Битва під Віднем», яка відображала вересневі події 1683 року, себто облогу австрійської столиці османською армією. Або словесні портрети вчителя Марії Заньковецької Миколи Вербицького та одного з творців української наукової термінології, автора перших у Галичині природознавчих шкільних підручників українською мовою Миколи Мельника.

Увагу читачів привертали і сильветки таких славетних українофілів,

як Антон Чехов, уродженець Воро-
нежа Іван Бунін, американський ху-
дожник і письменник рокуелл Кент,
англійська письменниця Етель Ліліан
Войнич, Михайло Шолохов (до речі,
в «Тихому Доні» описані реальні міс-
ця і пригоди донських козаків в Га-
личині на початку Першої світової
війни, хоча автор, 1914 року наро-
дження, мав усього дев'ять літ).

Третю групу публікацій, можна
сказати, прикрашає мій розлогий звіт
про поїзду на півострів Мангишлак
в Казахстані, де у Новопетровському
укріпленні сім літ – після Уралу – від-
бував осоружну солдатчину Тарас
Шевченко (див.: «Експедиції в при-
йдешнє», 1982, № 6). За цю публіка-
цію я отримав заохочувальну пре-
мію від Товариства «Знання».

Треба зазначити, що я не тільки
дописував до журналу.

Маючи доволі вільного часу, мені
пощастило побувати в Краснояр-
ському краї, де упродовж двох міся-
ців я з хлопцями сплавав ліс по Ан-
гарі, опісля написав документальну
повість «Село з майбутнього», цебто
про село Зоря на Рівненщині, яке
кмітливий і заповзятий голова Воло-
димир Плютинський перетворив на
одне з найзаможніших в області – і
не тільки. В ту пору вийшли і дві мої
поетичні збірки: в Києві – «Вересне-
ві знамена», у Львові – «Спадщина».
1985 року мене прийняли до Спілки
письменників України, ще раніше,
1979-го, – до Спілки журналістів.

* * *

Свято... Цим словом можна оха-
рактеризувати окремі події чи пе-
ріоди, які в житті кожної людини є
особливо значимими, можна сказа-

ти – доленосними. Для мене таким
святом була дев'ятирічна співпраця
з журналом «Наука і Суспільство».

17 червня 1987 року мене зара-
хували в штат Інституту суспільних
наук АН УРСР (тепер – Інститут укра-
їнознавства ім. Івана Крип'якевича)
з умовою, що я підготую збірник
«Розвиток науки в західних областях
Української РСР за роки радянської
влади. 1939-1989». І я книгу таку під-
готував. Вона 1990 року вийшла у
видавництві «Наукова думка». Від-
повідальним секретарем видання
став працівник Інституту Євген Ба-
чинський, а відповідальним редак-
тором – академік АН УРСР Ярослав
Підстригач.

Тут же, в інституті, я захистив кан-
дидатську, потім докторську дисер-
тації, став Дійсним членом НТШ (На-
укового товариства ім. Шевченка).
Видав чотирнадцять монографій та
наукових збірників, одинадцять но-
вих збірок поезії. Отримав десять
літературних премій, в тому числі
Воляників-Швабінських (Нью-Йорк,
США), імені Ірини Вільде, Юрія Шу-
хевича, Олеса Гончара, В'ячеслава
Чорновола, Івана Огієнка...

Інститут – це друге свято, бо саме
тут я мав змогу втілити в життя свої
давні науково-творчі задуми. Але
основа, початковий пробний камінь
моїх здобутків – журнал «Наука і
Суспільство», його головний редак-
тор Юрій Григорович Романюк та
очолюваний ним творчий колектив
редакції. За це я доглибно вдячний
всім працівникам – живим і вже не-
живим.

Вдячний і Дмитрові Миколайо-
вичу Єсипенку та побратимам- по-
движникам, які зберегли це видання.

Поетичні додатки до статей «Твердиня в Карпатах» та «Експедиції в прийдешнє»:

ТУСТАНЬ

Тут подих леготу й живиці,
і літ "которим ність числа",
і слід безживної криниці,
що в камінь зглибно проросла.

Тут мічені пази і зруби,
що вберегли нам стрімчаки,
котрі, немов щербаті зуби,
знесли над лісом навпрямки.

Тут недруга змагали предки,
моєї долі сурмачі;
їх оборонні осередки,
як зорі, мріли уночі.

"Ту-стань!" Бо тут жива оселя.
Тут духу нашого оплот –
стрімка фортеця, що на скелях,
грімка воїтелька висот.

Ми знову тут – і пам'ять голу
вогнем наснажуєм щораз.
І опускаємось додолу –
по колу – в суєтний наш час.

Чого ми без твердині варті
на опустілих рубежах?..
І коло них стає на варті
моя оновлена душа.

1988 р.

ПОДОРОЖ У ФОРТ ШЕВЧЕНКА

Вологий берег... шквал вітрів.
І хвилі вал, і крик чайний...
Містечко біле, а вгорі –
плато і форт... німі руїни.

Там скнів Кобзар! Горів і мерз,
і споминок збирав картини
без олівця, без пензля, без
благословення Батьківщини.

Вона – за морем. Там, де плач,
орач в шлеї... Дніпро і Канів.
І Катря, і жебрак-блукач,
і дзеньк не зірваних кайданів.

Ні, він ні йоти не забув
і був слугою тільки музи...
У крузі згадок – Петербург,
і викуп, воля, велич друзів.

І далеч, ці глухі світи,
шинеля, ранець – чи доволі?
Не можеш бути вільний ти,
коли народ твій у неволі.

Та й тут розради не знайти:
казахи вбогі... туск природи.
Не можеш бути вільний ти,
коли в ярмі – чужі народи.

Хай нас не радують співці.
Чи ж буде вільна та людина –
твій ближній, – в кого на щоці
бодай одна журна сльозина?

Плац... черепашиник... рештки стін,
піску і вітру сірий танець...
Ми все те бачим, що і він,
і чуєм те, що і вигнанець.

Пильніший зір, гостріший слух...
І берег, вкритий валунами...
Ми їдем, а Шевченків дух,
як стовп огнений – перед нами.

1988 р.

СТОЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ – ТО НЕ КРАПКА, А ЛИШЕ КОМА...

Микола Павленко, редактор відділу журналу «Наука і Суспільство» у 1982–1988 роках, член Національних спілок журналістів і письменників, заслужений працівник культури України

Попередній ювілей журналу «Наука і Суспільство» просочив повз мене як голий до річки. Ще була жива частина редакційної команди, дешиця членів редколегії журналу, поодинокі автори, але найприкметніше – її головний редактор вельмишановний і дорогий наш Юрій Григорович Романюк, якого любили і поважали всі, хто мав можливість спілкуватися з цією непересічною особистістю.

Мене ніхто не запрошував на святкове дійство, бо ще було вдосталь наявних іменитих учасників. Та час летить, обставини змінюються, настав і мій Час – одного з редакторів відділу (на той час це прирівнювалося до посади зав. відділом). Я опікувався точними науками: кібернетикою, фізичними і хімічними науками, біологією, медициною, екологією навколишнього середовища, тобто всього того, що складало поняття науково-технічний прогрес, і мав від цього неабияку втіху аж п'ять років поспіль. Все це відбувалося наприкінці 80-х років. Я вже був на той час (з липня 1972 року) членом Спілки журналістів СРСР і працював у прес-центрі Інституту кібернетики.

Тоді ще не було моди на прес-служби в штаті, і я був оформлений старшим інженером з окладом 150 рублів. Я мав можливість спілкуватися із всесвітньовідомим ученим-кібернетиком, Героєм Соціалістичної Праці, лауреатом Ленінської премії, академіком, людиною з енциклопедичними знаннями, нестримній фантазії якого могли позаздрити письменники-фантасти. Адже всі наукові праці, науково-популярні і просто популярні твори Глушкова давали читачам можливість заглянути в майбутнє. Тому й одну з перших моїх книжок я назвав «Академік Глушков: погляд у майбутнє». А були ще «Учням про біоніку», «Інформація. Мозок. Життя», «Для нинішнього і майбутніх поколінь»... За ці п'ять кібернетичних років я постачав, насичував матеріалами про найважливіші напрями розвитку кібернетики і дотичних до неї наук майже всі інформаційні видання Києва. Левову частку складали інтерв'ю з Віктором Михайловичем. Так я познайомився в АПН з Ігорем Засе́дою і Максимом Рильським, в газеті «Радянська Україна» з Михайлом Сорокою, в «Молоді України» з Василем Іваниною, на радіо, що мовило на Київ, з моїм тезкою, головним редактором Миколою Григоровичем і його редакторами, бо вів там кількахвилинні наукові огляди. Судячи з подальших подій, мою активність у засобах масової інформації помітив Юрій Григорович і запросив мене до журналу. Я дещо вагався, бо не знав, як вийти із делікатної ситуації, що склалася: річ у тім, що я домовився з Віктором Михайловичем бути керівником моєї дисертації і був надзвичайно здивований і захоплений, коли він погодився. Бо сам ще

не мав уяви, про що має бути ця наукова праця! А Віктор Михайлович, наче прочитавши мої думки і сумніви, буденно сказав: «Впорядкуєш мої наукові праці, а оскільки ти гуманітарій, візьмемо на допомогу працівника від Стогнія». Розмова точилася в машині. Я завмер від щастя і мовчав усю подальшу дорогу, сидючи на задньому сидінні і притримуючи величеньку кришталеву вазу, з якою Віктор Михайлович їхав до Академії наук, аби привітати з ювілеєм академіка Митропольського. Отож, переді мною постала дилема: пристати на реальну пропозицію займатися значно ширшою популяризацією в престижному журналі з окладом 190 карбованців і можливістю через номер друкуватися, маючи приблизно ще стільки ж, чи заглибитися в дисертаційні хащі з невідомим результатом? Звісно, перемогла економічна складова, бо вже мав першого сина і непрацюючу дружину.

Редакція тулилася в кількох кімнатах на першому поверсі колишньої школи, неподалік від пам'ятника танку, що першим увірвався до Києва під час Другої світової війни. Зараз у тій будівлі розташована редакція парламентської газети «Голос України». В одній невеличкій кімнаті стояли майже впритул чотири столи, за якими «комфортно» розташувалися редактори Борис Гичко (невдовзі став відповідальним секретарем), Олександр Ємченко, Віктор Гонта і ваш покірний слуга. Обстановка не особливо схиляла до творчості. І згодом Юрій Григорович, як талановитий журналіст і, по сучасному, досвідчений менеджер, розуміючи це, запропонував надзвичайно продуктивну схему роботи: один з нас чергує з 10-ї до 18-ї, приймаючи авторів, решта – з 14-ї години. Ми отримали можливість (зокрема, так було в мене) творити до пізньої ночі, коли хатні лягали спати, а вранці не поспішати. І я вам скажу,

що ці напружені чотири години у нас реально були зайняті саме рутинною редакційною роботою. Ми чманіли від неї, але поралися відповідально.

По своїх напрямках я сформував пул авторів, насамперед, з провідних учених Інституту кібернетики: Микола Амосов, Кирило Іванов-Муромський, згодом долучилися вчені з провідних галузевих інститутів – молекулярної біології і генетики – Геннадій Мацука, колоїдної хімії і хімії води – Микола Круглицький, Костянтин Ситник, Валерій Кухар, доктор геолого-мінералогічних наук Кулінкович, з яким я запровадив у журналі «Академію Допитливих» для юнацтва і багато інших учених-популяризаторів науки. Я тут називаю прізвища вчених, з якими я спілкувався особисто, бо кожен редактор мав свою автуру. Статті надходили до літературного редактора Корєвої, яка майстерно мережила текст правками, а коректор Янко успішно позбавляла текст «очепяток» і зайвих розділових знаків. А віртуозно довершував цей процес, вправно шліфуючи тексти, заступник головного редактора, письменник, філолог за освітою, Володимир Іванович Івченко. Ще була в редакції досвідчена редакторка Неля Сукманська, якій керівництво доручало підготовку найважливіших матеріалів. Характерно, що в трудовій у неї було всього два записи: «Українське радіо» і журнал «Наука і Суспільство»!

Чому я так прискіпливо вдаюся в подробиці? Аби читач пригадав й усвідомив, що тогочасна підготовка матеріалу базувалася не на сучасних гаджетах й інтернетних можливостях, а на друкарських машинках і лінотипах. А тому ретельно підібраний колектив вчених-авторів, сумлінна працьовитість членів редколегії і професіоналізм творчої складової редакції, у сукупності все це давало можливість довгий час тримати планку найуспішнішого науково-популярного видання в Україні. Часто проводили виїзні засі-

дання редакції в трудових колективах. Особливо запам'яталася зустріч з поціновувачами журналу у Львові. Нас знали і поважали за доброякісний і цікавий (по сучасному) контент не лише дорослі читачі, а й підлітково-юнацька аудиторія, захоплюючись «Гіперboloїдом» і беручи участь у віртуальних засіданнях «Академії Допитливих», отримуючи від редакції відповідні дипломи і звання «Дійсного члена Академії Допитливих». Окремо слід відзначити позаштатних авторів, які постачали якісні перекладні (із зарубіжних джерел) і власні матеріали. У пам'яті залишилося двійко з них: два Олександрі – Рожен, який став відомим сценаристом і письменником, і Савенко – нині заслужений журналіст України.

Сьогодні за наявності Інтернету популяризувати знання стало і легше, і важче. Важче, бо нині потенційних читачів поглинула повсюдна гаджетоманія, особливо юне покоління, яке не лише в транспорті, а й на вулиці, втупившись в екран телефону, нічого не бачать і не чують, зображаючи таких собі горбоконики, я вже не кажу про сидіння за комп'ютерами. Наші ж учасники засідань Академії Допитливих, яких журнал знайомив з новими знаннями й захоплюючими новинками науки, завжди адекватно сприймали нестандартні її засідання, бо ще не були запрограмовані й не належали до звихнутого гаджетопокоління. А відтак не потребували особливого пробудження свідомості, а лише прискорення духовної еволюції. Це лише нинішні любителі гаджетів не мають і не відчують смаку спілкування з науково-популярними і науково-художніми джерелами інформації, буде це журнал чи книга. Чимало дійсних членів Академії Допитливих ставали цінним резервом для Малої академії наук (МАН), запровадженої на наших теренах видатним ученим, академіком НАН України Станіславом Довгим, який створив у своєму дітищі

необхідні умови для саморозвитку духовно-розумових і духовно-етичних технологій, лабораторію для самореалізації творчої, допитливої і вдумливої молоді, ставши Центром ЮНЕСКО в Східноєвропейському регіоні, унікальним інструментом залучення учнів і молоді до наукової освіти.

Не подумайте, що я виступаю проти гаджетів, боронь Боже! Я за розумне і дозоване послуговування ними. Річ у тім, що користуючись тільки гаджетами, людина задіює лише одну з 350 частин мозку! Наслідки можна передбачити.

За своєю природою людина завжди прагне знань. Якщо це прагнення не задовольняти, суспільство позбудеться руху вперед, а розвиток узагалі припиниться. Адже кожне відкриття, кожне досягнення українських учених стає рушієм поступу до розвою суспільства й особистості. Це загальнодержавне завдання, бо воно неосяжне за задумом і затратне при запровадженні. Рушійною силою, прикладом для інших дотичних структур стає, нині реформоване під це завдання товариство «Знання», з його могутньою методичною, методологічною та кадровою базою, напрацьованими сучасними технологіями популяризації науки та знань. Слід налагодити співпрацю з Малою академією наук з її унікальними напрацюваннями, телебаченням і радіомовленням. Відродити низку науково-популярних передач на телебаченні і радіомовленні, долучити до цього унікальні можливості Інтернету. Завдання надзвичайно складне і потребує комплексного вирішення із залученням відповідних державних і підприємницьких структур. Сам журнал потребує кадрового наповнення, аби впоратися з грандіозними замислами головного редактора – головної тяглової сили, як на сьогоднішній день, реально підпрягати до справи редакційну колегію. Бо, як відомо, під лежачий камінь... Тож гуртом стаємо до праці!

ЖУРНАЛЬНА СТЕЗЯ ГАЗЕТЯРА

Володимир Чопенко,
редактор відділу журналу
«Наука і Суспільство» у 1984–1987 роках

Моє професійне життя складається із двох половинок – газетної і журнальної. Перша – дуже коротка, друга – довга і закінчилася посадою головного редактора журналу «Земля і люди України» (колишній «Хлібороб України»).

Власне, ніколи не подумував про кар'єру у журналі і не розглядав газету як трамплін для переходу у вищу і престижну категорію – журнал. Мені було комфортно у газеті «Радянська освіта» на посаді кореспондента відділу листів. Щедра пошта гнала мене із редакційного кабінету за адресами авторів по всій Україні. Вінцем відряджень були публікації під рубриками «За листами читачів», «Анатомія конфлікту», відзначення кращих матеріалів на «летючках», лідерство у змаганнях між відділами газети. Саме «всеїдний» відділ листів дав змогу поглибити знання у функціонуванні середньої, професійно-технічної і вузівської освіти, педагогіки як науки.

Цікавість привела мене до Науково-дослідного інституту психології міністерства освіти УРСР, до якого від нашої редакції через Ботанічний сад імені академіка Олександра Фо-

міна, п'ять хвилин ходи. Знайомство із його директоркою Людмилою Микитівною Проколієнко, доктором психологічних наук, професором, членом-кореспондентом Академії педагогічних наук СРСР, роботою інститутських лабораторій приохотило мене всерйоз зайнятися психологією. Зосібно, адресним сегментом – батьків і дітей. За добросердя директорки в інституті організували для мене факультатив, на якому двічі на тиждень спільно з молодими науковцями займалися «трепанациєю» реальних сімейних конфліктів, описаних у редакційних листах. Конкретні рекомендації психологів у газеті закумулювали нову хвилю читачів. Направду, освітянська нива щедро колосилася для мене як журналіста.

Це було зненацька й неочікувано: на п'ятому році роботи у «Радянській освіті» – запрошення на роботу у журнал «Наука і Суспільство». Зрозуміло, мене брали не з вулиці і не «кота в мішку». Переходу сприяла сув'язь факторів.

По-перше, на той момент у журналі відкрилася вакансія редактора відділу суспільних наук. Якщо ширше, то у ньому сусідували економіка, філософія, соціологія, педагогіка і психологія. По-друге, мій добрий товариш Іван Лепша, навчитель із часів моєї співпраці із газетою «Молодь України» у 1973 році, вже працював редактором у «Науці і Суспільстві» (НіС), пишучи про мистецтво і культуру. У розмові із головним редактором Юрієм Григоровичем Романюком Іван Дмитрович запропонував долучити і моє прізвище до списку кандидатур, натякнувши, що я – великий спец у педагогіці і психології. Ну, і по-третє, відбувся традиційний обмін думками щодо моїх чеснот і

вад між головними редакторами – Григорієм Кримчуком і Юрієм Романюком. Григорій Павлович звирився мені: тобою цікавляться...

Оця «прелюдія» передувала моїй співбесіді із Юрієм Григоровичем. Її фіналом стала згода на співпрацю. Відверто зізнався, що економіка із філософією для мене – табула раса. Проте мій новий шеф заспокоїв: редактори міняються, а колектив авторів сталий. Я вам допомагатиму... Звісно, у Юрія Григоровича, кандидата історичних наук, коло знайомих науковців було набагато ширшим проти вузького мого.

Моє «вливання» у редакційний колектив у листопаді 1984 року, психологічна сумісність із ним пройшли без порогів. Оскільки майже із половиною його складу був знайомий ще зі студентської лави. Починаючи з першого курсу, дописував у столичну обласну молодіжку «Молода гвардія», у якій Володимир Івченко працював заступником головного редактора. Як і в журналі «Наука і Суспільство». Під час стажування у газеті «Молодь України» познайомився із редакторами відділів Іваном Лепшою і Борисом Гичком. Пізніше – із Валентином Пустовойтом. Звідтоді наші зв'язки залишалися тривкими. Тому радий був зустрічі із ними на новому місці.

Алгоритм роботи у журналі докорінно відрізнявся від газетного. Тут не було метушні, алярмової здачі матеріалів «у номер», нічних чергувань у друкарні «свіжоголовим» та інших okazій.

Натомість – узвичаєний роками тримісячний цикл, коли один номер часопису – на виході із друкарні, другий – у роботі там же, а третій – готується до здачі. До цього треба було призвичаюватися. І ламати власний «педагогічний» стиль, збагачуючи його науково-популярним змістом. Останнє виявилось найважчим. Та ще й заповнювати добротними публіка-

ціями відведену тобі журнальну «житлоплощу» – вісім-десять сторінок.

Перші матеріали виглядали якимись обаполами. Шліфувати їх мені допомагали всі, починаючи від літредактора Владлени Корєвої, відповідального секретаря Бориса Гичка і аж до головного редактора, оскільки Юрій Григорович курував відділ суспільних наук. Із острахом редагував до друку рукописи титульних авторів, – Олексія Семеновича Онищенка, академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, Юрія Миколайовича Пахомова, доктора економічних наук, професора, академіка НАН України, ректора Київського інституту народного господарства, інших. Десятки разів перечитував один і той же текст, намагаючись «в'їхати» у тему, і титанічними зусиллями вдавалося хіба що виправляти «у» на «в» та «і» на «й»...

На початках «виїжджав» на знайомій мені педагогічно-психологічній тематиці, а прогалини у «табулі раса» заповнював читанням тематичної літератури. Юрій Григорович, тато двійко синів, відверто ділився зі мною стосунками з ними, колізіями, що виникали. Власне, це і наштовхнуло мене започати у журналі рубрику «Урок для батьків» – моя перша ініціатива, схвалена головним редактором. Отут і стали у пригоді напрацьовані зв'язки з інститутами психології і педагогіки.

Услід за цим народився клуб для дітей. А приводом став лист до редакції Миколи Хвещука, шестикласника із Вінниччини: «У нашій сім'ї «Науку і Суспільство» читають тато, мама і мій старший брат Василь. Він навчається у десятому класі. Йому та його друзям дуже подобається «Гіперболоїд» (його ведучий – позаштатний автор Сергій Кургузов – авт.). Вони й листа вам написали, беруть участь у конкурсах. А я? Я також хочу мати в журналі свій цікавий куточок». Назву йому дали самі читачі – «Охтишка». Головний ведучий – комп'ютер Геніаскоп (ім'я теж

придумали юні читачі) у дохідливій, популярній формі розповідав школярам про речі, які оточують їх, якими вони послуговуються, давав домашні завдання. Згодом мені у вигляді «бонуса» доручили вести ще й рубрики «Сміхофразотрон» і «Фотожарт».

Десь на четвертому місяці роботи я випростався, сповна позбувся власної професійної меншовартості у творчій журнальній сім'ї. Щодо економіки, то мені, вихідцю із села, ближчою була економіка сільського господарства. Тому першою серйозною публікацією з даної тематики вважаю «Прут»: витоки і повноводдя», у якому деталізував економічні підвалини створення першої в Україні агрофірми «Прут» у Коломийському районі Івано-Франківської області. Її керівник Василь Михайлович Ткачук, Герой Соціалістичної Праці, після здобуття Україною незалежності невдовзі стане міністром сільського господарства.

Героєм доволі копіткої і обсяжної у дослідницькому сенсі публікації став агроном за фахом, земляк із Голованівщини, котрого знав мій батько, Петро Степанович Свірненко. Герой Соціалістичної Праці, кавалер ордена Червоної Зірки, почесний полярник, котрий усю війну провів на полярних станціях Піщана, Мис Челюскіна, Озеро Таймир, в одній особі поєднуючи обов'язки механіка, радиста, гідрометеоролога. Живим його не застав. Поїздка до Ялти, де мешкала його 92-річна дружина Євдокія, збагатила мене найціннішим – щоденниками Петра Степановича, адресами його колег. Останні на мої запити згодом листовно поділяться спогадами про легендарного полярника. Юрій Григорович запропонував і без вагань відрядив мене до Москви покопирсатися у Центральному державному архіві народного господарства СРСР. Там знайшов і тогочасні характеристики на Свірненка, і технічне облаштування

полярних станцій, на яких він зимував і літував протягом п'яти беззмінних років. А загалом він провів на Півночі 27 років. Так народилася документальна оповідь «27 років і все життя».

Утім більшість матеріалів писав «на асфальті», і відрядження починалися і закінчувалися у столичних наукових установах: у вже згаданому Інституті психології, Інституті філософії АН УРСР, у Раді з вивчення продуктивних сил України НАН України... Тому просвітлінням у цій монотонності були відрядження «за власним бажанням», запроваджені Юрієм Григоровичем Романюком. На схилі року кожен міг тицьнути у будь-яку точку на карті СРСР і вирушити за обраною адресою, довівши важливість і доцільність такої поїздки.

Пам'ятливим стало відрядження до Грузії. Тоді все вирішувалося напрочуд просто. Телефонувеш у відділі науки ЦК Компартії Грузії і ділишся із чиновником редакційним завданням. Тебе зустрічають у тбіліському аеропорту, влаштовують у готель. А вранці – інтерв'ю із Емілем Олексійовичем Сехніашвілі, академіком-секретарем Академії наук Грузинської РСР. Про досягнення й пошуки вчених братньої республіки, про плідну та корисну співпрацю з українськими колегами. Зосібно грузинського Інституту металургії з Інститутом електрозварювання імені Є.О. Патона, Броварським заводом порошкової металургії, Інститутом технічної теплофізики АН УРСР...

Головна ж мета моєї поїздки – зустріч із Шалвою Олександровичем Амонашвілі, доктором психологічних наук, директором Науково-дослідного інституту педагогіки Грузинської РСР. Тоді широкого розголосу набула його серія публікацій «Письма к сыну». Шалва Олександрович, окрім традиційних форм спілкування з сином Патом, обрав ще й письмову. І щоранку син знаходив під подушкою черговий лист від Карлсона, у якому казковий

герой аналізував його поведінку. Перечитав його посібники для вчителів «Здравствуйте, дети!», «Как живёте, дети?», які перегодом разом із книгою «Единство цели» склали трилогію «Педагогическая симфония». Тема нашої розмови хоч і складалася із двох слів «Батьки і діти» видалася доволі обсяжною і розтяглася на три дні.

Батьки і діти... Чому б не рухатися цьому природному тандему життєвим шляхом без перешкод? Однак конфлікти, що виникають, як заборонні знаки, змушують його час від часу гальмувати. Що призводить до конфліктів? Як їх розв'язувати й уникати? Ми згадували Вітторіно де Фельтре, котрий спорудив для дітей «Дім радості», «Велику дидактику» Яна Амоса Коменського, Йоганна Генріха Песталоцці, Костянтина Дмитровича Ушинського, Януша Корчака, нашого Василя Олександровича Сухомлинського...

Пишався матеріалом «Тому, що ми діти», оскільки візаві щиро і професійно розкрився на всі сто.

...До XXVII з'їзду Компартії України редакція анонсувала нову рубрику «Прискорення». І першою публікацією у січневому номері 1986 р. став мій нарис «Енергія», який починався так: «Почну з події, до якої причетний, – пуску первістка атомної енергетики в Україні – Чорнобильської АЕС. Гортаю записник. «27 вересня 1977 року. Турбіну поставлено на валоповорот. Швидкість – 3,8 оберта на хвилину. Звучить команда: «Пуск дозволяється!». Відкривається клапан, на лопаті турбіни подається пара. 500 обертів на хвилину. 1000... Нарешті – 3000! Перший енергоблок дав промисловий струм. Його включено в енергосистему країни».

А в квітні 1986 року рвонув четвертий реактор Чорнобильської атомки. Мені кортіло побачити на власні очі те, що було до і зосталося після. Як не як, із травня до грудня 1977 року разом із Євгеном Красновським редагу-

вали спецвипуск «Радянська Україна» на Чорнобильській АЕС». Власне, набутий досвід ліг в основу моєї дипломної роботи «Виїзна редакція газети «Радянська України» на Чорнобильській АЕС». Моє бажання не було одиноким: на поїздку у зону зголосився й Іван Лепша, котрий за часів роботи завідувачим відділом робітничої молоді газети «Молодь України» частенько навідувався у Прип'ять. Юрій Романюк відрядження нам не дав. Та ми й самі розуміли: наш репортаж, поки вийде журнал, застаріє...

– Ви не заперечуватимете, якщо ми поїдемо на вихідні?

– Я можу подарувати вам ще й понеділок! – відповів Юрій Григорович.

Цей понеділок випав на 26 травня – мій день народження. Відзначали його утрюх безпосередньо на території Чорнобильської атомної, завдячуючи нашому колезі, письменнику-фантасту Олександру Тесленку.

Сашко на громадських засадах вів у «Науці і Суспільстві» розділ «Фантастика». Із першого дня катастрофи капітан медичної служби Олександр Костянтинович Тесленко ліквідовував наслідки аварії на Чорнобильській АЕС. Це він пішки здолав пекельний вир, знайшов місцину для першого військового шпиталю біля села Стещине. Це він на РАФіку-санітарові із наліпкою на передньому склі «Проїзд всюди» приїхав до Києва, узяв нас і привіз до аварійного реактора. Там ми зустріли героїв наших попередніх публікацій і «вистрелили» у газеті «Молодь України» двома правдивими репортажами «Зона тривоги і нужності».

А матеріал про Чорнобиль у журналі «Наука і Суспільство» я все ж таки видрукував. Пізніше. Щоправда, у контексті «Чорнобильська аварія і психіка дитини», послуговуючись багатющим дослідницьким матеріалом молодих вчених із Науково-дослідного інституту психології міністерства освіти УРСР.

УСЕ МОЄ СВІДОМЕ ЖИТТЯ З «НАУКОЮ Й СУСПІЛЬСТВОМ»

Володимир Сафонов,
спеціальний кореспондент
журналу «Наука і Суспільство»
по Харківському науковому
центру АН УРСР, нині проживає
в Німеччині

Взявши за приклад наш журнал, можна поговорити про долю наукових гіпотез. Найбільш сміливі з них високо цінуються на інтелектуальному ринку. І всі вони у своєму розвитку проходять три етапи. Спершу їх цілком заперечують, згодом сумніваються, а зрештою вони стають загально визнаними.

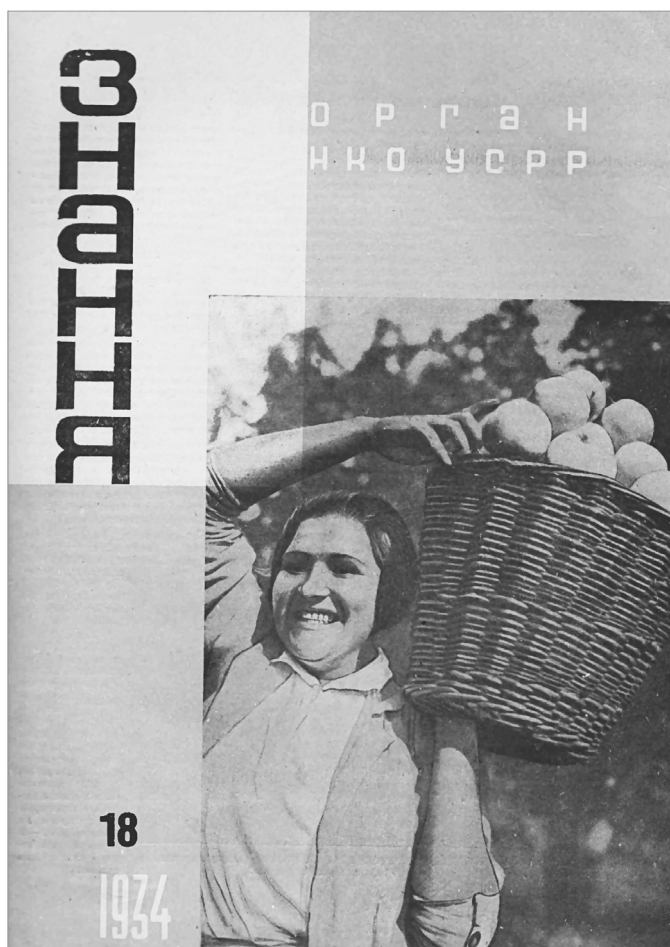
У 1928 році видавництво «Московский рабочий» видає книгу невеликого формату у твердій обкладинці з інтригуючою назвою: «Над чим працюють радянські фізики». Її автори виголошують сміливу за тих часів думку про те, що людство в майбутньому може використовувати не тільки нафту і вугілля, але й енергію атома. В енергію, що знаходиться в атомі, не вірив навіть сам Ейнштейн. А нині про атомну енергію знають всі.

1934 року журнал «Знання» в номерах 18, 19, 21 друкує науково-фантастичну повість Володимира Володка «Дивовижний генератор». У ній йдеться про винахід найновішого приладу – генератора, який підсилює і модулює ультразвук і інфразвук, з його допомогою вчені досліджували вплив низьких і високих звукових хвиль на різні біологічні організми – на тварин і рослини. А коли їм запропонували випробування в польових умовах – у радгоспі – тут і почалися ті незвичайні події. Насам-

перед, внаслідок опромінення зерен пшениці, котрими з необережності поласували всюдисущі щурі, останні мутували і за декілька днів досягли розмірів великої собаки. Полювання за гігантськими щурами більше нагадувало сцену з американського фільму жахів, ніж події у звичайному радянському господарстві. По-друге, опромінена курка почала нести яйця разів у два-три більші звичайного розміру і у величезній кількості. Але те, що сталося з коровами, не збагнути розумом. Їх, до речі, також опромінили. І ось тут почалася справжня трагікомедія. Бідні корівки, наче заводи-автомати, з величезною швидкістю поїдали сіно і з такою ж проворністю давали молоко, яке згодом, після наповнення всієї тари, що була у радгоспі, просто зливали.

Такі можливості генератора дозволили здійснити справжній великий винахід – успішну передачу енергії на відстані без допомоги дротів.

Це був 1934 рік. І думки щодо генератора здавалися справді фантас-

тичними, і наукова публіка поставилася до них поблажливо. Хто міг повірити, що якимось опроміненням можна впливати на біологічні об'єкти, та й ще робити це на певній відстані. Але у 1973 році журнал «Наука і Суспільство» у восьмому номері друкує мою статтю «Абетка мозку». У ній йшлося про експеримент, де піддослідним кроликом виявився я сам, давши на це згоду. Експеримент проводився в Харківському інституті радіоелектроніки. Мене помістили в зачинений металічний контейнер і посадили на стілець. На голову одягли спеціальну шапочку, від якої кудись тяглися дротики. Я зрозумів, що з мене будуть знімати електроенцефалограму. У руки дали дощечку, на якій світилися три лампочки – черво-

на, жовта, зелена. Від неї також тягнулися дротики. Я мав якимось несвідомим розумовим зусиллям загасити червону і жовту лампочки, щоб світилася тільки зелена.

Я справився з завданням, промучившись у темряві хвилин п'ятнадцять. По радіо мені повідомили, що експеримент завершено. Отримано результат, пояснити причину якого вчені не можуть. Ясно тільки одне: за безпосереднього контакту з неживим об'єктом людина може впливати на нього з допомогою біотоків свого мозку.

Учені сподівалися, що не виказані бажання людини зможуть управляти більш досконалішими системами, ніж дощечка з лампочками.

Звичайно, фантазійний генератор Володимира Владка був здатен на багато більше: його опромінення діяло на біологічні об'єкти без безпосереднього контакту з ними. Набагато пізніше я дізнаюся про працю кафедри електротехніки Харківського інституту сільського господарства. Йшлося про двох корів, яких утримували в різних умовах. Одну корівку утримували в чистому світлому хліві і старанно доглядали її. Вона давала велику кількість молока. За стіною від неї помістили іншу корівку у брудному запущеному хліві. Її надої були дуже незначними. Але коли з сусіднього приміщення на неї спрямували електроенцефалограму її сусідки у вигляді опромінення, вона почала давати більше молока. Цей випадок напряду нагадав сторінки

фантастичної повісті «Дивовижний генератор».

Минули роки і у дев'ятому номері за 1982 рік журналу «Наука і Суспільство» була надрукована моя стаття «Зцілися сам». У ній йшлося про новий метод адаптивного біоуправління різними хворобами. Ось коротко суть цього методу, викладена у деяких фрагментах моєї статті.

У Харківському НДІ неврології і психіатрії імені Протопопова відпрацювали метод лікування головного болю. Вони використали живий струм, що ллється з нашої голови у вигляді біотоків мозку. Виявляється, що хвилі живого струму здатні виконувати роботу і певним несвідомим зусиллям людина може впливати з їх допомогою на роботу своїх внутрішніх органів. Для лікування головного болю учені відібрали найбільш інформативні сигнали. Ними стали напруження м'язів лоба і кровоносних судин головного мозку.

Ці два параметри медици вивели на індикацію: хворий бачить на екрані дві вертикальні смужки – зеленого і червоного кольорів. Водночас з цим, знімалася його електроенцефалограма. Зелений – це колір здоров'я, він має перемагати червоний. При цьому відбувається розслаблення м'язів лоба і зниження тону судин головного мозку, головний біль зникає. А зараз – увага! Жодного безпосереднього контакту хворого з екраном немає. Працює тільки випромінювання біотоків його мозку. Хворому пропонується завдання: певним чином ввести себе у такий стан, щоб зелена смужка заповнила увесь екран. Жодних порад йому не дають, та і дати не можуть. «Програючи» всередині себе різні варіанти, пацієнти успішно справляються з цим завданням.

Виявилось, що цей метод можна використовувати не лише в ме-

дицині. Випромінюваннями мозку людина може управляти складними системами. Для цього йому на голову одягають прилад, що спрямовує біотоки мозку до установок, які він має увімкнути. І це без безпосереднього контакту з ними. Після наказу мозок спрямовує всю свою увагу на поставлене завдання, від нього йдуть хвилі наміру, хвилі дії. І, підпорядковуючись мисленому наказу, прилади починають працювати!

Схожі новини, одні дивовижніші ніж інші, продовжують надходити зі світу науки. Французькі вчені повідомили наступне: пустинню повільно йде робот, збираючи у кошик каміння різної форми. Оператор, який знаходиться від нього на далекій відстані, надсилає йому мислену команду, збирати тільки кругле каміння. І робот виконує наказ. Виходить, що ідея 1934 року про можливість впливати на різні об'єкти за допомогою випромінювань, виявилась не такою уже фантастичною. Їх право на життя підтвердили, зокрема, і матеріали, надруковані у журналі «Наука і Суспільство».

Сама назва журналу «Наука і Суспільство» визначила тематику його статей. Друкуючи на своїх сторінках повідомлення про досягнення науки, водночас журнал прагнув подати картину життя суспільства, в якому і стали можливі ці досягнення. Це завжди було непростим завданням. Відомо, що сидіти одразу на двох стільцях досить важко. Але журналу це вдавалося завдяки умінню і талантам його співробітників.

Я, харківський кореспондент журналу у 1960–1980-х роках, вибрав наукове спрямування журналу. Це було зрозуміло, бо Харків завжди був науковим і інтелектуальним центром України. Славою і гордістю міста був знаменитий УФТІ – Український фізико-технічний інститут, створений

тут далекого 1928 року. Саме тут у ті роки працював геніальний Ландау. І Харків тоді відразу став світовим центром теоретичної фізики. Багато експериментальних праць, що вийшли зі стін криогенної (криос – холода) лабораторії, яку очолював Лев Васильович Шубников, сучасні науковці вважали гідними Нобелівської премії. Тому і не дивно, що журнал неодноразово висвітлював події тих років. Матеріали про це редакції пропонував відділ Нінель Сукманської, як, між іншим, і всі наступні повідомлення про успіхи фізиків УФТІ. І тут журнал завжди був попереду. Коли 1963 року свій довгоочікуваний подих зробив харківський лінійний прискорювач електронів, найбільший у Європі, журнал водночас з Агентством друку «Новини» (АПН) повідомив світу про це.

Унікальні відомості з архіву інституту, рідкісні фото прикрашали сторінки журналу. Вони частенько перекочувували в інші видання. Прикладом може слугувати фото 1924 року Ернеста Резерфорда, творця ядерної фізики, що сидить, і молодого Кирила Дмитровича Синельникова, майбутнього директора УФТІ, що стоїть перед ним.

Населення країни, особливо молодь, у 60–70-х роках було захоплене хвилею епохальних досягнень науки і техніки. Про це їм повідомляли науково-популярні журнали, наклади котрих були дуже великими. Варто зауважити, що до матеріалів про науку ставились жорсткі вимоги. Їх мав підписати вчений, про якого йшлося, обов'язковим був висновок усіх членів експертної комісії з підписами і печатками. Я завжди виконував ці вимоги, але одного разу у 1968 році журнал потрапив у надуманий скандал після друку мого матеріалу «Лазер на водяній парі». Це була секретна розробка двох моло-

дих науковців Василя Свєчи і Станіслава Дюбка. Перший – згодом став ректором Харківського університету. До лазерів на той час була прикована загальна увага. Їх чудодійні промені у людей викликали асоціацію з фантастичним «гіперболоїдом інженера Гаріна». Щоб отримати дозвіл на друк у відкритих джерелах, ми надіслали рукопис до Москви у відповідні органи, і з часом нам надіслали дозвіл з усіма підписами і печатками. Відділ Сукманської отримав цей документ і сенсаційна стаття прикрасила журнал. Через певний час мене викликають до КДБ і показують італійський журнал «Радіо», де надрукована стаття під моїм іменем без посилання на наш журнал. Виходило так, начебто я спеціально для італійців написав цю статтю. Мене посадили за стіл, освітили, як належить, лампою, і людина, що сиділа навпроти, запропонувала мені повідомити канали, якими я пересилаю секретну інформацію за кордон. Я намагався йому все пояснити, але він вісь час повторював і повторював одне і те саме запитання. Зрештою, він запропонував мені посидіти у коридорі і подумати про свою подальшу долю. Десь за годину він знову викликав мене, посадив під лампу і почав ставити теж саме запитання. Я радив йому зателефонувати до Києва, де йому все пояснять. У результаті я знову опинився в коридорі, де мав ще раз опікуватися своєю подальшою долею. Мабуть, за цей час він дізнався все, що йому було потрібно, і відпустив мене додому. Гонорару за статтю вистачило на купівлю нового шкіряного портфеля.

1969 року зняли завісу секретності з могутнього «Урагану». На цій величезній термоядерній установці фізики намагаються приборкати непокірну плазму, щоб засвітити штучне сонце над Землею. І знову

журнал водночас з АПН першими друкують цю сенсацію. Досягнення фізиків були настільки вражаючими, що редактор відділу часопису Нінель Сукманська напівжартома-напівсерйозно пропонувала ввести новий термін в науку – «Харківська фізика», хоча, як відомо, існує лише фізика теоретична і експериментальна.

Впродовж багатьох років, надсилаючи свої матеріали до журналу, я справно виконував усі вимоги, що ставилися до науково-популярних текстів. Але одного разу відпрацьована система дала збій. 1989 року я написав великий нарис з назвою «Лідер» про Лева Васильовича Шубникова. 1938 року видатний учений за брехливим звинуваченням був арештований НКВС і загинув у таборах. Нарис я вирішив показати директору фізико-технічного інституту низьких температур академіку Веркіну, з котрим у мене були досить дружні стосунки. Академік впродовж років був співробітником криогенної лабораторії і добре знав її історію. Я сподівався на позитивне ставлення до мого матеріалу. Яким же було моє здивування, коли академік категорично заперечив друк нарису в київському журналі, звинувачуючи мене в тому, що я невірно виклав деякі факти біографії Шубникова. Більше того, він надіслав до редакції листа з проханням не друкувати мого «Лідера». Мене викликає до Києва головний редактор Юрій Григорович Романюк, і ми разом переконуємося в тому, що матеріал написаний за документами з архіву УФТІ. І не дивлячись на заперечення академіка, Юрій Григорович вирішує друкувати цей матеріал. Тепер залишалося лише вияснити причину, згідно з якою академік Веркін не хотів, щоб наш матеріал побачив світ. Швидко все проясни-

лося. Фізики також написали статтю про Шубникова і надіслали її до всесоюзного журналу «Природа». Їм хотілося бути першими, але не вийшло. Перемогла журналістська солідарність. Згодом мої стосунки з академіком Веркіним налагодилися, і я ще не раз у нього вдома пив чай з вишневим варенням.

Новини медицини, біології, генетики і всього, що стосувалося людини, на обговорення редакції пропонував відділ Галини Торжевської, подруги Нінель Сукманської. У них був обов'язковий ритуал, з якого підсміювалася вся редакція. Після роботи вони йшли годувати бездомних котів, для яких приносили з дому різні смаколики. Обидві любили і собак. Кудлата ласкава Чуча приходила до редакції разом із Сукманською. Обходила всі кабінети і, привітавшись з усіма, залазила під стіл хазяйки. Коли вона загинула, потрапивши під машину, редакція довго переживала цю трагедію.

1982 року відділ Торжевської друкує мою статтю «Зцілися сам». Йшлося про незвичайний спосіб лікування без ліків деяких неврологічних хвороб, розроблений у харківському інституті неврології та психіатрії. Мене запросили бути присутнім на одному з сеансів лікування. Хворого посадили на стілець перед екраном, що нагадував телевізійний, одна половина якого була зеленого кольору, а друга – червоного. На голову йому одягли незвичайний головний убір, від якого йшли дротики до екрану і до приладу, чутливе перо якого на довгих паперових стрічках виписувало хитромудрі криві. Вони повідомляли медикам про роботу мозку. Хворому, який страждав від постійного головного болю, пояснили, що червоний колір на екрані – це його хвороба, а зелений – позбавлення від неї, і запропонували зробити так,

щоб зелений колір переміг червоний, попередивши, що цього можна досягти, якщо тільки надто захотіти вилікуватись. Хворий почав виконувати цю пораду. Ні він, ні медики – ніхто не знав, який таємний механізм працює наразі в його голові. Перо приладу скакало то до верху, то до низу. Ці дивні сплески як раз і говорили про це. Незабаром червоний колір почав зменшуватись і, зрештою, зник зовсім. Хворий повідомив, що у нього припинився головний біль. До редакції ринув потік листів з одним запитанням: де можна лікуватися таким чином. Не день і не два співробітникам редакції довелося відповідати на листи читачів.

Схоже відбулося і з матеріалом «Вік не за паспортом», надрукованим 1987 року. Пізніше прийшла новина з кафедри генетики харківського університету. Тут розробили спосіб і прилад для визначення біологічного віку людини. Цей справжній вік може відрізнитися від того, котрий записаний у паспорті, як в один, так і в інший бік. Організм людини, за плечима якої багато прожитих років, нерідко виявляється ще досить молодим і здатен витримувати великі навантаження. Буває і навпаки, і прилад обов'язково вкаже на це. Після публікації цієї статті листи в редакцію пішли потоком. Всім хотілося дізнатись про себе правду.

Кажуть, що і один у полі воїн. Ці слова можна цілком віднести

до співробітника журналу Віктора Шикана, якого цікавили глибинні мотиви поведінки людини. Він писав, не посилаючись ні на кого, гострі полемічні статті і потім яро сперечався з читачами, відстоюючи свої погляди. Він був гострий на язик і наживав собі ворогів скрізь, де тільки можна, а де і не можна. Ми боялися за його майбутнє, але радянська влада проморгала його. Одного разу я познайомив його з поетом, що просидів у таборах три роки за вірш, у якому хтось розгледів антирадянський «душок». Поет сказав Віктору, що його місце вже давно в таборах, там багато таких інтелектуалів і з-поміж них він може отримати другу освіту. До табору Віктор не хотів і пообіцяв в майбутньому бути обережнішим.

У Харкові наш журнал був досить популярним. Купити його в кіосках «Союздруку» було неможливо, продавці газет і журналів залишали його тільки для своїх постійних покупців. Не обходили його своєю увагою і місцеві журналісти. Міська газета «Вечірній Харків» у своїй рубриці «Перпетуум мобіле» нерідко використовувала наші матеріали, віддаючи їм належне. І не випадково, визнаючи заслуги журналу, Академія наук України нагороджувала співробітників журналу почесними грамотами як кращих популяризаторів науки в країні.

А ВСЕ РОЗПОЧИНАЛОСЯ ЗІ СТОРІНОК «НАУКИ І СУСПІЛЬСТВА»...

*Володимир Сергійчук,
завідувач кафедри історії світового українства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доктор історичних
наук, професор*

Зняття Петра Шелеста з посади першого секретаря ЦК КПУ в травні 1972 року одразу ж відлунилося різними змінами в ідеологічному житті України. По всіх областях пройшов своєрідний марафон партійно-господарських активів, на яких учорашніми висуванцями й вихованцями Шелеста дружно засуджувалася політика колишнього керівника УРСР за нібито занадто велику увагу до минулого рідного народу. Ще перебуваючи в статусі члена політбюро ЦК КПРС, Петро Шелест зазнає нищівної критики за свою книгу «Україно наша радянська», особливо ж за звернення до історії запорозького козацтва.

З приходом на посаду секретаря ЦК КПУ з ідеології Валентина Маланчука північний вітер московських настанов щодо боротьби з українським націоналізмом швидко остудив гарячі голови усіх патріотів, відтак від

його холоду зів'яли всі паростки сподівань на нове духовне відродження. Найбільш активних пов'язали великими концтабірними термінами, інших – пониженнями в посадах, або й позбавленням роботи – в цілому ж одвічний морок московського існування заповзав у кожну шпарину.

Саме в розпал підготовки до однієї з найважливіших тоді ідеологічних подій – відзначення 325-річчя Переяславської ради 1654 – автору цих рядків, позбавленому права готувати кандидатську дисертацію про розвиток українського танкобудування в передвоєнні роки через нібито й доти таємні обставини створення в Харкові Т-34, спало на думку, а чи вже написана кимось наукова робота про армію Богдана Хмельницького.

За порадою свого першого редактора в «Сільських вістях» Миколи Іщенка, котрого одіозний Маланчук усунув з посади завідуючого відділом культури ЦК через недостатню боротьбу з «націоналізмом» й відправив на «перевиховання» до Інституту історії АН УРСР, я звернувся до видатного вченого Федора Павловича Шевченка, котрий також перебував у цьому науковому закладі на «перевихованні» після зняття з посади директора Інституту археології – написав не таку післямову до книжки Івана Білика «Меч Арея».

Федір Павлович дуже чуйно поставився до звернення невідомого йому дослідника, який, правда, вже мав книгу про видатного конструктора танків і нової оборонної техніки

(так тоді писалося про атомну зброю) полтавчанина Миколу Духова – одного з перших тричі героїв соцпраці, лауреата п'яти державних і ленінської премій. Підтримавши ідею, порадив обговорити це питання ще й із завідувачем кафедри історії Української РСР Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, професором Л. Г. Мельником, де й прикріпитися для написання кандидатської дисертації.

Уже до певної міри «перевихований» радянською владою Леонід Герасимович (син репресованого) спочатку дещо насторожено поставився до цієї пропозиції. Але підтримка такого авторитету, як Ф. П. Шевченко, очевидно, зіграла свою роль, тож він погодився. Щоправда, аби не наражатися на зайві запитання, особливо в світлі критики книги П. Шелеста «Україно наша радянська» (перші літери цієї назви надто пильними цензорами уже читалися як УНР – Українська Народна Республіка, і Москву дуже непокоїв ще й такий вираз у ній: «Дух вольниці із Запоріжжя розлився по всій Україні»), Леонід Герасимович порадив змінити первісну назву майбутнього дослідження – з «Українська народна армія на Україні в роки Хмельниччини» на «Народна армія на Україні в 1648–1654 роках: організація, озброєння, забезпечення».

Тепер це виглядало, так би мовити, без політики і могло бути затвердженою координаційною радою з захисту дисертацій. Але постало інше дуже важливе питання: а де ж надрукувати апробаційні статті з вказаної теми, оскільки московське табу на висвітлення власне української історії продовжувало залишатися. Скажімо, саме в ті часи прийшла компартійна директива не вживати назви «Київська Русь», а замінити її на «Древня Русь».

І ось тоді й виникла ідея звернутися до журналу «Наука і Суспільство», з головним редактором якого Ю. Г. Романюком доводилося зустрічатися в коридорах видавництва «Радянська Україна». Треба сказати, що Юрій Григорович дуже уважно вислухав пропозицію молодшого колеги-журналіста, критичні публікації якого в «Сільських вістях» уже мали резонанс в республіці. Погодився підтримати, порадивши розпочати з розповіді про зміст і суть останнього блоку – забезпечення козацького війська, тобто з найменш дражливої для вуха компартійного цензора теми, якою могла б бути стаття про організацію власне українських самостійних збройних сил без підтримки Москви.

У той же час Юрій Григорович вирішив спочатку представити мене своїм читачам як фахівця з військової справи, для чого попросив написати статтю про історію Т-34. Відтак першою моєю публікацією в журналі «Наука і Суспільство» і стала розповідь про створення в Харкові в довоєнний час найкращого танка Другої світової війни: «Овіяний славою (Т-34: сторінки історії)». Це було в червні 1981 року.

Оскільки в цьому плані я мав підтримку від харківських танкобудівників (головний конструктор заводу, двічі герой соцпраці Олександр Морозов мав до того тривалу розмову зі мною щодо підготовки майбутньої історії Т-34), і від них не було реклами, то я вже міг переходити до наступного етапу мого співробітництва з журналом «Наука і Суспільство», що конче необхідно було для підготовки захисту моєї кандидатської дисертації про армію Богдана Хмельницького.

Цей вираз – «Армія Богдана Хмельницького» – теж був дражливим для того часу, але Юрій Григорович погодився залишити його в

першому ж матеріалі, який мав назву «Порох для армії Богдана Хмельницького» і з'явився через три місяці. Знову ж таки, з ідеологічних кабінетів не пролунало реклаमाцій на розповідь про те, як наші предки зуміли організувати забезпечення порохом сотень тисяч козаків гетьмана, які здобували державність нашого народу.

Після цього можна було вже переходити до нового етапу висвітлення змісту моєї дисертації – власне про озброєння. І перший матеріал з цієї теми – про артилерію козацького війська: «Фальконети, колюбрини, серпантини» побачив світ у першому числі «Науки і Суспільства» за 1982 рік. А через кілька місяців журнал надрукував мій матеріал про ручну зброю українського вояка: «Стільки ж мушкетом, скільки мотикою».

Коли ж постало питання про публікацію матеріалу про власне організацію українського війська, а він був запропонований аж занадто великим для формату матеріалів «Науки і Суспільства», то Юрій Григорович Романюк погодився, що скорочувати мою статтю «Військово-територіальна організація народної армії на Україні в перший період визвольної війни (1648–1649 рр.)» недоцільно. Її краще вмістити в «Українському історичному журналі». За підтримки Федора Павловича Шевченка це вдалося зробити.

Ще одну статтю вдалося опублікувати в журналі «Дніпро» – «Розвідка Богдана Хмельницького». Але, як бачимо, саме завдяки журналу «Наука і Суспільство» і його тодішньому очільнику Юрію Романюку автор цих рядків зміг захистити кандидатську дисертацію в грудні 1982 року. І вже наступні його публікації в цьому журналі підписувалися відповідним науковим титулом.

Зрозуміло, що відтепер автор відчував власний обов'язок відгукуватися на всі прохання журналу «Наука і Суспільство» щодо підготовки нових цікавих матеріалів на історичну тематику. Скажімо, коли мені вдалося добитися від керівництва міністерства середнього машинобудування СРСР дозволу нарешті написати, що українець Микола Духов один з активних розробників атомної техніки, то я одразу ж написав статтю до його 80-річчя від дня народження для цього видання.

А з початком горбачовської «перестройки», коли вже стало легше боротися з цензурою, то на сторінках «Науки і Суспільства» я друкую матеріали про родину Богдана Хмельницького, походи українських козаків у Західну Європу – аж до Франції, про запорозьку старшину, козацькі шпиталі й символіку.

Коли ж я зайнявся вивченням національної символіки, то, зрозуміло, що матеріали на цю тему зажадали бачити на сторінках «Науки і Суспільства». Відтак у жовтні 1990 року в дев'ятому числі журналу з'являється моя публікація про синьо-жовтий прапор, а в наступному – про власне козацький стяг. А от уже з першого числа видання за 1991 рік – ще задовго до проголошення Акта про незалежність України – керівництво цього видання зажадало від автора аналізу про причини програшу Гетьманщини як одного з етапів української державності. Таким чином на сторінках «Науки і Суспільства» вже в січні 1991 року була опублікована моя стаття «Чому впала козацька державність?».

З відновленням незалежності України я вже виконував нове завдання для журналу «Наука і Суспільство» – готував матеріали про історію етнічних теренів і формування державного кордону України.

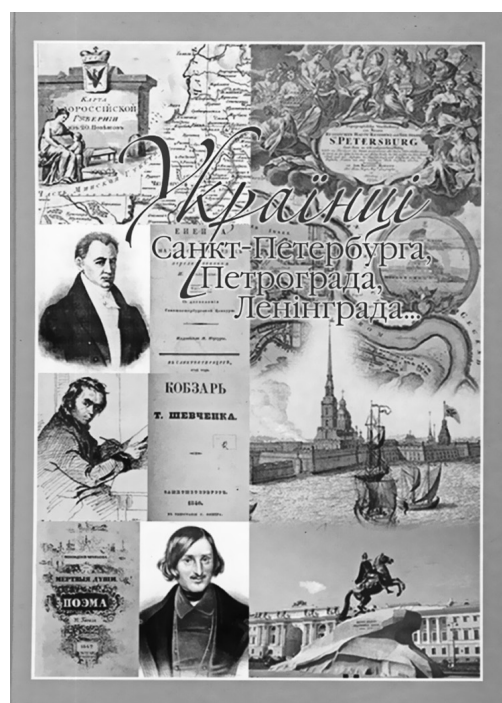
З цією метою мною було опубліковано цілий цикл наукових розвідок на цю тему по всьому його периметру, що продовжувалося протягом двох років. Зрештою, саме ці матеріали стали основою для написання книги «Етнічні межі і державний кордон України», яка вже витримала три видання.

З 1995 року журнал «Наука і Суспільство» доручив мені розробляти нову тематику – про долю українців східної діаспори, про яку раніше взагалі не можна було згадувати. Серед перших матеріалів були розповіді про українців Московщини, Санкт-Петербурга, а вже потім публікувалися матеріали щодо різних регіонів колишньої Російської імперії в масштабах СРСР. Зокрема, на сторінках видання було надруковано стат-

ті про українців Поволжжя, Сибіру, Туркестану, Сірого Клину, Зеленого Клину, Прибалтики.

Можу стверджувати, що саме даний цикл публікацій змусив автора цих рядків уважніше вивчати історію східної діаспори. Завдяки цьому за моєю ініціативою підготовлено енциклопедичне видання «Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда...», нині таке ж дослідження присвячується українцям Москви, а що стосується заселення українцями Північного Кавказу, їхньої національної свідомості й господарського облаштування там, то подібна книга мною уже випущена...

А все починалося з перших наукових розвідок на сторінках «Науки і Суспільства» понад сорок років тому.

ХІБА Я МІГ НЕ ДРУЖИТИ З «НАУКОЮ І СУСПІЛЬСТВОМ»?

*Михайло Сорока,
голова Київської організації
Національної спілки журналістів України,
заслужений журналіст України*

Уважним читачем журналу «Наука і суспільство» я став ще в сімдесяті роки минулого століття. Особливо тоді, коли в редакції газети «Радянська Україна», куди отримав направлення після закінчення факультету журналістики Київського держуніверситету ім. Т. Г. Шевченка, мені доручили вести наукову й медичну проблематику. Звісно ж, занурившись «у науку», я не міг не стежити за публікаціями на ці теми в періодичних виданнях, передусім у науково-популярних. З них в Україні якраз і виділялася «Наука і Суспільство».

І все ж я був здивований, коли нинішній головний редактор цього видання Дмитро Єсипенко попросив мене написати свої спогади і враження про журнал до сторічної дати з дня виходу його першого номера. Я сумнівався щодо того, чи маю право на такі спогади, адже в редакції журналу мені не випало працювати. І тоді Дмитро Михайлович відповів, що таки маю право і нагадав мені, що певний період я був серед авторів журналу і привів приклади моїх публікацій у ньому.

Деякі з них мені справді пам'ятні. Ось хоча б такий: стаття про Володимира Стрелка та його наукові розробки в галузі гемосорбції та впровадження в клінічну практику нових методів лікування організму людини, заснованих на всмоктуванні токсичних речовин з крові. Після нагадування Дмитра Єсипенка мені пригадалися мої зустрічі зі Стрелком, його популярні коментарі щодо своїх досліджень та їхніх результатів.

На рубежі сімдесятих – вісімдесятих років ці результати мали широкий резонанс не тільки в українській вченій, випускник хімічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка Володимир Васильович Стрелко. Виходець з Чернігівщини, зі старовинного містечка Любеч, після закінчення університету став аспірантом Інституту фізичної хімії імені Л. В. Писаржевського АН УРСР, де згодом захистив кандидатську і докторську дисертації. Його новаторські пошуки вже тоді привернули увагу в Академії наук, і Стрелку надали можливості проводити дослідження в ширших масштабах – рішенням Президії АН його з групою співробітників перевели до Інституту загальної та неорганічної хімії, де для них був створений окремий відділ сорбції та тонкого неорганічного синтезу. Визнанням незаперечних досягнень вченого стало присвоєння йому в 1979 році Державної премії СРСР.

Ведучи наукову і медичну тематику в газеті «Радянська Україна», я, певна річ, не міг не знати про Воло-

димира Стрелка та його вагомі здобутки. Познайомившись з ним і розпитавши про суть його досліджень, я написав про це на сторінках газети. Судячи з усього, моя кореспонденція привернула увагу редакції «Наука і Суспільство», і мені запропонували підготувати для журналу більш детальну публікацію. Справді: на газетних сторінках розлогі, деталізовані матеріали про наукові дослідження не практикувалися, а тут, в редакції журналу, мене розмірами статті не обмежували. Тож я прийняв пропозицію, і невдовзі в «Науці і Суспільстві» з'явилася моя велика публікація про Володимира Стрелка і його колег та про їхні розробки. Щоб завершити розмову про них, зазначу, що згодом у системі Української Академії наук був створений окремий Інститут сорбції та проблем ендоекології, і Володимир Стрелко став його директором. Додам також, що сорбенти українських науковців і практиків зіграли свою роль при лікуванні тих, хто постраждав від Чорнобильської АЕС. Ці ліки, зокрема активоване вугілля, й сьогодні допомагають людям.

Приклад моєї публікації – один із сотень, та й, мабуть, тисяч матеріалів, які опубліковані на сторінках журналу за його столітню історію і в яких популяризувалися досягнення української науки та її служіння суспільству.

Але в мене ще є й інший привід бути небайдужим до цього видання. У різні роки останніх десятиліть в його редакції працював цілий ряд журналістів, з якими я був добре знайомий і приятелював. Назву лише трьох із них.

Юрій Романюк. Випускник Львівського університету. Перед тим, як очолити журнал, він тривалий час працював у газеті «Молодь України». З ним я познайомився у 1965 році, коли навчався у десятому класі Луцької школи-інтернату і був секретарем шкільної комсомольської організації. Юрій Григорович під час відраджень на Волинь побував у нашій школі і запропонував мені написати про

справи нашої організації для редакції «Молоді України». Я, звісно, охоче прийняв цю пропозицію і невдовзі вже пишався тим, що на сторінках загальноукраїнської молодіжної газети з'явилася моя замітка з романтично-претензійним заголовком «І ширшає горизонт». Мине два роки, і я покладу її в папку з іншими вирізками з газет, які представляю приймальній комісії на факультеті журналістики, коли поступатиму в Київський університет. На ці вирізки з моїми матеріалами зверне увагу декан факультету Дмитро Михайлович Прилюк, і мої публікації зіграють не останню роль в отриманні студентського квитка.

Очоливши після газети «Науку і Суспільство», Юрій Романюк сповна використав свій набутий журналістський досвід, збагатив журнал жанрово і тематично, залучив до його автури відомих учених, письменників, публіцистів. Я неодноразово зустрічався з Юрієм Григоровичем, радів редакторським успіхам мого земляка-волинянина і ніколи не відмовлявся на пропозиції написати до журналу свої матеріали. Слід зазначити, що Юрій Романюк був «довгожителем» у кріслі редактора «Науки і Суспільства»: він очолював журнал впродовж майже 22 років (з грудня 1970 – до березня 1992 року).

Борис Гичко. Він закінчив факультет журналістики на два роки раніше від мене, у 1970-ому році. Студенти молодших курсів, як правило, завжди більше знають про старшокурсників, ніж про молодших від себе. І я не був винятком. Тим більше, що на Борисовому курсі навчався цілий ряд студентів, які стали не тільки сусідами на другому поверсі восьмого гуртожитку КДУ, а й моїми приятелями – Олександр Мукомела, Анатолій Волга, В'ячеслав Подолужний, Максим Рильський, Володимир Ромашко, Степан Скидан, Андрій Стативка, Степан Ткаченко, Анатолій Шихман. Цей курс не належав до найбільших – на ньому навчалася трохи менше трид-

цяти студентів (це було пов'язано з підвищеною вимогливістю до відбору після відомої справи зі звільненням з роботи популярного серед студентів викладача-фронтовика, українського патріота Матвія Шестопада, якого звинуватили в «українському буржуазному націоналізмі»). Отож набір 1965 року був кількісно невеликий. Але на ньому зібралися талановиті студенти, які після закінчення факультету стали відомими постатями в нашій журналістиці й загалом в українському соціумі.

Борис Гичко був один із них. Спочатку, як і Юрій Романюк, працював у популярній «Молоді України», а згодом, мабуть, не без впливу Ю. Романюка, перейшов у редакцію журналу «Наука і Суспільство». Він виділявся серед журналістів видання. І не тільки своїми ґрунтовними, цікавими публікаціями, які читачі, у тому числі й я, сприймали з інтересом, а й своєю роллю в редакційному колективі. Борис Максимович виокремлювався своєю врівноваженістю, неконфліктністю, неспішністю у діях і висновках, спокійним, навіть до певної міри флегматичним характером. Він був надійною опорою керівника редакції і, на мій погляд, цілком заслужено став головним редактором журналу після того, як Юрій Романюк залишив цю посаду. Правда, Борисові Гичку випало очолювати журнал у дев'яності роки, коли наше суспільство, у тому числі й журналістика, переживали складний період трансформації і турбулентності.

Віктор Гонта. Він закінчив факультет журналістики у 1971 році і теж певний час був «молодоукраїнцем». Принагідно зазначимо, що в різні часи газета «Молодь України» була стартовим майданчиком для десятків журналістів, які згодом стали відомими в Україні майстрами друкованого і ефірного слова.

Віктор Степанович Гонта – один із них. Він родом з Хмельниччини. Середню школу закінчив зі срібною

медаллю. Студентом факультету журналістики став з першої спроби. У нашому студентському гурті був людиною привітною, товариською, відвертою. Без особливих ускладнень був прийнятий у «Молодь України» і там виділявся «читабельними» публікаціями на різні теми. Можливо, ще й тому, що в ньому вже проявлявся письменницький талант. Думається, журнал «Наука і Суспільство» сприяв розвитку і ограненню його таланту.

Серед Вікторових документальних і літературних творів – «Український полковник і українська мафія: хто кого?». «Чорнобиль, яким я його бачив», «Моя перша любов», «І все-таки він прийде». І все ж, напевне, вершинним творчим досягненням Віктора став його роман «Іван Гонта». Коли в нього спитали, чи була він не родич знаменитого ватажка Коліївщини, бунту-повстання українських козаків і селян у 1768 році, Віктор Гонта з посмішкою лаконічно відповів: «Можливо...» На превеликий жаль, цей роман виявився останнім у житті й творчості Віктора Степановича: на шістдесятому році його земна дорога обірвалася.

Тільки три імені з багатьох і багатьох журналістів, які творили журнал «Наука і Суспільство», а, по суті, доклали своїх зусиль до творення літопису української науки і духовності. За сто років, відколи вийшов у світ перший номер журналу, не бракувало спеціалізованих журналів, книг, публікацій про різні галузі науки. Але вони переважно адресувалися тим, хто присвятив своє життя великому й неосяжному світові наукових знань і пошуків. А от «Науці і Суспільству» випала важлива, відповідальна, не проста роль будувати мости між цим світом і широкою громадськістю, українським соціумом. І з цією роллю журнал блискуче справлявся усі сто років своєї славної історії. І продовжує виконувати цю благородну місію донині.

ПЕРШИЙ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАУКИ

*Микола Дмитренко,
провідний науковець відділу української
та зарубіжної фольклористики ІМФЕ
ім. М. Т. Рильського НАН України, професор,
доктор філології, член Національної спілки
письменників України*

Столітній ювілей журналу «Наука і Суспільство» – знакова подія в науковому, культурному і освітньому житті України. Заснований 1923 року як «Знаття», згодом «Знання», з 1965-го – «Наука і суспільство», часопис був і залишається першим у популяризації науки.

Моя співпраця з журналом розпочалася в 1980-і роки, коли він мав наклад майже сто тисяч примірників. Тоді опублікував статті про геніального українського вченого Олександра Потебню – мовознавця, фольклориста, літературознавця, філософа, психолога, особливо наголосивши на маловідомих аспектах його діяльності: збиранні та дослідженні усної народної творчості. Згодом у часописі побачили світ мої статті про інших видатних учених, письменників (зокрема, про Василя Доманицького, Михайла Стельмаха, Олексія Дея).

Журнал приділяє увагу розвитку науки і техніки, новим технологіям,

постійно висвітлює питання гуманітаристики: історії, філології, народознавства, культурології.

Варто подякувати людям, які впродовж десятиліть забезпечували безперервне видання часопису, проявляли турботу про поширення наукової інформації, надання трибуни для публікацій молодим ученим.

Майже впродовж двох десятиліть головним редактором «Науки і Суспільства» є великий подвижник у справі популяризації науки, літератури, мистецтва, директор Українського центру духовної культури Дмитро Єсипенко. Гідна подиву діяльність!

Із Дмитром Єсипенком ми навчалися в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка: він на філософському, я на філологічному факультетах. Були знайомі із перших студентських наукових конференцій, як учасники міжфакультетських футбольних баталій. На початку 1990-х нас поєднала спільна творча праця над підготовкою видань Українського центру духовної культури. Було започатковано серію публікацій різних жанрів українського фольклору, адже усна традиційна культура для України завжди відігравала вирішальну роль у збереженні мови, духовності, національної ідентичності й перспективи існування. Окремими збірками видано «Прислів'я та приказки», «Повір'я», «Українські балади», «Народні усмішки».

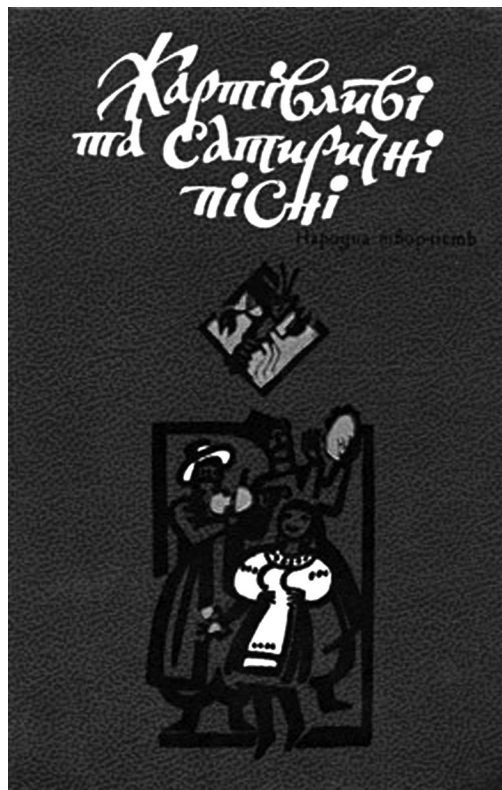
Згодом Український центр духовної культури започаткував унікальну серію «Український історичний

роман», я долучився до розробки концепції та плану-проспекту видання. Побачили світ тридцять вісім томів серії, починаючи від «Чорної ради» П. Куліша, історичних творів І. Нечуя-Левицького, М. Старицького, І. Франка до романів Ю. Яновського, О. Гончара, П. Загребельного, Ю. Мушкетика, Д. Міщенко та ін.

В Українському центрі духовної культури відбувалися творчі вечори, презентації книжок, мистецькі виставки. Незабутньою, зокрема, була зустріч із видатним письменником і науковцем сучасності, лауреатом Шевченківської премії Валерієм Шевчуком. Активна діяльність Дмитра Єсипенка як директора Українського центру духо-

вної культури здобула визнання в літературно-мистецьких, наукових колах, він став головним редактором журналу «Наука і Суспільство», згуртував навколо себе авторитетних дослідників, талановитих молодих авторів. За нинішніх кризових умов українського державотворення, часу воєнного стану, послідовно й ретельно готувати до видання журнал – подвижницька місія відомого науковця, видавця, свідомого патріота – Дмитра Єсипенка.

Щиросердечно вітаю зі 100-літнім ювілеєм журнал «Наука і Суспільство», редакційну колегію і авторів! Нових звершень у боротьбі за істину, поширення знань, за Перемогу!

ПЕРШОМУ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ЖУРНАЛУ УКРАЇНИ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО» – 100 РОКІВ

*Олена Любовець,
професор Національного університету
біоресурсів і продовольства України,
доктор історичних наук*

Сто років тому, в 1923 році, у Харкові почав виходити республіканський науково-популярний журнал «Знаття» як орган Головополітосвіти Наркомату освіти УСРР. Поява журналу була наслідком проголошеної в цьому ж році правлячою партією РКП(б) політики «коренізації», складовою якої стала «українізація». І хоча політична більшовицька верхівка вкладала власний зміст і переслідувала власні цілі щодо проведення цієї політики, українська інтелігенція та діячі колишніх українських політичних партій сприйняли її як єдину можливу легітимну форму ідеї української державності в умовах радянського режиму.

Головним редактором новоствореного журналу став Василь Михайлович Елланський, більш відомий за своїм псевдонімом як Василь Блакитний. Саме він став одним із ініці-

аторів відкриття журналу. Як й інші колишні боротьбисти він розглядав проголошення політики українізації як можливість розширення функціонування української мови не тільки в художній, а й у науковій літературі, збільшення видавничої продукції за рахунок відкриття нових україномовних журналів. В контексті цього основною метою появи «Знаття» стало розповсюдження наукових знань у популярному стилі українською мовою. Журнал зразу здобув неабияку популярність. Через рік змінили назву на «Знання», і під такою назвою він виходив протягом 12 років.

З середини 1930-х років політика українізації почала поступово згортатися – закривалися україномовні школи, газети, журнали ... Така ж участь спіткала й «Знання». Однак запит суспільства на інформацію щодо розвитку науки та поширення її досягнень українською мовою не зник, тому за першої ж нагоди науково-популярне видання було відновлено. У квітні 1951 року «Знання» відродилося під назвою «Наука і життя» як орган Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР. На обкладинці журналу зазначалося: «популярно про дослідження, знахідки, відкриття».

Головними метою та завданнями «Науки і життя», як і колись журналу «Знання», визначалися популяризація досягнень вітчизняної науки та

техніки, поширення цих знань серед широкого загалу, насамперед, серед робітників і селян. У реальності особливої популярності журнал здобув серед лекторів, вчителів, викладачів, адже дізнаючись з його сторінок про новітні наукові розробки в багатьох галузях, особливості їхнього використання в народному господарстві країни та республіки, вони отримували матеріали для своїх виступів і лекцій. Тематика статей журналу відрізнялася значною різноманітністю й охоплювала практично всі актуальні на той час питання: від технологічних і природознавчих до суспільно-політичних – освоєння космосу, новації телефонного й радіозв'язку, використання енергії атома в народному господарстві, розвиток автотранспорту, літакобудування, основи світобудови, світоглядні й психологічні проблеми, новітні освітні методи навчання, міжнародні відносини ... Важко назвати галузь, якої б не торкався журнал.

Слід зауважити, що рівень надрукованих статей цілком відповідав тогочасним науковим вимогам. Це пояснювалося тим, що часто-густо їхніми авторами були доктори та кандидати наук, відомі дослідники конкретних наукових напрямів. З самого початку виходу журналу він знаходився в центрі уваги Академії Наук УРСР, наукові співробітники структур Академії, насамперед, галузевих наукових інститутів, стали постійними його авторами, розглядаючи журнал як своєрідний рупор, через який можна було поширити досягнення своїх інституцій. У першому номері журналу за 1951 рік була вміщена стаття президента Академії Наук УРСР О. В. Палладіна «Вклад українських вчених в науку», в якій розкрито внесок українських вчених у розвиток різних наукових напрямів.

Окремо відзначено роботу низки наукових інститутів, наголошено на вагомості їхніх досягнень. Зокрема, Інституту теплоенергетики, Інституту електротехніки, Інституту зоології, Інституту гідрології, Інституту чорної металургії, Інституту гірничої справи ім. М.М. Федорова, Інституту будівельної механіки, Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона та ін. У подальшому серед авторів журналу були такі всесвітньо відомі науковці, як Б. Патон, С. Всехсвятський, М. Барабашов, Ш. Горделадзе, В. Цесевич, А. Яковкін, О. Палладін, В. Філатов та ін.

Перший рік виходу журналу засвідчив, що республіканських видавничих потужностей не вистачає для забезпечення реального попиту на журнал. Наявний тираж – 30 тис. примірників – не міг задовольнити всіх охочих передплатити журнал. Практика проведення передплати на 1952 рік показала, що довелося відмовити кільком тисячам потенційних передплатників. Брак необхідного тиражу призвів й до того, що в 1952 році й у «Союздруку» були суттєві проблеми з можливістю забезпечити роздрібну торгівлю журналу.

Спочатку «Наука і життя» видавався українською мовою. Однак значна російськомовна аудиторія східних і південних регіонів республіки висловила прохання видавати журнал паралельно й російською мовою. Тому з 1 липня 1952 року журнал почав видаватися двома мовами накладом 45 тис. екземплярів: українською – 30 тис. екземплярів, російською – 15 тис. екземплярів. У наступному, протягом всього радянського періоду, журнал завжди виходив двома мовами.

У 1965 році було ухвалено рішення щодо перейменування журналу на «Наука і Суспільство». Се-

ред причин перейменування було бажання не копіювати московський журнал «Наука и жизнь». Популярність журналу й постійне зростання чисельності охочих його придбати зумовило збільшення тиражу – у 1970–1980-х роках він сягнув 100 тис. примірників. Однак і таке зростання не могло забезпечити повністю попит на видання.

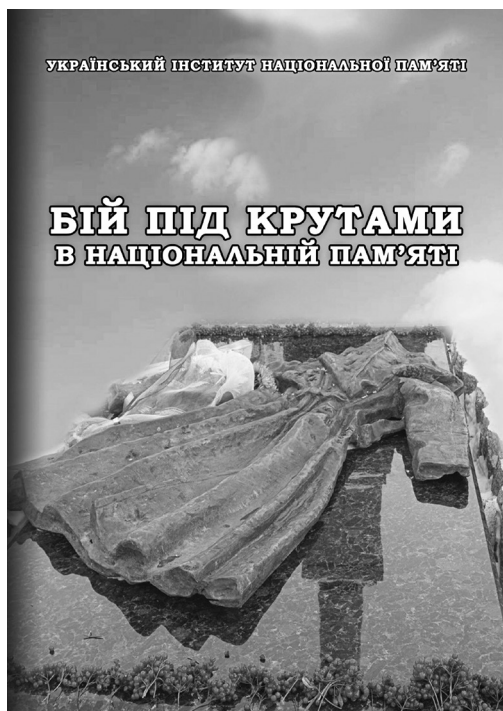
Структурно й тематично журнал не змінився від зміни назви, головною тематикою залишився вплив науково-технічного прогресу на життя людини, розвиток промисловості та сільського господарства, культурного та освітнього життя. Автори та редактори журналу продовжували вбачати основним своїм завданням донести у популярній формі широкому загалу читачів інформацію про поступ наукових знань, сучасний стан та перспективи розвитку у всіх сферах життя суспільства.

З кінця 1960-х років значно урізноманітнилися форми подачі матеріалу, жанри публікацій – репортажі, проблемні статті, розширені інформації, фотонариси, інтерв'ю та ін. Поява нових рубрик свідчила про бажання співробітників журналу не відставати від часу, постійно враховувати нові тенденції у розвитку науки, підтримувати рівень зацікавленості читачів, розширювати аудиторію. Такі рубрики, як «Наука і технічний прогрес», «Наука і людина», «Людина і біосфера», «Наука – Суспільству», «Цікава планета», «3 історії науки і техніки» та багато інших відбивали основні вектори тогочасного поступу в розвитку людських знань і, водночас, ставали орієнтирами для читачів, які прагнули бути обізнаними саме в тих галузях, що визначали на той момент головні спрямування наукового-технічної революції.

Особливою популярністю користувалася рубрика «Листи і відповіді», де дописувачі отримували відповіді фахівців на свої питання. Саме через цю рубрику здійснювався зворотній зв'язок із читацькою аудиторією. Рубрика «Дім. Сім'я. Здоров'я» містила багато корисної інформації з питань родинних стосунків, методів підтримки здоров'я тощо. Певним відбитком часу можна вважати рубрику «Баталії на шахівниці», що відповідало захопленням шахами значної частини читачів.

Звичайно, в умовах радянського режиму зміст і наповненість статей журналу була під всеосяжним контролем керівних партійних структур, на пряму залежала від політичних змін у країні. Редактори не могли відійти від «головної лінії партії», тому суспільно-гуманітарний напрям був заідеологізований і не міг вийти за межі марксистсько-ленінської ідеології. Певні ідеологічні послаблення почалися з середини 1980-х років. У центрі уваги авторів ставали злободенні суспільно-політичні проблеми, поступово обережно впроваджувалася україноцентричність подачі матеріалів, зменшувалася загальносоюзна риторика.

Загалом варто наголосити, що «Наука і Суспільство» в радянський період був одним із основних популяризаторів наукових знань та досягнень вітчизняної науки і техніки; друкував одні з найкращих науково-популярні статті, публічні лекції видатних науковців, методичні поради на допомогу лекторам і викладачам; розміщував рецензії на книги та брошури. Завдяки поєднанню різноманітних рубрик і жанрів друкованих матеріалів, їхньої інформаційної насиченості «Наука і Суспільство» став

важливим джерелом вивчення історичного розвитку вітчизняної науки і техніки.

Із здобуттям незалежності України журнал не припинив своє існування, його основними темами поряд із популяризацією науково-технічних новинок, стали політичні процеси в Україні та Світі, розширився діапазон висвітлення етнокультурної та духовної сфери життя суспільства. З'явилися нові рубрики: «Історія України: погляд через віки», «Вони стояли біля витоків державності України», «Стежками рідного краю», «Філософське осмислення Світу і місця людини в ньому», «З архіву журналу» та ін., що відтворюють складний процес становлення української державності.

Сучасне наукове-популярне видання, як і його попередники, продовжує знайомити український загальний із досягненнями вітчизняної та світо-

вої науки, доносить найновітніші наукові знання, намагається йти в руслі сучасних науково-технічних тенденцій. Спадкоємність із попередніми виданнями засвідчується підписом на титульній сторінці: «Заснований у серпні 1923 року».

В ці ювілейні дні хочеться подякувати редакторам і видавцям журналу за те, що попри надскладні часи, вони зберігають й прагнуть підтримувати його як одне із науково-популярних видань, підтримують сталі попередні наукові традиції. А головному редактору – Дмитру Миколайовичу – здоров'я, сил і натхнення!

А я з гордістю завжди пам'ятаю і пам'ятатиму, як далекого 1993 року у журналі «Наука і Суспільство» з'явилася моя стаття «Хрещений батько журналу для народу». Вона і пов'язала мене на довгу і велику дружбу з часописом.

ЖУРНАЛ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО» У ДЕСЯТИРІЧЧІ ПЕРЕД ПРОГОЛОШЕННЯМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

*Станіслав Кульчицький,
головний науковий співробітник Інституту
історії України НАНУ, доктор історичних наук*

Йде жорстока війна з Росією, війна за виживання українців як нації, війна за нашу територію в міжнародно визнаних кордонах, за національну ідентичність, мову, культуру, релігію, за нашу історію. Здавалося б, в цій ситуації треба думати про майбутнє, а не минуле. Та ми якраз тепер гостро відчуваємо зв'язок минулими з майбутнім. І через це не забуваємо відзначати ювілеї добрих подій й роковини подій недобрих. Одним з таких добрих ювілеїв є сота річниця журналу «Наука і Суспільство».

Паперові книги, журнали й газети дедалі більше і більше стають сайтами інтернету. Це зручно, коли тобі вдається «науглити» все, що потрібно. Проте інформація, яку можна взяти в руки, відкласти й знову взяти, залишається запитаною. Переконаний, що людство не відмовиться від неї в найближчі часи.

З журналом «Наука і Суспільство», який був зв'язуючою ланкою

між Академією наук України і товариством «Знання», мене пов'язують 10 років – з 1982 по 1991. Для мене, в суто особистісному вимірі, це були роки зламу прищеплених з дитинства світоглядних позицій. Такий злам відчували немало моїх співгромадян, і тому журнал «Наука і Суспільство» в десятиліття, яке передувало здобуттю Україною незалежності, став рупором, який використовувала творча інтелігенція для спілкування з мислячою частиною суспільства.

За журналами завжди стоять люди, які їх створюють – головні редактори, їх заступники, відповідальні секретарі, редактори тематичних спрямувань, творчі та технічні працівники. Цей журнал у ті далекі часи очолював Юрій Романюк – здібний журналіст і енергійний організатор. Він не міг заявити, що не несе відповідальності за висловлювання чи погляди своєї автури, не було тоді такої практики. А час був такий, що виховані радянською владою вже у третьому поколінні інтелектуали ходили неначе по лезу бритви, якщо бажали сказати щось своє, не казенне, не апробоване. Система вже не просто гнила, вона розпадалася, але сила інерції була колосальна, і ніхто не знав, де межа, що можна, що заборонено. Ось тих, хто забороняв, усі добре знали, вони не крилися, вони навіть репетували.

В роки горбачовської перебудови журнал «Наука і Суспільство» остаточно перетворився з науково-по-

пулярного на суспільно-політичний, не втрачаючи рис науковості. Таку потребу відчув його головний редактор Юрій Романюк.

Журнал «Наука і Суспільство» належав товариству «Знання» і прагнув бути академічним. Ю. Романюк працював з науковцями різних спеціальностей, прагнучи донести до читачів здобутки академічної науки. У 1982 р. ми з ним познайомилися тому, що журнал потребував істориків для висвітлення великого київського ювілею.

Тоді, напередодні останньої доби в історії Радянського Союзу, всі ми були затиснутими в лещата цензури і самоцензури. Проте широкий профіль журналу давав можливість робити його цікавим для суспільства. А з початком гласності, яка поступово переростала в безцензурне існування, журналістський таланти Ю. Романюка повністю розкрився, і журнал засяяв усіма барвами – пізнавальними і поліграфічними.

Незалежність відкрила перед головним редактором нові горизонти, і він незабаром передав журнал своїм учням. Коли ж Ю. Романюк пішов, учні не змогли утримати мене як автора. Я зробив рупором своїх наукових здобутків інші суспільно-політичні видання, яких стало багато. Проте високо ціную свою десятирічну співпрацю з журналом. Мені здається, що ми немало зробили для того інтелектуального повороту суспільства, за яким стала можливою і необхідною політична незалежність. Згадуючи свої публікації і результати роботи в редколегії журналу, зупинюсь на шістьох пунктах.

1. У радянську добу суспільно-політичне життя живилося ювілеями. Історики зустрічали кожен з них з радістю. Це була можливість показати себе суспільству, опублікувати книгу, навіть зробити кар'єру. Кілька моїх

перших публікацій в журналі «Наука і Суспільство» (так само як запрошення в редколегію) були пов'язані з ювілеєм Києва. Отже, треба зупинитися на цьому сюжеті.

В. В. Щербицький спромігся «за-разити» Л. І. Брежнєва ідеєю відсвяткувати круглий ювілей української столиці, встановлений сумнівними засобами археології. Брежнєву така ідея сподобалася, тим більше, що Київ сприймався в Москві не як українська столиця, а як «мати міст руських». Він підняв на ноги більше двох десятків країн, які у жовтні 1980 р. уловили генеральну асамблею ЮНЕСКО взяти участь в урочистому відзначенні 1500-ліття Києва в 1982 р. Так цей дивний ювілей став фактом, хоч 1 500 років тому, як всім здавалося, у Східній Європі були відсутні соціально-економічні умови для виникнення міст. Загальносоюзний бюджет виділив на ювілей у 1980-1982 рр. немалі кошти, від чого виграли кияни. Виграв завідуючий відділом археології Києва П. Толочко, який в кінцевому підсумку став беззмінним директором Інституту археології. Виграв і я тому, що опублікував кілька книг, а за кошти товариства «Знання» УРСР побував з лекціями на ювілейну тематику за кордоном та в екзотичному Таджикистані. Коли ж київський градоначальник О. Попов у 2012 році вирішив відзначити 1530-річчя Києва, усім нам стало якось не по собі. Ні, ці публікації в журналі «Наука і Суспільство» не можу віднести до свого наукового здобутку. Але з пісні слова не викинеш.

2. Ряд моїх публікацій 1987–1990 рр. в журналі були пов'язані з тематикою нової економічної політики. Червневий (1987 р.) пленум ЦК КПРС започаткував економічну реформу, яка мусила забезпечити підприємствам самостійність, самоу-

правління і самофінансування. Я почав розшукувати у творчому спадку В. Леніна та його сучасників пропозиції та ідеї, які не прижилися в НЕПі, але могли знадобитися в умовах економічної реформи М. Горбачова. Знаходив, розповідав про це доступною мовою читачам журналу, аж врешті зрозумів, що теорія конвергенції, тобто злиття кращих сторін соціалізму і капіталізму – нежиттєздатна. Думаю, однак, що ці публікації були корисні, тому що розширювали наші уявлення про лад, який теоретики КПРС називали соціалізмом.

3. Серед багатьох десятків моїх публікацій про Голодомор 1932–1933 рр. дві опублікував журнал «Наука і Суспільство». Обидві стосувалися демографічних втрат. Особливо пишаюся тією, в якій розкривалася методика розрахунків талановитого вченого з Гарварду, колишнього московського дисидента Олександра Бабьонішева, який друкувався на Заході під булгаковським псевдонімом Максудов. Демографічна статистика була в СРСР під сімома замками, але Максудов скористався опублікованими матеріалами перепису 1959 р., який давав детальну характеристику вікової піраміди нащадків за роками народження. Ідея полягала в тому, щоб порівняти чисельність покоління 1929–1933 років народження, наявного в рік перепису, з післяголодоморним поколінням 1934–1938 років народження. Порівняння не визначало кількості жертв Голодомору, але давало чітке уявлення про різницю в чисельності цих двох поколінь, викликану трагедією. Для порівняння були відібрані дані про жіночі вікові контингенти у сільській місцевості, яких найменше торкнулися зміни, викликані міграціями і воєнними втратами. Створена на основі цих розрахунків і відтворена у нашому журналі кольорова кар-

та європейської частини СРСР переконливо засвідчила трагічну долю українських дітей, народжених напередодні і під час Голодомору.

4. Істотним здобутком журналу вважаю публікацію перших розділів тритомника Володимира Винниченка «Відродження нації». Усі праці цього письменника і державного діяча були під цензурною заборонаю, і щоб ознайомити читачів з його публіцистичним шедевром, треба було мені звернутися до інститутського спецфонду. Книгами з цього фонду співробітникам інституту дозволялося користуватися тільки в спеціально обладнаному читальному залі, але часи змінювалися, і завідувача спецфондом Г. Бохонська (яка й досі працює в Інституті історії України) дала мені на кілька днів перший том Винниченкової праці. Журнал опублікував її в кількох подачах, і для суспільства ці публікації були неначе грим з ясного неба. Але працівники Інституту історії партії при ЦК Компартії України разом з Політвидавом України, який швиденько розгорнув нову серію публікацій під назвою «Бібліотека репринтних видань», у травні 1990 р. випустили на книжковий ринок 50 тис. примірників тритомника. Дальша публікація цього твору в журналі втратила сенс.

5. У березні 1990 р. я брав участь у конференції «Україна під Сталіним» (Торонто, Канада). Орест Субтельний подарував мені тоді свою книгу «Україна: історія», видану для канадських українців англійською мовою в 1988 р. Я зрозумів, що ми не зможемо підготувати курс вітчизняної історії такої якості в найближчі роки, і опублікував рецензію на цю працю у впливовому журналі «Під прапором ленінізму». Потім з рецензією і книгою прийшов у видавництво «Либідь». Кошти швидко знайшлися, і книгу почали оперативно перекла-

дати на українську мову. З дозволу О.Субтельного і видавництва журнал «Наука і Суспільство» почав друкувати розділи з книги, починаючи з №2 за 1991 р. Згодом, у кінці року, як і у випадку з тритомником В. Винниченка, публікація була припинена, тому що з'явилася книга. До середини 90-х рр. книга О.Субтельного залишалася у нас основним навчальним посібником з історії України.

6. У передостанньому номері за 1991 рік журнал опублікував мою статтю «Лінія Керзона в історичній долі українського народу». У ній, як і в багатьох пізніших публікаціях, стверджувалося, що легітимне возз'єднання Західної України з УРСР слід пов'язувати не з пактом Ріббен-

тропа-Молотова, а з домовленостями Великої трійки в Тегерані і Ялті. Ця теза, поряд з осмисленням значення Акту злуки, перевертала наші уявлення про одну з найбільш доленосних подій вітчизняної історії.

Все сказане вище – лише невеликий фрагмент того, що журнал «Наука і Суспільство» давав людям за довгі десятиліття свого існування. У сучасних умовах журнали просвітницького напрямку поступаються так званому «глянцю», але ж такі типи періодичних видань навіть порівнювати не можна. Слід сподіватися, що просвітницькі видання і в умовах ринку матимуть свою нішу. Для цього потрібне лише одне: потяг суспільства до знань.

МОЇ ЧАСИ З «НАУКОЮ І СУСПІЛЬСТВОМ»

Оксана Ламонова,
кандидат мистецтвознавства

Було так.

Наприкінці минулого століття, а саме у 1999, я написала якось про виставки київських художників Філатових – спочатку Дмитра (сина), потім Георгія – власне, Георгія Павловича (батька). Обидві відбулися в галереї «Акварель» на Костьольній. Київ тоді був насичений і перенасичений такими маленькими затишними галереями – чи то експозиційними міні-залами, чи то художніми салонами. Безпосередньо на Костьольній їх сусідило цілих чотири, а певний час (щоправда, дуже недовго) – аж п'ять. «Акварель», ймовірно, була якось пов'язана зі Спілкою архітекторів.

Що ж до мене, то я тоді допрацьовувала свою дисертацію про українську книжкову графіку 1960-х, викладала в Дитячій Академії мистецтв – і, буквально, не була здатна пройти повз будь-яку виставку, *негайно* не написавши про неї. Одрразу ж зазначу, що це «шукування перлин» було досить вдалим – саме тоді я натрапила (іноді абсолютно випадково) на чималу кількість

митців, творчість яких захопила мене, сподіваюсь, на все життя. Не був мені чужим також елемент честолюбства – я мала вже більше 400 публікацій і зухвало мріяла про тисячу. Друкувалася я, переважно, у досить популярній тоді газеті «Киевские ведомости», а водночас підтримувала зв'язки із «Зеркалом недели», «Культурою і життям», «Вечірнім Києвом», «Україною молоді», «Днем» – та ще парою-трійкою газет. Заплатити (за один матеріал) мені могли і 4, і 40 гривень, в залежності від видання. Долар у ті далекі часи коштував як раз 4 гривні (з копійками). Отже, я була мистецтвознавцем не так *досвідченим*, як «із певним публіцистичним досвідом».

Філатовське мистецтво було лаконічним, виразним і цікавим – це я й намагалася висловити. Цілком природно, що головними читачами статей про виставки в «Акварелі» стали самі батько й син. А далі, за їхнім посередництвом, мені було зроблено дві ділові пропозиції – написати «щось» для віртуальної галереї сучасних українських митців (вітчизняний Інтернет перебував тоді у приблизно підлітковому віці) та для журналу «Наука і Суспільство», де Філатов-старший був художником (тоді така посада ще залишалася обов'язковою для журналу). Інтернет-галерея, через яку Філатови (і не тільки) планували як мінімум підкорити Всесвіт, відносно швидко «віртуалізувалася» остаточно. Доля ж журналу, як, можливо, вже здогадався шановний читач, склалася дещо інакше.

Редакція «Науки і Суспільства» знаходилася тоді за адресою Проспект Перемоги, 50, у величезному комплексі «Преса України»: прохідна з перепустками, буфет на першому поверсі, власне поштове відділення... Що ж до грандіозних типографських залів, де відбувався власне друк, то туди мені довелося зазирнути лише один раз, і це був окремих... Всесвіт! Який до того ж під час мого боязкого візиту не працював, тобто – перебував у тиші. Не сміючи його збудити, я швиденько, навшпиньки, ретирувалася.

Власне простір редакції складався з величезної кімнати або навіть середнього розміру зали, окремого кабінету тодішнього головного редактора Бориса Максимовича Гичка та ще одного, зовсім маленького кабінетика, де розташовувалася секретарка. Окрім цих двох, а також старшого Філатова, я бачила ще тільки одного співробітника – ймовірно, В. П. Подолужного, заступника головного редактора: в усякому разі, саме з ним Борис Максимович вів суто чоловічі та, здається, досить меланхолічні розмови. Журнал виходив тоді 6 разів на рік, здвоєними номерами. До затримки термінів їхньої появи автори ставилися спокійно. Як ставилися до цього читачі – сказати важко, але, здається, із філософським порозумінням.

Ідея моєї першої публікації в журналі належала власне Філатову-старшому – він запропонував написати про виставковий центр Дитячої Академії мистецтв (читач, імовірно, буде здивований, але, окрім викладання, я встигала працювати й там). Оскільки видання було все ж таки науково-популярним, матеріал поставили в такому собі «журналі в журналі» «Київ – твоє місто», де йому надали (а

можливо – для нього й створили) рубрику «Твій вернісаж». Був це №11–12 за 2002 рік.

Відверто кажучи, це не була моя перша журнальна публікація. Але все ж таки *досвід* мій торкався переважно газет, і швидко сваритися з новим (для мене) виданням, а тим більше журналом, було б просто безглуздо. Головне ж – у «Науці і Суспільстві» мені, по суті, дали повну свободу дій, «карт бланш» у буквальному значенні слова. Інакше кажучи: *я могла писати про кого хочу*. Звичайно ж, щастя – це досить багатогранне поняття, але одна з його граней (особливо для мистецтвознавця) – це саме *писати про кого хочу*.

А писати було про кого! Лялькарка Віра Бутова, фотографіки Наталія Фандикова та Олександр Калмиков, майстриня вітражів Анастасія Сахалтуєва, винахідниця «паперопластики» Валентина Султанова, рано померла художниця-казкарка Олена Духневич, київський «котячий Рафаель», друг М. Мурашка та Врубеля – Валеріан Яблочкін, а ще – Наталія Бендус-Петровська, Віта Руднєва, Тетяна та Сергій Колечки, Олександра Гордієць, Ніна Максимова, Катерина Радько, Надія Нікіфорова, Галина Бодякова, Інга Леві, Валентина Чайковська, Владислав Яворський, Тетяна Зеленченко, Оксана Шапкарина, Ірина Годунова, Оксана Бербєка-Стратійчук, Людмила Кисельова, врешті решт Київський театр маріонеток... Друкували спочатку в тому ж самому «Твоєму вернісажі» – «Журналу в журналі». Потім стала очевидно «вимальовуватися» нова рубрика – «Вернісаж», пізніше «Скарби духовної культури» та, нарешті, «Мистецька панорама» (№11–12 за 2005 рік). Від 2004 року час від часу стали брати по дві статті в один но-

мер журналу – у цьому була своя логіка, адже номери залишалися подвійними. Ще через рік мені вперше надали для ілюстрацій обкладинку (спочатку лише третю). Всього в ті часи вийшло більше 40 матеріалів. Усі інші журнали, з якими я співпрацювала, відстали просто безнадійно.

Тексти та ілюстрації (у вигляді роздрукованих фотографій – уявляєте, яка давнина?) я приносила до редакції і віддавала «з рук у руки» або безпосередньо редактору, або секретарці. Якщо ж, незважаючи на попередню домовленість, за дверима із зелено-жовтою паперовою табличкою нікого не було, я просто, вибачте, проштовхувала свій матеріал *під двері*, де була (можливо, саме для того) цілком принадна щілина.

Років п'ять тому мені довелося відвідати «Пресу України»: табличка «Наука і Суспільство» досі трималася на дверях давно порожньої редакції, викликаючи різноманітні ностальгічні спогади. Оскільки мене ніхто не бачив, я обережно стала на коліна та зазирнула в знайому щілину. Там було сліпуче світло, стояла дзвінка тиша – й більш нічого.

* * *

Зміни сталися у 2010 році. Певний час вони *наближалися*... Одного разу Філатов-старший дещо нервово заявив, що я маю примусити «своїх художників» купувати якнайменше, по десять примірників журналу, а Борис Максимович ставав усе меланхолійнішим, тим більше, що мав, окрім видавничих, ще якісь складні родинні проблеми. Так чи інакше, напровесні того року, я вже їхала шукати «Науку і Суспільство» за новою адресою, на вулиці Софійській – звичайно, зі своїм чер-

говим «дуже цікавим матеріалом» для журналу.

Як цілком середньостатистична киянка, що виросла у «близьких околицях», серед «сталінок», «хрущовок» та щедрої зелені швидко зникаючої «приватної забудови», я відчувала певний пієтет до того, що визначається як «центр» – отже, нове розташування редакції мене цілком влаштовувало та здалося дуже симпатичним. Від Софійської площі треба було йти коротенькою вуличкою Алли Тарасової. З одного її боку вже побудували гламурну «скляшку» отелю «Hyatt», але з іншого ще зберігалися три старовинні будинки, в яких жевріло певне життя. Далі був «будиночок із путті» у Михайлівському провулку, де з відкритих еркерів видувало білі фіранки, дві арки, вікно з місцевим Grumpy Cat породи сфінкс, досить високі металеві сходи, замкнений на ключ дитячий майданчик «тільки для своїх» – і, нарешті, нова редакція.

Для чого, власне (ще у *позаминулому* столітті), побудували цей будинок – гадати не буду, але потім, схоже, тут були звичайні комунальні квартири. Так чи інакше, простір був розділений на кімнати, кімнатищі, кімнатки та кімнати точки самого різного розміру, але незмінно обшиті дерев'яними панелями, а, окрім звичайних зручностей, існував ще душ. Було дещо тіснувато, але затишно та якось по-особливому зворушливо.

І нова редакція, і шлях до неї дуже мені сподобалися. Коли ж прийшов час ранніх сутінок, стало ще краще: у двоповерхівці в провулку Алли Тарасової трималася до останнього якась архітектурно-будівнича контора, поряд будинок «із ромашками» у безсумнівному та бездоганному стилі модерн (його

вже немає) демонстрував крізь високі, тьмаво освітлені вікна припилені кришталеві люстри та темні старорежимні меблі, а в редакції ближче до Нового року все, що можливо було прикрасити, прикрасили коротенькими гірляндочками та довгим «дощиком». Оскільки ж будинок був розташований на схилі, певний час я помилялася (чи, можливо, «бажала помилитися») відносно структури його «парадного боку» – і щиро вважала, що *наші вікна* – це ті, майже цілодобово освітлені, із шторами-«маркізами» кольору кави з молоком... Насправді ж, за маркізами ховався якийсь приватний адвокат (можливо, посправжньому солідні клієнти розлучаються *цілодобово* – або взагалі відчують тяжіння до «покрівів темряви»?), а редакція розташувалася поверхом вище – і, до речі, на заздрість працелюбному адвокату, мала *балкон!*

Досить довгий час я мала справу виключно з Любов'ю Іларіонівною Козловською – коректоркою, секретаркою та добрим духом редакції, яка на диво органічно існувала (а якщо була потреба, то й *ночувала*) в її чудернацьких лабіринтах. І тільки після виходу кількох журналів, сталося вже не заочне, а особисте знайомство з новим головним редактором «Науки і Суспільства» Дмитром Миколайовичем Єсипенком. Після цього залишалося тільки *працювати*.

До улюблених «перлин», що не втомно продовжували радувати мене черговими творчими досягненнями, про які варто було одразу написати, додалися нові імена: Віра Томашевська, Інна Биченкова, Тетяна Фаліна, Наталія Бойчук, Олена Отрощенко-Бейсембінова, Ольга Володарська-Іщук, Олександра Бахіна, Неллі Павлова, Евелі-

на Бекетова... Доводилося писати і про класиків (Іван Айвазовський, ілюстратор Дементій Шмарінов, дитинство та юність якого минули в Києві), в тому числі максимально «наближених» до нас (Тетяна Яблонська, Олександр Губарєв, Георгій Малаков, Галина Галинська з її чарівною «Попелюшкою»). Є кілька художників, «нагадування» (про «відкриття» говорити, мабуть, не будемо) про яких читачам було особливо радісним: «котячий Рафаель» Готфрида Мінда та його київський одностудець Валеріан Яблочкін, Вільгельм Педерсен – автор перших малюнків до казок Андерсена, Фіз – неперевершений ілюстратор Дікенса, Місс – Анна

Ремізова-Васильєва, рисувальниця Срібного століття... Між тим журнал бадьоро відсвяткував своє 95-річчя і почав невпинно рухатися до насправді вражаючого сторічного ювілею. Наскільки я знаю, ще лише одне вітчизняне видання – журнал «Музика» (до речі, одноліток «Науки і Суспільства») безперервно виходило протягом ЦІЛОГО СТОЛІТТЯ (до того ж, відверто кажучи, ЯКОГО століття...).

Єдине, що мене в цей час дещо... засмутило – це «зміна офісу». Очікувався *поступовий* та *поетапний*, зовсім недалекий (на Малу Житомирську), але все ж таки переїзд. За фризми ромашок у стилі модерн і світлом за маркізами кольору кави з молоком я скучаю й досі. Втім, великий старовинний будинок, в якому жив колись Микола Лесков, виглядав симпатично, його ж подвір'я із численними входами, виходами та таємницями, було прямо-таки... захоплюючим. Я ще встигла отримати тут свої законні «авторські екземпляри» двох-трьох номерів. А потім розпочався ВЕЛИКИЙ КАРАНТИН.

Журнал пережив і це, тобто – продовжував виходити. Що відбувалося в цей час в редакції – відверто кажучи, не знаю. Адже під час карантину раптово з'ясувалося, що ми з Дмитром Миколайовичем – майже сусіди, а переходити через вулицю все ж таки... зручніше, ніж їхати (прищепленим і в масці) до центру. До того ж Інтернет встиг стати загальною потребою і необхідністю – отже, тепер було можливим і природним пересилати матеріали, отримувати верстку тощо просто вдома. Що ж до верстальниць – Тетяни Жур, Людмили Настенко та особливо по-справжньому героїчної Олени Григоренко, то їхня від-

даність справі журналу заслуговує не лише на вдячність і захоплення, але й на окреме... дослідження. Отже, у режимі самоізоляції, постійно продовжуючи та ні на мить не перериваючи загальну боротьбу з «Ковідом», я писала про Людмилу Бруєвич, Катерину Гутнікову, Олену Леус, Наталію Пухінду, Тетяну Дем'яненко, ювіляра та свого улюбленця Віктора Борисова-Мусатова. А статті про «графічний роман» Іветти Ключковської та виставу Надії Нікіфорової (обидва – за «Лісовою піснею») стали моїм скромним внеском у номер, присвячений 150-річчю Лесі Українки (трохи старшої за журнал).

Настав 2022 рік. Десь у січні редактор прийняв рішення про вихід журналу *щомісячно*. Зізнаюся – спочатку воно виглядало навіть не шокує, а радше «у стилі фентезі». Щоправда, це стосувалося не кількості матеріалів, а факторів суто меркантильних. Тим часом січень минув, і розпочався лютий...

На початку досить спекотного липня цього року я отримала авторські грудневі-2022 номери. Усі інші вже вийшли раніше. Одночасно виходили журнали за рік поточний – шість номерів традиційного пристойного об'єму. Сьомий вийшов трошки пізніше, але все одно в липні – «суворо за графіком». Як це сталося – не знаю. Більше того – не розумію. Зовсім. Ставлюся як до таємниці чи (та?) дива – на зразок подарунку до дня народження. Не випадково ж, усі номери «Науки і Суспільства» за минулий рік мають багатообіцяючий «логотип» – калинову гілку та цифри «99». Журнали цього року – калинову гілку та цифру «100». Красиве і багатообіцяюче число!

НЕЗАБУТНІ РОКИ РОБОТИ В ЖУРНАЛІ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»

*Любов Козловська,
літературний редактор – коректор
журналу «Наука і Суспільство»
з 2008 та з перервами до цього часу*

Життя – річ непередбачувана. Ось і у мене склалося так, що, маючи 35 років трудового стажу, довелося шукати ще роботу. Прочитавши безліч оголошень, побачила, що Українському центру духовної культури потрібен коректор для роботи в журналі «Наука і Суспільство». Вирішила зателефонувати. Приємний баритон у слухавці після привітання запропонував приїхати на співбесіду і для виконання тестового завдання. А за три дні по тому головний редактор повідомив, що я можу приступати до роботи. Це було у серпні 2006 року, коли мені вже стукав шостий десяток.

Працюючи в журналі, я познайомилася з багатьма чудовими, неординарними, освіченими людьми закоханими у свою справу, з людьми, які прагнули поділитися своїми знаннями з тими, хто хотів пізнати щось нове, цікаве, незвідане раніше.

З Гичком Борисом Максимовичем довелося працювати понад 5 років. Дуже освічена, скромна і толерантна

людина. Він був першим, хто відкрив мені особливості роботи коректора. Виявляється, не просто знати мову і виправляти помилки. Треба відчувати мову, відчувати її специфіку, необхідно просто зануритися в текст. Борис Максимович багато чому навчив мене. Робив це ненав'язливо, не принижуючи, не ображаючи, а радив, на що звернути увагу, з чим ознайомитися глибше і ґрунтовніше.

Цікавим було спілкування з Романюком Юрієм Григоровичем. Навіть уже не працюючи в журналі, він регулярно цікавився нашими справами, успіхами і проблемами. А як захоплено він розповідав про 70 – 90-і роки, коли журнал був на піку слави, його наклад становив до 100 тис. примірників, він користувався підвищеним попитом у читачів. Як непросто було працювати, як доводилося ходити кабінетами, щоб опублікувати той чи інший не зовсім прийнятний для влади матеріал.

Плідною була співпраця з Йосипенком Сергієм Львовичем – спершу кандидатом, а згодом доктором філософських наук. Жодного разу, коли я зверталася до нього за консультацією чи з якимось запитанням, він не відмовив, не поскаржився на зайнятість, а терпляче пояснював, чому саме так, а не інакше варто сформулювати думку з певної теми. Дуже ерудована і грамотна людина, читати його матеріали було легко і приємно, бо граматичних помилок було дуже мало.

Добре слово хочеться сказати про молодого перспективного вченого Киричка Олександра, з яким я познайомилася значно пізніше. На

той час він готував докторську дисертацію і писав статті до нашого журналу. Статті були цікаві, ґрунтувалися на архівних матеріалах, і було зрозуміло, що автор опрацював величезний об'єм матеріалу і сподівався донести історичну правду до читача. А нещодавно я дізналася, що з початком масштабного вторгнення Росії, Олександр пішов захищати Україну, був тяжко поранений і подальша його доля мені невідома, але маю про нього теплі згадки як про людину освічену і дуже скромну.

Згадується співпраця з Вольтом Дубовим. На час нашого знайомства це був чоловік поважного віку, без особливих амбіцій, хоча, як виявилось, свого часу він мав досить високі посади. А під час ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС входив до складу комісії, що однією з перших прибула на місце аварії і займалася проблемами ліквідації її наслідків. У нашому журналі, окрім іншого, він публікував матеріали зі своєї книги про ті часи, намагаючись як можна відвертіше і

правдивіше розповісти про побачення і відчуття там.

Цікавою і плідною була співпраця з подружжям Сургаїв, освіченість і ерудиція яких просто вражали, та з Людмилою Георгіївною Івановою, з якою я познайомилася в перші роки своєї діяльності. Вона тоді написала казку для дітей молодшого шкільного віку і редактор доручив мені вичитку. Я почала читати і відразу забула про своє основне завдання, а поринула у чудодійний світ казки і захоплено дочитала до кінця. Який добрий і глибокий твір, що вчить дітей бути добрими, співчутливим, здатними прийти на допомогу, коли це необхідно. Згодом Людмила Георгіївна багато друкувалася в журналі, статті її були цікавими, несли багато нової і невідомої раніше інформації, але я донині пам'ятаю, яке враження справила на мене її казка.

Окремо хочеться згадати про «Музичну вітальню» і «Мистецьку панораму». Музичну вітальню вели Козлова Нонна Олексіївна і Чайка Тетяна Олексіївна. Вони працювали викладачами музичної школи, а Музичній вітальні присвячували вільний час. Їх матеріали були дуже цікавими і неординарними. Вони стосувалися і українських композиторів, відомих і незаслужено забутих, і виконавців, про яких ми мало знали, і історії музичних інструментів. Зі своїми музично-літературними вечорами ці, зачаровані музикою жінки, проїхали не один десяток міст нашої країни, де їх чекали і були вдячні тисячі любителів музики. Вони запрошували на ці вечори відомих виконавців українських пісень та й самі грали на чотири руки відомі й невідомі твори українських композиторів.

А з яким захопленням вони розповідали мені про композитора Миколу Харито, похованого на Лук'янівському цвинтарі у Києві, роман-

си якого виконуються й досі, а про самого композитора не так багато й відомо.

Але окрема розповідь, яка вразила мене до глибини душі – це про американську співачку українського походження Квітку Цісік. Її виконання українських народних пісень і пісень українських композиторів з незрозумілих причин були заборонені в тодішній Україні. Я була вражена красою голосу і глибиною виконання цієї співачки, і було дуже соромно, що ми не вміємо оцінити і шанувати те, що нам дано.

«Мистецьку панораму» вела кандидат мистецтвознавства Ламонова Оксана Василівна. Матеріали її були не великі за об'ємом, але дуже цікаві і ґрунтовні. У них йшлося і про молодих українських художників, і про незаслужено забутих, і про маловідомих, і про відомих і знаменитих.

І насамкінець – про головного редактора Дмитра Миколайовича Єсипенка, людину енергійну, ерудовану, а головне – віддану журналу, бо саме завдяки йому журнал дожив до свого сторічного ювілею і має своїх прихильників. Дякуючи його зв'язкам з авторами, яким уже давно ніхто не

платив жодних гонорарів, і зі спонсорами (яких, скажемо чесно, не так уже й багато, але низький уклін їм за допомогу) журнал «Наука і Суспільство» існує і донині, бо фінансування, як такого, давно вже майже немає. Адже це не «гламур» і не мода. Це цікавий науково-популярний журнал з ґрунтовними матеріалами з історії України, з питань філософії України та зарубіжної філософії, розвитку науки, техніки і мистецтва.

Я вдячна долі, що мені довелося працювати з цими дивовижними людьми, багато з них уже пішло у вічність, але досить багато співпрацює з журналом. Добігає кінця перше сторіччя журналу, буде виданий цікавий ювілейний номер, і я сподіваюсь, що знайдуться люди, які розуміють, що без знань про минуле немає майбутнього, що не варто вітчизняні мізки віддавати на Захід, де їх негайно використають, що вони тут мають приносити користь, а без знань навряд чи щось вдасться. Бажаю успіхів і процвітання журналу «Наука і Суспільство», до видання якого і мені випало щастя долучитися.

ЖУРНАЛ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО» – МОЯ РОДИННА ТРАДИЦІЯ

Ольга Ярмуш,
в.о. директора Сосницького літературно-
меморіального музею О. П. Довженка,
спілчанка НСЖУ

Мій дід Павло помер у 1994 від інсульту. Дід все життя працював учителем історії, якийсь період – директором сільської школи. По його смерті на зиму мене, школярку-старшокласницю, батьки відправили пожити до бабусі. Цей час багато чим став незабутнім. Сніговими заметами, які долати до школи доводилось по нечищеній вуличці, художньо красивими «лисицями» на прямокутниках шибок, бабиним чаєм на звіробой, цмині і ще якихось пахучих травах, незрозумілими моєму розуму, але чомусь тривожними новинами по тоді ще провідному «Останкіно» про початок війни в Чечні, книгами Луї Буссенара, Конан-Дойла і Брема Стокера, котрі читала при віконцю, вилізши на гарячу піч, та – великою колекцією журналів «Наука і Суспільство», – найдавніший був з 50-х років, а найсвіжіший – 1993-го року видання. Ці журнали я знайшла в скрині та на полицях у дідовому гаражі. Тоді ще багато виходило різних журналів, і в селі їх передплачували залюбки.

Невеликий компактний журнал виявився напрочуд цікавим! У ньому було безліч пізнавальної інформації – юнацький клуб, новини науки і

культури, тести, фантастичні оповідання, кросворди, кольорові і чорно-білі фото, багатообіцяючі слова на кшталт «біоенергетика», «біомеханіка», «кібернетика», «космос» і т. п. Мій інтерес починався десь після середини журналу, де було більш дохідливих тем для підлітка у рубриках, назви яких і досі пам'ятаю через незвичність звучання – «Сміхофразотрон», «Гіперболоїд», і де можна було, наприклад, пройти тест на якість пам'яті, «який проходять астронавти», або знайти свою рослину за гороскопом друїдів, або почитати якісь кумедні історії...

Та колекція журналів стала однією з моїх вагомих і цінних знахідок, улюбленим читивом і, зрештою, – еталоном друкованих періодичних видань. І коли минув час, я отримала освіту, пішла працювати і заробила свої перші гроші, то, згадується, цю самотійність відзначила саме передплатою журналу «Наука і Суспільство». Було це вже в 2000-х...

За сорок років, які я могла відстежити по дідовій підшивці, журнал багато разів змінював свій внутрішній зміст. Були «десятирічки», де багато уваги відводилось якимось політичним і пропагандистським рефлексіям, було засилля складних статей, котрі висвітлювали глибоко наукове життя радянської країни – радіофізику, квантову фізику, атомну енергетику, поряд з тим описували шахтарські справи, народне господарство, математичні лікбези, шахові турніри тощо. Були роки, коли контент зміщувався у бік легшого читива з розважальними складовими. Були багато ілюстровані випуски, були мало. Лише кілька якихось номерів мені трапились російською мовою, а всі решта були україномовними. Це дуже бадьорило і обладнювало у ті складні 90-ті, коли Україна лише отримала незалежність і розпо-

чинала свій тернистий шлях до омріяної поколіннями українців Свободи.

Але видання завжди було послідовним у одному – у ньому йшлося про науку. Більшість статей були під авторством вчених. Журнал давав виразне розуміння – майбутнє будується професіоналами. Від агрономічно продуманого обробітку землі до освоєння космічного простору – всюди має бути фаховість і компетентність.

З плином часу я перетнулася з журналом вдруге на своїй поточній роботі – науковцем в Сосницькому літературно-меморіальному музеї О. П. Довженка. До того вже встигла попрацювати журналісткою, тому не з чужих слів знаю, які складні часи нині переживає всяке друковане видання – від газети й журналу до власне книжок. Те, що з піднесенням описувалось журналом у 80-х – розвиток кіберпростору – нині нахрapiсто і затято поглинає надруковане слово. Суспільство занурило себе не так в розвиток космічних програм чи прогресивної науки, як в розвиток віртуального середовища, а також у комерційну та практичну діяльність.

А Україна цілком серйозно взялася за повернення і відбудову своєї національної пам'яті, національної ідеї та, власне, самоідентифікації.

Відтак, пріоритети і молодого українського суспільства, й старого досвідченого видання змістились, і в сьогоднішньому дні більшої ваги набули культурно-історичні теми. Вони не просто просвітлюють, вони репрезентують нам самих себе в утраченому історичному процесі. А Україні є що згадувати, що осмислювати і чим себе збагачувати зсередини в тривалому, але неухильному деколонізаційному відновленні. Хто ми, хто будував нашу націю, з чого складається наша історична пам'ять, що маємо передати наступним поколінням – відповіді на ці та інші націєтворчі питання сьогодні є не менш важливими, ніж погляд в небо, до зірок, куди обов'язково ми дістанемось в недалекому майбутньому.

Прикладом таких питань-відповідей може послужити, зокрема, і

постать Олександра Петровича Довженка, яку довгий час використовували як лекало, хоч і бунтівливого, проте виключно радянського митця. І лише з розсекреченням архівів СБУ сплигло Довженкове петлюрівське минуле, сексотство друзів й колег і пожиттєве перебування під недремним оком радянських спецслужб, вінцем чого стали томи доносів і пліток на нього самого і на його родину.

Співпраця нашого музею з часописом започаткувалася в 2009 році – тоді з'явилися перші статті співробітників музею Олександра Довженка на сторінках «Науки і Суспільства». Звісно, вони стосувались життя режисера, його родини і творчості. Загалом же за 14 років вийшло немало журналів, де йшлося про нашу роботу з висвітлення біографії кіномитця. Для нас кожен з цих випусків є цінним, адже апріорі потрапляє до святої святих музею – основних фондів, а це і є та скарбниця, над збагаченням якої працюють покоління й покоління музейних науковців. Якби далі не чекали на «Науку і Суспільство» випробування, та журнал вже внесений в реєстри музейної спадщини, він посів своє місце у фондосховищі і слугуватиме джерелом інформації для багатьох музейників, що працюватимуть після нас.

Століття – це немалий період для друкованого видання в країні з такою складною і болючою історією, де багато чого народжувалось і помирало під впливом незупинних подій. Це солідно і варто поваги в часи, коли Інтернет стрімко витісняє всіх інших інформаційних конкурентів. Але цей журнал тримається! Його життєва сила вражає і вселяє надію. Віриться, що «Наука і Суспільство» й надалі нестиме світло наукових знань і досвіду, бо це – одні з найцінніших здобутків цивілізації.

Мені ж хочеться помріяти й про те, що мої онуки читатимуть цей журнал, друкований на папері чи овiртуальний, і будуть знаходити у нiм такі ж прекрасні, універсальні, глибокі істини, що колись знайшла і я.

МОЄ ЖИТТЯ В ЦАРИНІ ЗНАНЬ – «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»

*Віктор Гайдук,
член Національної спілки
журналістів України*

Сьогодні, відзначаючи 100 – річний ювілей з дня заснування найстарішого в сучасній Україні журналу, який незважаючи на існуючі різноманітні труднощі у виданні, у тому числі фінансові, зумів подолати усі ці негаразди і перешкоди та до цього часу яскраво світить на небокраї духовного життя українського суспільства. Це є мій улюблений щомісячний науково-популярний і літературно-художній ілюстрований журнал «Наука і Суспільство». Хочеться розповісти і про свій довгий шлях спілкування з журналом – від читача до автора окремих сторінок та популяризатора ідей, розгорнутих на його сторінках, і висловити свої щирі побажання щодо подальшого розвитку цього шанованого та надзвичайно завжди потрібного суспільству інформаційного видання.

Я народився у Черкасах, на Покрову, 1948 року, в сім'ї відомого

українського художника-живописця Івана Михайловича Гайдуга. Тож це не було чимсь дивним, що з раннього дитинства мене вабило до живопису і знань про природу і людину. Та мій поривистий характер і непосидючість не дозволяли мені зосередитись на чомусь одному і ґрунтовно. Вабив світ і живопису, і науки...

Одного разу, уже будучи студентом Вінницького медичного інституту, куди я поступив проти волі батька, у поїзді Черкаси-Жмеринка, на якому я та ще багато студентів з Черкас їздили на навчання до Вінниці, познайомився з земляком – головою студентської наукової спілки (СНТ) інституту, майбутнім професором і замісником міністра МОЗ України Анатолієм Миколайовичем Морозовим. Він відкрив свій товстий портфель і дістав журнал, швидко відкрив його, і я побачив, що там була стаття про пластику носу, яку зробили у Київському ЛОР інституті; я також встиг помітити, що там був і підпис дарувальника. Швидко продививши журнал, мій земляк перевернув його догори і поклав на стіл. Не знаю, чому я не встиг попросити його надати можливість мені подивитись журнал, але при зустрічі з Анатолієм Морозовим я, жалкуючи, поділився з ним цим випадком. Пройшло декілька тижнів, і от Анатолій Морозов, прийшовши до мене, протягує мені той самий но-

мер журналу. Це був журнал «Наука і Суспільство». Відкривши його, я зразу прочитав невеличку замітку, як професор, директор ЛОР інституту, мій земляк, родом зі Шполи, Олексій Сидорович Коломійченко провів успішну операцію, відновивши сильно травмований ніс. Я був дуже вдячний своєму старшому товаришу. Цей журнал був першим в моїй бібліотеці з дарчим надписом автора.

Для себе я завжди ставив питання та успішно вирішував їх. У пошуках інформації я листувався зі студентами медиками багатьох країн та союзних медінститутів. Моя перша друкована робота була підготовлена на кафедрі анатомії під керівництвом доцента кафедри анатомії, заступника декана педіатричного факультету Шапоренка Павла Пилиповича. Допомігав мені в цьому мій товариш, асистент кафедри соціальної медицини, Олександр Макарович Голяченко. Любов до історії медицини ніколи не залишала мене, тому я постійно розшукував матеріали про цікавих людей, ходив по музеях, проводив часи у бі-

бліотеках та писав про них нариси. Йшли роки, почали видавати більше книжок та журналів; друкувався і сам, писав статті, книжки. В життя впевнено входили пейджери, мобільники, комп'ютери. Суспільство постійно розвивалося. Разом з ним і ми. Мені неодноразово доводилося читати дуже цікавий і змістовний журнал «Наука і Суспільство», але був у моєму житті випадок, який корінним чином змінив моє наукове і журналістське життя.

Якось мій товариш, що вже давно читав мої книжки, статті, Олександр Білий запросив мене на зустріч до редакції журналу «Наука і Суспільство». Я був приємно вражений від спілкування з головним редактором Дмитром Миколайовичем Єсипенком. За короткий час він зумів ще ширше розкрити мої очі на процес наукового пізнання, переконав мене у необхідності продовжувати займатися літературною і журналістською діяльністю, своїми публікаціями сприяти поширенню знань. Я здружився з журналом та його головним редактором. І, мабуть, на усе моє подальше життя!

У ЛЮДСТВА Є ЛИШЕ ДВА БАЗОВІ РЕСУРСИ: ПРИРОДА І ВЛАСНИЙ РОЗУМ

*Андрій Топачевський,
письменник, кінодраматург,
заслужений діяч мистецтв України*

Шановні колеги!

З приємністю вітаю зі 100-річним ювілеєм «Науку і Суспільство» – єдиний в Україні часопис, періодичне видання, що має передплатників, існує не віртуально, а фактично, на папері, і тому заслуговує на статус журналу.

1988 року журнал оприлюднив мою статтю «Зелені атланти» – про рослини, на чиїх плечах тримається земне життя. За умов комуністичної диктатури, хоча вже й за глибокої Перебудови, можна було вдаватися лише до подібних античних, але аж ніяк до біблійних порівнянь. Хоча власне Біблія підтверджує, що Господь спочатку відділив світло від темряви, створив земне життя, і лише після цього була створена людина, наділена свободою волі, яку можна спрямувати на добро або шкоду. Тому наша планетарна місія особлива – дбати про Богом дану Природу.

Того ж 1988 року у видавництві «Веселка» побачила світ моя книга «Майстерня флори», де продовжена думка про розвиток світу зелених рослин і визнання нами самих себе органічною частиною живого довкілля. Далі були «Барви землі» (1990), «Літопис білого латаття» (1991) та інші, також пізнавальні за жанром та екологічні за змістом.

Відзначу, що журнал «Наука і Суспільство» завжди приділяв увагу природоохоронній тематиці, більше того: за висвітленням цієї проблеми на науковому рівні його можна вважати лідером серед тодішніх ЗМІ.

Згадуючи свої публікації 1980-х років, не можу оминати історичні події, що передували нашій Незалежності. Країну охопив «зелений» рух, що висунув своїх лідерів, які згодом стали відомими політиками. Так, Юрій Щербак очолив «Зелений світ»; його перша правдива публікація про Чорнобильську катастрофу 1986 року багатьом відкрила очі на техногенні загрози, закладені комуністичною владою, яка привчила суспільство жити за рахунок Природи, поглинаючи її далеко не безмежні ресурси. З творцями «Зеленого світу» Юрієм Щербаком і Сергієм Плачиндою ми влаштовували громадські протести проти забруднення довкілля, блокували рух на Хрещатику, пікетували урядові установи... Саме у ті роки так званої Перебудови партія «Зелених» потрапила до парламенту, хоч і комуністичного. Тим часом у законодавчих органах західноєвропейських

країн «зелені» й досі мають вагомий вплив; на жаль, в Україні – це вже минуле.

Відтоді свою діяльність у літературі та кіно я, в міру своїх скромних можливостей, присвятив природоохоронній справі. Разом з Товариством охорони природи, яке об'єднувало мільйони небайдужих громадян і тисячі колективних членів, тобто підприємств і установ, готував до розгляду в урядових інстанціях питання розвитку мережі заповідників, захисту біорізноманіття екосистем. І на Чорнобильську біду Товариство змогло вже гідно відреагувати інформативними і просвітницькими ініціативами.

З ініціативи Товариства охорони природи, головою якого відтоді є Василь Шевчук, спільно з Національною Академією Наук України було розроблено та обґрунтовано еколого-соціальну модель шляху досягнення мети сталого розвитку ООН в Україні. Ці матеріали увійшли до книги «Розвиток заради порятунку» (К., 2016), презентованої Парламенту й Уряду, іноземним посольствам і впливовим міжнародним організаціям як інтелектуальна інвестиція наших науковців і громадських діячів у майбутнє України.

Був час, коли представники влади брали участь у діяльності Товариства охорони природи, навіть очолювали його обласні, міські та районні організації. Сьогодні виконавча влада не тільки не фінансує Українське товариство охорони природи та його заходи; як і влада законодавча, вона сприймає Товариство не як державотворчу, пріоритетну громадську організацію, а – нарівні з бізнесовими структурами. За принципом «виживайте, хто як може».

Засновники і керівники Товариства, та й усі притомні «зелені»

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

З БОЖОГО САДУ

РОСЛИНИ І ТВАРИНИ
У СВЯТОМУ ПИСЬМІ

усвідомлювали, що у людства, за великим рахунком, є лише два базові ресурси для користування: Природа і власний розум. Знали й те, що порушення рівноваги між ними призведе до загибелі. Тризовані симптоми цього були помітні ще задовго до Чорнобильської катастрофи, коли держава, не рахуючись зі здоровим глуздом, стала зловживати новітніми технічними засобами. На думку автора цих рядків, найбільший в історії України злочин проти Природи і людини – зарегулювання Дніпра з унікальною системою його заплави. Цей екоцид мав тяжкі демографічні й моральні наслідки.

Хто ж найзеленіший? Коли йдеться про порятунок, потребуємо не співзвучності, а конкретної дії. Тому є надія, що нова влада і все суспільство будуть «зеленішими» від своїх попередників.

А столітньому часопису я зичу і в подальшому твердо стояти на засадах історичної Правди і Істини, сіяти в серцях і душах Українського люду Добро і Справедливість.

ПЕРЕД ОЧИМА ІСТИНИ

*Вадим Пета, письменник,
лауреат літературно-
мистецьких премій
імені І. С. Нечуя-Левицького
та імені Олеса Гончара*

Олександр Петрович Довженко, якому нелегка доля відміряла лишень 62 роки життя, нарікав: «пам'ять тікає». Мені пощастило не один десяток літ співпрацювати з головними редакторами глибокодумного, погодьмоя, часопису, спілкуватися з працівниками гідного доброї пам'яті видання. Написати ж відважуюся про незмінного з 2005-го року редактора журналу «Наука і Суспільство» Дмитра Миколайовича Єсипенка.

Глибоко вдячний йому за розуміння моїх поривань до істини, хоч вона й недосяжна. Понад усе, при кожній згадці про Чернігівщину, мою пам'ять розворушують шкільні спомини про захоплення чудодійними, інакше не сказати, оповідями Олександра Довженка про життя-буття його родини, особливо ж про рідну бабусю з таким же дивовижним відчуттям народного слова, як і в матері моєї матері – баби Наталки, про яку говорили, що вона з приказкою на губах уродилася.

Рудня – Сосницького району. Молодим журналістом, тамуючи подих,

милувався я швидкоплинною, а під час весняних повеней бурхливою, як у потоп, Десною. Придивлявся, в якому ж місці батько малого Сашка рятував родину. Натрапив при березі на рясні зарості ожини. Щедрі на віддачу терени Чернігівщини, як і всі обшири предковичної Матері-Землі.

А ще Рудня – за якихось 30 кілометрів від Мізина. Коли телефоную Дмитру Миколайовичу в його Рудню, де він тепер усамітнюється подалі від міської суєти, спливають у пам'яті мої міркування про всесвітньо відому Мізинську археологічну культуру. Її вікування – понад XXII–XIV тисячоліття до н.е. Саме там – у долині Десни – зароджувалися перші слова правичної української мови. Наберіть в Інтернеті – «Вічність українського етносу». Переконаєтеся, що доісторична правда – як у дзеркалі.

Матеральні й духовні здобутки Мізинської археологічної культури, як на моє переконання, сповна успадкувала її наступниця – Трипільська археологічна культура. Її належало б визнати Трипільською цивілізацією.

Перший-ліпший філософ переконаний – істина недосяжна. Але й людське пізнання не дрімає. Простежити б, як збагатилося за сторіччя існування нинішнього наукового видання наближенням до істини. З роси й води Вам, Дмитре Миколайовичу, за невтомну працю. Ви мені в хвилину одкровення якось зізнавалися:

– Навіть моя дружина не знає, з якими труднощами й за які кошти видається журнал. Вкладаю власні заощадження.

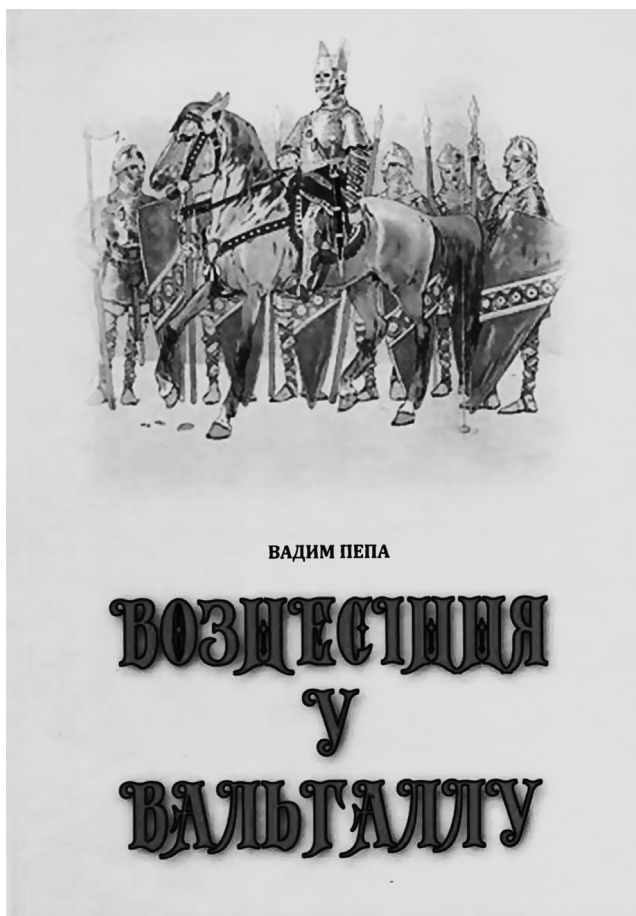
Такого замаху на знищення правичної України в її багатостраждальній історії, імовірно, ще не було.

Перефразовую відоме на всіх обширах земної кулі: «нашого цвіту – по всьому світу». По Соловках. На дні Біломорського каналу. В Сибіру несходимому. У вічній мерзлоті Колими.

Претендент на довічну владу в ординському, за визначенням обоженного позавчора К. Маркса, московитському суспільстві перед світом осоромився уже не раз. Його одкровення відкрилися після краху «марксизму-ленінізму» та переорієнтацію на збанкрутіле православ'я. Певно, путін волів би, щоб віруючі на іконах припадали до його лика.

Нестямний самодержець нав'язав Україні кровопролитну війну. Застосовує тактику випаленої землі. Підбив греблі Каховської ГЕС перетворив Південь України на мертву зону. Тисячі тон дохлої риби. Плями нафти в Дніпрі. Загибель дельфінів у Чорному й Азовському морях.

Людство здригається від нечуваних і небачених злочинів. Кому не втямки, що несосвітений терор буде проклятий у віках. На віки-вічні. Та що до того безумному в його підземних бункерах від Москви, до

ВАДИМ ПЕПА

ВОЗНЕСІННЯ У ВАЛЬТАЛУ

Уралу й аж до шаманів на Далекому Сході.

Кому ж просвіщати «братів незрящих гречкосіїв», як заповідає Тарас Шевченко? «Я на сторожі коло їх поставлю слово» – закликає Великий Кобзар. Цим і керується столітній часопис «Наука і Суспільство». За будь-яких обставин посиляє промені світла в темне царство.

НАС ПРОДОВЖУЮТЬ ВІТАТИ

Щиро вітаємо, колеги!

Сто років – це, насамперед, яскрава, визначна подія для тих, хто продовжує працювати над випуском «Науки і Суспільства» у наші дні, в нинішніх дуже складних умовах, та для всього Товариства «Знання» України, під чиїм крилом виходив журнал усі ці роки. Але це неабияка, навіть дивовижна, подія для київської і всієї вітчизняної журналістики. Адже скільки періодичних видань під тиском найрізноманітніших обставин зійшло «з дистанції» або перетворилося на партійні агітки чи галузеві бюлетені. Тож на цьому похмурому фоні занепаду нашої періодики особливо приємно відзначити феномен «Науки і Суспільства»: журнал, хай навіть і з меншим числом передплатників, продовжує виходити.

Чи не найточніше зміст, спрямованість і сутність передає його назва. З перших номерів і донині журнал єднає складний, багатоплановий, утаємничений світ науки з суспільним життям, популярно розкриває людям здобутки українських вчених, заохочує молодого читача до прагнення увійти в цей світ і збагатити його новими знаннями і відкриттями. Не випадково провідні українські вчені – Олександр Богомолець, Борис Патон, Віктор Глушков, Костянтин Ситник, Віктор Трефілов та багато інших – у різні роки виходу журналу були його авторами і вважали за свій суспільний обов'язок виступати на його сторінках з актуальними публікаціями. Так було, так є і, віримо, так буде. Певна річ, перспективи видання залежать не тіль-

ки від ентузіастів, які тримають його на плаву, а й від підтримки наукової, освітянської громадськості і тих, хто пропагує і популяризує в Україні новітні знання.

Сердечно вітаємо всіх, хто працює над випусками нових номерів журналу та сприяє їм у цій многотрудній роботі, а також тих, хто пов'язаний зі славною історією видання. У добрий час в друге століття, «Науко і Суспільство»!

*Правління Київської організації
Національної спілки журналістів
України*

Національна спілка письменників України вітає колектив журналу «Наука і Суспільство» з ювілеєм! Шановні колеги! Тривалість життя будь-якого літературного часопису визначає час і вибагливий читач. І ви своїм багатолітнім самовідданим творчим трудом довели, що актуальні, цікаві й потрібні людям, а в наш надскладний час, коли точиться запекла війна за звільнення України від лютого звіра, ще й стали одним з небагатьох острівців збереження української національної культури і духовності. Ви виборюєте незалежність України за допомогою інформаційного простору, а це ще один важкий, виснажливий, відповідальний і вельми важливий фронт, який сприяє якнайшвидшій нашій Перемозі! Снаги вам, дорогі друзі, добра, мирного неба і якнайбільше вдячних читачів!

Будьмо!

*Національна спілка
письменників України*

Славному журналу «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»

Дорогі колеги!

Столичні знаннівці мають за честь віншувати сторіччя «ЗНАТТЯ» – «НАУКИ І СУСПІЛЬСТВА», прекрасного фундаментального видання, яке багато десятиліть поспіль яскраво, глибоко і талановито аналізувало дослідження ключових глобальних викликів епохи в гуманітарній, соціальній та економічній сферах, здобувши цим повагу та авторитет у науковій громадськості України!

Переконані, що саме напруження вашого часопису сприяли послідовному утвердженню чіткої позиції Товариства «Знання» України, як світоча знань, щодо його державницької позиції. Бо ваш журнал всі роки цілого століття утверджував винятковий професіоналізм, патріотизм і людяність, бо його шпальти створювала ціла згуртована команда прекрасних журналістів всіх поколінь.

У знаменний день поважного знакового столітнього ювілею кияни-знаннівці щиро зичать: хай і надалі буде гострим, чесним та переконливим ваше журналістське перо, хай і надалі вам стане сил, енергії та сучасного креативного мислення на втілення нових задумів і плідних журналістських звершень в ім'я розвитку і процвітання України!

*З повагою
Василь Неволов,
Голова Ради
Київської міської організації
Товариства «Знання» України,
доктор філософії з
мистецтвознавства, письменник,
професор, заслужений діяч
мистецтв України*

Дорогі друзі!

Найдавніший науково-популярний часопис України «Наука і Суспільство» народився сто років тому, у серпні 1923 р. Спершу мав назву «Знаття», згодом «Знання», «Наука і життя». До складу його редколегії входили, зокрема, академіки Дмитро Багалій, Олександр Білецький, Костянтин Воблій, син Олександра Потебні Олександр (електротехнік), письменники Остап Вишня, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Павло Тичина та багато інших видатних осіб.

З часописом співпрацювали академіки НАН України Олексій Онищенко, Валерій Кухар, Костянтин Ситник, Юрій Пахомов, доктори наук Клим Чурюмов, Ернст Пашицький, Василь Кушерець.

На піку його популярності наклад видання наближався до 100 тисяч примірників, тож цей журнал раніше можна було побачити ледве не в кожній бібліотеці. А сьогодні цей часопис ВДЕСЯТЕРО потрібніший, ніж у першому сторіччі його історії.

Видання традиційно виходить під крилом Товариства «Знання» України, але нині, на жаль, дуже потерпає від недофінансування, м'яко кажучи. І навіть там, де й коштів особливих не треба, ми приділяємо цьому журналові вкрай мало уваги: подивіться, наприклад, біднесеньку статтю про нього в Українській Вікіпедії!

У нас тьма кваліфікованих бібліографів. Їхнім незамінним подарунком авторам і читачам журналу до сторіччя ювілею «НіС» могла б стати повна бібліографія публікацій часопису за сто років (1923–2023). Але де ж вона?! Хто її уклав і чиїм коштом вийде її видання?

Щиро вітаю високопрофесійний науково-просвітницький україномовний журнал «Наука і Суспільство» зі 100-річчям! Бажаю сьогоднішнім творцям часопису мати

якнайбільше успіхів у поширенні знань у галузі освіти, науки, техніки, історії, культури й духовності України та повернути НіС'ові славу найкращого вітчизняного науково-популярного журналу!

*Дмитро Пилипчук,
письменник, заслужений
працівник культури України,
відмінник освіти України*

Сердечно вітаю творчий колектив журналу «Наука і Суспільство», головного редактора Єсипенка Д. М., дописувачів, авторів наукових статей із 100-річним ювілеєм вашого чудового видання!

Висловлюю вдячність за цікаву палітру рубрик, чуйне відношення до авторів статей, що я відчув під час підготовки до публікації дослідження «Михайло Патон: сторінки життя в селі Хребтієві на Поділлі» (11/12 2021).

Щиро зичу вам, шановні, щастя, здоров'я, наснаги, нових творчих злетів, миру і нашої Перемоги!

*Петро Храпак,
член Національної спілки
краєзнавців України,
почесний краєзнавець Хмельниччини,
м. Хмельницький.*

Шановний Дмитре Миколайовичу!

Ваш часопис – сміливий, патріотичний, один із кращих в Україні! Читаю уважно, деколи у захваті. А іноді засмучує важкий науковий стиль, за яким ледь проглядають нові цікаві ідеї. Так тримати позиції. Стояти впевнено і твердо!

*Віктор Ахінко,
письменник, м. Запоріжжя*

Шановні колеги!

Журнал «Наука і Суспільство» Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка почала передплачувати з 1965 року, і на сьогоднішній день у фондах бібліотеки зберігаються підшивки журналу практично за півстоліття.

Протягом десятиліть часопис за-служено користувався попитом серед читачів. Журнали, які видавалися з 1991 року, тобто вже за часи Незалежності, замовлялися читачами майже півтори тисячі разів! На жаль, у 2021–2022 роках, через фінансову скруту, проблеми пандемії і військового стану, бібліотека не змогла передплатити журнал. Але читачі не забули улюбленого видання і за останні півтора роки журнал користувався неабияким попитом: його замовляли 136 разів.

Рубрики журналу, присвячені історії України, її етносу, видатним особистостям, традиціям і звичаям українського народу, завжди знаходять свого зацікавленого читача.

Часописом активно користуються внутрішньо переміщені особи, які і на новому місці не поривають зв'язку з бібліотеками і українською періодикою.

Завдяки своєму глибокому змісту і яскравому, продуманому оформленню, журнал дуже часто є окрасою бібліотечних тематичних виставок і переглядів, що, в свою чергу, сприяє популяризації видання. До сторіччя часопису в секторі періодики бібліотеки заплановано виставку-презентацію його найцікавіших матеріалів. Хочеться ще раз наголосити, що художнє оформлення обкладинки викликає естетичне захоплення і приваблює нових користувачів.

До речі, працівники бібліотеки і самі час від часу є дописувачами журналу «Наука і Суспільство». Наприклад, в 4-ому номері за 2023 рік надрукована стаття провідної біблі-

отекарки відділу краєзнавства Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка Людмили Демченко «Я вихідець з села...» (до 100-річчя від дня народження художника І. О. Кулика).

Журнал має шанувальників серед читачів різних професій і вікових категорій. Тож щиро зичимо часопису творчих успіхів на ниві духовного відродження України.

*Інна Максимович, завідувачка
сектору періодичних видань
Черкаської обласної
універсальної наукової бібліотеки
імені Тараса Шевченка*

«Наука і Суспільство» – журнал дуже корисний. Я, як педагог, з задоволенням використовую цікаві історичні знахідки журналу в позакласній роботі з учнями, в бесідах з батьками. Запам'яталися матеріали про святих заступників дітей, про звичаєве батьківство...». Щастя, вам!

*Ганна Ліфєрова,
педагог, 1956 р. н.*

«Журнал «Наука і Суспільство» – найавторитетніший в Україні тому, що редакції вдається знайти авторів, які професійно й чесно розкривають заявлені теми. Навіть в часи Радянського Союзу, коли замовчувалися цілі сторінки історії нашої держави, журнал друкував статті, які виховували гідність нації. З останніх публікацій, які сподобались, стаття Вадима Пеппи «Вічність українського етносу» і розвідка Віктора Жадька «Геній пензля і слова». Зацікавив есей Віктора Ахінька з Запоріжжя «Чому так живемо?», що підносить хліборобський працьовитий менталітет нашого народу. Бажаю журналу в наступному столітті його історії залишатися на вістрі боротьби за збереження національної ідентичності, за душі нових поколінь українців».

*Микола Домненко,
управлінець, 1961 р. н.*

«Наука і Суспільство» – цікавий і різносторонній науковий журнал. Тут тобі статті і з історії, і з мистецтва, і з соціології. Подобається те, що читаєш не сухі наукові звіти, а поринаєш в живу історію чи опис якогось явища, процесу і відірватися досить важко. На мою думку, «Наука і Суспільство» буде цікавим для різних вікових та соціальних категорій». Так тримати!

*Олександр Хамула, підприємець,
за освітою – історик, 1987 р. н.*

«Журнал «Наука і Суспільство» – один з небагатьох українських журналів, який тримає високу планку найцікавіших і найсерйозніших видань, незважаючи на жодні труднощі через відсутність належної підтримки з боку держави. А цей патріотичний журнал потрібно підтримувати з усіх сил, бо це справжня ідеологічна опора нашого суспільства.

У цьому виданні завжди можна знайти те, що потрібно для душі, серця та розуму. В журналі немає нецікавих публікацій. Систематично друкуються статті провідних науковців, ведеться постійна рубрика «Нове в науці», відроджується правдива історія України, розповідається про славетних українців усіх поколінь. Приваблюють розповіді про національне мистецтво, етнографічні дослідження. Знаходить місячник також місце для практичних порад.

Художнє оформлення кожного номера – це мистецтво найвищого рівня! Це справжня художня галерея України. Хочеться, щоб місячник мав більший формат.

Зичимо «Науці і Суспільству» зростання і формату, і обсягу, нових успіхів і нових можливостей для здійснення планів і мрій! З повагою

*Василь Трохименко, пенсіонер,
член Співки журналістів України,
1950 р. н.*

Шановні колеги!

Журнал «Наука і Суспільство» читаю з дитинства й пам'ятаю і зі шкільних років, а це 60-ті. Спершу під назвою «Наука і Життя», потім під нинішньою назвою.

Наша сільська родина передплачувала багато періодики. Як і загалом тодішні українські родини в селах і містах. Про Інтернет ми тоді й не чули, як і про комп'ютери. Не було й телевізорів, бо, власне, у моєму селі електрику провели наприкінці 60-х. Гарним джерелом інформації було радіо. Звичайний динамік у сільській хаті, так зване дротове радіо. По якому йшла одна-єдина програма Українського радіо з включенням блоків мовлення всесоюзного радіо. Особливо запам'яталися вечірні програми нашого радіо «Театр перед мікрофоном», цікаві радіовистави.

А іншим джерелом інформації, звичайно ж, були газети і журнали. Наша родина (батько – шофер, мама – сільська медичка) передплачувала періодики, може, й трохи більше, ніж середньостатистична. Набиралося десь до десятка видань, здебільшого українських. Звичайно, передплачували і всесоюзні, бо, наприклад, мама як медичка просто була зобов'язана по роботі передплачувати всесоюзну «Медицинскую газету». Популярний журнал «Огонек» передплачували без примусу, він мав ще дореволюційну історію й був досить насиченим.

Але домінували в періодиці наші українські видання. Аналогом того таки «Огонька» був чудовий журнал «Україна». Він теж виходив щотижня! Зараз важко собі це уявити. І рівень його був теж доволі високий. Звісно, в передплаті були районна та обласна газети, одна-дві всеукраїнські. Був дуже популярний журнал «Перець», теж щотижневий.

Але моїм допитливим батькам, а цей потяг до знань прищеплювали і нам з сестрою, цього було замало.

Тому й передплачувати науково-популярні журнали. Тут серед інших був і наш український «Наука і Суспільство» (під цієї назвою – з середини 60-х). Зацікавлював нас його високий науковий рівень і водночас доступність для звичайного читача, в тому числі школяра-старшокласника. В цьому, мабуть, і був секрет великої популярності журналу. Від пізнавальних науково-популярних статей – до публікацій для змістовного і цікавого дозвілля.

Минуло понад півстоліття. І приємно, навіть дивовижно, що журнал «Наука і Суспільство» пройшов крізь усі перипетії цих бурхливих десятиліть і досі радує читачів. Притому, в час, коли, на жаль, зникло стільки друкованих видань, і загальносуспільних, і спеціалізованих, у царині науки, літератури, мистецтва. Часто це пов'язують з бурхливим розвитком телебачення, а останнім часом – Інтернету. Але, попри все, друковане слово таки не замінить ніщо, воно й далі потрібне людям.

Кажу це не лише як засновник, тобто власник, і редактор двох газет. Цю думку підтверджують цифри. В нашій Чернігівській області сумарний передплатний тираж лише місцевих, тобто обласних і районних газет, перевищує 100 тисяч. Це передплата, гарантований читач! І це на менш як 300 тисяч родин. Додайте сюди передплату всеукраїнських видань. Додайте роздрібний продаж. Значить, люди читають. І серед усіх засобів інформації на першому місці по довірі читачів стоять якраз друковані видання, газети і журнали.

Тож бажаю журналу «Наука і Суспільство», в особі його редактора, працівникам редакції й авторам і надалі стійко триматися в бурхливому інформаційному просторі!

*Петро Якович Антоненко,
засновник і редактор
Чернігівських обласних газет:
загальносуспільної «Світ-інфо» й
літературно-мистецької «Струна»*

Шановний Дмитре Миколаєвичу, маю за честь мовити щирі слова вітання та висловити Вам особисто і усім працівникам журналу «Наука і Суспільство» найкращі побажання з нагоди його 100-літнього ювілею!

Столітня історія часопису, далека і близька, яскраво віддзеркалена в історичному поступі українського народу і нашої держави на шляху до Свободи і Незалежності.

Навіть не віриться, адже тільки у серпні 1923 року у Харкові вийшов перший номер журналу «Знаття», згодом «Знання», «Наука і життя» і, зрештою, «Наука і Суспільство», а сьогодні ми святкуємо його столітній ювілей.

Відверто кажучи, у нашій буремній історії не так багато було періодичних видань, що витримали таке випробування часом і не втратили своєї затребуваності. Були і злети, і досить помірні успіхи, та завжди журнал залишався вірним своєму головному принципу – бути журналом для народу. Ось і нині, у наші складні часи, він продовжує відстоювати незалежність України на інформаційному фронті, що є дуже важкою і виснажливою працею, яка сприяє наближенню нашої найшвидшої Перемоги у війні з Росією.

Моя співпраця з «Наукою і Суспільством» була і є плідною та до-

сить цікавою. Головний редактор журналу – людина ерудована, енергійна і підприємлива. І саме завдяки йому почалася наша співпраця і теплі, дружні стосунки. У журналі були надруковані і мої літературні та публіцистичні матеріали, поетичні твори. Чуйне ставлення до авторів – ось що вразило мене найбільше і у стосунках з Єсипенком Д. М., і з іншими співробітниками журналу.

Тож щиро вітаю високопрофесійний науково-просвітницький часопис «Наука і Суспільство» зі славним ювілеєм.

Зичу колективу «Науки і Суспільства» і особисто головному редактору Дмитру Миколайовичу нових успіхів і нових можливостей для здійснення планів і мрій. А їх, сподіваюся, накопичилося дуже багато. Творчого нахнення у роботі над випусками нових номерів журналу, якнайбільших успіхів у поширенні знань у галузі науки, техніки, освіти, історії, культури і мистецтва України. Мирного неба, добра і вдячних читачів.

З РОСИ І ВОДИ ВАМ, ДОРОГІ ДРУЗІ І КОЛЕГИ!

*Анатолій Павлович Радзіховський,
автор «Науки і Суспільства»,
академік Національної академії
медичних наук, професор,
заслужений художник України*

**З ПОЛУМ'ЯНИМ СЕРЦЕМ, СВІТЛИМ
РОЗУМОМ І ДБАЙЛИВИМИ РУКАМИ ВОНИ
ТВОРИЛИ ІСТОРІЮ ЖУРНАЛУ «ЗНАТТЯ» –
«ЗНАННЯ» – «НАУКА І ЖИТТЯ» –
«НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»**

**Ідейні натхненники
і засновники журналу «Знаття»**

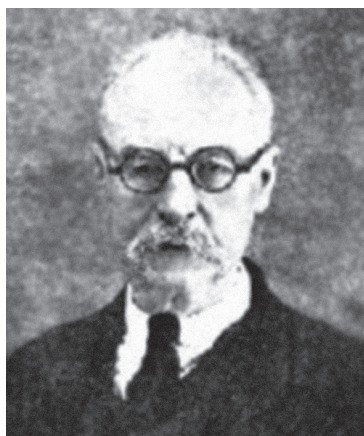
В. М. Еллан-Блакитний
09.01.1894 – 04.12.1925

О. Я. Шумський
02.12.1890 – 18.09.1946

М. О. Скрипник
25.01.1872 – 07.07.1933

О. О. Потебня
07.08.1868 – 16.11.1935

К. Г. Воблий
27.05.1876 – 12.09.1947

Д. І. Багалій
07.11.1857 – 09.02.1932

Штатні працівники редакції журналу «Знаття» – «Знання». 1923–1935 роки

Головний редактор **Приходько А. Т.** – 1930 рік , №23–24

Відповідальний редактор В. В. Васютинський – 1934 – 1935 роки

У ці роки працювали:

Технічний секретар **Політієнко С.** – №4 , №5 за 1935 рік

Технічний редактор **Кругляков** – №3 – 1934, №5 – 1934 , №6 – 1934, №15 – 1934, №9 – 1935 роки

Технічний керівник **Монжерак П.** №14 – 1935 , №17 – 1935 роки

Технічний редактор **Сидоренко М.** №18 – 1934 рік

На жаль, на теперішній час ми не маємо більш менш повних даних про людей, які очолювали і творили журнал на той час. Думається, що столітній ювілей часопису послужить сигналом для поглибленого вивчення цього періоду його історії. Будемо вдячні усім, хто відгукнеться тим чи іншим чином щодо цього питання.

Штатні співробітники журналу «Наука і життя» – «Наука і Суспільство» з квітня 1951 року до серпня 2023 року

Відповідальні редактори:

Старовойтенко Іван Павлович, кандидат географічних наук. Працював з квітня 1951 року до жовтня 1953 року

Алентьев Олександр Олександрович, доктор технічних наук, професор. Працював з жовтня 1953 року до квітня 1961 року

Скоробогатов Володимир Петрович, працював з квітня 1961 року до вересня 1964 року

Бречак Ігор Максимович, працював з жовтня 1964 року до вересня 1970 року

З квітня 1966 року замість посади відповідальний редактор, встановлена посада головного редактора

Романюк Юрій Григорович, кандидат історичних наук, працював з грудня 1970 до березня 1992 року

Гичко Борис Максимович, працював з березня 1992 року до квітня 2005 року

Єсипенко Дмитро Миколайович, кандидат філософських наук, заслужений працівник культури України, працює з квітня 2005 року до цього часу

Виконуючий обов'язки головного редактора :

Єфімов Леонід Юхимович, працював з вересня до грудня 1970 року

Заступники відповідальних (з квітня 1966 року – головних) редакторів:

Грушкевич С. Л., працював з квітня 1951 року до квітня 1953 року

Дем'янчук І. Л., працював з травня 1953 року до січня 1956 року

Валігура В. А., працював з січня 1956 року до липня 1961 року

Івченко Володимир Іванович, працював з квітня 1978 року до липня 1997 року

Подолужний В'ячеслав П., працював з липня 1997 року до липня 2003 року

Січкаренко Оксана В., працювала з липня 2003 року до січня 2005 року

Відповідальні секретарі редакції:

Єфімов Леонід Юхимович, працював з січня 1967 року до вересня 1970 року і з грудня 1970 року до січня 1974 року

Мацюк Вілена Якимівна, працювала з лютого 1974 року до січня 1978 року

Гичко Борис Максимович, працював з листопада 1978 року до березня 1992 року

З січня 1964 року в редакції журналу виокремлюються тематичні структурні підрозділи-відділи.

РЕДАКТОРАМИ ВІДДІЛІВ ТЕМАТИЧНИХ СПРЯМУВАНЬ ПРАЦЮВАЛИ:

Кіщенко І. Ф., працював з січня 1964 року до грудня 1968 року

Мішин М. М., працював у січні-травні 1964 року

Сукманська-Бубнова Н. В., працювала з січня 1964 року до січня 1996 року

Торжевська Г. П., працювала з січня 1964 року (з перервою) до січня 1974 року

Оренштейн Л. Ю., працював з червня 1964 року до січня 1968 року

Єфімов Л. Ю., працював з липня 1964 року до січня 1967 року

Гичко Борис Максимович, працював з травня до жовтня 1978 року

Ємченко Олександр Павлович, працював з травня 1978 року до березня 1982 року

Павленко Микола Григорович, працював з грудня 1977 року до липня 1982 року.

Гонта Віктор Степанович, працював з липня 1979 року до травня 1982 року

Лепша Іван Дмитрович, працював з травня 1982 року до грудня 1990 року

Провозін Альберт Георгійович, працював з травня 1982 року до жовтня 1984 року

Пустовойт Валентин Іванович, працював з жовтня 1982 року до травня 1991 року

Чопенко Володимир Григорович, працював з листопада 1984 року до березня 1987 року

Банцер Володимир С., працював з квітня 1989 року до грудня 1990 року

Ганушкевич Ц. М., працювала з лютого до червня 1991 року

Кухарчук М. В., працював з січня 1991 року до липня 1997 року

Папуша А. В., працював з червня 1991 року до липня 1997 року

Розумний М. М., працював з травня 1991 року до лютого 1994 року

Андрійчук В. О., працював нетривалий час з березня до жовтня 1996 року

Сильченко В. І., працював з липня 1996 року до липня 1997 року

Січкаренко О. В., працювала з березня 1998 року до липня 2003 року

З липня 1964 року в структурі редакції започатковуються позаштатні відділи.

РЕДАКТОРАМИ ПОЗАШТАТНИХ ВІДДІЛІВ ПРАЦЮВАЛИ:

Волошин В. С., працював з липня до жовтня 1964 року

Колесниченко Ю. Я., працював з липня 1964 року до липня 1966 року

Поляк О. І., працював з липня 1964 року до травня 1966 року

Шикан Віктор, спеціальний кореспондент, працював з січня 1973 року до травня 1983 року

Літературні редактори:

Торжевська Г. П., працювала з серпня 1961 року до вересня 1962 року

Корєва В. М., працювала з вересня 1962 року до лютого 1989 року

Янко С. В., працювала з лютого 1989 року до березня 1992 року

Лобода М. В., працювала з березня 1998 року до липня 2003 року

Козловська Л. І., працювала з лютого 2008 року до січня 2019 року

Технічні редактори:

Канцелярська Л. О., працювала з квітня 1951 до червня 1952 року

Зеленкова Є. Ф., працювала з липня до жовтня 1952 року.

Мартинюк К. П., працював з липня 1961 року до лютого 1962 року

Яніс Р. Ю., працював з лютого 1962 року до січня 1963 року

Бабільчанова Г. О., працювала з січня 1963 року до травня 1964 року.

У вересні 1964 року знову повертається до редакції і працювала до травня 1978 року

Кадашевич О. О., працювала з квітня до жовтня 1964 року

Вержбицька Л. Ф., працювала з листопада 1978 року до лютого 1980 року

Толстих О. О., працювала у лютому–березні 1980 року

Художні редактори і художники-оформлювачі:

Безсонов М. М., працював з грудня 1961 року до липня 1962 року та з серпня 1963 року до вересня 1964 року

Сергій Л. Б., працював з липня 1962 року до лютого 1964 року

Пашута О. М., працював у жовтні 1962 року один місяць, а потім з серпня 1963 року до вересня 1964 року

Безп'ятов Р. Є., працював з листопада 1962 року до липня 1996 року.

Філатов Г. П., працював з квітня 1963 року до листопада 2008 року (понад 25 років)

Маренгольцас Г., працював з вересня до жовтня 1963 року

Поліщук О. Ю., працювала з жовтня 1963 року до грудня 1990 року

Коломієць М. С., працював з квітня до травня 1964 року

Лих В. С., оформлював журнал №10 за 1957 рік

Кулябко-Корецький М. М., оформлював журнал №1 за 1951 рік

Коректори:

Яловенко Л. Ф., працювала з грудня 1961 року до липня 1962 року.

Корева В. М., працювала з липня до вересня 1962 року.

Янко С. В. працювала з листопада 1963 року до січня 1989 року

Муравицька Т. Д., працювала з січня 1989 року до березня 1998 року

Малашак А. О., працювала з березня 1998 року до січня 2005 року

Козловська Л. І. працює з лютого 2019 року (з перервами) до цього часу

Бікус І. В., працювала у січні 2008 року

Стешенко Н. М., працює з листопада 2021 року до цього часу

Технічна верстка і дизайн журналу

3 жовтня 2004 року і до травня 2005 року технічну верстку журналу робив **Кірсенко Сергій**.

3 травня 2005 року і до травня 2010 року усю редакційно-видавничу підготовку і друк журналу власним коштом здійснював Український Центр духовної культури (директор **Єсипенко Дмитро Миколайович**)

3 травня 2005 року до березня 2006 року комп'ютерну верстку журналу виконував **Копитько С. О.**

3 березня 2006 року комп'ютерну верстку і дизайн виконувала **Коваль Н.В.**, яка працювала до січня 2008 року.

Комп'ютерну верстку і дизайн №7-8 за 2006 рік виконувала **Дьоміна Т. В.**

Комп'ютерну верстку і дизайн журналу у лютому 2008 року виконувала **Охрімчук Ярослава Павлівна**

3 липня 2008 року до січня 2014 року комп'ютерну верстку і дизайн журналу виконував **Гончар А. В.**

3 січня 2014 року до травня 2020 року комп'ютерну верстку і дизайн журналу виконувала **Жур Т. І.**

Комп'ютерну верстку і дизайн журналу № 5-6 за 2014 рік виконував **Гончар А. В.**

3 травня 2020 року до листопада 2021 року комп'ютерну верстку і дизайн журналу виконувала **Настенко Л. Д.**

3 березня 2022 року комп'ютерну верстку і дизайн журналу виконує **Григоренко О. Г.**

Висловлюю щирю вдячність керівництву ТОВ «АТОПОЛ» (Стукало Дмитру Всеволодовичу) та його працівникам за своєчасний і якісний друк нашого журналу за останні 12 років.

Принадібно зазначу, що завдячуючи повсякденній допомозі на безоплатній основі громадського активу при здійсненні фахового і літературного редагування текстів статей, журнал «Наука і Суспільство» виходить у світ та продовжує свою подвижницьку просвітницьку місію – бути журналом для народу.

Члени редакційної колегії журналу «Наука і життя» – «Наука і Суспільство» з квітня 1951 до вересня 2023 роки

Андрущенко В. П.,
доктор філософських наук, професор,
академік НАПН
України, працює
з квітня 2010 року
до цього часу

Василяшко В. Ф.,
Учений секретар
товариства «Знання»
України, працює
з липня 2015 року
до цього часу

Бажан М. П.,
академік АН УРСР,
працював з квітня
1951 року до січня
1954 року

Власюк П. А.,
академік АН УРСР,
працював з квітня
1953 року до квітня
1980 року

Богатський О. В.,
академік АН УРСР,
працював з січня
1963 року до
вересня 1967 року

Врублевський В. К.,
кандидат
економічних наук,
працював з жовтня
1969 року до
грудня 1972 року

Білий С. П., голова правління «Перкомбанку», працював з січня 1992 року до березня 1997 року.

Валігура В. А., заступник відповідального редактора «Науки і життя», працював з січня 1956 року до липня 1961 року

Всехсвятський С. К.,
доктор
фізико-математичних наук, професор,
працював з
квітня 1951 року
до листопада
1982 року

Гаврусевич Б. О., кандидат геолого-мінералогічних наук, професор, працював з листопада 1952 року до травня 1965 року

Гейєр Г. В., академік АН УРСР, працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Гичко Б. М., відповідальний секретар, головний редактор «Науки і Суспільства», працював з січня 1979 року до травня 2009 року

Глушков В. М., академік АН УРСР, працював з січня 1963 року до вересня 1971 року

Головко М. К., доктор біологічних наук, професор, працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Гольнєв М. С., кандидат історичних наук, працював з листопада 1952 року до січня 1959 року

Гринів О. І., доктор філософських наук, професор, працював з березня 2017 року до березня 2021 року

Грушкевич Н. Л., заступник відповідального редактора «Науки і життя», працював з квітня 1951 року до квітня 1953 року

Гуржій І. О., член-кореспондент АН УРСР, працював з вересня 1967 року до листопада 1971 року

Дем'янчук І. Л., заступник відповідального редактора «Науки і життя», працював в травня 1953 року до січня 1956 року

Деркач В. П., доктор технічних наук, професор, працював з травня 1978 року до березня 1985 року

Дмитренко М. К., доктор філологічних наук, професор, працює з березня 2013 року до цього часу

Дмитрієв О. П., доктор хімічних наук, професор, працював з жовтня 1981 року до березня 1985 року

Єрмоленко А. М., доктор філософських наук, професор, з 2018 року член-кореспондент НАНУ, працює з квітня 2010 року до цього часу

Єсипенко Д. М.,
кандидат
філософських наук,
головний редактор
журналу, працює
з квітня 2005 року
до цього часу

Йосипенко С. Л.,
доктор
філософських наук,
професор, працює
з 2010 року до
цього часу

Єфімов Л. Ю., відповідальний се-
кретар редакції «Науки і Суспіль-
ства», працював з січня 1967 року
до лютого 1974 року

Касименко О. К.,
кандидат історичних
наук, працював з
квітня 1951 року до
січня 1954 року

Жмудський О. З.,
доктор фізико-
математичних
наук, професор,
працював з
серпня 1955 року
до листопада
1982 року

Козловський А. А., доктор юри-
дичних наук, професор, працю-
вав з квітня 2010 року до січня
2020 року

Заєць О. С., голова
правління концер-
ну «Укрцукор», пра-
цював з березня
1993 року до липня
1997 року

Комісаренко В. П.,
академік
АН УРСР, працював
з квітня 1951 року
до квітня 1988 року

Закорко П. П.,
кандидат еконо-
мічних наук,
заступник голови
правління това-
риства «Знання»
України, працював
з листопада
1982 року до
березня 1985 року

Конділенко І. І.,
член-кореспондент
АН УРСР, голова
правління това-
риства «Знання»
України (1970–1978),
працював з січня
1972 року до листо-
пада 1992 року

Івченко В. І., заступник головного
редактора «Науки і Суспільства»,
працював з квітня 1978 року до
серпня 1997 року

Кульчицький С. В.,
доктор історичних
наук, професор,
працював з
листопада
1982 року до січня
2001 року

Ільясов М. М., працював з червня
1992 року до березня 1993 року

Кухар В. П., академік АН УРСР, працював з травня 1978 року до січня 2001 року

Кухаренко Л. І., доктор економічних наук, професор, голова правління товариства «Знання» України (1952–1954), працювала з січня 1954 року до вересня 1967 року

Кухтенко О. І., доктор економічних наук, професор, працював з червня 1971 року до травня 1978 року

Куценко С. М., працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Кушерець В. І., доктор філософських наук, професор, голова правління товариства «Знання» України, працює з липня 2001 року до цього часу

Лепша І. Д., редактор відділу «Науки і Суспільства», працював з травня 1990 року до січня 1994 року

Лях В. В., доктор філософських наук, професор, працює з квітня 2010 року до цього часу

Мазур В. М., працював з вересня 1967 року до жовня 1969 року

Мацюк В. Я., відповідальний секретар редакції «Науки і Суспільства», працювала з лютого 1974 року до лютого 1978 року

Маринич О. М., член-кореспондент АН УРСР, працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Мельников Г. Б., доктор біологічних наук, професор, працював з січня 1964 року до вересня 1967 року

Мельниченко В. Ю., доктор історичних наук, професор, працював з березня 1985 року до грудня 1990 року

Михайленко О. Р., доктор юридичних наук, професор, працював з квітня 2009 року до травня 2019 року

Надольний І. Ф., доктор філософських наук, професор, працював з травня 1978 року до вересня 1987 року

Новиков Б. Г., доктор біологічних наук, професор, працював з квітня 1951 року до серпня 1955 року

Овчаренко Ф. Д., академік АН УРСР, працював з січня 1963 року до жовня 1969 року

Пашицький Є. А., доктор фізико-математичних наук, професор, працював з березня 1985 року до квітня 2009 року

Омельяновський М. Є., член-кореспондент АН УРСР, працював з січня 1954 року до серпня 1955 року

Перелома В. О., доктор технічних наук, професор, працював з травня 1978 року до січня 1981 року

Онiпко О. Ф., президент Української академії наук національного прогресу, працював з червня 1992 року до березня 1997 року

Першин П. М., академік АН УРСР, працював з квітня 1951 до грудня 1970 року

Острянин Д. Х., член-кореспондент АН УРСР, працював з листопада 1952 року до грудня 1971 року

Підоплічко І. Г., академік АН УРСР, працював з серпня 1955 року до серпня 1975 року

Парасюк О. С., академік АН УРСР, працював з січня 1963 року до травня 1978 року

Підстригач Я. С., академік АН УРСР, працював з листопада 1982 року до липня 1990 року

Патон Б. Є., Президент АН УРСР, працював з січня 1964 року до вересня 1967 року

Плехов М. Д., професор, член-кореспондент Академії будівництва і архітектури УРСР, працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Пахомов Ю. М., академік АН УРСР, працював з листопада 1982 року до квітня 2009 року

Погорелов М. С., доктор економічних наук, професор, працював з березня 1971 року до листопада 1982 року

Подолужний В. П., заступник головного редактора «Науки і Суспільства», працював з липня 1997 року до липня 2003 року

Попович М. В., академік АН УРСР, працював з серпня 1990 року до квітня 2009 року

Попович О. С., доктор економічних наук, професор, працював з червня 1980 року до травня 1981 року

Проценко Д. П., доктор біологічних наук, професор, працював з листопада 1952 року до травня 1953 року

Рішняк І. М., голова громадської організації «Сумське земляцтво у м. Києві», працює з листопада 2015 року до цього часу

Рубашевський А. А., кандидат філософських наук, працював з квітня 1951 року до листопада 1952 року

Северин А. М., кандидат економічних наук, заступник голови правління товариства «Знання» України, працював з січня 1986 року до січня 2002 року

Сергійчук В. І., доктор історичних наук, професор, працював з серпня 1990 року до січня 1997 року

Січкаренко О. В., заступник головного редактора «Науки і Суспільства», працювала з липня 2003 року до січня 2005 року

Ситник К. М., академік АН УРСР, працював з травня 1978 року до квітня 2009 року

Соботович Е. В., академік АН УРСР, працював з серпня 1990 року до квітня 2009 року

Субботін С. І., академік АН УРСР, працював з вересня 1967 року до лютого 1976 року

Сукманська-Бубнова Н. В., редактор відділу «Науки і Суспільства», працювала з червня 1971 року до липня 1997 року

Терновий К. С., доктор медичних наук, професор, працював з листопада 1982 року до грудня 1994 року

Тихомиров Ю. О., доктор юридичних наук, професор, працював з квітня 2010 року до січня 2020 року

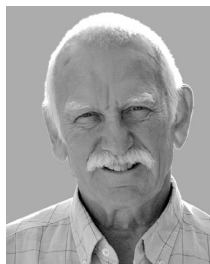
Торжевська Г. П., редактор відділу «Науки і Суспільства», працювала з січня 1969 року до січня 1974 року

Трипольський В. О., кандидат філософських наук, працював з лютого 1973 року до травня 1978 року

Туровська Л. М., працювала у березня–серпні 2007 року

Удовенко В. В., доктор хімічних наук, професор, працював з квітня 1964 року до вересня 1967 року

Федорук О. К., доктор мистецтвознавства, професор, працював з листопада 1982 року до січня 2001 року

Фольборт Г. В., академік АН УРСР, працював з листопада 1952 року до травня 1960 року

Хренов К. К., академік АН УРСР, працював з травня 1953 року до вересня 1967 року

Чабаненко І. І., доктор мистецтвознавства, професор, працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Чаговець Р. В., академік АН УРСР, працював з вересня 1967 року до жовтня 1982 року

Шаповал І. М., кандидат технічних наук, український письменник, краєзнавець, працював з січня 1963 року до вересня 1967 року

Швець І. Т., академік АН УРСР, працював з квітня 1951 року до лютого 1953 року

Шевелєв А. Г., доктор історичних наук, професор, працював у березні–травні 1973 року

Щербань О. Н., академік АН УРСР, працював з січня 1962 року до вересня 1967 року

Яцишин А. О., працював з травня 1990 року до квітня 2009 року

Громадські кореспонденти журналу «Наука і Суспільство» у 1960-х – 1970-х роках

Андрійчук П. П.

Байбіков В. Д.

Бак А. В.

Бачурна В. І.

Бедрій Є. К.

Безбожна М. К.

Білий В. Д.

Білик П. В.

Бондаренко В. Н.

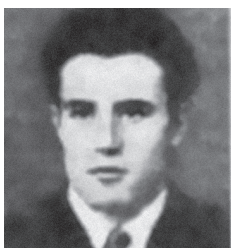
Бондаренко Г. І.

Братусь Н. В.

Бурдейний Є. В.

Бурих Й. Д.

Бутенко А. М.

Вайнер Л. М.

Вислоух М. Я.

Галушка М. П.

Гарнавська Л. О.

Головенський В. Г.

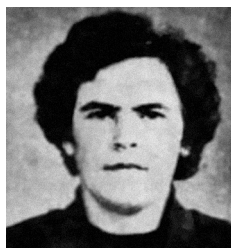
Гончар Г. І.

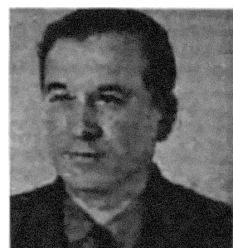
Гончар Н. П.

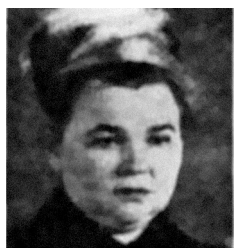
Гренцишин В. І.

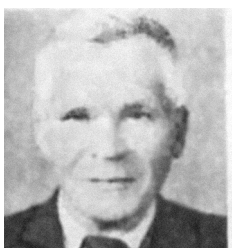
Гриньова В. І.

Гулей Г. І.

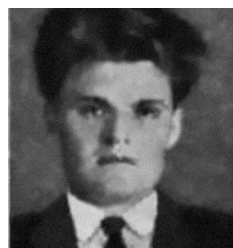
Гуряшина В. Г.

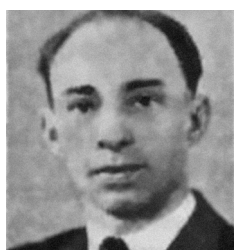
Діденко Ю. С.

Дмитренко В. Г.

Драй В. І.

Ейсмонт І. І.

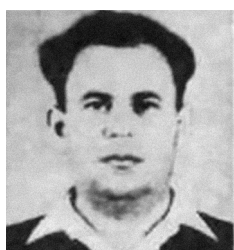
Євладенко Л. О.

Єроменко В. І.

Жабенко М. Ф.

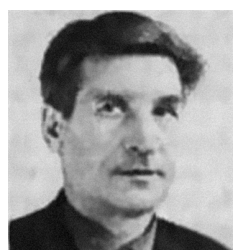
Загородній М. О.

Іванченко М. Д.

Івахів І. І.

Ігнат'єв В. М.

Іщенко Б. К.

Кальний Г. П.

Канєвський І. Т.

Карпенко С. Т.

Катана Г. К.

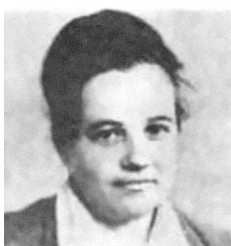
Коваленко В. С.

Коваленко М. Г.

Ковганюк В. І.

Кожевник В. Г.

Коломойцев Ф. І.

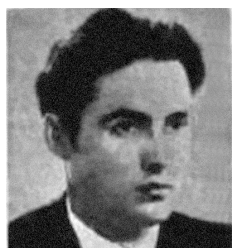
Комарницька Н. І.

Кондрацький Л. В.

Коренєв В. А.

Косменко П. В.

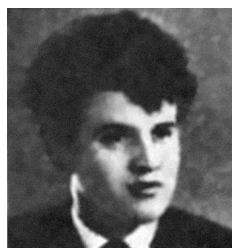
Крижанівський В. Г.

Крицина О. Г.

Кульчицька Н. Є.

Лесик І. М.

Лошак І. Т.

Лук'янюк Г. П.

Маковійчук І. О.

Мельничук К. П.

Михно М. Г.

Міхненко Г. К.

Мніх М. М.

Могилян Л. П.

Мочкаль П. П.

Недельська М. Л.

Нерета Г. Д.

Нікітіна В. М.

Ніколаєв В. А.

Орлова К. М.

Остапенко М. М.

Передрій С. П.

Писарєва М. Ю.

Пімкіна В. Г.

Поліщук В. М.

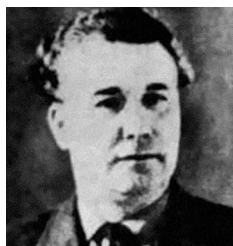
Полобок В. І.

Полюра М. П.

Прийма О. І.

Приймаков Г. Г.

Продан М. К.

Пустовойченко Т. М.

Пухович Г. О.

Ревтюх Г. Ф.

Рибалко Н. С.

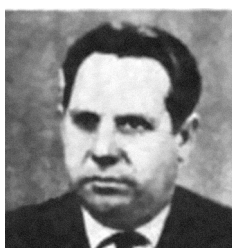
Рибацька К. Ф.

Саприкін Ю. Р.

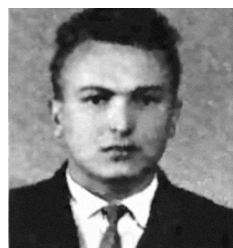
Сарабуна П. Г.

Сидоренко К. Ф.

Скотаренко В. Ф.

Снісаренко А. І.

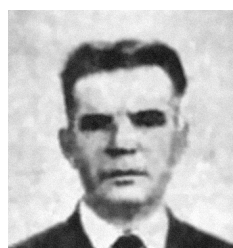
Соловей М. М.

Солод І. Є.

Ставицький. М. М.

Стовповий О. Я.

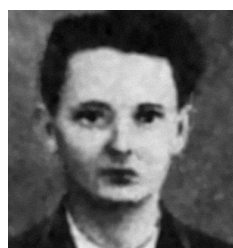
Сторожук В. М.

Стратійчук Д. В.

Таран М. Й.

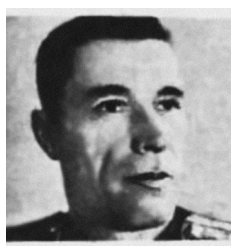
Тарасюк В. А.

Третюк А. М.

Угнівенко Т. М.

Уласюк А. М.

Федотенко І. Й.

Цибулько К. К.

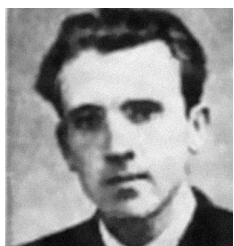
Черепенко М. Р.

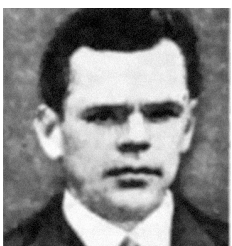
Чернецький В. Г.

Чернишов С. Т.

Чорний П. Д.

Чубенко С. П.

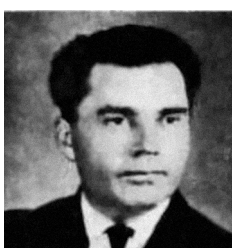
Чулюков А. С.

Шевцов А. О.

Шевцов Ю. П.

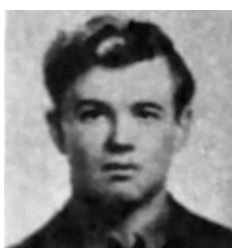
Шкіндер В. С.

Щепін О. М.

Якимчук М. Т.

Ярощук І. С.

Яцевський А. І.

Щедрість людська невмируща

Ці достойні люди у надзвичайно складні 1990-ті роки
фінансово підтримали журнал,
тим самим допомогли його зберегти

Абакулов А. В. (м. Миколаїв)
Андрусишин Л. А. (м. Львів)
Артимович М. Е. (м. Львів)
Бабій Б. Г. (м. Львів)
Бабій М. С. (Житомирщина)
Багдійчук М. Т. (Хмельниччина)
Багнюк Г. О. (Рівненщина)
Бадурчак І. М. (Львівщина)
Базилевич І. В. (Івано-Франківщина)
Баклашко Л. Н. (Івано-Франківщина)
Бакун М. Д. (м. Львів)
Баліда І. А. (Львівщина)
Баян Н. М. (Івано-Франківщина)
Баришполь С. В. (м. Київ)
Басараб В. С. (м. Ужгород)
Басмага О. В. (Львівщина)
Батрак П. С. (Київщина)
Батюк Л. І. (Івано-Франківщина)
Бендин М. І. (м. Львів)
Бігуна Б. Т. (м. Львів)
Білецький В. Й.
Білий М. І. (Львівщина)
Білик З. В. (Тернопільщина)
Білик Л. Д. (Івано-Франківщина)
Білик М. С. (Тернопільщина)
Білик С. В. (Дніпропетровщина)
Благуто О. С. (м. Львів)
Блискун В. В. (Хмельниччина)
Богма О. М. (Черкащина)
Бойків В. П. (м. Львів)
Бойчук Р. Й. (Івано-Франківщина)
Бондар П. М. (Тернопільщина)
Бондаревський М. З. (Полтавщина)
Борг С. М. (м. Ужгород)
Борух В. І. (м. Львів)
Браславець Г. І. (Хмельниччина)
Брик Л. Н. (м. Львів)
Бурига В. Г. (м. Чернігів)
Бурлака І. Я. (м. Київ)
Бурлака М. Г. (Київщина)
Бут А. О. (Вінниччина)
Бучеря Й. Й. (Хмельниччина)
Бучко В. М. (Львівщина)
Вадкима Г. М. (Закарпаття)

Вайсер Е. Д. (м. Одеса)
Васько В. В. (Івано-Франківщина)
Величко О. М. (м. Київ)
Вепрейчук І. Д. (Донецчина)
Вербицька П. І. (Вінниччина)
Веремкович О. О. (Волинь)
Висоцький І. М. (м. Ужгород)
Вінник С. С. (м. Дніпропетровськ)
Вінницький С. М. (Львівщина)
Вобликова Я. М. (Хмельниччина)
Воєвода М. М. (Івано-Франківщина)
Вожач І. А. (Львівщина)
Войтенко А. Л. (Миколаївщина)
Войтенко В. І. (Вінниччина)
Волинець М. Л. (Львівщина)
Волков С. Ю. (Харківщина)
Волкова Л. П. (м. Львів)
Волошина Є. М. (м. Дніпродзержинськ)
Вороніна М. К. (м. Херсон)
Гаврилюк К. Ю. (м. Тернопіль)
Гаврилюк М. Ф. (Краснодарський край)
Гаврилюк О. О. (м. Київ)
Гавриш М. І. (Вінниччина)
Гавришко М. (Львівщина)
Гавурський А. Г. (Рівненщина)
Гадюченко В. О. (Сумщина)
Галащенко А. П. (Вінниччина)
Галдаєвич Г. М. (Харківщина)
Галій М. В. (Львівщина)
Галюк В. В. (м. Луцьк)
Гандзюк С. П. (Івано-Франківщина)
Ганенко П. В. (м. Кривий Ріг)
Гараздій Т. І. (Івано-Франківщина)
Гармаш М. О. (Київщина)
Гарник В. П. (м. Київ)
Гвоздецький Я. І. (Львівщина)
Гелевей І. А. (м. Львів)
Гембель А. Г. (Хмельниччина)
Герасим Й. М. (м. Львів)
Геращенко О. Г. (Чернігівщина)
Гергарт С. К.
Главацька А. Я. (м. Львів)
Гладкий В. І. (Львівщина)
Гліт Л. С. (Івано-Франківщина)

- Гломба С. О. (Івано-Франківщина)
 Гнатишин Д. З. (Івано-Франківщина)
 Гнот Б. В. (Хмельниччина)
 Говорушенко Л. Д. (м. Харків)
 Гоголь М. І. (Закарпаття)
 Головач О. С. (Івано-Франківщина)
 Головенько М. І. (Житомирщина)
 Головецький В. В. (м. Тернопіль)
 Голубкова Т. Є. (м. Херсон)
 Горко І. П. (Івано-Франківщина)
 Горяний В. Ф. (Дніпропетровщина)
 Грань З. П. (Львівщина)
 Граченко О. Г. (м. Миколаїв)
 Граченко О. Т. (м. Миколаїв)
 Грещук Н. Е. (Івано-Франківщина)
 Григорець А. С. (м. Чернівці)
 Гриневич Б. В. (Львівщина)
 Грицай Н. М. (м. Київ)
 Грицик Ф. І. (Івано-Франківщина)
 Грицишан В. А. (м. Івано-Франківськ)
 Грищенко В. М. (Кіровоградщина)
 Грищенко В. Ф. (Київщина)
 Грухманова К. Д. (м. Вінниця)
 Гудзь Р. В. (м. Львів)
 Гудим В. В. (Карелія)
 Гукайло Є. М. (Тернопільщина)
 Гулій І. Ф. (Івано-Франківщина)
 Гурник О. П. (Тернопільщина)
 Гутиря С. Т. (м. Київ)
 Гучко Я. П. (Івано-Франківщина)
 Давид О. М. (м. Львів)
 Дацій С. (Львівщина)
 Дацюк Л. А. (Рівненщина)
 Дейнега М. Ю. (Хмельниччина)
 Дем'янчук М. В.
 (м. Кам'янець-Подільський)
 Демидов М. І. (Київщина)
 Демченко Н. К. (Полтавщина)
 Демчук В. Ф. (м. Тернопіль)
 Денисенко І. Д. (м. Київ)
 Дерезенко Н. М. (Житомирщина)
 Дивковський В. П. (Житомирщина)
 Діденко М. П. (Черкащина)
 Дідик В. М. (Івано-Франківщина)
 Дінець В. П. (м. Львів)
 Дмитренко М. П. (Харківщина)
 Дмитренко Т. М. (Київщина)
 Дмитрук Р. Г. (м. Київ)
 Добровольський М. Й. (Тернопільщина)
 Довгошей А. (м. Львів)
 Долішний Ю. В. (Івано-Франківщина)
 Дудкін П. С. (Харківщина)
 Дячук В. Г. (Івано-Франківщина)
 Євдощенко О. М. (Полтавщина)
 Єдинак Б. В. (Тернопільщина)
 Єдинак С. Г. (Вінниччина)
 Єременко М. Є. (м. Київ)
 Жилкіна В. М. (м. Київ)
 Заболотний О. Є. (Хмельниччина).
 Завіховська М. В. (Івано-Франківщина)
 Загорулько А. Я. (Полтавщина)
 Заїка Є. П. (м. Київ)
 Замішка О. Т. (Львівщина)
 Замужна О. А. (Кіровоградщина)
 Запорожець П. С.
 Зваричук Д. О. (Івано-Франківщина)
 Зелений М. М. (м. Львів)
 Золотий Ф. С. (Тернопільщина)
 Іваній А. Ф. (Чернігівщина)
 Іванніков І. М. (Львівщина)
 Іванченко П. В. (Донецьщина)
 Іванчук І. В. (Івано-Франківщина)
 Івасівко М. Й. (Львівщина)
 Іващенко Л. В. (м. Київ)
 Іващенко Х. В. (Київщина)
 Іглинський В. Ю. (Миколаївщина)
 Ільницький З. М. (Львівщина)
 Кадира Н. П. (Волинь)
 Каленюк В. А. (Чернівеччина)
 Калинець А. З. (Львівщина)
 Калугін М. П. (Тернопільщина)
 Каноник В. І. (Алтайський край)
 Канука А. В. (м. Полтава)
 Карнаушенко А. А. (м. Київ)
 Карпо М. П. (м. Львів)
 Кацеба Т. В. (Кіровоградщина)
 Кикіш М. Т. (Тернопільщина)
 Киманевич Р. Л. (Львівщина)
 Кирилук П. В. (м. Донецьк)
 Кириченко І. А. (Черкащина)
 Кізюк Т. М. (Тернопільщина)
 Кірик В. М. (Львівщина)
 Клавдієнко А. Г. (м. Харків)
 Клидущенко А. Л. (Вінниччина)
 Клим'юк В. І. (Івано-Франківщина)
 Клименко М. С. (м. Полтава)
 Ковалишин М. І. (Тернопільщина)
 Коваль В. І. (м. Запоріжжя)
 Коваль М. А. (Черкащина)
 Коваль Ю. (м. Львів)
 Ковальова О. І.
 Ковальчук-Гребінська З. О. (м. Київ)
 Ковран М. Т. (Кіровоградщина)
 Козак К. О.
 Козарь І. П. (Волинь)
 Козач Л. Г. (м. Тернопіль)

- Козаченко (м. Миколаїв)
 Козиренко М. Ф. (Черкащина)
 Козловський О. М. (Івано-Франківщина)
 Колнок Г. К. (м. Київ)
 Коломієць Г. Д. (Черкащина)
 Коломієць К. М. (Запорізька обл.)
 Колтуцька І. І. (Черкащина)
 Кольби І. І. (Черкащина)
 Коляденко В. В. (м. Львів)
 Кондратюк Г. Г. (Вінниччина)
 Кондрашин В. М. (м. Тернопіль)
 Коноваленко М. Д. (Черкащина)
 Коптар К. Ф. (м. Київ)
 Корасевич В. Г. (м. Київ)
 Корда О. М. (Львівщина)
 Кордон В. С. (Львівщина)
 Корнійчук Я. Г. (Івано-Франківщина)
 Королькова Л. І. (м. Донецьк)
 Корпункто Г. М. (Івано-Франківщина)
 Косик А. В. (Івано-Франківщина)
 Костивко І. М. (Тернопільщина)
 Котов Н. О. (м. Дніпродзержинськ)
 Кохан П. О. (Донеччина)
 Кохацький А. В. (м. Харків)
 Коцюба В. І. (Івано-Франківщина)
 Коцюба І. Й. (Львівщина)
 Кравченко З. Т. (Херсонщина)
 Кремешний Д. І. (Київщина)
 Кривошей І. І. (Одещина)
 Кротін А. В.
 Крупко С. І. (Івано-Франківщина)
 Крупський К. С. (Івано-Франківщина)
 Кубіда М. С. (Тернопільщина)
 Куземко Л. Ф. (м. Полтава)
 Кузик Й. І. (Івано-Франківщина)
 Кузнець Л. Є. (Миколаївщина)
 Кузьменко П. П. (Черкащина)
 Куколо Н. С. (Хмельниччина)
 Кулай О. С. (м. Чернігів)
 Кулеша О. М. (Рівненщина)
 Кулик Я. А. (Черкащина)
 Кулинич Б. С. (м. Львів)
 Кулінка Є. Т. (м. Львів)
 Курилко А. М. (Львівщина)
 Кутна А. П. (м. Львів)
 Куцовський М. І. (Миколаївщина)
 Кушак Я. С. (Івано-Франківщина)
 Лаврись І. М. (м. Ковель)
 Лавський М. П. (Чернігівщина)
 Лазебник Г. Я. (Черкащина)
 Лахоцький Т. В. (м. Львів)
 Лебеденко Г. С. (Харківщина)
 Левицька О. І. (Львівщина)
 Левицька Т. П. (Івано-Франківщина)
 Левчанівська І. О. (м. Луцьк)
 Левчук М. С. (Тернопільщина)
 Левшуков Е. В.
 Лимар Н. С. (Вінниччина)
 Лисак А. О. (Хмельниччина)
 Лисенко М. В. (м. Полтава)
 Литвиненко О. Ф. (Полтавщина)
 Лихач В. Н. (м. Київ)
 Ліщук Є. В. (Львівщина)
 Логоза Л. В. (Івано-Франківщина)
 Ломонов О. (Дніпропетровщина)
 Лучко А. Ю. (м. Київ)
 Лучко О. В. (Львівщина)
 Любенко Ф. О. (Київщина)
 Ляшевич З. В. (м. Івано-Франківськ)
 Мазур І. І. (Львівщина)
 Мазуркевич В. І. (Черкащина)
 Маїн Л. І. (Львівщина)
 Максимчук В. М. (Волинь)
 Маланчук І. М. (Львівщина)
 Маланчук М. М. (Львівщина)
 Маленко В. Т. (м. Київ)
 Марічка М. В. (м. Львів)
 Маркіна Н. С. (Київщина)
 Мартинюк І. Ф. (Одещина)
 Марущак І. В. (Львівщина)
 Марчук І. В. (Івано-Франківщина)
 Матвієнко І. С. (Полтавщина)
 Матвієць М. П. (Полтавщина)
 Мачура М. М. (м. Львів)
 Медовий О. М. (м. Черкаси)
 Мельник А. П. (Вінниччина)
 Мельничук М. З. (Вінниччина)
 Мельничук П. М. (Хмельниччина)
 Метельський О. М. (Черкащина)
 Мигасюк В. М. (Львівщина)
 Михайлин І. С. (Полтавщина)
 Михайлюк М. М. (Львівщина)
 Михалевич А. А. (Харківщина)
 Мойсюк П. Д. (Тернопільщина)
 Мрачинський Р. Ф. (Львівщина)
 Музика В. Л. (Черкащина)
 Надводнюк Л. М. (м. Черкаси)
 Накрійко І. В. (м. Львів)
 Натинчук Н. В. (Івано-Франківщина)
 Негода І. С. (Дніпропетровщина)
 Нетяга А. І. (Рівненщина)
 Нижник І. М. (Волинь)
 Нікітук К. В. (м. Львів)
 Новак Н. В. (Львівщина)
 Нор І. В. (м. Дніпропетровськ)
 Нудка В. П. (Дніпропетровщина)

- Оберкович О. Т. (Київщина)
 Олійник В. П. (Кіровоградщина)
 Олійник В. Ф. (Рівненщина)
 Омецінська Я. Ф. (м. Київ)
 Опальо А. П. (Черкащина)
 Оріщенко Л. Я. (м. Івано-Франківськ)
 Осика А. А. (Харківщина)
 Остап'юк В. П. (Тернопільщина)
 П'ятецький О. М. (Полтавщина)
 П'ятко Г. М. (Львівщина)
 Павленко А. В. (Дніпропетровщина)
 Павлик М. В. (м. Тернопіль)
 Павлій А. В. (Полтавщина)
 Паламарчук Г. Р. (м. Львів)
 Палій О. М. (Івано-Франківщина)
 Панасюк М. В. (Вінниччина)
 Партик В. М. (Львівщина)
 Партика Є. М. (Львівщина)
 Пархом Н. П. (Білорусь)
 Пастушенко С. Т. (м. Одеса)
 Переймичук М. В. (м. Одеса)
 Перхач Т. В. (м. Львів)
 Петрущак М. Я. (Львівщина)
 Пилипенко Л. Т. (м. Київ)
 Пиндзин О. М. (Івано-Франківщина)
 Пипич М. Г. (Полтавщина)
 Писаренко П. М. (Донецчина)
 Півненко Г. П. (Київщина)
 Підвальний А. Я. (м. Одеса)
 Піскозуб Л. Й. (м. Львів)
 Плохотин І. П. (Львівщина)
 Поделяк Б. С. (Івано-Франківщина)
 Поліщук В. Є. (Донецчина)
 Поліщук І. І. (м. Кам'янець-Подільський)
 Поліщук М. Ф. (Черкащина)
 Полюх Б. М. (м. Львів)
 Поменович Є. В. (м. Львів)
 Понадилик А. Є. (Кіровоградщина)
 Порождко О. В. (Івано-Франківщина)
 Порошак М. П. (Львівщина)
 Потюк С. М. (Львівщина)
 Пригородський Л. (Тернопільщина)
 Припуга П. І. (Київщина)
 Прошак І. Л. (Івано-Франківщина)
 Пунда П. А. (Львівщина)
 Пустовіт Н. В. (Черкащина)
 Рабієвський П. І. (м. Львів)
 Равлюк В. Г. (Івано-Франківщина)
 Рагун І. М. (м. Київ)
 Радевич І. М. (Луганщина)
 Рафальський Д. С. (м. Полтава)
 Решетило Г. М. (Черкащина)
 Решетняк А. І. (Полтавщина)
 Рогатинська Н. А. (м. Львів)
 Роїк М. О. (Волинь)
 Роман І. С. (м. Київ)
 Романів М. Є. (м. Львів)
 Романович М. М. (Львівщина)
 Романюк М. В. (Рівненщина)
 Романюк Н. Ф. (Хмельниччина)
 Романюк С. М. (Чернівеччина)
 Рубохо М. Є. (Львівщина)
 Рубчук І. Г. (Львівщина)
 Ружичин Д. М. (Івано-Франківщина)
 Ручка І. В. (Чернігівщина)
 Рябуха М. П. (м. Київ)
 Савуля Ю. М. (м. Львів)
 Сакайцева М. Г. (м. Полтава)
 Самойлевський А. П. (Миколаївщина)
 Шашинський О. І. (Черкащина)
 Секачева Р. Ф. (м. Київ)
 Семенишин Н. М. (Івано-Франківщина)
 Семенюк М. О. (Полтавщина)
 Сербин Х. Д. (Івано-Франківщина)
 Синигівський І. Д. (Полтавщина)
 Синько М. Д. (Сумщина)
 Синьок О. Г. (Закарпаття)
 Сирацька Н. Й. (м. Київ)
 Сироїв В. І. (м. Львів)
 Ситрин Ж. І. (м. Одеса)
 Сірик Г. В. (м. Ужгород)
 Сірко М. Г. (Львівщина)
 Склярєнко М. П. (м. Керч)
 Скорик В. І. (м. Запоріжжя)
 Скороход М. О. (м. Київ)
 Слинько В. С. (Полтавщина)
 Смирнова Г. Ф. (Черкащина)
 Собко А. О. (Вінниччина)
 Соболев О. В. (Івано-Франківщина)
 Соловей С. Д. (Харківщина)
 Среднишин О. Т. (м. Львів)
 Ставицький В. М. (Херсонщина)
 Станкевич М. К. (м. Ковель)
 Старик Л. (м. Чернівці)
 Стасенко Б. О. (Полтавщина)
 Стахнів А. Б. (Івано-Франківщина)
 Степанченко Н. В. (Закарпаття)
 Стеценко А. Я. (м. Черкаси)
 Стецюк М. М. (Київщина)
 Столяров В. Д. (Харківщина)
 Струк М. І. (Львівщина)
 Сусний А. Л. (м. Кременчук)
 Тарасюк А. І. (м. Київ)
 Тарасюк А. Я. (м. Кам'янець-Подільський)
 Тарнавська О. М. (Львівщина)
 Телендій К. М. (м. Київ)

- Телитчук М. Ю. (Івано-Франківщина)
 Терковецька (Івано-Франківщина)
 Товстуха Є. С. (Київщина)
 Толочко І. Я. (Київщина)
 Топчинець С. М. (Дніпропетровщина)
 Тостарин М. М. (Івано-Франківщина)
 Турнсанський В. І. (Львівщина)
 Туряниця М. А. (Львівщина)
 Удовенко М. А. (м. Запоріжжя)
 Усина В. І. (Рівненщина)
 Фатєєв П. І. (м. Київ)
 Федоренко Д. Т. (м. Кривий Ріг)
 Федоренко Л. Г. (Тернопільщина)
 Федчишин М. А. (м. Львів)
 Філянський К. В. (м. Львів)
 Франчук О. І. (Львівщина)
 Хапко В. Ю. (Львівщина)
 Харин І. Й. (Львівщина)
 Харченко Т. І. (Сумщина)
 Холєвчук О. П. (Львівщина)
 Хоминець М. Р. (Івано-Франківщина)
 Хранливий Б. І. (Тернопільщина)
 Хробатенко О. М. (Тернопільщина)
 Хромяк Ф. Д. (Львівщина)
 Цизняк В. М. (Полтавщина)
 Ців'юк Р. Д. (м. Івано-Франківськ)
 Цуркевич М. І. (Тернопільщина)
 Цюп'як В. Ю. (Івано-Франківщина)
 Чайка О. В. (м. Кам'янець-Подільський)
 Чайківський Є. (Івано-Франківщина)
 Чала М. Ф. (м. Дніпропетровськ)
 Чехлистрєнко А. М. (м. Донецьк)
 Чешко Л. М. (Полтавщина)
 Чижевський Й. С. (Вінниччина)
 Чорний М. М. (м. Київ)
 Чубук С. Є. (м. Кривий Ріг)
 Чугунова Н. Г. (м. Донецьк)
 Чучман М. В.
 Шабат Н. М. (Львівщина)
 Шадковський Б. Г. (Івано-Франківщина)
 Шакун П. М. (Черкащина)
 Шамрай В. Г. (Полтавщина)
 Шатановська І. В. (м. Львів)
 Швець О. Л. (Львівщина)
 Шевченко А. М. (Дніпропетровщина)
 Шевченко М. І. (м. Київ)
 Шевченко Н. І. (Волинь)
 Шевченко Н. І. (Дніпропетровщина)
 Шевчук П. С. (Київщина)
 Шейко В. М. (Одещина)
 Шелепников М. Л. (Луганщина)
 Шелест В. Г. (Миколаївщина)
 Шепеленко В. М. (Запоріжжя)
 Шлега О. А. (м. Тернопіль)
 Шмадило Л. І. (Тернопільщина)
 Шрамко В. М. (Полтавщина)
 Шуліковський П. П. (Тернопільщина)
 Шуляк З. К. (Житомирщина)
 Шумедла В. В. (м. Львів)
 Щерба В. П.
 Щерба О. С. (м. Чернігів)
 Щербацький А. І. (м. Вінниця)
 Щумова А. В.
 Юрків В. М. (м. Тернопіль)
 Юрченко М. М. (Дніпропетровщина)
 Юсин Л. Б. (Івано-Франківщина)
 Яким Л. А.
 Якимець М. Г. (Рівненщина)
 Янко О. П. (м. Полтава)
 Яремець О. І. (Львівщина)
 Яремчишин П. М. (м. Львів)
 Ярин В. І. (м. Київ)
 Ярмоленко І. А. (м. Київ)
 Яроша С. О. (Чернігівщина)
 Яцик О. М. (Львівщина)
 Яцинич М. М. (Львівщина)
 Яцишина Ю. Я. (Львівщина)
 Яцюк О. С. (Миколаївщина)

**ЮВІЛЕЙНІ ДАТИ
НА 100-ЛІТНЬОМУ
ШЛЯХУ НАШОЇ
ІСТОРІЇ**

Редакційній колегії,
колективу редакції,
авторському активу журналу
«Наука і суспільство»

Дорогі товариші!

Правління товариства «Знання» Української РСР палко поздоровляє редакційну колегію, колектив редакції, численний авторський актив, усіх читачів журналу «Наука і суспільство» з 25-ою річницею від дня виходу у світ його першого номера.

Журнал вніс значний вклад у пропаганду наукового, марксистсько-ленінського погляду трудящих на актуальні проблеми природознавства і суспільствознавства, що має принципово важливе значення в умовах сучасної науково-технічної революції, гострої ідеологічної боротьби між соціалізмом і капіталізмом.

Виходячи з настанов Комуністичної партії про нероздільність соціалізму і науки, журнал приділяє велику увагу популяризації тих досягнень у галузі фізики, математики, біології, соціології, психології, інших галузей знання, які сприяють якнайшвидшому створенню матеріально-технічної бази комунізму, розвитку комуністичних суспільних відносин, формуванню нової людини, підвищенню міжнародного авторитету вітчизняної науки.

Приємно відзначити, що журнал багато робить для виховання кваліфікованих популяризаторів науки і техніки, наполегливо шукає нові образні засоби науково-популярної публіцистики.

Дорогі товариші!

Найважливіше для журналу «Наука і суспільство» нині — послідовно, із знанням справи, наполегливо добиваючись підвищення ідейно-наукового та художньо-публіцистичного рівня виступів, пропагувати історичні накреслення XXV з'їзду КПРС, рішення XXV з'їзду Компартії України, велич і відповідальність завдань десятої п'ятирічки.

Високо оцінюючи внесок журналу у формування комуністичного світогляду трудящих, у підвищення їх науково-технічного і культурного рівня, у пропаганду досягнень вітчизняної та світової науки і техніки, правління товариства «Знання» Української РСР бажає його редакційній колегії, колективу редакції, авторському активу нових творчих успіхів на благородній ниві служіння ленінській партії, великому, героїчному радянському народові.

ПРАВЛІННЯ ТОВАРИСТВА «ЗНАННЯ»
УКРАЇНСЬКОЇ РСР.

Вашому журналу — двадцять п'ять!

НАУКА і ЖИТТЯ

1

1951

ЧВЕРТЬ віку — невеликий відрізок часу в історії науки. Хіба не відомі нам ідеї і відкриття, які торували шлях до свого тріумфу і визнання значно довше? Двадцять п'ять років тому академік В. П. Філатов розповідав читачам «Науки і життя» (так називався тоді журнал «Наука і суспільство») про тканинну терапію. Десятки талановитих учнів продовжують справу свого вчителя, але слова його, видрукувані чверть століття на журнальних сторінках, не втратили й дотепер своєї актуальності й значущості.

Погортаймо ще перші номери щомісячника. За двадцять п'ять років наш журнал був свідком і часописом багатьох видатних подій у науковому і суспільному житті країни, ми неодмінно відчемо, як змужніла і зросла відтоді радянська наука, як далеко сягнув науково-технічний прогрес.

Не так давно журнал опублікував статтю науковця з Одеси М. Доб-

ролюбської про історію створення синтетичного каучуку. Та перш ніж заслати її до друку, редакція вагалася: чи цікаво це буде читачеві? Тепер же перший-ліпший школяр напише його формулу. Але ж був час, коли вчені тільки підступали до розв'язання цієї проблеми; шукали способів створення штучного волокна; і тільки започиналася порошкова металургія. Про все це журнал розповідав своїм читачам на початку п'ятдесятих років. Новиною була тоді передача зображення на відстань, і минуло ще немало часу, поки з'явилися перші повідомлення про висюджущі лазерні промені, голографію, про такі популярні нині кібернетику, ядерну енергетику, біоніку, генетику... Сторінки журналу — то історія науково-технічного прогресу країни, появи нових наукових гіпотез і становлення нових наук, їх могутнього поступу, історія перетворення науки у безпосередню продуктивну силу суспільства.

Змінювалися теми виступів, поліпшувалося художнє, поліграфічне і технічне оформлення журналу, збагачувалися жанри і зростала майстерність журналістів-науків, та в одному журналі лишився незмінним. Від перших днів він прагнув і прагне далі йти в ногу з часом, своєчасно і популярно розповідати про досягнення науки, поставленої на службу соціалізму, про нові напрями науково-технічного прогресу, активно сприяти поєднанню досягнень науково-технічної революції з перевагами соціалістичної системи господарювання. «Соціалізм і наука нероздільні...» — говорив на урочистих зборах, присвячених 250-річчю Академії наук СРСР, Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнєв, — тільки спираючись на новітні досягнення науки про природу і суспільство, можна успішно будувати соціалізм і комунізм».

А ці слова з промови Л. І. Брежнєва перед ученими безпосередньо стосуються читачів і авторів науково-популярного видання: «Учені покликані брати активну участь у великій справі поширення наукового світогляду серед найширших мас трудящих, сприяти дальшому піднесенню народної освіти, фізичному, моральному і естетичному розвитку населення відповідно до високих і благородних норм комунізму».

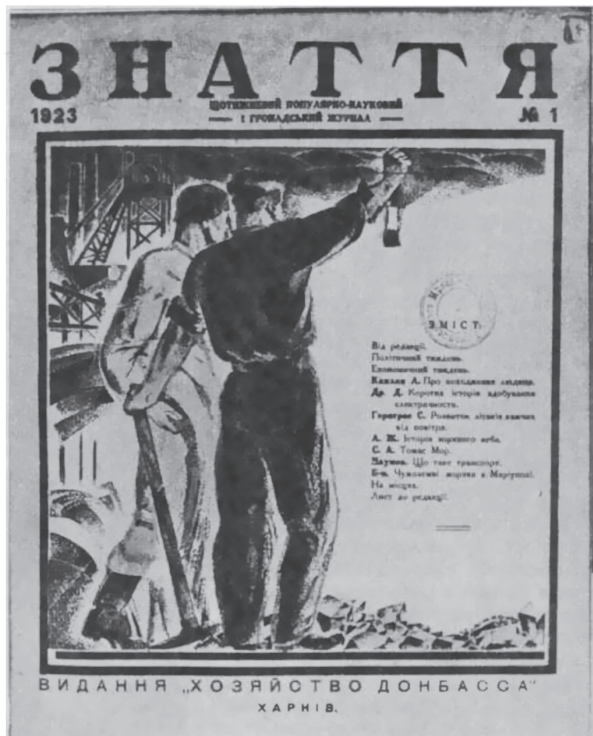
Країна вступила у нову п'ятирічку. У здійсненні її планів величезну роль партія надає прогресу

у науці і техніці, як головній підоймі створення матеріально-технічної бази комунізму. Вагомі і відповідальні завдання по втіленню рішень партії стоять перед журналом «Наука і суспільство», і для успішного їх виконання щомісячник і далі покладатиметься на допомогу своїх читачів, багато з яких давно і плідно співробітничали з редколегією. Авторський актив — найбільший здобуток журналу. Редакції просто не обійтися без його компетентних, глибоко наукових і водночас дохідливих статей, репортажів, нарисів, без його порад і пропозицій.

Про авторів журналу, його вірних друзів можна розповідати багато. Для того, щоб тільки назвати тих, хто протягом чверті століття брав участь у його створенні, не вистачило б кількох сторінок номера. Тож обмежимося іменами, чий вагомий і актуальний виступ формують сьогоднішнє обличчя журналу. Це академіки Б. Є. Патон, В. М. Глушков, І. К. Білодід, П. Г. Костюк, академіки АН УРСР М. М. Амосов, О. К. Антонов, В. Г. Бондарчук, Б. І. Веркін, О. О. Галкін, М. Ф. Гулий, О. С. Давидов, Ю. К. Делімарський, Р. Є. Кавецький, Л. А. Кульський, Ю. О. Митропольський, З. І. Некрасов, І. М. Федорченко, І. М. Францевич, К. Б. Яцимирський, К. М. Ситник, академік АМН СРСР Л. Т. Мала, члени-кореспонденти АН УРСР О. М. Алімов, О. В. Богатський, К. Б. Толпиго, А. М. Утевський, О. О. Шалімов, В. П. Шестопалов, доктори наук Д. М. Гродзіньський, С. А. Мороз, Д. Х. Фомін, К. О. Іванов-Муромський, В. І. Комендар, Л. В. Сохань, В. І. Войтко, С. С. Лаврик, науковці, викладачі, інженери, працівники різних галузей науки і культури С. Т. Звольський, Ю. В. Тесленко, Б. В. Заверуха, В. О. Сафронів, М. П. Бережний, А. П. Беловолова, В. С. Галузінська, М. В. Ковба, Ю. І. Коптев, А. М. Котляр, А. В. Кудрицький, П. О. Леснов, Н. І. Околітенко, А. А. Пастернак, Л. З. Прох, І. О. Резанов, Г. В. Сележінський, І. І. Темненко, О. П. Рожан, В. П. Седельников, В. О. Паламарчук, М. Г. Павленко і багато-багато інших.

Вступаючи у другу чверть століття, «Наука і суспільство», як і раніше, сподівається на вашу допомогу, друзі, у виконанні відповідальних завдань, які поставили XXV з'їзд КПРС і XXV з'їзд Компартії України перед наукою, перед радянською пресою, перед нашим народом.

Кроки науки

Водночас редакційна колегія поставила собі за мету подати у журналі науково-популярні нариси про найважливіші будови країни. І тепер з поживклих від часу сторінок ми дізнаємось про будівництво Біломорсько-Балтійського каналу, Дніпрогесу, металургійних заводів, донецьких шахт і рукотворних рік. Ми читаємо про сміливість творчої думки тодішніх учених і інженерів, про трудове подвижництво ще бідно озброєних технікою робітників і селян. На фотознімках бачимо перші хати-читальні, перші клуби, перші шкільні класи, в яких молоді і старші боролися з неписьменністю. Ми читаємо поради раціоналізаторів і винахідників — як переобладнати плуг і косарку, як токареві заточити різець, як будівельникові швидше мурувати стіну і т. ін.

Гортаючи номери «Знання», пересвідчуємося, як наполегливо редакція втілювала у життя завдання партії — енергійно і послідовно виховувати у трудящих матеріалістичний світогляд, нову культуру і новий побут, виконувала заповіт великого Леніна — злити воєдино дві могутні революційні сили — народ і науку.

У випуску журналу брали активну участь відомі вчені академік Д. І. Багалій, професори О. І. Білецький, К. Г. Воблий, О. О. Потебня, письменники О. Вишня, Гр. Косинка, В. Сосюра, П. Тичина, державні діячі.

Орган Головополітосвіти Наркомосу УРСР, журнал «Знання» мав велику популярність і виходив упродовж 12 років. Щомісячний науково-популярний журнал правління товариства «Знання» УРСР «Наука і суспільство», перший номер якого вийшов у 1951 році, продовжив і далі розвинув, стосовно до сучасних вимог і завдань, основні лінії, напрями і традиції журналу «Знання», став його прямим спадкоємцем. Ось чому віднині на його титульній сторінці друкуватиметься: «Заснований у серпні 1923 року».

Отже, минає 60 років з дня виходу першого номера журналу «Наука і суспільство». Але не про ювілей піде мова у цьому номері. А про нинішню науку України — невід'ємну і складову частину наукового фронту СРСР. Гортаючи сторінки нашого попередника — журналу «Знання», хочеться порівнювати. І бачити, як волею,

титанічною працею Комуністичної партії, всього радянського народу виросло наше господарське та духовне життя, яких високих горизонтів сягнула наша наука. Кілька таких порівнянь й пропонуємо в цьому номері нашим читачам.

Редакційна колегія

*Пролетарі всіх країн,
єднайтеся!*

**НАУКА
І СУСПІЛЬСТВО**

Щомісячний
науково-популярний
журнал
товариства «Знання»
Української РСР

СЕРПЕНЬ 1983

Заснований у серпні 1923 року.
Видавництво «Радянська Україна»,
Київ.

© Журнал «Наука і суспільство»,
1983

У серпні 1923 року в Харкові, у кіосках періодики і сумках листонош з'явилося нове видання — республіканський науково-популярний журнал «Знання» (пізніше — «Знання»). На обкладинці — робітник і селянин. Робітник з шахтарською лампою, яка освітлює шлях йому й селянинові. Робітник сперся на кайло, селянин тримає під рукою пшеничний сніп. Удалині — шахта і хлібні лани...

Журнал відкривається вступним словом редакційної колегії. «Широкі робітничі і селянські маси прагнуть знання, — зазначається у ньому. — Знання їм потрібне не тільки задля самого знання, не тільки щоб поширити свій світогляд, не тільки щоб розуміти околиці явища життя. Умови соціального й продукційного життя Союзу Соціалістичних Радянських Республік вимагають від кожного робітника і селянина напруження всіх сил, щоб вийти з руїни і злиднів, відродити господарство країни, підняти культуру і одстоювати класові інтереси пролетаріату у всесвітньому масштабі. А для цього потрібне знання.

Робітникові й селянинові потрібне це знання так само, як столяреві потрібний рубанок, як шевцеві шило. Робітник є господар держави, і щоб бути добрим господарем, повинен мати добре знаряддя для господарювання. А це знаряддя дає йому знання.

Щоб опанувати продукцію, щоб якнайкраще використати свою робочу силу, робітник і селянин повинен постійно і безупинно збагачувати себе технічними знаннями, щоб найкраще розуміти свої класові інтереси і завжди при всіх обставинах бути борцем за всебічне визволення трудового людства від усякого гніту й визиску, робітник міста і села постійно мусить черпати знання з історії і теорії класової боротьби й соціалістичного руху...

Щоб дати можливість робітникові й селянинові з найменшою витратою сил і часу набути всі ці знання, ми й задумали видавати щотижневий науково-популярний журнал «Знання» для робітників і селян...

Починаючи з першого номера, видання знайомило своїх читачів з ученням Маркса, Енгельса, Леніна, розповідало про розвиток соціалістичних ідей у світовій суспільній думці, розкривало закони класової боротьби пролетаріату.

75

1923

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

*Редакції журналу
“Наука і суспільство”*

Сердечно вітаю журналістів, авторів та читачів журналу з 75-річчям від дня виходу першого його номера.

За час свого існування єдиний в Україні науково-популярний часопис просвітницького спрямування став важливим джерелом знань для кількох поколінь науковців, педагогів, широкого читачького загалу. Його публікації завжди відзначалися глибиною й об'єктивністю, гостротою і актуальністю тематики, чіткою громадянською позицією.

Ці традиції підтримуються й збагачуються у наші дні. “Наука і суспільство” користується заслуженим авторитетом в Україні та за її межами, посідає гідне місце серед вітчизняних засобів масової інформації.

Бажаю всім, хто причетний до випуску журналу-ювіляра, примноження творчих здобутків, успішного служіння справі духовного відродження українського народу.

Л. КУЧМА

1998

Наука
і суспільство
7/8⁹⁸

75

КОЛЕКТИВУ РЕДАКЦІЇ І ЧИТАЧАМ ЖУРНАЛУ
«НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»

Шановні друзі!

Сердечно вітаю колектив редакції журналу „Наука і суспільство” та його читачів з нагоди 75-річчя видання.

Ваш журнал і сьогодні, як і в минулі десятиліття, користується популярністю у читацької аудиторії, особливо молодіжної. Свій авторитет він здобув завдяки актуальності проблематики, глибині проникнення в різні сфери науки, життя людини і суспільства. Пробуджуючи жагоду нових знань, прагнення наукового пошуку, часопис став добрим помічником і наставником для багатьох поколінь науковців, вчителів, студентів, учнів.

Прикметно, що вже в перші роки існування журналу участь у його творенні брали такі корифеї вітчизняної науки як академік Д. І. Багалій, професори О. І. Білецький, К. Г. Воблій, О. О. Потебня, письменники О. Вишня, Гр. Косинка, В. Сосюра, П. Тичина. Згодом активними його авторами стали академіки В. І. Шинкарук, В. К. Лішко, К. Д. Синельников, А. К. Вальтер, В. М. Глушков, Ю. О. Митропольський, М. М. Боголюбов та інші провідні вчені.

„Наука і суспільство” посідає чільне місце у розмаїтому спектрі засобів масової інформації нашої країни. Читачі шанують часопис за чітку громадянську позицію, об'єктивність, прагнення зробити вагомий внесок у розбудову української держави, відродження і подальший розвиток науки.

Переконалися, що видання збереже і примножить добрі творчі традиції, а його публікації і надалі будуть глибокими й тематично значущими.

Зичу всім співробітникам і авторам „Науки і суспільства”, читачам журналу міцного здоров'я, щастя і добра.

З повагою

Голова Верховної Ради
України

О. ТКАЧЕНКО

Щомісячний науково-популярний
і літературно-художній ілюстрований журнал

© журнал «Наука і суспільство», 1998

ЗАСНОВАНИЙ У СЕРПНІ 1923 РОКУ
ЗАСНОВНИК: ПРАВЛІННЯ
ТОВАРИСТВА «ЗНАННЯ» УКРАЇНИ
ВИДАВЕЦЬ:
ВИДАВНИЦТВО «ПРЕСА УКРАЇНИ»

КОЛЕКТИВУ РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО»

Сердечно вітаю колектив редакції журналу «Наука і суспільство» з нагоди його 75-річчя. У серпні далекого 1923-го у тодішній столиці України — Харкові з'явилася ваше видання — республіканський науково-популярний журнал «Знання» (пізніше — «Знання»). Минали роки, змінювалися у журналу назви, тиражі, обсяги. Проте цей, один із найстаріших часописів просвітницького спрямування завоював в Україні та за її межами значний авторитет, став джерелом знань для багатьох поколінь нашої людності.

Журнал і сьогодні посідає гідне місце у розмаїтому світі засобів масової інформації нашої держави, послідовно сприяє поширенню знань серед широких верств суспільства, його демократизації.

Редакція чимало місця надає на сторінках часопису місту Києву — колиці й столиці української держави, його славнозвісному історичному минулому й бурхливому сьогоденню, з притаманними йому, як і усім столицям сучасних держав, проблемам. Впевнений, що так буде і надалі.

Широ бажаю колективу редакції і авторам «Науки і суспільства», її читачам здоров'я, щастя і добра.

З повагою

О. Омельченко,

Голова Київської міськради,
голова міської держадміністрації

У НОМЕРІ:

- 5 **Петренко В.** Київ інвестує науку
- 7 **Гартманн С.** «До народу свого кожен звернеться, і кожен до краю свого втікатиме»
- 10 **Адаменко О.** Хто перевершить екстрасенса Пацюка?
- 16 **Січкаренко О.** Йодовані продукти — вдалий експеримент українських вчених
- 17 **Мищенко Н.** Відкриття — на грані захоплення
- 22 **Невгод В.** З історії науки
- 26 **Чурюмов К.** Летить, летить комета...
- 33 **Яремчук Д.** Першим космонавтом незалежної України могла стати жінка
- 39 **ТВОЄ.** Журнал у журналі
- 50 **Глембоцька А.** «Відчути рідну землю всім своїм єством». Розповідь про американського скульптора українського походження Петра Капшуненка
- 53 **Пастернак А.** Ще як були ми козаками
- 58 **МОЗАЙКА ПЛАНЕТИ**
- 60 **БІЛЯ ДОМАШНЬОГО ВОГНИЩА**
- 62 **Медвідь П.** XXI століття: оновлене НАТО крокує до нової Європи
- 70 **Сиротенко В.** Молодий фашизм
- 78 **Січкаренко О.** Подорож до Єгипту
- 81 **«СМІХОФРАЗОТРОН»**
- 85 **НАШ ШАХОВИЙ КЛУБ**

РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «НАУКА І СУСПІЛЬСТВО» — 75

НАС ВІТАЮТЬ

Маємо приємність привітати редакційну колегію часопису, колектив редакції, а також усіх читачів журналу з 75-річчям «Науки і суспільства».

Зичимо здоров'я і життєвих гараздів.

Віriamo, що «Наука і суспільство» не втрачає всіх завоювань, що лави її прихильників множитимуться і часопис і далі лишатиметься одним із найпопулярніших видань в Україні.

Петро ЯЦИК,
президент Ліги українських меценатів
Мих. СЛАБОШПИЦЬКИЙ,
виконавчий директор

Сердечно здоровлю наш улюблений журнал із його 75-річчям.

75 людині — це ніби немало, 75 — часописові — це вік юності, розквіту, але й мудрості.

Ми, Ваші вдячні читачі, завжди будемо з Вами.

Микола КРАВЕЦЬ,
президент АТ «Київгума»

Ваш журнал добре знаний в Україні і своєю громадянською позицією, і високим інтелектуальним рівнем.

Тому він просто приречений на популярність серед читачького загалу.

Від імені наших фармацевтів вітаю з ювілеєм.

Володимир ЗАГОРІЙ,
генеральний директор АТ «Дарниця»

Солодкий «Світоч» з галицького краю вітає Ваш славний часопис.

Очевидно, не одне видання може тільки мріяти про авторитет та популярність «Науки і суспільства».

Будьте завжди!

Анатолій ТАВПАШ,
генеральний директор АТ «Світоч»,
Львів

Вітаю Ваш прекрасний журнал із його 75-річчям.

Бажаю «Науці і суспільству» завжди мати успіх у читача незалежної України.

Любомир БУНЯК,
генеральний директор Державного підприємства магістральних нафтопроводів
«Дружба»

Найщиріші вітання, побажання многая літа від історико-культурологічного товариства «Герої Крут».

Зичимо творцям славетного журналу «Наука і суспільство» подальших творчих успіхів і процвітання у складні, на жаль, часи нашого суспільства.

Ярослав ГАВРИЛЮК,
голова Ради товариства «Герої Крут»

Дорогі друзі, співробітники журналу «Наука і суспільство»!

Щиро вітаю Вас із ювілеєм!

Прийміть мої найкращі побажання подальшої плідної праці на користь нашої науки, суспільства. Творчого Вам злету та процвітання.

З повагою
Валентина ЛАБУЦЬКА,
постійна передплатниця й шанувальниця
«Науки і суспільства»
м. Дніпропетровськ

Журнал «Наука і суспільство» — мій друг і порадник. Саме Ваш журнал передплатчую впродовж десятиліть.

Хай щастить у Вашій нелегкій праці на благо нашої Української держави, її духовності. Тож нехай Вам, мої любі друзі, пишеться і таланиться! Дай, Боже, сил та добрячого козацького здоров'я!

Від щирого серця складає Вам свій пошанівок

Данило АРТЕМЕНКО,
ровесник журналу зі Львівщини

Вітаємо наш улюблений журнал з 75-річчям. Спасибі журналістам, що започаткували журнал у журналі «Твоє». Зачитуємося, особливо подобається рубрика: «Твої гості». Зрештою, нас, студентів, цікавить багато з того, що Ви друкуєте. Не зупиняйтеся у дорозі, нових Вам творчих злетів.

Наталка ШВИДКА, Леся КУЧЕРЕНКО,
Світлана ДИЧЕНКО, Олег ЛЕСЬКОВ,
Ігор СІРЕНКО,
студенти, майбутні педагоги
м. Київ

У ці дні редакцію «Науки і суспільства» привітали багато наших шанувальників та друзів. Вітання продовжують надходити. Усім вам, любі наші друзі, низький уклін.

ТОВАРИСТВО «ЗНАННЯ» УКРАЇНИ

в-150, вул. Велика Васильківська, 57/3

60 2300000442 в КМФАКБ «Укрсоцбанк», МФО 322012, ідентифікаційний код 00016490

044) 226-26-48, <http://www.znannya.org.ua>, e-mail: pravl@znannya.org.ua

*Членам редакційної колегії,
працівникам редакції,
всім шанувальникам журналу
«Наука і суспільство»*

ШАНОВНІ ТВОРЦІ І ДРУЗИ ЖУРНАЛУ!

Вітаю вас зі знаменною датою – 95-річчям виходу в світ відомого науково-популярного журналу «Наука і суспільство» – видання Всеукраїнської громадської організації Товариство «Знання» України, який протягом десятиліть, особливо за незалежної України, займав і займає важливе місце в суспільному і духовному житті країни!

З 1923 року, з часу виходу в світ першого номера, часопис з промовистою назвою «Знаття» вніс значний вклад в українізацію суспільного життя, ліквідацію неграмотності, що було надзвичайно важливим натовді.

Минали роки, десятиліття. Змінювалась назва журналу: «Знаття», «Знання», «Наука і життя», нині – «Наука і суспільство», але незмінною залишалася стратегічна мета – бути журналом для народу. Знаменно, що ідейними його натхненниками і співтворцями у 20-ті роки ХХ століття були такі видатні вчені, громадські діячі й митці, як В. Еллан-Блакитний, О. Шумський, М. Скрипник. К. Воблий, Д. Баглій, О. Вишня, В. Сосюра, П. Тичина.

Колектив журналу в умовах боротьби за незалежність України став одним з тих видань, що активно висвітлювали діяльність несправедливо репресованих діячів української науки і культури, забуті сторінки історії.

Дух подвижництва і жертовності в ім'я України, служіння ідеалам Добра і Справедливості, утвердження людини праці як найвищої цінності суспільства працівники редакції у співдружності з авторськими колективами упевнено розвинули у час відновлення державності України.

І нині, святкуючи поважний ювілей журналу, редакційна колегія, працівники редакції творчо і відповідально працюють на зростання авторитету часопису серед широкого українського загалу, порушують гострі проблеми сучасного українського життя – питання ідентичності, національної ідеї, патріотичного виховання, розвитку науки і освіти в Україні. Більш широкими і змістовними стають творчі зв'язки часопису.

Від імені Президії ВГО Товариство «Знання» України і від себе особисто поздоровляю членів редакційної колегії, працівників редакції, всіх шанувальників журналу «Наука і суспільство» з ювілеєм і зичу натхненної, плідної праці й успіхів у розбудові української держави!

*Президент ВГО Товариство «Знання» України,
Президент НАПН України, академік НАН України,
академік НАПН України*

В.Г. Кремень

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. І. Франка, 19
тел.: (044) 235-23-78, факс: 235-32-57
E-mail: info@mincult.gov.ua

22.10.2018 № 4988/24/13-18

На № _____

Колективу редакції і читачам журналу
«Наука і суспільство»

Шановні друзі!

Прийміть щирі вітання з нагоди 95-ї річниці від дня виходу першого номеру журналу «Наука і суспільство».

Цей часопис є одним із найстаріших видань просвітницького спрямування в Україні, який і сьогодні посідає гідне місце у розмаїтому світі науково-популярних видань. Читачі цінують журнал за об'єктивність, прагнення зробити свій внесок у розбудову нашої держави, історичні екскурси та відродження національних традицій. На шпальтах журналу значне місце займає цікава інформація про культурні надбання, аналітичний матеріал про стан та розвиток національної культури, освіта та науки.

Журнал «Наука і суспільство» став важливим джерелом знань для декількох поколінь широкого читачього загалу. Серед його авторів відомі науковці, мистецтвознавці, культурологи, громадські діячі, чиї публікації відзначаються актуальністю тематики на проблеми сьогодення та продовжують збагачувати традиції журналу.

Бажаю всім авторам та читачам часопису творчої наснаги, нових досягнень у справі духовного відродження українського суспільства та національної культури. Миру та добра усім нам!

З повагою

Міністр культури України

Євген Нищук

*Членам редакційної колегії,
працівникам, редакції,
всім шанувальникам
журналу «Наука і суспільство»*

Від імені Політради політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» і від себе особисто щиро поздоровляю членів редакційної колегії, працівників редакції, шанувальників журналу «Наука і суспільство» з 95-річчям виходу у світ першого номера одного з найстаріших і найвідоміших журналів України. Взявши участь у розбудові українського Відродження далекого 1923 року, колектив журналу – на той час «Знаття», а пізніше «Знання» – твердо і впевнено розвивав кращі традиції української журналістики.

Знаменно, що біля керма цього унікального за своїм суспільним призначенням часопису стояли кращі представники наукової, літературної і журналістської інтелігенції: В. Еллан-Блакитний, О. Шумський, М. Скрипник, Ю. Затонський, О. Вишня, В. Сосюра, П. Тичина, О. Потебня, К. Воблий, Д. Багалій.

У повоєнні роки часопис під новою назвою «Наука і життя», а з 1965 року і донині – «Наука і суспільство», авторитетно і наполегливо стверджував в українському суспільстві кращі досягнення науки і техніки, здобутки народного господарства України 60–70-х років минулого століття.

Яскравими запам'ятались читачам того часу публікації на шпальтах часопису академіків В. Глушкова, Б. Патона, О. Шалімова та багатьох інших світочів української науки і техніки.

Про надзвичайний авторитет часопису цього періоду серед широкого українського загалу свідчить понад 100-тисячний щомісячний наклад «Науки і суспільства».

Широка громадськість України добре знає про роль журналу «Наука і суспільство» у відродженні і утвердженні духовно-історичних витоків української державності у 90-ті роки минулого століття і нові часи творення соборної, незалежної і процвітаючої України.

І в наш непростий історичний час колектив журналу достойно продовжує титанічну працю своїх попередників, стверджуючи своїми публікаціями ідеали Справедливості і Добра, Гідності і Свободи, демонструючи приклад високого патріотизму і безкорисливого служіння Батьківщині.

Тож прийміть, шановні колеги по духу і праці на благо Вітчизни, найщиріші поздоровлення з нагоди ювілею та побажання нових творчих звершень на шляху до свого, не побоюсь – епохального, 100-річного ювілею. Бажаю з Вірою і Правдою твердо і невпинно продовжувати служити народу України.

*Голова Політради,
Народний депутат України*

Ю. Тимошенко

Горовенко
Михайло Олексійович,
м. Київ

Кравченко
Дмитро Миколайович,
м. Київ

Олешко
Олег Михайлович,
адвокат, м. Київ

Сабада
Юрій Валерійович,
м. Київ

Рясенко
Вікторія Сергіївна,
м. Київ

Данилишина
Зіна Іванівна,
м. Чернівці

Яворський
Роман Степанович,
м. Рівне

Це і Ваше свято – 100-літній ювілей журналу «Наука і Суспільство», шановні друзі !

Від себе особисто, від усіх шанувальників журналу низький Вам уклін і глибока вдячність за допомогу у його виданні.

Щастя Вам всюди і в усьому!

Головний редактор

Дмитро Єсипенко

Головний редактор
Д. М. ЄСИПЕНКО

Редколегія
В. П. АНДРУЩЕНКО
В. Ф. ВАСИЛАШКО
М. К. ДМИТРЕНКО
А. М. ЄРМОЛЕНКО
Д. М. ЄСИПЕНКО
С. Л. ЙОСИПЕНКО
В. І. КУШЕРЕЦЬ
О. М. ЛЮБОВЕЦЬ
В. В. ЛЯХ
І. М. РІШНЯК
В. П. САМОФАЛОВ

Коректори
Л. І. Козловська
Н. М. Стешенко

Комп'ютерна верстка і дизайн
О. Г. Григоренко

Реєстраційне свідоцтво КВ № 1158

Підписано до друку 28.08.2023
Формат 70х108/16
Папір офсетний
Друк офсетний
16 друк. арк.
15,9 облік.-вид. арк.
Зам. № 8-23

Український Центр духовної культури
01001, м. Київ,
вул. Софіївська, 10.
Тел./факс (044) 278 39 46.
E-mail: perlina19@ukr.net

На титульній сторінці обкладинки Монумент Незалежності в м. Києві

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК № 6309 від 17.07.2018 р.